

Rechtsgeleerdheid

Faculteit Rechtswetenschappen

Universiteit van Tilburg

QANU, februari 2011

Uitgave:

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

© 2011 QANU / Q 248

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Deel I Algemeen deel	7
1. Inleiding	9
2. Taak en samenstelling van de commissie	11
3. Werkwijze van de commissie	17
4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010	21
Deel II Opleidingsrapporten	29
1. Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht, Internationaal en Europees Recht en Recht en Management en de masteropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht, International and European Public Law, Recht en Management, Sociaal Recht en Sociale Politiek en Milieurecht van de Universiteit van Tilburg	31
2. Report on the Master's programmes Law and Technology and International Business Law offered by the University of Tilburg	133
Bijlagen	161
Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie	163
Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies	167
Bijlage C: Programma van het visitatiebezoek	169
Bijlage D: Eindkwalificaties per opleiding	171
Bijlage E: Curricula van de opleidingen	195

VOORWOORD

Dit rapport beschrijft de bevindingen van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 voor de opleidingen Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit Rechtswetenschappen van de Universiteit van Tilburg. Dit rapport is onderdeel van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen in Nederland. Het doel van het rapport is om een betrouwbaar beeld te geven van de resultaten van de voor beoordeling voorgelegde opleidingen, alsmede een terugkoppeling te geven naar de interne kwaliteitszorg van de betrokken organisatie en als basis te dienen voor accreditatie van de betrokken opleidingen door de Nederlands-Vlaamse Accreditatie organisatie (NVAO).

De stichting Quality Assurance Netherlands Universities (QANU) beoogt onafhankelijke, objectieve en kritische beoordelingen te laten plaatsvinden en opbouwende kritiek te leveren, zo veel mogelijk uitgaande van een gestandaardiseerde set van kwaliteitscriteria met oog voor specifieke omstandigheden.

De visitatie Rechtsgeleerdheid 2010 wordt uitgevoerd volgens de nieuwe QANU werkwijze, waarbij clustervisitaties over een korte periode plaatsvinden en worden afgerond. Hierdoor wordt het momentum voor de betrokken opleidingen behouden en blijft de terugkoppeling naar de interne kwaliteitszorg relevant.

Voor clustervisitaties met een grote omvang, zoals Rechtsgeleerdheid 2010, vraagt de nieuwe werkwijze flexibiliteit van de commissieleden. Voor ieder bezoek wordt uit de visitatiecommissie een subcommissie samengesteld. Doordat bijna alle commissieleden ten minste drie bezoeken afleggen, kan de samenhang van de clustervisitatie worden gegarandeerd.

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 van QANU heeft haar taken in Tilburg met grote toewijding uitgevoerd. De opleidingen zijn beoordeeld op een grondige en zorgvuldige manier. Wij verwachten dat de oordelen en de aanbevelingen in zorgvuldige overweging worden genomen door de betrokken opleiding en het College van Bestuur.

Wij zeggen dank aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor hun bereidheid deel te nemen aan deze beoordeling en voor de toewijding waarmee ze hun taak uitvoeren. Ook gaat onze dank uit naar de staf van de betrokken afdeling aan de Faculteit Rechtswetenschappen voor hun inspanningen en hun medewerking aan deze beoordeling.

Quality Assurance Netherlands Universities

mr. C.J. Peels
directeur

drs. J.G.F. Veldhuis
voorzitter bestuur

DEEL I: ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

In dit rapport brengt de onderwijsvisitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 (hierna de commissie) verslag uit van haar bevindingen. Het rapport bestaat uit twee delen: een algemeen deel (I) en een opleidingsdeel (II).

Het algemene deel gaat in op de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie. Dit algemene deel geeft een beschrijving van de uitgangspunten van de commissie en bevat tevens het domeinspecifiek referentiekader voor de visitatie Rechtsgeleerdheid 2010. In het opleidingsdeel behandelt de commissie de 21 facetten uit het NVAO-beoordelingskader voor de beoordeelde opleidingen. In dit deel spreekt zij oordelen uit op facet- en onderwerpniveau voor iedere bachelor- en masteropleiding die ze heeft beoordeeld aan de Faculteit Rechtswetenschappen.

2. Taak en samenstelling van de commissie

2.1. Taak van de commissie

De taak van de commissie is het verrichten van een visitatie conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO van in totaal 84 opleidingen aan tien universiteiten. De commissie heeft de opdracht om op basis van de door de faculteiten aangeleverde informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken een oordeel te geven over de verschillende aspecten van kwaliteit van de betrokken opleidingen, zoals beschreven in het bovengenoemde kader. De opleidingsrapporten bevatten aanbevelingen; de nadruk ligt echter op het beoordelen en verantwoorden van de basiskwaliteit.

De commissie is gevraagd om de volgende opleidingen te beoordelen (inclusief CROHO-nummer):

Erasmus Universiteit Rotterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (56451)
- Bachelor Fiscaal recht (56827)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Bedrijfsrecht (60085)
- Master Financieel recht (60086)
- Master Fiscaal recht (66827)

Universiteit van Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel recht (56828)
- Master Privaatrecht (60219)
- Master Arbeidsrecht (60222)
- Master Informatierecht (60223)
- Master International and European Law (60224)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Publiekrecht (60220)

Rijksuniversiteit Groningen

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Recht en Bestuur (56461)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht & ICT (50620)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht en Bestuur (66461)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)

- Master Recht & ICT (60620)
- Master European Law (60602)
- Master International and Comparative Law (60603)
- Master International Economic and Business Law (60604)
- Master International Law and the Law of International Organisations (60605)
- Master European Law School (60017)

Universiteit Maastricht

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht, Arbeid en Gezondheid (60169)
- Master Forensica, Criminologie en Rechtspleging (60171)
- Master European Law School (60017)
- Master International Laws (120 EC) (60168)
- Master Globalisation and Law (60170)
- Master European Master in Human Rights and Democratisation (post-initieel) (75020)
- Master International and European Economic Law (post-initieel) (75021)

Universiteit van Tilburg

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht en Management (50753)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Sociaal Recht en Sociale Politiek (60070)
- Master Law and Technology (60069)
- Master Milieurecht (60071)
- Master International Business Law (60072)
- Master International and European Public Law (60073)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Recht en Management (60753)

Radboud Universiteit

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master European Law (60504)

Vrije Universiteit Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)

- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Notarieel Recht (66828)

Open Universiteit Nederland

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Nederlands Recht (66451)

Universiteit Utrecht

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master Law and Economics (60742)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (60165)
- Master Recht en Onderneming (60741)
- Master International Law of Human Rights and Criminal Justice (75034)
- Master International Business Law and Globalisation (75035)

Universiteit Leiden

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)

2.2. Samenstelling van de commissie

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 bestaat uit een voorzitter en zestien commissieleden. In bijlage A wordt een korte omschrijving van de curricula vitae van de commissieleden gegeven.

Voorzitter:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, emeritus hoogleraar Belastingrecht, Universiteit van Amsterdam.

Commissieleden:

- dr. mr. M.J.A.M. (Margreet) Ahsmann, vice president/opleidingscoördinator sector civiel recht rechtbank Rotterdam;
- I.M. (Inge) Beulen LL.B., student Ma Nederlands Recht, Radboud Universiteit Nijmegen;
- I.C.M. (Irene) de Boer LL.M., student Ma Sociaal Recht, Universiteit van Tilburg;
- prof. mr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes, Dean University of Groningen Honours College, Rijksuniversiteit Groningen;
- prof. dr. C.M. (Kees) Cappon, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat, Universiteit van Amsterdam;
- dr. H.J.M. (Diana) Dolmans, onderwijskundige en UHD, Universiteit Maastricht;
- dr. E. (Eric) Driessen, Universitair Docent bij de Capgroep Onderwijs-ontwikkeling & -onderzoek, Faculteit Health Medicine and Life sciences, Universiteit Maastricht;

- prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Maastricht University;
- prof.dr. R.M.G.E. (René) Foqué, Hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorie, Katholieke Universiteit Leuven, België;
- prof. mr. A.A. (Stijn) Franken, hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht;
- prof. mr. N. (Niels) Frenk, bijzonder hoogleraar Aansprakelijkheid en verzekeringsrecht, Vrije Universiteit;
- mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis, coördinerend vice-president van de rechtbank 's-Gravenhage;
- M.V. (Misja) Leikin LL.B., student Ma Privaatrecht, Vrije Universiteit
- E.J.H. (Eric) Poorthuis, BA, LL.B., student masteropleiding Civiel recht, Universiteit Leiden;
- prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes, hoogleraar Privaatrecht, Open Universiteit Nederland te Heerlen; bijzonder hoogleraar Europees Consumentenrecht, Maastricht University;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk, hoogleraar Toegepaste onderwijskunde, Universiteit Utrecht;

Prof. mr. E. (Elies) Steyger, hoogleraar Europees bestuursrecht, Vrije Universiteit is geïnstalleerd als lid van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Door persoonlijke omstandigheden heeft zij echter aan geen enkel bezoek deelgenomen.

Prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Maastricht University heeft door ziekte alleen bij het bezoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam het voorzitterschap op zich kunnen nemen. Zijn rol als voorzitter is tijdens het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam overgenomen door prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué.

Door het grote aantal te beoordelen opleidingen en de relatief korte periode waarin de tien bezoeken zijn gepland, is gekozen voor een ‘pool’ van commissieleden. Voor ieder bezoek wordt een subcommissie samengesteld uit deze ‘pool’, waarbij rekening wordt gehouden met de beschikbaarheid van de commissieleden, belangenconflicten, expertisegebieden van de commissieleden ten opzichte van de in de opleidingen aangeboden deeldisciplines, en de samenstelling van de verschillende subcommissies. De samenstellingen van de verschillende subcommissies van de tien subcommissies worden vermeld in bijlage B van dit rapport.

Uit praktische overwegingen is besloten dat bezoeken maximaal drie dagen duren. Daarom is bij de meeste visitatiebezoeken gekozen voor het houden van parallelgesprekken, waarbij de commissie werd ondersteund door twee projectleiders. Tijdens de bezoeken aan de Vrije Universiteit en de Open Universiteit heeft de extra projectleider zich voornamelijk gericht op de documentatie.

Projectcoördinator van de clustervisitatie Rechtsgeleerdheid 2010 was drs. M.M. (Melissa) Truijens, medewerker van het bureau van QANU. Zij was tevens projectleider van de bezoeken aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Universiteit Utrecht en de Universiteit Leiden. Projectleider voor het bezoek aan de Rijksuniversiteit van Groningen was zelfstandig adviseur drs. T. (Titia) Busing. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit Maastricht was zelfstandig adviseur drs. R. (Ronald) Duzijn. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit van Tilburg was zelfstandig adviseur drs. L. (Linda) van der Grijspaarde. Projectleider voor de bezoeken aan de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit was drs. M. (Trees) Graas, medewerker van het bureau van QANU.

De leden van de commissie hebben allen de door QANU opgestelde onafhankelijkheidsverklaring ondertekend.

2.3. Bijzonderheden van het bezoek aan de Faculteit Rechtswetenschappen van de Universiteit van Tilburg

De visitatiecommissie is gevraagd om de volgende opleidingen aan de faculteit te beoordelen:

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht en Management (50753)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Sociaal Recht en Sociale Politiek (60070)
- Master Law and Technology (60069)
- Master Milieurecht (60071)
- Master International Business Law (60072)
- Master International and European Public Law (60073)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Recht en Management (60753)

De subcommissie voor het bezoek aan de Universiteit van Tilburg bestond uit de volgende commissieleden:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer (voorzitter);
- I.M. (Inge) Beulen LL.B.;
- dr. mr. M.J.A.M. (Margreet) Ahsmann;
- prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes;
- prof.dr. R.M.G.E. (René) Foqué;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk.

De secretarissen van deze subcommissie waren drs. L. (Linda) van der Grijsparde en drs. K. (Kirsten) Boersma - van Nierop. Het bezoek vond plaats op 16 tot en met 18 november 2010. Het programma van het bezoek is te vinden in bijlage C van dit rapport.

De opleidingsrapporten in deel II van dit rapport omvatten de twaalf beoordeelde opleidingen. Bij zowel de beschrijvingen als bij de oordelen van de facetten wordt de volgende werkwijze aangehouden: de beschrijvingen en oordelen die gelden voor alle opleidingen – bachelor en master – worden als eerste vermeld. Als een tekst geldt voor één of meerdere specifieke opleidingen, wordt/worden de opleiding(en) cursief boven de paragraaf vermeld.

3. Werkwijze van de commissie

3.1. Inleiding

Op 31 augustus 2010 hield de commissie haar formele startvergadering. Tijdens deze vergadering werd de commissie geïnstalleerd, werd de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en werd het document *Voorstel voor een Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid* van het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) besproken. De commissie heeft dit vastgesteld als *Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010*, dat in hoofdstuk 4 van dit rapport is weergegeven.

3.2. De voorbereidingsfase

Bij ontvangst van de zelfstudies van een universiteit werden deze door de betreffende projectleider gecontroleerd op kwaliteit en compleetheit van informatie. Nadat de zelfstudies in orde waren bevonden, zijn deze doorgestuurd aan de commissieleden van de betreffende subcommissie.

De commissieleden lazen de zelfstudies en formuleerden vragen die aan de projectleider werden toegestuurd. De secretaris compileerde de vragen tot een samengesteld document, waarbij de vragen per onderwerp en gespreksgronium werden gegroepeerd. Dit document werd bij het visitatiebezoek door de commissie gebruikt. Bij de voorbereiding heeft ieder commissielid alle zelfstudies van de betreffende universiteit gelezen.

Naast de zelfstudies lazen de gezamenlijke commissieleden ook ten minste twee scripties per opleiding. Het daadwerkelijk aantal gelezen scripties per opleiding is afhankelijk van het aantal aangeboden opleidingen en het aantal commissieleden in de subcommissie. Indien nodig werd gedurende het bezoek aan de commissieleden de mogelijkheid gegeven om aanvullend een aantal scripties te beoordelen. In de opleidingsrapporten wordt vermeld hoeveel scripties zijn beoordeeld. De scripties, met voor elke opleiding een laag en een hoog cijfer, werden door de opleiding geselecteerd. Aangezien de commissie opleidingen dient te beoordelen die leiden tot een wetenschappelijke titel (LL.B. of LL.M.), heeft zij zorgvuldig aandacht besteed aan het beoordelen van het wetenschappelijk niveau van de scripties, de eisen die door de opleiding aan de scripties worden gesteld, de zorgvuldigheid van de inhoudelijke beoordeling daarvan door de staf en de beoordelingsprocedure zelf. In de scriptie dient de student immers aan te tonen over de vereiste kwalificaties te beschikken.

Het bewaken van de consistentie is bij clustervisitaties altijd een aandachtspunt. Bij dit specifieke cluster is hier extra aandacht aan besteed, vanwege de verschillende samenstellingen van de subcommissies, en de verschillende data waarop de rapporten worden vastgesteld. De voorzitter, prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, is verantwoordelijk voor de inhoudelijke consistentie. De projectcoördinator, drs. M.M. (Melissa) Truijens, is verantwoordelijk voor de procesmatige consistentie. Een van de maatregelen om consistentie in de beoordelingen te garanderen is dat nagenoeg alle commissieleden aan ten minste drie bezoeken deelnemen. Daarbij is de projectcoördinator bij elk bezoek aanwezig bij de laatste interne vergadering van de commissie, waarbij de opleidingen per facet uit het NVAO-kader worden beoordeeld. Ook worden alle betrokken projectleiders op de hoogte gehouden van de beoordeling van de verschillende opleidingen. Tot slot zal er regelmatig overleg plaatsvinden tussen de verschillende projectleiders om de beoordelingen op elkaar af te stemmen.

Binnen de subcommissies zijn afspraken gemaakt over de taakverdeling op grond van inhoudelijke expertise en samenstelling van de subcommissie. De commissie wenst te

benadrukken dat zij in haar geheel verantwoordelijk is voor de oordeelsvorming en het eindrapport. Tijdens een voorbereidende vergadering aan het begin van ieder bezoek is elke visitatie concreet voorbereid.

3.3. Visitatiebezoeken

Voorafgaand aan een bezoek maakte de projectleider een conceptprogramma voor de (dag)indeling van het visitatiebezoek. Dit concept werd in samenspraak tussen de voorzitter, de projectleider en de contactpersoon van de betreffende universiteit aangepast aan de specifieke situatie van de opleidingen. Tijdens de bezoeken is gesproken met de samenstellers van de zelfstudies, met een (representatieve) vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur, het opleidingsbestuur, de afgestudeerden, de opleidingscommissies, de examencommissie(s), de studievoorzichting en -begeleiding en overige ondersteunende medewerkers. Daarnaast werd er per opleiding afzonderlijk gesproken met studenten en docenten van de beoordeelde bachelor- en masteropleidingen.

Tijdens ieder bezoek bestudeerde de commissie het ter inzage gevraagde materiaal en gaf zij gelegenheid tot een spreekuur ten behoeve van studenten en docenten die zich voorafgaand aan het bezoek hadden aangemeld. Van dit spreekuur is geen gebruikgemaakt bij het bezoek aan de ESL.

De commissie heeft een deel van de laatste middag van de bezoeken gebruikt voor de voorbereiding van de mondelinge rapportage en een discussie over de beoordeling van de opleidingen. Aan het einde van de bezoeken heeft de voorzitter, respectievelijk de vicevoorzitter bij de Erasmus Universiteit en de Universiteit van Amsterdam, in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie gepresenteerd. Daarbij ging het steeds om een aantal algemene waarnemingen en een aantal eerste indrukken per opleiding.

3.4. Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO. In het accreditatiestelsel is voor de beoordeling op facetniveau een vierpuntsschaal voorgeschreven (onvoldoende, voldoende, goed of excellent) en op onderwerpniveau een tweepuntsschaal (voldoende of onvoldoende).

De commissie heeft de standaard beslisregels van QANU gevolgd. Deze zijn:

- de beoordeling ‘onvoldoende’ geeft aan dat de opleiding niet voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘voldoende’ geeft aan dat de opleiding voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘goed’ geeft aan dat de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven het niveau dat wordt vastgelegd door de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘excellent’ geeft aan dat de opleiding als een voorbeeld van *international best practice* mag worden beschouwd met betrekking tot het desbetreffende facet.

De standaard beoordeling is ‘voldoende’, waarbij de opleiding voldoet aan de gestelde criteria.

In ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat er tegenover die

kritische opmerkingen ook positieve observaties staan. Ook acht de commissie het mogelijk dat zij, als deze kritische opmerkingen adequaat worden opgepakt door de faculteit, bij een volgend bezoek tot het oordeel ‘goed’ zou kunnen komen.

Wanneer een commissie een nationale ‘good practice’ heeft aangetroffen, luidt het oordeel in principe ‘goed’. Wanneer er binnen een facet zowel een kanttekening wordt gemaakt als een ‘good practice’ wordt uitgesproken, wordt een gemiddelde score gegeven. In de uitzonderlijke situatie dat de commissie besluit een ‘excellent’ voor een facet te geven, wil ze daarmee aangeven dat dit een internationale ‘best practice’ is, dat navolging verdient in de academische wereld.

3.5. Rapportage

De projectleider stelt op basis van de bevindingen van de commissie per instelling een conceptrapport op. Voor de rapportages is bewust gekozen voor bondige teksten, voor zowel beschrijvingen als oordelen. Wanneer mogelijk wordt in de beschrijving aangegeven welke aspecten gelden voor alle opleidingen. Daarna volgt per opleiding een korte toelichting of uitbreiding. In de beoordeling wordt hetzelfde proces gevolgd.

Het conceptrapport wordt in eerste instantie aan de voorzitter van de commissie voorgelegd en daarna aan de overige subcommissieleden. Na vaststelling van het conceptrapport wordt deze naar de betrokken faculteit gestuurd ter toetsing van feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen wordt met de voorzitter van de commissie besproken en, indien nodig, met de overige subcommissieleden. De definitieve tekst wordt aan alle commissieleden toegestuurd voor een laatste ronde commentaar waarna het rapport wordt vastgesteld.

4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010

4.1. Totstandkoming domeinspecifiek referentiekader

Het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) heeft op 25 november 2009 een domeinspecifiek referentiekader vastgesteld dat is aangeboden aan de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Het betreft een gezamenlijk kader domeinspecifieke eisen voor de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht en de bijbehorende doorstroommasters zoals Rechtsgeleerdheid, Nederlands Recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht. Ook de andere (selectieve) juridische bachelor- en masteropleidingen hebben zich in hun afzonderlijke zelfstudies gebaseerd op de hoofdlijnen van dit algemeen kader.

Voorliggend domeinspecifiek referentiekader heeft als uitgangspunt voorgaande referentiekaders ten behoeve van de visitatierapporten van de commissie Rechtsgeleerdheid (november 2002) en van de commissie Juridische Opleidingen Leiden (februari 2007), waar nodig gewijzigd of aangevuld. Op 31 augustus 2010 heeft de commissie Rechtsgeleerdheid het domeinspecifiek referentiekader zonder wijzingen vastgesteld.

4.2. Rechtswetenschappelijke opleidingen en de maatschappij

Juridische bachelor- en masteropleidingen hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk bekwame juristen op te leiden en te vormen, met een kritische, academische geest, en in staat zelfstandig probleemsituaties te ontleden en tot een oplossing te brengen. Daartoe moeten zij analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten zijn gegarandeerd; het aanleren van vaardigheden vindt in de opleiding een plaats. Het spreekt vanzelf dat actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond voldoende aandacht behoren te krijgen. De opleiding tot jurist dient als het ware “in context” te worden beschouwd.

De relatie tussen het recht en de samenleving verandert voortdurend. De samenleving wordt pluriformer en mede daardoor complexer. Ook het recht wordt pluriformer en complexer. Het recht bestaat niet alleen uit wetgeving en rechtspraak, maar ontstaat evenzeer in interactie met internationale en Europese regelgeving en rechtspraak, alsmede via soft law, zoals aanbevelingen, convenanten, codes of conduct, Europese harmonisatie, beïnvloeding door rechtsvergelijking, enz. Burgers worden bovendien mondiger, het aantal rechtsregels neemt toe en er lijkt sprake van een toenemende juridisering van de samenleving. Europese integratie en mondialisering maken rechtsvergelijking, Europees recht en internationaal recht steeds belangrijker. Bovendien moet een jurist, in welke setting hij of zij ook komt te werken, steeds alerter zijn op rechtssystemen en rechtsculturen van andere landen; juridische problemen trekken zich steeds minder aan van landsgrenzen.

Juristen werken in uiteenlopende functies en rollen. Er zijn meer juristen buiten de traditionele juridische beroepen dan daarbinnen. De juridische opleidingen leiden uiteraard op tot de traditionele juridische beroepen, maar ook tot een veelheid van andere werkzaamheden waarvoor academische attitude, kritische analyse, schrijf- en spreekvaardigheid gewaardeerd worden. De juridische opleidingen richten zich daarom niet alleen op de beroepseisen voor advocatuur, rechterlijke macht en notariaat, ook al blijven deze beroepseisen de kern van veel opleidingen (al is het maar omdat aan het Civiel Effect specifieke wettelijke eisen zijn opgelegd). De opleidingen streven een goede afstemming met

de arbeidsmarkt na door het onderhouden van contacten met voor de hand liggende beroepsorganisaties resp. werkgevers en het afnemend beroepenveld, onder meer door middel van geformaliseerde contacten, gastdocenten, stages, career services e.d. Een afgestudeerde jurist moet, ten slotte, ook toegerust zijn om toegelaten te kunnen worden tot een promotietraject, zowel via een research master als via een andere ‘gewone’ academische master, ook al kiest slechts een heel klein deel van de afgestudeerden voor zo’n onderzoekstraject.

Daarnaast zijn deze universitaire opleidingen ook in formele zin de voorbereiding op de specifieke beroepspraktijk (zie paragraaf 4.3). Juristen kunnen zich ontwikkelen tot academisch geschoolde specialisten die zich op hun terrein kunnen meten met hun academische beroepsgenoten waar ook ter wereld. Maar evenzeer is er vraag naar academisch geschoolde generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen in de arbeidsmarkt.

Noemt iemand zich ‘jurist’, dan houdt dat niet meer als vanzelfsprekend in dat hij een universitair getuigschrift bezit of een getuigschrift dat kwalificeert voor de traditionele juridische beroepen (zittende en staande magistratuur; advocatuur; notariaat, belastingadviseur). Want ook het hoger beroepsonderwijs leidt juristen op. Deze juristen onderscheiden zich in programma, diepgang en oriëntatie van de universitaire, rechtswetenschappelijke opleidingen. Waar hierna over ‘jurist’ wordt gesproken, wordt bedoeld op de academisch opgeleide jurist.

De academische bachelor- en masteropleidingen richten zich op het opleiden van juristen die onafhankelijk en kritisch hebben leren denken, die niet alleen antwoorden op vragen leren vinden, maar evenzeer vragen blijven stellen bij de antwoorden. Zij leggen de fundamenten voor het eigen maken van de methode van rechtswetenschappelijk onderzoek. Dit komt tot uiting in de eindkwalificaties van de opleidingen.

4.3. Doelstellingen, niveau en oriëntatie van de bachelor- en masteropleidingen

1. Juridische opleidingen zijn gericht op de vorming van juristen. Zij bieden daartoe samenhangende bachelor- en mastercurricula aan.
2. Juristen zijn inzetbaar in traditionele juridische beroepen en voorts in uiteenlopende andere (juridische) functies op academisch niveau. Voor de traditionele juridische beroepen zoals binnen de rechterlijke macht en de advocatuur zijn postinitiële beroepsopleidingen vereist. Ook voor de fiscalisten en het notariaat zijn er specifieke beroepsopleidingen na de universitaire masteropleidingen.
3. Het niveau van de opleidingen is academisch in de zin dat, zoals beschreven, een kritische, reflectieve en evaluatieve attitude wordt bijgebracht, naast een state of the art-kennis van inhoud, en beheersing van vaardigheden.
4. De opleidingen bouwen voort op de kennis en vaardigheden van het vwo en leiden via een bacheloropleiding waarin de basis academische vaardigheden en kennis wordt bijgebracht en getraind, op tot een masteropleiding die verdieping, specialisatie en/of verbreding biedt. In de loop van de opleiding wordt het academisch gericht accent sterker.
5. Tenslotte leiden de master-opleidingen studenten zowel tot de kwalificaties van relevante (beroepsgerichte) post-initiële opleidingen en tot zogenoemde advanced masters op nationaal, maar ook en vooral, op internationaal niveau, als tot een functie als beginnend rechtswetenschappelijk onderzoeker, op.

Deze vijf hoofddoelstellingen kunnen worden vertaald in specifieke eindkwalificaties die hierna zijn omschreven en die tezamen met het voorafgaande het kader geven voor een beoordeling van de juridische opleidingen.

4.4. (Inter)nationale benchmark van de opleidingen nog niet mogelijk

Een internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is voorlopig nog niet mogelijk. Opleidingen hebben (deels) niet alleen een verschillend object van studie, maar ook is de inbedding en structurering ervan (zelfs binnen Europa) zeer verschillend in toelating tot de opleiding, duur van de opleiding, regulering ervan en eindtermen (de aansluiting op postinitiële opleidingen). Een internationale benchmark organisatie als CHE (opgezet vanuit Duitsland), heeft er daarom nog niet voor gekozen om zijn model open te stellen voor de (niet-Duitse) rechtenstudies; terwijl dat al wel is gedaan ten aanzien van psychologie, geneeskunde en economie bij voorbeeld.

Er zijn niettemin enkele buitenlandse benchmarks voor de eindtermen van juridische opleidingen beschikbaar. Een interessant uitgangspunt bieden bijvoorbeeld de Benchmarks for Law in Groot-Brittannië, waarin de vereiste kennis, vaardigheden en attitude van bachelors en masters zijn vastgelegd voor visitatie en accreditatie van de opleidingen aldaar. Maar vergelijking moet, zoals opgemerkt, altijd worden gezien in het licht van het nationale rechtsstelsel en de al dan niet wettelijke vereisten voor toetreding tot de traditionele beroepen in het desbetreffende land: advocaat, rechter, officier van justitie en notaris. Die zijn nog dermate verschillend dat deze in deze visitatieronde nog niet overgenomen kunnen worden.

Een andere interessante ontwikkeling is het project Tuning Sectoral Framework for Social Sciences (waaronder de juridische opleidingen vallen). Dit project zal naar verwachting in de toekomst handvatten bieden om nationale juridische opleidingen onderling te vergelijken.

Binnen Nederland, dus tussen de faculteiten onderling, bestaat er nog geen benchmark. Wel wordt er binnen de discipline veel informatie uitgewisseld en afgestemd, bijvoorbeeld over onderwijsvernieuwingen. Om toch in deze lacune te voorzien zullen de faculteiten bovenop de visitatie conform de vigerende procedure vragen om een rapport waarin de visitatiecommissie best practices aangeeft, af te leiden uit de (conform de maatstaven) aangeleverde zelfstudies. Aan de hand daarvan kan door de Nederlandse faculteiten verder gewerkt worden aan maatstaven die zicht kunnen geven op essentiële benchmarks.

4.5. Beroepsvereisten

Op een aantal manieren is voorzien in het formaliseren van de aansluiting van de rechtswetenschappelijke opleidingen op de specifieke juridische beroepen (zie ook paragraaf 4.7 voor een specificatie van de beroepsvereisten).

- In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) van 10 november 2005 is de wijze van toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht geoperationaliseerd, conform Besluit beroepsvereisten advocatuur, artikel 1 en Advocatenwet, artikel 2 en Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 38b lid 2 en Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 1d.
- Bij besluit van 18 september 2008 is de aansluiting van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de aan een universiteit verkregen graad Bachelor op het gebied van het recht geregeld.

- De wettelijke Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris zijn vastgesteld door de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie bij Koninklijk Besluit van 31 mei 1999 (Stb. 1999, 228).
- De Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs zijn vastgelegd in de Statuten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (art. 5, januari 2009).

Alle Nederlandse juridische wo-masteropleidingen beoordelen bij afstuderen of voldaan is aan de relevante beroepsvereisten. Bij een positief oordeel geven zij een verklaring Civiel Effect af.

Door de koppeling van de meeste opleidingen aan het Civiel Effect (waarvoor minimaal vereist is een vierjarige opleiding te weten een LL.B én een LL.M) is er tot op heden geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt voor wo- LL.B's tot stand gekomen. Veruit de meeste studenten in de universitaire juridische opleidingen prefereren vanwege het civiel effect minimaal een LL.B én een LL.M of master. De arbeidsmarkt geeft momenteel ook de voorkeur aan 'volledig' afgestudeerde juristen, zodat faculteiten studenten er op wijzen dat het verstandig is de arbeidsmarkt niet te betreden met louter een bachelordiploma. De praktijk leert dat een masterdiploma een cruciaal vervolg vormt op de bachelorfase.

4.6. Eindkwalificaties van de opleidingen

Op basis van nationale en relevante internationale vergelijkingen van eindkwalificaties en in een poging een maximale aansluiting te realiseren op het beroepsveld, maakt iedere rechtswetenschappelijke opleiding keuzes bij het opstellen van de eindkwalificaties. Voor het volledige overzicht van eindkwalificaties wordt verwezen naar de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Aan de basis van deze kwalificaties van de rechtswetenschappelijke opleidingen in Nederland ligt de vertaling van de algemene doelstellingen van de opleidingen op het gebied van kennis, inzicht, vaardigheden en attitude in eindkwalificaties. Bij deze eindkwalificaties wordt onderscheid gemaakt tussen algemene en vakspecifieke eindkwalificaties. Zie ook hiervoor de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Kennis en inzicht

De afgestudeerde jurist beheerst de juridische kernleerstukken van de hoofdonderdelen van het Nederlands recht: privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht, en internationaal en Europees recht. Dat geldt zowel voor de materiële als voor de formele aspecten, waarbij bij de studie van het nationale recht ook de Europees- en internationaalrechtelijke dimensie de vereiste aandacht hebben gekregen, voortbouwend op de kennis die in de bachelorfase is opgedaan. (NB: het vorenstaande richt zich primair op opleidingen die civiel effect beogen; waar dat niet het geval is kunnen er afwijkingen bestaan; daarvoor wordt naar de zelfstudies verwezen).

Parate kennis alleen is echter niet voldoende. De halfwaardetijd van juridische kennis wordt immers steeds korter. De eisen die aan juristen worden gesteld zijn daarom steeds flexibeler, actueler en meer divers. Faculteiten streven daarom naar werkelijk inzicht in het recht bij hun studenten, in een academische omgeving waarin de 'waarom-vragen' kunnen bloeien. Dat betekent dat naast de vorenbedoelde vakinhoudelijke kennis, methoden gedoceerd worden om de nieuwste relevante ontwikkelingen en veranderingen bij te houden. Inzicht in de grote juridische families (Common Law, Civil Law), in de historische en filosofische ontwikkeling van het recht en in de methode van rechtsvergelijking moeten geïntegreerd zijn in het

onderwijs. De afgestudeerde moet aldus in staat zijn om permanent zijn juridische kennis te actualiseren en zich eventueel op nieuwe terreinen te specialiseren. Het voorgaande veronderstelt een groeiende nadruk op het verwerven van academische vaardigheden van (levenlang) leren, het verwerven van een internationale attitude, het vertalen van maatschappelijke vraagstukken, het reflecteren op het recht en het zoeken naar vragen en problemen, en naar antwoorden en oplossingen, het verwerven van analytisch vermogen en het aanleren van het vermogen kritisch te denken, schrijven en presenteren.

Vaardigheden

Essentieel is het vermogen om een juridische casus te kunnen formuleren en oplossen. Daartoe behoort het op adequate wijze kunnen verzamelen, verwerken en waarderen van de relevante feiten en het op een casus toepassen van rechtsregels. Vaardigheden die tijdens de opleiding verworven worden zijn: het opstellen van een probleemstelling en onderzoeksopzet; het analyseren van de relevante gegevens; het juiste gebruik van bronnen; het juridisch kunnen argumenteren en oordelen; helder en correct formuleren (mondeling en schriftelijk); het over de grenzen van het eigen specialisme en van het recht heen kunnen kijken; en onderzoeksvaardigheden.

Een jurist moet bovendien in staat zijn juridische kennis en een juridisch oordeel schriftelijk en mondeling aan vakgenoten en anderen over te dragen. De taal staat als werkinstrument van de jurist centraal. Een correcte, goede en heldere mondelinge en schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal (of van de Engelse taal indien de voertaal van de opleiding Engelstalig is) is onontbeerlijk. Voorts mag kennis van de Engelse juridische terminologie in de huidige maatschappelijke context niet ontbreken.

Attitude

Tijdens de opleiding moet de aankomende jurist zich de rechtscultuur of de rechtsculturen eigen maken. Hij moet een beroepsethische houding ontwikkelen en zich ervan bewust zijn in welke maatschappelijke context het recht functioneert en wat, in samenhang daarmee, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Het onderwijs en de onderwijsomgeving moeten de student hierbij behulpzaam zijn. Het is essentieel bij de student een natuurlijke belangstelling te wekken en te stimuleren voor juridische vraagstukken en voor het juridisch denken, evenals voor de functie van het recht in de samenleving.

Samengevat

In de rechtswetenschappelijke opleidingen dient inzicht in de wezenlijke kenmerken van het recht centraal te staan:

- a. de maatschappelijke functie van het recht,
- b. de kernbegrippen, de voornaamste rechtsgebieden binnen het recht en het recht als samenhangend systeem,
- c. de grenzen van het recht, alsook de betrekkelijkheid ervan.

Met de opleidingen wordt beoogd:

- d. kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van het recht te verwerven, evenals algemene academische vaardigheden.
- e. waarbij het recht wordt beschouwd mede in zijn Europese, internationale, en rechtsvergelijkende context.

Voorts:

- f. Onder invloed van de voortschrijdende ontwikkelingen moet bij de doelstelling van de opleiding het accent niet alleen liggen op het verwerven van parate kennis, maar ook op

- het beheersen van de mogelijkheden tot kennisvergaring, kennisverwerking en kennistoepassing.
- g. Tevens mag verwacht worden dat faculteiten inspelen op de diverse niveaus van studenten door middel van extra begeleiding en mentoring enerzijds en anderzijds door talentbeleid voor excellente studenten.
 - h. Studenten ontwikkelen in hun opleiding de benodigde academische vaardigheden. Daaronder wordt in dit kader verstaan:
 - a. het ontwikkelen van competenties (kennis, inzicht, praktische vaardigheden en attitudes) ten aanzien van denken, handelen en communiceren;
 - b. het hanteren van een relevant wetenschappelijk instrumentarium;
 - c. wetenschappelijk communiceren;
 - d. het hanteren van specifieke kennis op het gebied van het recht in een bredere wetenschappelijke, historische, rechtsfilosofische, ethische en maatschappelijk-culturele context door middel van de inbedding daarvan in reguliere cursussen dan wel door het aanbieden van separate vakken;
 - e. het kritisch kunnen omgaan met rechtsregels en rechtspraak en het vermogen om nieuwe oplossingen te zoeken en te vinden;
 - f. het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren; en
 - g. het weten omgaan met de toenemende Europeanisering en internationalisering van het recht.

De wo-bacheloropleiding heeft als belangrijkste doelstelling de voorbereiding op een wo-masteropleiding. De wo-bacheloropleiding bevat daartoe een samenstel van civiel effect vakken en een breed overzicht van het juridische domein, zodat studenten een basis kennis hebben van het recht; een en ander aangevuld met de juridische vaardigheden en academische attitude en vermogens.

Een juridische vervolgmaster bouwt hierop voort, in die zin dat daarmee kan worden opgeleid tot de traditionele beroepen, tot advanced masters, tot onderzoeker en tot andere beroepen die een academische achtergrond vereisen en daartoe een master verlangen waarin de academische vaardigheden en kunde en kennis zijn aangescherpt en een aantal kennisdomeinen op meer specialistisch niveau zijn beproefd.

Een aantal te accrediteren bachelor- en masteropleidingen hebben een meer multidisciplinaire inslag (recht en...). De doelstellingen van die opleiding zijn dan ook minder specifiek op het juridische beroepenveld gericht, zonder tevens uit te sluiten dat studenten toch de weg er naar weten te vinden. Deze opleidingen dienen dan ook beoordeeld te worden op wat zij beogen te doen, namelijk afgestudeerden te trainen in raakvlakken tussen een paar disciplines.

4.7. Beroepsvereisten

Beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht 'Civiel Effect'

In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid van 10 november 2005 is overeengekomen dat aan het masterdiploma het Civiel Effect verbonden kan worden (dat wil zeggen voldaan worden aan de beroepsvereisten voor toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht) als de student aan de volgende voorwaarden heeft voldaan:

- Aan het masterexamen is de graad Master of Laws (LL.M.) verbonden, en
- het behaalde bachelorexamen en het masterexamen omvatten gezamenlijk tenminste 200 EC juridische vakken, waarvan minimaal 60 op masterniveau, en

- het afsluitend examen getuigt van grondige kennis en inzicht in de volgende rechtsgebieden.

Voor advocaten

- het privaatrecht, met inbegrip van het burgerlijk procesrecht;
- het strafrecht, met inbegrip van het strafprocesrecht, en
- één van de volgende drie vakken: staatsrecht, bestuursrecht met inbegrip van het administratief procesrecht of belastingrecht.

Voor rechterlijke ambtenaren

- burgerlijk recht, met inbegrip van burgerlijk procesrecht;
- strafrecht, met inbegrip van strafprocesrecht;
- bestuursrecht, met inbegrip van bestuursprocesrecht;

Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

Het besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris luidt als volgt :

Het in artikel 6, tweede lid, onderdeel a, van de Wet op het notarisambt bedoelde afsluitend examen op het gebied van het recht, dat met goed gevolg afgelegd moet worden om het beroep van kandidaat-notaris te kunnen uitoefenen, omvat de volgende onderdelen:

- a. grondige kennis van en inzicht in de volgende onderdelen van het burgerlijk recht - mede in hun onderlinge samenhang - :
 1. het personen- en familierecht, in het bijzonder het huwelijksvermogensrecht,
 2. het ondernemingsrecht, in het bijzonder het rechtspersonen- en vennootschapsrecht,
 3. het vermogensrecht,
 4. het recht met betrekking tot registergoederen,
 5. het erfrecht, en
 6. het internationaal privaatrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- b. grondige kennis van en inzicht in het executierecht alsmede kennis van en inzicht in het burgerlijk procesrecht, beslag- en faillissementsrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- c. grondige kennis van en inzicht in het belastingrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- d. kennis van en inzicht in het bestuursrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- e. grondige kennis van en inzicht in het recht met betrekking tot het notariaat, in het bijzonder de Wet op het notarisambt;
- f. kennis van en inzicht in bedrijfseconomie, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- g. schriftelijke uitdrukingsvaardigheid in de vorm van een scriptie of een andere gelijkwaardige, schriftelijke, onderzoeksprestatie op juridisch gebied.

Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs

Voor fiscale juristen brengt de doelstelling van de opleiding mee dat de verschillende fiscale heffingswetten, inclusief de formele, de internationale en Europese aspecten diepgaand en in evenwichtige mate aan de orde moeten komen. Daarnaast moeten de studenten kennis van de hoofdlijnen van het privaatrecht, bestuursrecht en de bedrijfseconomie in het curriculum verwerven. Aan sommige opleidingen belastingrecht is het Civiel Effect, in de zin van de

zogenaamde ‘togaberoepen’) verbonden, aan andere niet. De Commissie van Beoordeling van de NOB heeft deze statutaire vereisten geoperationaliseerd aldus, dat voor toelating tot het lidmaatschap een aantal materiële eisen aan deze fiscale opleidingen zijn verbonden (zie: <http://www.nob.net/?q=node/107>): minimaal 52 EC dienen besteed te worden aan zuiver belastingrechtelijke vakken, waarvan tenminste 30 in de mastersfase; minimaal 9 EC worden besteed aan privaatrecht, en minimaal 9 EC aan economie.

Schakelprogramma hbo-rechten

Overigens zijn bij besluit van 18 september 2008 de beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht, en notaris gewijzigd in verband met de gelijkstelling in het kader van de vereisten voor toetreding tot gereguleerde juridische beroepen, van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de onderwijseenheden op het gebied van recht die worden aangeboden door een universiteit of de Open Universiteit met een totale studielast van ten minste 60 EC.

DEEL II: OPLEIDINGSRAPPORTEN

1. **Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht, Internationaal en Europees Recht en Recht en Management en de masteropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal Recht, International and European Public Law, Recht en Management, Sociaal Recht en Sociale Politiek en Milieurecht van de Universiteit van Tilburg**

Administratieve gegevens

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Naam opleiding: Rechtsgeleerdheid
CROHO-nummer: 50700
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 20 maart 2012

Bacheloropleiding Fiscaal Recht

Naam opleiding: Fiscaal Recht
CROHO-nummer: 56827
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 20 maart 2012

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

Naam opleiding: Internationaal en Europees Recht
CROHO-nummer: 56829
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 20 maart 2012

Bacheloropleiding Recht en Management

Naam opleiding: Recht en Management
CROHO-nummer: 50753
Niveau: bachelor
Oriëntatie: wo
Studielast: 180 EC
Graad: Bachelor of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 31 december 2013

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Naam opleiding: Rechtsgeleerdheid
CROHO-nummer: 60084
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 20 maart 2012

Masteropleiding Fiscaal Recht

Naam opleiding: Fiscaal Recht
CROHO-nummer: 66827
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, deeltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 20 maart 2012

Masteropleiding International and European Public Law

Naam opleiding: International and European Public Law
CROHO-nummer: 60073
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 20 maart 2012

Masteropleiding Recht en Management

Naam opleiding: Recht en Management
CROHO-nummer: 60753
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 31 december 2013

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

Naam opleiding: Sociaal Recht en Sociale Politiek
CROHO-nummer: 60070
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd, duaal
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 20 maart 2012

Masteropleiding Milieurecht

Naam opleiding: Milieurecht
CROHO-nummer: 60071
Niveau: master
Oriëntatie: wo
Studielast: 60 EC
Graad: Master of Laws
Variant(en): voltijd
Locatie(s): Tilburg
Einddatum accreditatie: 20 maart 2012

Het bezoek van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit Rechtswetenschappen van de Universiteit van Tilburg vond plaats op 16, 17 en 18 november 2010.

1.0. Structuur en organisatie van de faculteit

De Universiteit van Tilburg (UvT) is een gespecialiseerde universiteit op het gebied van mens- en maatschappijwetenschappen. De UvT bestaat uit zes faculteiten:

- Economie en Bedrijfswetenschappen;
- Rechtswetenschappen;
- Sociale Wetenschappen;
- Geesteswetenschappen;
- Katholieke Theologie;
- TiasNimbas Business School.

De faculteit Rechtswetenschappen (FRW) bestaat sinds 1963. Van de 12.629 studenten van de Universiteit van Tilburg studeren er 3.086 aan de FRW (per 11 december 2009).

De FRW beschikte in 2010 over ongeveer 220 fte wetenschappelijk personeel, ongeveer 65 fte ondersteunend personeel en 16 fte aan student-assistenten.

De faculteit heeft een bestuur bestaande uit de decaan (die ook de portefeuille internationalisering heeft), twee vicedecanen (één voor onderwijs en één voor onderzoek), een student als adviseur en de directeur als adviseur.

De FRW heeft veertien departementen en instituten waarbinnen wetenschappelijk personeel (en het ondersteunend personeel van de departementen) werkzaam is:

- Belastingrecht;
- Business Law;
- Encyclopedie en Rechtsgeschiedenis;
- Europees en Internationaal Publiekrecht;
- Privaatrecht/TISCO;
- Sociaal Recht en Sociale Politiek;
- Staats- en Bestuursrecht;
- Strafrechtswetenschappen;
- TILT - Recht, Technologie en Samenleving;
- Tilburgse School voor Politiek en Bestuur;
- INTERVICT;
- ReflecT;
- TICOM;
- TILEC.

Daarnaast kent de FRW het faculteitsbureau met de volgende afdelingen:

- Onderwijs en Internationalisering
- Onderzoek
- Bestuursondersteuning en communicatie
- Informatisering en automatisering
- Personeelszaken
- Planning en control

De FRW biedt vijf bacheloropleidingen en twaalf masteropleidingen aan. De bacheloropleiding Bestuurskunde valt buiten het bereik van deze accreditatie, evenals de masteropleidingen Bestuurskunde, European and International Taxation (Advanced master), Research Master in Law en Research in Public Administration and Organizational Science. De masteropleiding Nederlands Strafrecht in Europa is niet meer ter accreditatie aangeboden. Deze opleiding is inmiddels afgebouwd, aangezien zij niet kon voldoen aan de eis die de faculteit stelt voor levensvatbaarheid: minstens twintig afgestudeerden per jaar. Vanaf februari 2009 worden geen nieuwe studenten meer toegelaten.

Voor zeven masteropleidingen zijn pre-masterprogramma's ontwikkeld die zijn bedoeld voor studenten die een hbo-bacheloropleiding in een verwant vakgebied hebben afgerond.

Iedere opleiding heeft een opleidingscoördinator die een coördinerende rol heeft binnen de opleiding en adviseert over de samenstelling van het programma, bewaking en verbetering van de kwaliteit, toelating en informatievoorziening aan (aanstaande) studenten. De eindverantwoordelijkheid voor de opleidingen berust bij het faculteitsbestuur.

1.1. Het beoordelingskader

1.1.1. Doelstellingen opleiding

F1: Domeinspecifieke eisen

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en de beroepspraktijk gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk).

Beschrijving

In bijlages D1 t/m D10 zijn per opleiding de doelstelling en de eindtermen weergegeven. De vier bacheloropleidingen hebben een indeling gemaakt in eindtermen op het gebied van kennis en inzicht, eindtermen op het gebied van vaardigheden en eindtermen op het gebied van houding. De bacheloropleidingen hebben ieder dezelfde negen eindtermen op het gebied van houding, waarbij de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht een tiende eindterm heeft toegevoegd met betrekking tot ethische aspecten van de internationale rechtsontwikkeling. Ook de eindtermen op het gebied van vaardigheden komen bij de vier bacheloropleidingen voor een groot deel overeen.

De zes masteropleidingen volgen dezelfde indeling van de eindtermen in kennis en inzicht, vaardigheden en houding. De eindtermen van de masteropleidingen lopen inhoudelijk meer uiteen dan de eindtermen van de bacheloropleidingen.

Oordeel

De commissie heeft de bachelor- en masteropleidingen vergeleken met het domeinspecifiek referentiekader dat is vastgesteld in het kader van de evaluaties van de opleidingen Rechtsgeleerdheid. De commissie stelt vast dat de domeinspecifieke eisen, hoewel breed geformuleerd, inzicht geven in de eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk worden gesteld.

De commissie heeft de eindtermen van de opleidingen bestudeerd en constateert dat deze in voldoende mate aansluiten op het domeinspecifiek referentiekader en daarmee voldoen aan de eisen die gesteld worden door vakgenoten en de beroepspraktijk.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie stelt vast dat de profilering van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid adequaat is vastgelegd in de doelstelling en eindtermen. De relevante aspecten van de rechtsgeleerdheid komen voldoende aan de orde. De commissie waardeert de expliciete aandacht voor internationaal recht en Europees recht in de eindtermen van de bacheloropleiding.

De commissie constateert dat de eindtermen van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid in voldoende mate aansluiten op het domeinspecifiek referentiekader en daarmee voldoen aan de eisen die gesteld worden door vakgenoten en de beroepspraktijk. De masteropleiding Rechtsgeleerdheid kent zes accenten en een vrij programma. Doordat de eindtermen echter alleen op het niveau van de masteropleiding en niet op het niveau van de verschillende

accenten geformuleerd zijn, komt volgens de commissie de eigenheid van de accenten onvoldoende tot uitdrukking bij de beschrijving van de eindkwalificaties. De commissie adviseert de opleiding om specifieke kenmerken van ieder accent in kaart te brengen door het formuleren van eindkwalificaties per accent.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie stelt vast dat de eindtermen van de bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht in voldoende mate aansluiten op het domeinspecifiek referentiekader en daarmee voldoen aan de eisen die gesteld worden door vakgenoten en de beroepspraktijk.

De commissie merkt op dat basiskennis van buitenlandse rechtstelsels (eindterm K9) niet structureel in het programma van de bacheloropleiding Fiscaal Recht voorkomt. Aangezien de commissie dit een erg pretentieuze eindkwalificatie vindt voor een bacheloropleiding Fiscaal Recht, geeft de commissie de opleiding als overweging mee om deze eindterm te schrappen.

De masteropleiding Fiscaal Recht kent een reguliere variant en het accent Indirecte belastingen. De eindtermen zijn echter alleen op het niveau van de masteropleiding en niet op het niveau van de twee varianten geformuleerd. Om de profilering van de varianten tot uitdrukking te laten komen, adviseert de commissie de opleiding om specifieke eindkwalificaties te definiëren voor de beide varianten.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en masteropleiding International and European Public Law

De commissie heeft de eindkwalificaties van de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en de masteropleiding International and European Public Law bestudeerd en stelt vast dat deze in voldoende mate aansluiten op het domeinspecifiek referentiekader en daarmee voldoen aan de eisen die gesteld worden door vakgenoten en de beroepspraktijk.

Mede om een goede aansluiting te waarborgen tussen de bacheloropleiding en de aansluitende Engelstalige masteropleidingen, is de beheersing van het internationaal- en Europeesrechtelijk juridisch Engels (passief en actief) opgenomen in de eindtermen (eindterm V8). De commissie onderschrijft het belang van de beheersing van het juridisch Engels en vindt deze eindterm een relevante toevoeging aan de eindtermen.

De masteropleiding International and European Public Law kent twee tracks. Doordat de eindtermen echter alleen op het niveau van de masteropleiding en niet op het niveau van de tracks geformuleerd zijn, komt volgens de commissie de eigenheid van de twee tracks onvoldoende tot uitdrukking bij de beschrijving van de eindkwalificaties. De commissie adviseert de opleiding om specifieke kenmerken van de tracks in kaart te brengen door het formuleren van enkele eindkwalificaties per track.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

De commissie stelt vast dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding Recht en Management in voldoende mate aansluiten op het domeinspecifiek referentiekader en daarmee voldoen aan de eisen die gesteld worden door vakgenoten en de beroepspraktijk.

De commissie heeft moeite met de beschrijving van het interdisciplinaire karakter van de bacheloropleiding in de doelstelling. Zeker gezien het civiel effect van het diploma van de opleiding is de commissie van mening dat de bacheloropleiding Recht en Management in de

basis een juridische opleiding zou moeten zijn. De commissie raadt de opleiding aan om de term interdisciplinariteit te verwijderen uit de doelstelling.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

De commissie stelt vast dat de eindtermen van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek in voldoende mate aansluiten op het domeinspecifiek referentiekader en daarmee voldoen aan de eisen die gesteld worden door vakgenoten en de beroepspraktijk. Wel is de commissie van mening dat de eindtermen slechts beperkt zijn uitgewerkt. Zo zijn er slechts twee eindtermen op het gebied van houding en is er geen aandacht voor de kennis van en inzicht in de morele en ethische dimensies van het recht. De commissie adviseert de opleiding om de eindtermen verder uit te werken op basis van de inhoud van het programma.

De masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek kent drie varianten: de Nederlandstalige variant, de duale variant en de internationale (Engelstalige) variant. Doordat de eindtermen echter alleen op het niveau van de masteropleiding en niet op het niveau van de verschillende varianten geformuleerd zijn, komt volgens de commissie de profilering van de varianten onvoldoende tot uitdrukking bij de beschrijving van de eindkwalificaties. De commissie adviseert de opleiding om deze profilering in kaart te brengen door het formuleren van eindkwalificaties per variant.

Masteropleiding Milieurecht

De commissie stelt vast dat de masteropleiding Milieurecht haar profilering adequaat heeft vastgelegd in de doelstelling en eindtermen. De relevante aspecten van milieurecht komen voldoende aan de orde, met expliciete aandacht in de eindtermen voor het internationale - en Europees milieurecht. De commissie stelt bovendien vast dat de eindtermen in voldoende mate aansluiten op het domeinspecifiek referentiekader en daarmee voldoen aan de eisen die gesteld worden door vakgenoten en de beroepspraktijk.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F2: Niveau: Bachelor en Master

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een Bachelor of een Master.

Beschrijving

In de zelfevaluatie worden de eindkwalificaties van de opleidingen Rechtsgeleerdheid gekoppeld aan de in de Dublin descriptoren beschreven kwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met alle studentdelegaties gesproken over het niveau van hun opleiding. De studenten van de bacheloropleidingen lieten weten dat zij kennismaken met verschillende relevante rechtsgebieden en dat zij tijdens hun studie basale juridische- en academische vaardigheden opdoen.

De verschillende groepen masterstudenten die de commissie sprak, vertelden dat de in de bachelorfase opgedane kennis tijdens de masteropleidingen wordt verdiept. Ook wordt tijdens de masteropleidingen voortgebouwd op de juridische en academische vaardigheden, die in de bachelorfase al aan de orde zijn geweest.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen Rechtsgeleerdheid bestudeerd. Zij heeft vastgesteld dat de eindkwalificaties in voldoende mate aansluiten bij de Dublin descriptoren. Zij kan zich daarnaast vinden in de relatie tussen de eindkwalificaties en de Dublin descriptoren die in de zelfevaluatie worden uitgewerkt. De bacheloropleiding Recht en Management heeft in de zelfevaluatie niet inzichtelijk gemaakt hoe de eindkwalificaties gerelateerd zijn aan de Dublin descriptoren. De commissie heeft daarom tijdens haar bezoek de eindkwalificaties van deze bacheloropleiding vergeleken met de Dublin descriptoren en constateert dat deze voldoende op elkaar aansluiten. De commissie is van mening dat de opleiding zelf een duidelijker overzicht dient te geven van de aansluiting van de eindkwalificaties op de Dublin descriptoren.

De opbouw in moeilijkheidsgraad en daarmee het verschil in niveau tussen de bachelor- en masteropleiding wordt volgens de commissie adequaat weerspiegeld in de eindkwalificaties, en is daarnaast tijdens de visitatie bevestigd door studenten die zowel de bacheloropleiding als de masteropleiding hebben gevolgd. De commissie is daarom van oordeel dat de opleidingen voldoen aan het criterium dat betrekking heeft op het niveau.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F3: Oriëntatie WO:

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de volgende beschrijvingen van een Bachelor en een Master:

- De eindkwalificaties zijn ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de relevante praktijk in het toekomstige beroepenveld.
- Een WO-bachelor heeft de kwalificaties voor toegang tot tenminste één verdere WO-studie op masterniveau en eventueel voor het betreden van de arbeidsmarkt.
- Een WO-master heeft de kwalificaties om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten of multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in een beroepspraktijk waarvoor een WO-opleiding vereist is of dienstig is.

Beschrijving*Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid*

Het bachelordiploma Rechtsgeleerdheid geeft toegang tot verschillende juridische masteropleidingen binnen de Tilburgse faculteit, maar ook tot vergelijkbare masteropleidingen aan andere juridische faculteiten, binnen en buiten Nederland. De afgestudeerde bachelor beschikt daartoe over een gedegen kennis van het Nederlandse recht, het Europese en internationale recht en de theoretische en historische context van het recht (met name eindtermen K1-3, 5, 8, 9, V1-5, 8-9, zie hiervoor de bijlagen E). Ook geeft een bachelordiploma toegang tot de beroepspraktijk van een groot aantal juridische beroepen, zij het dat voor de uitoefening van de klassieke togaberoepen daarnaast een diploma van een juridische masteropleiding vereist is. Een afgestudeerde bachelorstudent kan de verworven kennis en vaardigheden toepassen op actuele juridische vraagstukken en daarbij samenwerken met juristen en niet-juristen (eindtermen K4, 7, 10, V6-7, H1-9).

De masteropleiding Rechtsgeleerdheid heeft een academische oriëntatie. Dit staat volgens de opleiding niet op gespannen voet met het feit dat afgestudeerden veelal in de beroepspraktijk en niet in de wetenschap terecht komen. De opleiding leert de studenten academisch en wetenschappelijk te denken. Daarbij zijn vooral de volgende elementen van belang: probleemanalyse, selectie van informatie en het beoordelen van de bruikbaarheid van de informatie, het kritisch omgaan met rechtsbronnen zoals wet en jurisprudentie, kritisch nadenken en discussiëren over wetenschappelijke bijdragen, oog hebben voor andere dan louter juridische invalshoeken en het zo nodig te rade gaan bij (kennisbronnen van) andere wetenschappen.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De bacheloropleiding Fiscaal Recht bereidt de studenten in de eerste plaats voor op doorstroming naar de masteropleiding Fiscaal Recht. Daarnaast geeft de voltooide bacheloropleiding Fiscaal Recht toegang tot de masteropleiding Recht en Management als voldaan is aan het behalen van de vakken 'Economie voor Recht en Management' en 'Organisatieleer en –strategie' uit de bacheloropleiding Recht en Management in plaats van de vakken 'Formeel Belastingrecht' en 'Successiewet'. Met aanvullende bachelorvakken staan ook andere masteropleidingen open na de bacheloropleiding Fiscaal Recht:

- Masteropleiding Milieurecht: 'Europese Rechtstheorie'; 'Recht en Maatschappij'; 'Grondrechten'; 'Rechtsbescherming tegen de Overheid';
- Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: Eindvak 'Recht en Arbeid', 'Recht en Maatschappij', 'Grondrechten';
- International Business Law: naar keuze van de student: 'Verdiepend Europees Recht' of 'Europees Gemeenschapsrecht in de praktijk' en 'Mededingingsrecht'.

Ook geeft een bachelordiploma toegang tot de beroepspraktijk van een groot aantal fiscaaljuridisch getinte beroepen, zij het dat voor de uitoefening van de klassieke fiscaaljuridische beroepen (belastingadviseur, belastinginspecteur, bedrijfsfiscalist) ook een

diploma van een juridische masteropleiding vereist is. Dat betekent dat slechts een beperkt deel van de afgestudeerde bachelorstudenten direct het beroepsveld in zal gaan. Verreweg de meesten zullen aansluitend een fiscaaljuridische masteropleiding gaan volgen, hetgeen de faculteit wenselijk acht.

Er worden buiten de universiteit ook hbo-bacheloropleidingen Fiscale Economie aangeboden. Een universitaire bachelor fiscalist onderscheidt zich van de hbo-fiscalist door een bredere, meer systematische kennis van het recht, van het fiscale recht in het bijzonder en van de maatschappelijke en wetenschappelijke context, en door een kritische en onafhankelijke houding.

Een afgestudeerde van de masteropleiding Fiscaal Recht kan zelfstandig wetenschappelijk onderzoek verrichten en vraagstukken oplossen in de fiscale beroepspraktijk. Zo is bij de opstelling van de eindtermen rekening gehouden met de eisen van de wetenschappelijke discipline en het internationale kader (in het bijzonder de Europese dimensie, K1 – K6). De student kan uit een (door cliënten of belastingplichtigen) voorgelegde casus de (wetenschappelijke) kern van het probleem onderkennen (V1, V2 en V4) en daarvoor een (ethisch) verantwoorde en optimale oplossing vinden (K6, V3, V5, V7, H2). De student kan de verbinding tussen het fiscale recht en aanpalende rechtsgebieden, waaronder het sociale verzekeringsrecht, het notarieel recht en het strafrecht, leggen (K4, K5, V5, V7). Verder geeft de opleiding de student de bagage om nieuwe ontwikkelingen te volgen. Het vakgebied zelf brengt deze attitude reeds mee, gelet op de vele veranderingen die aan de discipline eigen zijn, zoals regelmatige wetswijzigingen en de voortdurende stroom van rechterlijke beslissingen, zowel op nationaal als Europees terrein (H3).

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en masteropleiding International and European Public Law

De bacheloropleiding Internationaal en Europees recht geeft ongeconditioneerde toegang tot de masteropleidingen:

- International and European Public Law;
- International Business Law;
- Law and Technology;
- Sociaal Recht en Sociale Politiek;
- Research Master in Law.

Daarnaast kunnen afgestudeerden van de bacheloropleiding zich aanmelden voor de Research Master in Law. Daarvoor gelden echter specifieke toelatingseisen, waarbij wordt gekeken naar studieprestaties, persoonlijke motivatie, interesse en doelstellingen van de betreffende student. Bovendien kan toegang verkregen worden tot de masteropleiding Rechtsgeleerdheid, met de volgende extra vakken: ‘Europese Rechtsgeschiedenis B’, ‘Strafprocesrecht’ en ‘Verbintenissenrecht B’.

In de masteropleiding International and European Public Law wordt verdieping aangebracht op de verworven kennis in de bacheloropleiding en worden de onderzoeksvaardigheden die in de bachelorfase zijn opgedaan verder ontwikkeld.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

De bacheloropleiding bereidt de student in de eerste plaats voor op doorstroming in de masteropleiding Recht en Management. De cijfers wijzen uit dat de studenten voornamelijk doorstromen naar de eigen masteropleiding. Ook is er sprake van doorstroom naar andere

masteropleidingen, in het bijzonder naar de masteropleiding International Business Law. In enkele gevallen opteren studenten voor beide masteropleidingen.

Studenten zien het verkrijgen van de bachelorgraad niet als een logisch eindpunt van hun studie. In beginsel is de afgestudeerde bachelor Recht en Management echter ook geëquipeerd voor bepaalde functies op de arbeidsmarkt. Functies als beleidsmedewerker in de bedrijfsjuridische omgeving of ondersteunende functies bij overheidsinstellingen of advocatenkantoren liggen binnen het bereik. Naar verwachting zullen afgestudeerde bachelors op de arbeidsmarkt moeten concurreren met afgestudeerden van verwante hbo-opleidingen. De universitair opgeleide bachelors zullen zich van deze groep positief onderscheiden door een academisch en analytisch denk- en werkniveau, onder andere tot uitdrukking komend in het vermogen om het recht (in combinatie met kennis van economie en management) vanuit een meer theoretische en onderzoeksmatige invalshoek te benaderen. Het opleidingsprogramma is daarom specifiek gericht op het onderwijzen van deze academische kennis en onderzoeksvaardigheden.

De bacheloropleiding Recht en Management onderscheidt zich van de andere opleidingen doordat enerzijds de economische effecten van het recht en anderzijds het voor de bedrijfsgerichte praktijk vereiste inzicht in economische vraagstukken rond het recht aan bod komen, aangevuld met economische vaardigheden die ook voor de jurist in dat speelveld van belang zijn.

De masteropleiding Recht en Management is een wetenschappelijke masteropleiding met een sterke academische oriëntatie op de bestudering van juridische en bedrijfsrelevante keuzeprocessen. In de masteropleiding wordt verdieping aangebracht op de reeds verworven kennis in de bacheloropleiding en worden de onderzoeksvaardigheden die in de bachelorfase zijn opgedaan verder ontwikkeld.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

De masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek is een specialisatieopleiding die beoogt studenten op te leiden tot academisch gevormde experts op het gebied van het sociaal recht die zowel nationaal als internationaal georiënteerd zijn. Deze masteropleiding biedt een brede academische vorming tot allrounders in het sociaal recht, die in staat zijn om hun specifieke sociaalrechtelijke expertise op relevante wijze maatschappelijk en politiek toe te passen. De masteropleiding vormt experts die het sociaal recht zowel vanuit nationaal als internationaal perspectief beheersen.

Masteropleiding Milieurecht

De masteropleiding Milieurecht leidt milieujuristen op die niet alleen gedegen kennis hebben van het huidige milieurecht, maar die vooral ook zelfstandig lastige milieurechtelijke problemen weten aan te pakken. Hoewel de opleiding primair gericht is op de Nederlandse rechtspraktijk, stelt de opleiding dat het niveau vergelijkbaar is met internationale masterprogramma's op het gebied van milieurecht.

De afgelopen jaren is gebleken dat er behoefte bestaat aan milieujuristen met de bovenbeschreven capaciteiten. Het milieurecht is uitgegroeid van een vakgebied voor een klein groepje specialisten tot een vakgebied waarover men binnen allerlei organisaties hoogwaardige kennis nodig heeft. Verzoeken van werkgevers aan de universiteit voor goede kandidaten voor de vervulling van vacatures geven aan dat de arbeidsmarkt voor milieujuristen goed is. Contacten tussen de universiteit en deze organisaties geven ook aan dat de masteropleiding Milieurecht in hoge mate aansluit bij de wensen van deze werkgevers. Dit

beeld wordt bevestigd door het fenomeen dat studenten van de masteropleiding regelmatig voor het afstuderen een baan krijgen aangeboden, vaak bij de organisatie waar de stage (verplichte component van de masteropleiding) wordt ingevuld.

Het programma van de opleiding voorziet in de mogelijkheid voor studenten om het civiel effect te verkrijgen, al zijn de eisen hiervoor afhankelijk van de ‘aanvliegroute’ van de betreffende student.

Oordeel

De commissie heeft de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen Rechtsgeleerdheid bestudeerd vanuit de betreffende oriëntaties. Zij stelt vast dat de eindkwalificaties van de opleidingen in voldoende mate zijn ontleend aan de eisen van de internationale wetenschapsbeoefening en dat zij aansluiten op de relevante beroepspraktijk (zie facet 1). Daarnaast stelt zij vast dat er in voldoende mate sprake is van een relatie tussen het onderwijs, het onderzoek en het beroepenveld.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie concludeert dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding academisch zijn georiënteerd en verwijzen naar aspecten van wetenschappelijke vorming. Op bachelorniveau behoren hiertoe onder andere de eindkwalificaties: ‘het gestructureerd verwerken en beoordelen van uiteenlopende informatie rondom actuele maatschappelijke vraagstukken op de bruikbaarheid voor de aanpak van juridische problemen’ en ‘zich kritisch en onderzoekend opstellen’. Op masterniveau behoren hiertoe onder andere de eindtermen ‘het schiften, selecteren en op bruikbaarheid beoordelen van alle informatie in een complexe juridische casus’ en ‘het zelf nieuwe kennis genereren en bijdragen aan de rechtsvorming’. De commissie constateert wel dat de wetenschappelijke vorming explicieter benadrukt kan worden in de eindtermen, door bijvoorbeeld te verwijzen naar methodologische verantwoording, het kiezen van onderzoeksmethoden en/of het uitvoeren of interpreteren van juridisch wetenschappelijk onderzoek.

De commissie stelt vast dat een afgeronde bacheloropleiding toegang verschaft tot de masteropleidingen Rechtsgeleerdheid, Milieurecht en Law and Technology aan de UvT en tot juridische masteropleidingen aan andere universiteiten en concludeert op basis daarvan dat de afgestudeerden beschikken over de vereiste kwalificaties voor toegang tot een vervolgopleiding. Zij heeft tevens vastgesteld dat bachelorstudenten over voldoende kennis, vaardigheden en inzicht beschikken om door te stromen naar de aansluitende masteropleidingen. Hoewel dit niet de belangrijkste functie van de opleiding is, stelt de commissie vast dat de bacheloropleiding een basis legt voor de rechtspraktijk. Ook stelt de commissie vast dat de masteropleiding studenten kwalificaties geeft om zelf relevant toegepast onderzoek en wetenschappelijk interdisciplinair onderzoek te verrichten.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie concludeert dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht academisch zijn georiënteerd en expliciet verwijzen naar aspecten van wetenschappelijke vorming. Op bachelorniveau behoren hiertoe onder andere de eindkwalificaties ‘het gestructureerd verwerken en beoordelen van uiteenlopende informatie rondom actuele maatschappelijke vraagstukken op de bruikbaarheid voor de aanpak van juridische problemen’ en ‘zich kritisch en onderzoekend opstellen’. Op masterniveau behoren hiertoe onder andere de eindtermen ‘het analyseren van complexe juridische problemen waarbij verschillende rechtsgebieden aan de orde zijn en daarbij hoofd- en bijzaken goed

onderscheiden' en eveneens 'zelf nieuwe kennis genereren en bijdragen aan de rechtsvorming'.

De commissie stelt vast dat de bacheloropleiding kwalificaties geeft voor toegang tot de masteropleiding Fiscaal Recht aan de UvT. Bovendien geeft de bacheloropleiding toegang tot de masteropleidingen Recht en Management, Milieurecht, Sociaal Recht en Sociale Politiek en International Business Law, mits aan bepaalde eisen is voldaan. Op basis hiervan concludeert de commissie dat de afgestudeerden beschikken over de kwalificaties voor toegang tot een vervolgopleiding. Zij concludeert verder dat de aansluiting tussen de bacheloropleiding en deze masteropleidingen voldoende is. Daarnaast is de commissie van mening dat de eindkwalificaties van de bacheloropleiding aansluiten op de eisen van het beroepenveld. Ook stelt de commissie vast dat de masteropleiding studenten de kwalificaties geeft om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht en masteropleiding International and European Public Law

De commissie concludeert dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding voldoende academisch zijn georiënteerd en expliciet verwijzen naar aspecten van wetenschappelijke vorming. Op bachelorniveau behoren hiertoe onder andere de eindkwalificaties 'het zich op basis van verworven kennis een oordeel vormen over juridische vraagstukken' en 'het zich kritisch en onderzoekend opstellen'. Op masterniveau behoren hiertoe onder andere de eindtermen 'het genereren van nieuwe kennis en bijdragen aan de rechtsontwikkeling binnen de gekozen specialisatie' en eveneens 'het bereid zijn verantwoording te nemen voor eigen keuzes en afwegingen'. De commissie constateert wel dat de wetenschappelijke vorming explicieter benadrukt kan worden in de eindtermen, door bijvoorbeeld te verwijzen naar methodologische verantwoording, het kiezen van onderzoeksmethoden en het uitvoeren van of interpreteren van juridisch wetenschappelijk onderzoek.

De commissie stelt vast dat de bacheloropleiding kwalificaties geeft voor toegang tot de masteropleidingen International Business Law, International and European Public Law, Law and Technology, Milieurecht en Sociaal Recht en Sociale Politiek aan de UvT en tot andere masteropleidingen en concludeert op basis daarvan dat de afgestudeerden beschikken over de vereiste kwalificaties voor toegang tot een vervolgopleiding. De aansluiting tussen de bacheloropleiding en deze masteropleidingen is voldoende. Daarnaast is de commissie van mening dat de eindkwalificaties van de bacheloropleiding aansluiten op de eisen van het beroepenveld. Ook stelt de commissie vast dat de masteropleiding studenten de kwalificaties geeft om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

De commissie concludeert dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleiding academisch zijn georiënteerd en expliciet verwijzen naar aspecten van wetenschappelijke vorming. Op bachelorniveau behoren hiertoe onder andere de eindkwalificaties: 'het analyseren van de verschillende aspecten van juridische problemen binnen een rechtsgebied en het daarbij onderscheiden van hoofd- en bijzaken' en 'het gestructureerd verwerken en beoordelen van uiteenlopende informatie rondom actuele maatschappelijke vraagstukken op de bruikbaarheid voor de aanpak van juridische problemen'. Op masterniveau behoren hiertoe onder andere de eindtermen 'het onderscheiden, indelen, selecteren en op bruikbaarheid beoordelen van alle informatie in een complexe juridische casus' en 'het hebben van een voldoende kritische houding ten opzichte van het recht en zijn werking, in het bijzonder in een ondernemingsgerelateerde omgeving'. De commissie constateert wel dat

de wetenschappelijke vorming explicieter benadrukt kan worden in de eindtermen, door bijvoorbeeld te verwijzen naar methodologische verantwoording, het kiezen van onderzoeksmethoden en het uitvoeren van of interpreteren van juridisch wetenschappelijk onderzoek.

De commissie stelt vast dat een afgeronde bacheloropleiding toegang verschaft tot de masteropleiding Recht en Management aan de UvT en andere masteropleidingen, waaronder International Business Law, en concludeert op basis daarvan dat de afgestudeerden beschikken over de kwalificaties voor toegang tot een vervolgopleiding. Zij heeft daarnaast vastgesteld dat de aansluiting tussen de bacheloropleiding en deze masteropleidingen voldoende is. Daarnaast is de commissie van mening dat de eindkwalificaties van de bacheloropleiding aansluiten op de eisen van het beroepenveld. Ook stelt de commissie vast dat de masteropleiding studenten de kwalificaties geeft om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

De commissie stelt vast dat de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek voldoet aan de eisen die aan de opleiding worden gesteld door zowel de beroepspraktijk als door de wetenschappelijke discipline. Zoals vastgesteld bij facet 1, voldoet de opleiding aan de domeinspecifieke eisen. De eindkwalificaties verwijzen bijvoorbeeld naar 'het analyseren van complexe juridische problemen waarbij verschillende rechtsgebieden aan de orde zijn en het onderscheiden van hoofd- en bijzaken', en 'het schiften, selecteren en op bruikbaarheid beoordelen van informatie in een complexe juridische casus'. De commissie stelt vast dat de afgestudeerden een wetenschappelijke loopbaan kunnen aanvangen.

Masteropleiding Milieurecht

De commissie stelt vast dat de masteropleiding Milieurecht voldoet aan de eisen die aan de opleiding worden gesteld door zowel de beroepspraktijk als het wetenschappelijk onderzoek. De opleiding voldoet aan de domeinspecifieke eisen, zoals reeds vastgesteld bij facet 1. De eindtermen verwijzen expliciet naar aspecten van wetenschappelijke vorming, zoals 'het helder formuleren van milieurechtelijk relevante vragen' en 'een kritisch-academische houding ten aanzien van de plaats en betekenis van het milieurecht'. De commissie stelt vast dat de masteropleiding studenten de kwalificaties geeft om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International and European Public Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding Milieurecht luidt het **voldoende**.

1.2.2. Programma

Beschrijving van de programma's

De programma's van de opleidingen zijn als bijlagen E1 tot en met E10 opgenomen in dit rapport.

Eerste jaar bacheloropleidingen

Het eerste collegejaar is voor de vier bacheloropleidingen gelijk. Dit eerste jaar is oriënterend en selecterend. Studenten krijgen een brede basiskennis van de voornaamste deelgebieden van het recht. Zij maken kennis met de verschillende rechtsterreinen van de vier bacheloropleidingen zodat zij een beredeneerde keuze kunnen maken voor één van de vier bacheloropleidingen. In het Vaardighedentraject wordt aandacht besteed aan mondelinge en schriftelijke vaardigheden.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid kent een voltijd- en een deeltijdvariant.

De cursusduur van de deeltijdvariant is tweemaal zo lang als de cursusduur van de voltijdopleiding. Deeltijdstudenten kiezen echter meestal een sneller tempo. De colleges van de deeltijdvariant worden in de regel in de avonduren aangeboden. Deeltijdstudenten kunnen ook overdag aanschuiven, als zij dat willen. Enkele verplichte vakken en de meeste keuzevakken worden niet in de avonduren gedoceerd. De inhoud van de vakken is voor de deeltijdvariant gelijk aan die van de voltijdopleiding. Ook de toetsing is gelijk.

In het tweede jaar van de opleiding vindt een verdieping en verbreding plaats van de stof uit het eerste jaar. Ook in het derde jaar vindt verdere verdieping plaats en wordt voorgesorteerd op een aansluitende masteropleiding door een keuze uit één van de vijf aangeboden eindvakken ('Recht en Arbeid', 'Recht en ICT', 'Recht en Vreemdeling', 'Handhavingsrecht' en 'Recht en Milieu'). In het derde jaar nemen studenten deel aan de oefenrechtbank waarin de opgedane inhoudelijke kennis en schriftelijke en mondelinge vaardigheden samenkomen.

Eén van de volgende Engelstalige keuzevakken van 6 EC is verplicht: 'Law and Technology', 'Social Law and Social Policy', 'European Private Law' en 'Environmental Law'. Met deze verplichting wil de faculteit de internationale dimensie van de opleiding benadrukken.

Het bachelorprogramma Rechtsgeleerdheid kent een Vaardighedentraject. Het Vaardighedentraject omvat verschillende elementen:

- taaltoets Nederlands in het eerste jaar;
- kennismaking met het opzetten en uitvoeren van een juridisch onderzoek;
- training van de mondelinge en de schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in een juridische context;
- training van juridische informatievaardigheden.

Studenten dragen zelf zorg voor een goede spreiding van de vaardigheden over het tweede en derde collegejaar van de bachelor. Als de student de keuze heeft gemaakt welke vaardigheden hij bij welke vakken wil volgen, dan kan hij deze niet meer ongedaan maken en is hij verplicht om in dat semester de vaardigheid bij het desbetreffende vak te volgen en af te ronden. Elk element wordt afgerond met een toets. Pas als alle elementen met een voldoende zijn afgerond, is het Vaardighedentraject met succes doorlopen.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De masteropleiding Rechtsgeleerdheid kent vijf accenten en een accentloos programma. De accenten zijn Privaatrecht, Rechtsgeschiedenis, Sociaal Recht, Staatsrecht/Bestuursrecht en Strafrecht. Tot vorig jaar kende de opleiding ook het accent Recht en ICT, maar met ingang van september 2010 is dit accent komen te vervallen, voornamelijk vanwege een te geringe instroom.

Binnen elk accent is het vak ‘Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing’ en het schrijven van een masterscriptie inclusief leeronderzoek verplicht. Daarnaast moet bij elk accent een vak worden gekozen uit een vaste groep vakken dat voor alle accenten gelijk is. Dit zijn vakken met een methodologisch/reflectief dan wel functioneel/multidisciplinair karakter.

Studenten kiezen in ieder geval drie vakken op het terrein van het gekozen accent. Daarnaast moet het onderwerp van de scriptie het terrein van het accent betreffen.

Voor de studenten die kiezen voor het accentloze programma is het vak ‘Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing’ verplicht, evenals twee vakken uit de vaste groep vakken. De studieadviseur ondersteunt studenten die kiezen voor het accentloze programma bij de samenstelling van het vakkenpakket.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht

De bacheloropleiding Fiscaal Recht kent een voltijd- en een deeltijdvariant.

De cursusduur van de deeltijdvariant is tweemaal de cursusduur van de voltijddopleiding. Deeltijdstudenten kiezen meestal, net als de deeltijdstudenten van de opleiding Rechtsgeleerdheid, een sneller tempo. De colleges van de deeltijdvariant worden in de regel in de avonden aangeboden. Deeltijdstudenten kunnen ook overdag aansluiten, als zij dat willen. Enkele verplichte vakken en de meeste keuzevakken worden niet in de avonden gedoceerd. De inhoud van de vakken is voor de deeltijdvariant gelijk aan die van de voltijddopleiding. Ook de toetsing is gelijk.

Tijdens het tweede en derde jaar van de bacheloropleiding Fiscaal Recht vindt in zes juridische vakken een inhoudelijke verdieping en verbreding plaats van de juridische kennis. Daarnaast wordt kennis gemaakt met economische vakken zoals ‘Boekhouden’, ‘Openbare Financiën’ en ‘Accounting’. Een belangrijk deel van de bacheloropleiding bestaat uit fiscaalrechtelijke vakken, waarin kennis en inzicht wordt verkregen in het positieve fiscale recht.

Er is geen keuzeruimte in de bacheloropleiding Fiscaal Recht, met uitzondering van de bijzondere route die studenten kunnen volgen als ze na de bachelor willen instromen in de masteropleiding Recht en Management.

Het bachelorprogramma Fiscaal Recht kent hetzelfde Vaardighedentraject als de andere juridische bacheloropleidingen. Dit traject is bij de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid besproken.

De bacheloropleiding Fiscaal Recht wordt afgesloten met het Eindvak Oefenhof, waar in het kader van de oefenrechtbank een bachelorwerkstuk wordt geschreven.

Masteropleiding Fiscaal Recht

Het programma van de masteropleiding Fiscaal Recht kent vier verplichte vakken: 'Belastingheffing particulieren B', 'Belastingheffing ondernemingen B', 'Europees en internationaal belastingrecht B' en 'Methodologie van het belastingrecht'. Daarnaast omvat het programma een fiscaal keuzevak van 6 EC en een keuzevak van 6 EC, te kiezen uit de vakken van een juridische of economische faculteit van een universiteit dan wel uit andere vakken van een universiteit. De studenten sluiten de opleiding af met het schrijven van een masterscriptie Fiscaal Recht.

De opleiding kent het accent Indirecte belastingen. Dit accent omvat dezelfde verplichte vakken als het reguliere programma waarbij het vak 'Belastingheffing particulieren B' is vervangen door drie andere verplichte vakken, namelijk 'Capita Selecta Omzetbelasting', 'European Value Added Tax' van de Universiteit Maastricht en 'Indirecte belastingen en internationale handel' van de Vrije Universiteit Amsterdam. Ook dit accent wordt afgesloten met een masterscriptie Fiscaal Recht.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht

In het tweede collegejaar wordt voortgebouwd op de in het eerste jaar opgedane kennis van het internationale en Europese recht door het aanbieden van de twee kernvakken 'Internationaal Recht' en 'Verdiepend Europees recht' van samen 21 EC. De meer beschouwende, historische en terreinspecifieke vakken in het derde jaar kunnen beter vanuit hun internationale en Europese dimensie worden gezien door de kennis en inzichten die studenten in het tweede jaar hebben verworven.

Ongeveer de helft van de vakken in het tweede en derde collegejaar van de bacheloropleiding is specifiek voor deze opleiding ontwikkeld. De meeste van deze vakken worden gedoceerd in het Engels. Voor het Vaardighedentraject in het tweede en derde bachelorjaar kan de student kiezen binnen welke vakken hij wil voldoen aan de verplichtingen (twee werkstukken en een referaat). Studenten wordt aangeraden het referaat en één van de twee werkstukken in te vullen bij opleidingsspecifieke vakken.

Het Eindvak is een logisch vervolg op het Vaardighedentraject waarbij de student kan laten zien dat hij tijdens de bacheloropleiding bepaalde onderzoeksvaardigheden heeft verworven en zich een zeker niveau van het Engels heeft eigen gemaakt. In het Eindvak is de internationale ervaringsverplichting geïntegreerd. Studenten kunnen kiezen voor één van de volgende mogelijkheden:

1. Het volgen van een summer course met aansluitend werkstuk;
2. Het lopen van een korte stage met aansluitend werkstuk;
3. Het deelnemen aan een excursie naar Europese of internationale instellingen met aansluitend werkstuk.

Het programma kent twee keuzemomenten. In het tweede collegejaar kan de student kiezen uit de vakken 'European Private Law' en 'Free Movement of Persons'. Daarnaast is het mogelijk om een keuzevak te volgen dat binnen de opleiding Rechtsgeleerdheid wordt aangeboden. In het derde collegejaar gaat het in beginsel om een gebonden keuzeruimte voor zover studenten van plan zijn de masteropleiding International Business Law te gaan volgen. Deze studenten wordt sterk aanbevolen het vak Crossborder Corporation te volgen. Studenten die de masteropleiding International and European Public Law gaan volgen, wordt aangeraden het vak 'Law, State and International Community in Historical Perspective' te volgen.

Het bachelorprogramma Internationaal en Europees recht kent hetzelfde Vaardighedentraject als de andere juridische bacheloropleidingen. Dit traject is bij de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid besproken.

Masteropleiding International and European Public Law

Het masterprogramma International and European Public Law bestaat uit een Public International Law and Human Rights track en een European Union Law track. Beide tracks van het programma kennen een verplicht deel van drie vakken (samen 18 EC), terwijl deelname aan het Research Lab (3 EC) en het schrijven van een masterscriptie (15 EC) eveneens verplicht zijn. Er zijn twee afgebakende lijsten met keuzevakken beschikbaar voor de invulling van 18 EC. De resterende 6 EC kunnen worden ingevuld met een vrij te kiezen mastervak dat wordt aangeboden door de Faculteit Rechtswetenschappen van de UvT of een andere universiteit. In de praktijk maakt ongeveer één op de tien studenten gebruik van de mogelijkheid een vak aan een andere universiteit te volgen.

Bacheloropleiding Recht en Management

De bacheloropleiding Recht en Management kent juridische en economische/interdisciplinaire basisvakken, verdiepende en onderzoeksgeoriënteerde vakken en ondersteunende vakken. In het tweede jaar verschuift de focus in de opleiding naar de economische en interdisciplinaire vakken en ligt er een aanzienlijke nadruk op de juridische ontwikkeling.

Het derde jaar is overwegend verdiepend en onderzoeksgeoriënteerd van aard. Op economisch gebied verwerven bachelorstudenten een grondig inzicht in management accounting. Het Eindvak heeft een disciplineoverstijgend karakter.

Het programma van de bacheloropleiding Recht en Management omvat geen keuzevakken.

Het bachelorprogramma Recht en Management kent hetzelfde Vaardighedentraject als de andere juridische bacheloropleidingen. Dit traject is bij de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid besproken.

Masteropleiding Recht en Management

De masteropleiding Recht en Management bestaat met ingang van het huidige collegejaar uit drie verplichte vakken ('Recht en Management I', 'Recht en Management II' en 'Ondernemingsrecht'), vier keuzevakken en een scriptie. De keuzevakken zijn ingedeeld in vier clusters: Toezicht en compliance, Arbeid, Handelsrecht en Technologie.

De masterscriptie Recht en Management van 18 EC bestaat uit een verplichte stage en een schriftelijk verslag van een wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de opleiding.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

Het masterprogramma Sociaal Recht en Sociale Politiek kent drie varianten: de Nederlandstalige variant, de duale variant en de internationale (Engelstalige) variant (Master International and European Labour Law).

De opleiding kent twee verplichte vakken van ieder 6 EC. Na deze twee verplichte vakken kunnen de studenten kiezen voor een nationaal en een internationaal traject. Het nationale traject kent drie verplichte vakken van ieder 6 EC, waarna de studenten twee vakken kiezen uit een lijst van zeven keuzevakken. Het internationale traject kent twee verplichte vakken van ieder 6 EC. Daarna kiezen de studenten drie keuzevakken uit voorgeschreven vakkenoverzichten.

Er bestaat de mogelijkheid om deel te nemen aan de Brussel-en-Genève-week. Dit is een jaarlijkse studiereis in het kader van het vak 'International Labour Law and Globalisation,' onder andere naar de Internationale Arbeidsorganisatie in Genève. Zo krijgen studenten contact met de internationale en Europese praktijk en kunnen studenten op een andere manier kennis maken met het Europese en internationale arbeidsrecht.

De masteropleiding wordt afgesloten met het schrijven van de masterscriptie, die bestaat uit het schriftelijke verslag van een wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de opleiding. Verder kunnen studenten bovenop de scriptie kiezen om een wetenschappelijk artikel te schrijven, stage te lopen of in hun scriptie een uitgebreid rechtsvergelijkend hoofdstuk te schrijven.

Masteropleiding Milieurecht

De masteropleiding Milieurecht is verdeeld in vier blokken. In het eerste blok zijn de meest algemene vakken opgenomen waarvan kennis voor het verdere verloop van de opleiding essentieel is: 'International and European Environmental Law' en Milieubestuurrecht. Vanwege de grote rol van wetgeving en beleid, wordt Milieubestuurrecht als een algemeen Milieurechtelijk vak beschouwd. In blok II volgen de vakken Milieustrafrecht, Milieuprivaatrecht, en Natuurbeschermingsrecht. Met deze verplichte vakken wordt de studenten in het eerste semester brede kennis op het gebied van het milieurecht bijgebracht. Deze kennis is nodig voor de meer toegepaste blokken III en IV van het tweede semester. In blok III zit het vak Seminar Milieurecht en het vak Ruimtelijk Bestuurrecht. Vooral het Seminarvak vereist veel eigen inbreng van de studenten.

Er is geen keuzeruimte in de masteropleiding Milieurecht en er is geen tweede instroommoment gedurende het collegejaar.

De masterscriptie Milieurecht van 18 EC bestaat uit een verplichte stage en een schriftelijk verslag van een wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de opleiding.

F4: Eisen WO

Het programma sluit aan bij de volgende criteria voor het programma van een HBO- of een WO-opleiding:

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek binnen relevante disciplines.
- Het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën.
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek.
- Bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen heeft het programma aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

Beschrijving

Eerste jaar bacheloropleidingen

In het eerste bachelorjaar wordt de relatie tussen onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in de inhoudelijke vakken in algemene zin gelegd, doordat wetgeving, rechtspraak en rechtsleer van een bepaalde rechtstak worden besproken. Daarnaast wordt in het eerste bachelorjaar aandacht besteed aan de ontwikkeling van academische vaardigheden. Studenten leren hoe zij dienen om te gaan met wetteksten en hoe zij jurisprudentie analytisch horen te lezen en casuïstiek in zijn onderlinge samenhang te interpreteren. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar juridische argumentatieleer mede in het perspectief van een behoorlijke motivering en legitimering. Onderzoeksmethodologieën in het recht komen aan de orde in het vak 'Privaatrecht B'. Daarnaast krijgen de studenten een algemene inleiding in recht en economie en de wetenschappelijke benadering van het contractenrecht, onrechtmatige daad en rechtspersonen.

De faculteit is in het kader van het project 'Redesign Bachelor' voornemens om met ingang van het collegejaar 2011-2012 het Vaardighedentraject uit te breiden tot een traject 'methoden en technieken van recht en rechtswetenschappelijk onderzoek'. Het traject krijgt drie dimensies: algemene academische vaardigheden, vaardigheden en methoden van recht (rechtspraktijk) en methoden en technieken van rechtswetenschappelijk onderzoek (zowel disciplinair als interdisciplinair). Alle elementen worden ondergebracht bij bepaalde vakken.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Tijdens het tweede en derde jaar vindt een inhoudelijke verdieping en verbreding plaats van de juridische kennis. In elk van de vakken worden actuele maatschappelijke vraagstukken gekoppeld aan de huidige inzichten in de rechtswetenschap. Deze thema's zijn gekoppeld aan de onderzoeksactiviteiten of onderzoeksbelangstelling van de begeleidende docenten en sluiten direct aan bij de actuele onderzoekspraktijk. Thema's zijn bijvoorbeeld het Nederlandse gedoogbeleid, privatisering en marktwerking, de positie van Nederland in Europa, de houdbaarheid van de verzorgingsstaat en het ontstaan van een 'claimcultuur'.

In het kader van het Vaardighedentraject verrichten de studenten een bibliotheekopdracht, waarbij zij oefenen in het opzoeken en hanteren van bronnen voor rechtswetenschappelijk onderzoek (wetgeving, rechtspraak, rechtsleer). Verder schrijven zij een tweetal betogen, waarbij zij zowel de opgedane kennis als vaardigheden in het hanteren van rechtsbronnen op aantoonbare wijze dienen toe te passen. Bij het Eindvak schrijft elke student een afrondend bachelorwerkstuk, waarin een beperkt zelfstandig wetenschappelijk onderzoek wordt verricht. Daarin komen de onderzoeksvaardigheden en kennis van het systeem van het gehele recht samen, toegepast in een specifieke juridische onderzoeksvraag binnen het kader van het betreffende Eindvak.

Het overgrote deel van de bachelorgediplomeerden zal een aansluitende masteropleiding volgen alvorens de beroepspraktijk in te gaan. Dat in aanmerking nemend, waarborgt het programma dat studenten beschikken over kennis van de voornaamste gebieden van het recht, en brengt het hen de vaardigheden bij om die kennis in woord en geschrift in de praktijk toe te passen. Studenten kunnen zowel mondeling als schriftelijk een betoog opzetten, juridische vraagstukken analyseren en casussen oplossen.

De faculteit heeft de principiële keuze gemaakt om geen stage op te nemen in het bachelorprogramma Rechtsgeleerdheid. De faculteit is van mening dat dit ten koste zou gaan van de theoretisch wetenschappelijke vorming van de studenten. Het gaat immers niet om

een beroepsopleiding, maar om een brede wetenschappelijke bacheloropleiding. Stages ‘on-top-of’ worden wel gestimuleerd. Daartoe is een stagecoördinator (0,2 fte student-assistent) werkzaam binnen de faculteit. Ook vakgroepen hebben stagecoördinatoren. Stages die aan bepaalde eisen voldoen, kunnen op de bul vermeld worden.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht

Tijdens het tweede en derde jaar leren de studenten het fiscale terrein beheersen vanuit een wetenschappelijke attitude. Dat wil zeggen dat zij de kennis en het inzicht niet alleen krijgen aangeboden op een grondige vakinhoudelijke wijze, maar ook vanuit een wetenschappelijk kritische en systematische invalshoek. Anders gezegd, de positiefrechtelijke kennis wordt aangeboden samen met wetenschappelijke kritiek daarop. Een voorbeeld is de problematiek van de eigen woning en de hypotheekrenteaftrek. Een dergelijke thematiek wordt ook inkomenstheoretisch belicht, dat wil zeggen vanuit wetenschappelijke theorieën betreffende inkomstenbelasting. In de kernvakken zoals ‘Belastingheffing Ondernemingen A’, ‘Europees en Internationaal Belastingrecht A’, ‘Belastingheffing Particulieren A’ en ‘Successiewet’ is deze methodiek uniform. De thema’s van de afzonderlijke vakken zijn vaak gekoppeld aan de onderzoeksactiviteiten of onderzoeksbelangstelling van de begeleidende docenten en sluiten direct aan bij de actuele wetenschappelijke praktijk.

In het kader van het Vaardighedentraject verrichten de studenten een bibliotheekopdracht, waarbij zij oefenen in het opzoeken en hanteren van bronnen voor rechtswetenschappelijk onderzoek (wetgeving, rechtspraak, rechtsleer). Verder schrijven zij een tweetal betogen, waarbij zij zowel de opgedane kennis als de vaardigheid in het hanteren van rechtsbronnen ten toon dienen te spreiden. Voor het Oefenhof schrijft elke student een afrondend bachelorwerkstuk, in de vorm van een schriftelijke uitspraak in de procedure waarbij hij partij was. Hiervoor wordt een beperkt zelfstandig wetenschappelijk onderzoek verricht. Deze uitspraak fungeert als een eindwerkstuk in afgeslankte vorm.

Het overgrote deel van de bachelorgediplomeerden zal aansluitend de masteropleiding Fiscaal Recht volgen alvorens de beroepspraktijk in te gaan. Dat in aanmerking nemend, waarborgt het programma dat studenten beschikken over een gedegen kennis van de voornaamste leerstukken van het fiscale recht, en brengt het hen de vaardigheden bij om die kennis in woord en geschrift in de praktijk toe te passen. Studenten kunnen zowel mondeling als schriftelijk een betoog opzetten, fiscaaljuridische vraagstukken analyseren en casuïstiek oplossen.

Binnen de bacheloropleiding Fiscaal Recht is geen ruimte gemaakt voor stage. Dit is een principiële keuze. De opleiding is immers geen beroepsopleiding, maar een wetenschappelijke opleiding. De praktische vaardigheden leren de afgestudeerden in de praktijk. Gezien het beperkt aantal EC is besloten om deze volledig aan theoretische vorming te wijden. De fiscale studievereniging ‘De Smeetskring’ organiseert overigens veel excursies naar kantoren en bedrijven waar soms stages uit voort vloeien die studenten ‘on top of’ hun bacheloropleiding kunnen lopen. Ook via de hoogleraren en docenten, van wie velen naast hun dienstbetrekking aan de UvT ook een dienstbetrekking in de fiscale praktijk vervullen, vinden de studenten hun weg naar de kantoren, ministeries, belastingdienst of rechterlijke macht. Het is onder bepaalde voorwaarden mogelijk om een stage te laten vermelden op de cijferlijst.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht

In de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht worden onderzoeksvaardigheden getraind via het Vaardighedentraject dat voor elke juridische bacheloropleiding geldt. Daarnaast worden bovendien extra vaardigheden getraind via het voldoen aan specifieke

,onderzoeksvaardigheden die in afzonderlijke Internationaal en Europees rechtelijke vakken zijn ingebouwd, zoals bij de vakken ‘Internationaal Recht’ en ‘Verdiepend Europees Recht’. De onderzoeksvaardigheden die studenten aldus vanaf het eerste collegejaar aanleren, leiden ertoe dat de student in het kader van het afsluitend Eindvak van de bacheloropleiding in staat is om op zelfstandige wijze een klein onderzoek uit te voeren aan de hand van een zelf geformuleerde onderzoeksvraag. Het bachelorwerkstuk dient niet alleen blijk te geven van het op heldere wijze kunnen presenteren en doorgronden van een juridisch probleem en het op een kritische en onderbouwde manier kunnen beoordelen van mogelijke oplossingen daarvoor, maar ook van het kunnen leggen van verbanden met andere rechtsgebieden en/of disciplines.

Bacheloropleiding Recht en Management

Tijdens het tweede en derde jaar van de bacheloropleiding Recht en Management vindt een inhoudelijke verdieping en verbreding van de juridische kennis plaats in zeven juridische vakken. In elk van deze vakken worden de recente ontwikkelingen, ook op het gebied van onderzoek, besproken op het betreffende juridische domein.

De interdisciplinaire vakken bieden ruimte om onderwijs en onderzoek direct op elkaar te betrekken. Zo worden studenten bij het vak ‘Organisatieleer & -strategie voor Recht en Management’ aan de hand van actuele praktijksituaties in de vorm van cases vertrouwd gemaakt met gericht onderzoek en dossiervorming evenals met collegiaal overleg en onderhandelingsvaardigheid. Om dit optimaal te laten verlopen, worden de uitwerkingen van de cases gemaakt in de vorm van groepsopdrachten. Daarnaast biedt het vak de gelegenheid om kernthema’s van rechtseconomische en organisatiewetenschappelijke inzichten toe te passen in een voor juristen relevante context binnen verschillende typen ondernemingsorganisaties.

Zowel in het Eindvak als in het vak ‘Economie voor Recht en Management’ worden de studenten begeleid bij het werken aan een onderzoek binnen een aantal interdisciplinair georiënteerde thema’s. Deze thema’s zijn gekoppeld aan de onderzoeksactiviteiten of onderzoeksbelangstelling van de begeleidende docenten en sluiten direct aan bij de actuele onderzoekspraktijk. De docenten zijn bijna allen bij onderzoek betrokken waardoor de kwaliteit van het onderzoek rond het Eindvak en de begeleiding daarvan wordt gewaarborgd, stelt de opleiding in de zelfevaluatie.

Gezien het interdisciplinaire karakter van de opleiding, waarbij een brug wordt geslagen tussen de juridische wetenschap en de inzichten uit de hierboven genoemde aanpalende wetenschappen, bieden ook de vakken ‘Rechtspersonen- en vennootschapsrecht’ en ‘Ondernemings- en Insolventierecht’ een bijdrage aan de interactie tussen onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. De docenten bij deze vakken zijn in staat inzichten uit eigen onderzoek te verwerken binnen de colleges. Bij ‘Rechtspersonen- en vennootschapsrecht’ worden die inzichten vaak ontleend aan de rechtseconomie en bij ‘Ondernemings- en Insolventierecht’ aan onderzoek naar het functioneren van concerns en reorganisaties. Dat komt ook tot uitdrukking in het feit dat naast een studieboek één of meer onderdelen van de verplichte literatuur bestaat uit publicaties van docenten.

In het Eindvak schrijven studenten een individueel bachelorwerkstuk. Studenten moeten relevante gegevens opsporen, bestuderen, analyseren en beoordelen. Hierbij is het van belang dit oordeel op een multidisciplinaire wijze te vormen, gelet op de algemene doelen van de opleiding. De onderwerpen die hierbij worden aangereikt, nodigen de studenten uit om naast een wetenschappelijk oordeel ook een gefundeerd standpunt in te nemen over de

maatschappelijke en ethische aspecten van het onderzoeksthema. De wetenschappelijke interesse voor de actuele problematiek blijkt uit de thema's van de bachelorwerkstukken.

In het programma is ruimte geschapen voor de verdere ontwikkeling van meer specifieke juridische vaardigheden, zoals juridische argumentatie zowel in woord en geschrift (Vaardighedentraject), het kunnen hanteren en waarderen van rechtsbronnen (Rechtsencyclopedie) en het kunnen reflecteren op het positieve recht (Rechtsfilosofie en Rechtsgeschiedenis). Daarnaast is er ruimte ingebouwd voor de ontwikkeling van Engelse taalvaardigheid.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Docenten betrekken hun onderzoek op diverse manieren bij het onderwijs van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid. In de diverse vakken bespreken de docenten, die tevens onderzoeker zijn, de actuele ontwikkelingen op het vakgebied: tijdens de colleges van vakken die inhoudelijk op hetzelfde vlak liggen als het onderzoek van de docent wordt verteld over de aanpak, de methodologie en over de resultaten van het eigen onderzoek.

Een andere manier om onderwijs en onderzoek met elkaar te verbinden, is het inschakelen van studenten bij het verrichten van onderzoek. Zo is bij 'Capita selecta rechtsgeschiedenis' sprake van archiefonderzoek en literatuuronderzoek door studenten in het kader van een langlopend onderzoek van een medewerker. Dit gebeurt bij het accent privaatrecht onder andere in de zogenaamde scriptie-circles, waarbij studenten over een bepaalde deelvraag binnen het onderzoeksprogramma van het departement afzonderlijke scripties schrijven en samen periodiek overleg voeren onder begeleiding van een docent. Ook in het vak 'Sociology of Social Law' wordt het onderwijs met het verrichten van onderzoek verbonden, doordat studenten nagaan hoe het recht (specifiek: aspecten van het arbeidsrecht) in de praktijk werkt. Bij 'Toezicht en sancties' zijn enkele studenten ingezet bij onderzoek en wordt door de docent verslag gedaan van door hem verricht onderzoek, als onderdeel van de studiestof.

De kern van het verwerven van vaardigheden voor wetenschappelijk onderzoek is gelegen in het scriptieonderzoek, voorafgegaan door het leeronderzoek (samen 18 EC). De doelstelling van het leeronderzoek is tweeledig en samen te vatten in de termen zelfstandigheid en interdisciplinariteit. De studenten leren hoe zij zelfstandig een onderzoek kunnen uitvoeren. De nadruk ligt op het leren formuleren en verbeteren van probleemstellingen en onderzoeksvragen, individueel en in samenwerking met anderen, waarbij de docent op verschillende momenten aanwijzingen voor verbetering geeft. Bovendien leren de studenten hun weg te vinden naar en in materiaal, waarvan zij zelf moeten leren beoordelen op welke manier dat van belang is voor het analyseren van problemen. De methode is 'learning by doing', gecombineerd met reflectie op het eigen handelen, feedback van medestudenten en coaching door de docent. Studenten die op deze wijze een groepstraject hebben gevolgd, zullen beter in staat zijn om het individuele scriptietraject zelfstandig te doorlopen. De studenten leren voorts om een interdisciplinair onderzoek uit te voeren. In het leeronderzoek werken zij niet alleen met kennis en inzichten uit de juridische kerndisciplines, maar ook uit verschillende andere disciplines, zoals economie, sociologie, ethiek, geschiedenis en retorica. Daarnaast leren zij gebruik te maken van en kritisch na te denken over verschillende onderzoeksmethoden, zoals bijvoorbeeld interview en literatuuronderzoek.

Diverse vakken ondersteunen de ontwikkeling van vaardigheden die relevant zijn voor het kunnen uitvoeren van onderzoek op het gebied van de masteropleiding. Voorbeelden van vakken met een methodologisch/reflectief karakter zijn 'History and Theory of International Law', 'Methodologie van het Privaatrecht', 'Onderhandeling en Mediation', 'Retorica voor

juristen' en 'Sociology of Social Law'. Daarnaast wordt in menig keuzevak van de student verlangd dat hij zich de onderzoeksvaardigheden eigen maakt om complexe casuïstiek op te lossen zoals bij 'Leeronderzoek', 'Research Lab', 'Toezicht en sancties', 'Bouwrecht' en 'Strafrechtsvergelijking'. De masteropleiding bouwt daarbij voort op de vaardigheden zoals die zijn aangeleerd in de bachelorfase. Tijdens het vak 'Strafrecht en mensenrechten' beantwoorden de studenten bijvoorbeeld diverse door de docent aangegeven vraagstellingen. Die antwoorden hebben de vorm van een (schriftelijk en/of mondeling) wetenschappelijk betoog. Ten slotte bieden sommige vakken, zoals 'Bestuursprocesrecht', het vak 'VAR-pleitwedstrijd', 'Capita selecta burgerlijk procesrecht' en 'Geschiedenis belastingrecht' de mogelijkheid van een excursie dan wel een optreden voor publiek buitenshuis.

In de masteropleiding kan een (niet verplichte) stage worden gelopen, die het vertrekpunt voor het schrijven van een scriptie kan vormen.

Masteropleiding Recht en Management

De onderzoekers die colleges verzorgen verwerken hun onderzoeksresultaten in hun onderwijs en houden rekening met de actuele stand van het wetenschappelijk onderzoek. Het verplichte vak 'Capita selecta Recht en Management I' maakt bijvoorbeeld vanaf het collegejaar 2010-2011 onder meer gebruik van een handboek dat de betrokken docenten hebben ontwikkeld. Zodoende betrekken zij hun onderzoek bij het onderwijs. Ook het andere studiemateriaal bij dit vak vloeit voort uit integratief onderzoek en werd deels door de docenten ontwikkeld. De vakken 'Capita selecta ondernemingsrecht' en 'Kapitaalmarktrecht' worden verzorgd door docenten die op dit terrein onderzoek doen en dit onderzoek integreren in de colleges. Ook in onderscheiden keuzevakken zoals 'Comparative corporate governance', 'Financiële instrumenten' en 'Individueel arbeidsrecht' wordt in het onderwijs ingegaan op het onderzoek van de betrokken docenten.

De kern van het verwerven van vaardigheden voor wetenschappelijk onderzoek is gelegen in de masterscriptie. De doelstelling van deze scriptie is meervoudig:

- Op zelfstandige wijze een uitgebreide (interdisciplinaire) rechtsvraag, die zich over meerdere maanden uitstrekt, tot een goed einde brengen.
- Aantonen van het beheersen van wetenschappelijke vaardigheden in het onderwerp, vakinhoudelijke kennis over dat onderwerp, het vermogen om vakgebied overschrijdend te denken en kruisverbanden tussen diverse disciplines te leggen, het opbouwen van een doortimmerd betoog, het opzetten van een logische argumentatiestructuur, zorgvuldig en adequaat formuleren en een goede schriftelijke en mondelinge presentatie van de onderzoeksresultaten.

In een breder verband zijn ook de sturing naar zelfstandigheid en interdisciplinariteit verweven in de masterscriptie. De studenten leren hoe zij zelfstandig een onderzoek kunnen uitvoeren. De nadruk komt te liggen op het formuleren van een probleemstelling en van onderzoeksvragen door de student zelf, waarbij de docent op verschillende momenten aanwijzingen voor verbetering geeft. Bovendien leren de studenten de weg vinden naar en in materiaal, waarvan zij zelf moeten leren beoordelen op welke manier dat van belang is voor het analyseren en het behandelen van hun onderzoeksvraag. Studenten leren voorts om een interdisciplinair onderzoek uit te voeren. Tijdens dit proces moeten studenten niet alleen met kennis en inzichten uit de juridische kerndisciplines werken, maar ook uit verschillende andere disciplines, zoals economie, accountancy en managementkunde. Daarnaast leren studenten om gebruik te maken van en kritisch na te denken over verschillende onderzoeksmethoden, zoals interview en literatuuronderzoek. Zo wordt een belangrijke

bijdrage geleverd aan academische vorming. Studenten leren om andere wetenschappen te betrekken bij specifieke problemen en vergroten hun reflectieve vermogen.

Het opleidingsonderdeel ‘Capita selecta Recht en Management II’ vergt van studenten een actieve (onderzoeks)inzet. Het eerste deel van de collegereeks gaat nader in op contractmanagement en contractcompliance. Risico’s liggen vaak vervat in onderliggende contracten. Juristen moeten als geen ander vertrouwd zijn met de vertaling van strategische en andere doelen in concrete verbintenissen, rechten en plichten.. Studenten krijgen daarbij de opdracht de verworven inzichten toe te passen op een typisch ondernemingscontract. Het tweede deel is nader onderverdeeld in twee luiken. Het eerste luik gaat in op de compliance organisatie van een grote financiële onderneming. Het tweede luik vertaalt een aantal specifieke juridische compliancethema’s naar relevante instrumenten en naar implementatie in het bedrijfsleven zoals het ken-uw-cliënt principe, consumentenbescherming, interne waarden en gedrag, fraudebeheersing, witwassen, enzovoort.

Praktijkervaring wordt opgedaan door middel van het volgen van een (korte) stage waarbij gestreefd wordt studenten kennis te laten maken met het beroepenveld waarin zij na hun studie actief kunnen zijn.

Masteropleiding Fiscaal Recht

Docenten betrekken hun onderzoek op diverse manieren bij het onderwijs. Om te beginnen worden in de diverse vakken de actuele ontwikkelingen op het vakgebied besproken door de docenten. In de colleges van vakken die inhoudelijk op hetzelfde vlak liggen als het onderzoek van de docent, wat in de masterfase vaak het geval is, wordt verteld over de aanpak en resultaten van dat onderzoek. Tot de ontwikkelingen op het vakgebied behoren ook ontwikkelingen in de theorievorming en in de wetenschappelijke literatuur. De docenten schrijven overigens zelf mee aan die literatuur.

Een andere manier om onderwijs en onderzoek met elkaar te verbinden, is het inschakelen van studenten bij het verrichten van onderzoek. Dat vindt plaats bij de keuzevakken waar de onderwerpen voor de papers vaak nauw samenhangen met het onderzoek van de betreffende docent. Voor de masterscripties worden elk semester onderzoekspilots bekend gemaakt. Het gaat dan om onderzoeksvragen die door de begeleider, in het kader van het eigen onderzoek, als interessant zijn aangemerkt. Studenten kunnen zich voor deze onderzoekspilots aanmelden en participeren op die wijze in het onderzoek van de begeleider.

Het programma waarborgt structureel de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden. In de masterfase komt dit tot uitdrukking in de opzet van de fiscale keuzevakken en in de masterscriptie. Voor de fiscale keuzevakken dienen de studenten een paper te schrijven. Daarbij worden zij aangemoedigd om kritisch vanuit beginselen en theorieën bestaande regelingen te beschrijven en te analyseren en voor die regelingen op theoretische concepten steunende verbeteringen op te stellen. Deze papers worden door de student gepresenteerd voor een groep van docenten en medestudenten en worden verdedigd tegenover oppositie vanuit dezelfde groep. De masterscriptie dient te worden opgezet langs de lijnen van relevante probleemstelling, onderzoek, theorievorming, falsificatie en conclusie en aanbevelingen, in de stijl van een wetenschappelijk artikel. De masterscriptie dient een internationale rechtsvergelijkende component te bevatten tenzij het onderwerp zich daarvoor niet leent. De masterscriptie wordt intensief begeleid, ook door aan het departement verbonden hoogleraren. De masterscriptie moet tot slot in het openbaar worden ingeleid en verdedigd voor een examencommissie ten minste bestaande uit de begeleider en een hoogleraar.

Andere onderdelen van het onderwijsprogramma waarin wetenschappelijke en praktische vaardigheden zeer intensief worden aangeleerd, zijn de Wintercourse, het Gentproject en de Mootcourt met dien verstande dat deze projecten om logistieke en personele redenen slechts voor kleinere groepen van studenten kunnen worden verzorgd. Deze onderdelen zijn facultatief en bieden studenten de mogelijkheid een intensiever traject te volgen.

De stof die in de cursussen wordt behandeld, houdt naar zijn aard en inhoud rechtstreeks verband met de beroepspraktijk. De student dient immers zowel op het terrein van het materiële belastingrecht evenals op het terrein van het formele belastingrecht – te denken valt aan procederen in fiscale zaken – inzetbaar te zijn in de praktijk. Onder praktijk dient men dan voornamelijk te verstaan de belastingadviespraktijk en de Belastingdienst. Zoals hiervoor is aangegeven, vormt deze aansluiting bij de praktijk slechts het startpunt voor de wetenschappelijke en systematische behandeling van de stof. Voor een goed deel kan de masterstudent immers reeds op basis van zijn bacheloropleiding functioneren in de beroepspraktijk. De benadering van de stof in de masterfase vormt daarom een mengeling van praktische know how en van theoretische reflectie daarop.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

In de scriptiefase worden waar mogelijk relaties aangeknoopt met de facultaire wetenschappelijke onderzoeksprogramma's waarin de vakgroepdocenten participeren, zodat de scriptieresultaten daaraan zouden kunnen bijdragen. Een voorbeeld is het onderzoeksproject 'De toekomst van de vaststelling van collectieve arbeidsvoorwaarden', maar ook een onderzoek naar geschillenregelingen in CAO's.

De keuzevakken en de masterscriptie leveren de belangrijkste bijdrage tot het ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden. In de keuzevakken wordt bijvoorbeeld van de student gevraagd om het betreffende onderwerp in een rechtsvergelijkend perspectief te plaatsen. De studenten dienen dit zelfstandig uit te zoeken, wat vervolgens besproken moet worden in de vorm van een betoog, een interventie in een discussie of in een schriftelijk verslag. De masterscriptie vormt het sluitstuk van de aandacht voor onderzoeksvaardigheden in het masterprogramma. Naast de scriptie kiezen de studenten tussen een stage, rechtsvergelijking of het schrijven van een artikel (6 EC). Veel studenten kiezen voor een stage. De vakgroep heeft daarbij een actieve rol en probeert een stage te organiseren die bij het bedrijf en de student past.

Masteropleiding International and European Public Law

Voor het aanleren van onderzoeksvaardigheden is een speciaal vak ontwikkeld, het Research Lab. Hierin maken studenten kennis met theorieën over juridisch onderzoek en oefenen zij in het formuleren van onderzoeksvragen en het schrijven van een plan van aanpak en reflecteren zij op methoden van onderzoek. Sinds 2009-2010 zijn de opdrachten bij het Research Lab gekoppeld aan het maken van een opzet voor de masterscriptie.

De mogelijkheid bestaat tot deelname aan enkele toonaangevende internationale mootcourts. Bovendien bestaat sinds de start van het masterprogramma het vak 'International Law and Human Rights Law: Guest Seminars', dat jaarlijks wordt ingevuld met vier seminars door vooraanstaande buitenlandse docenten en hoogleraren die elk hun eigen achtergronden en ervaringen inbrengen. De seminars dragen daarmee bij aan verbreding en verdieping van het blikveld van de studenten. Ook wordt bij diverse andere vakken gebruik gemaakt van gastdocenten uit de praktijk (zoals uit de Europese commissie, het Europees parlement, de International Labour Organization, de politie) en andere disciplines (bijvoorbeeld politieke wetenschappen of de rechtsantropologie).

Veel studenten volgen kortere of langere stages op de plaatsen waar hun docenten actief zijn.

Masteropleiding Milieurecht

Diverse vakken ondersteunen de ontwikkeling van vaardigheden die relevant zijn voor het kunnen uitvoeren van onderzoek op het gebied van het milieurecht. In het vak 'International and European Environmental Law' moeten studenten een concrete onderzoeksvraag in kort bestek in een referaat behandelen. In het vak 'Natuurbeschermingsrecht' en 'Milieuprivaatrecht' dienen studenten in overleg met de docenten een onderzoeksvraag te behandelen en over de uitkomsten te rapporteren in de vorm van een paper. Regelmatig worden studenten zelf bij het uitvoeren van onderzoek betrokken. Bij de vakken 'Natuurbeschermingsrecht' en het seminarvak 'Milieurecht' zijn studenten in het verleden gevraagd survey onderzoek uit te voeren en de uitkomsten van dat onderzoek te koppelen aan juridische vraagstukken (te verwerken in een paper). Het seminarvak is primair bedoeld om studenten in contact te brengen met onderzoekers uit andere onderzoeksdisciplines. De afgelopen jaren ging het daarbij onder meer om experts op het gebied van klimaatverandering (glaciologie, IMAU Utrecht), onderhandelaars internationale conferenties (Ministerie van VROM), en experts met veel kennis van de gevolgen van klimaatverandering voor de ecologie (Alterra Wageningen), voor de inheemse volken in het Arctische gebied (een antropologe van het Museum Volkenkunde Leiden) en voor de economie (Economische Faculteit UvT). Daarnaast wordt getracht stages en scripties zoveel mogelijk te laten aansluiten bij actuele ontwikkelingen binnen het onderzoek.

De afsluitende stage (plus scriptie) is de finale en tevens het meest vergaande programmaonderdeel waarin onderzoeksvaardigheden worden ontwikkeld. De student zal zelfstandig een rechtswetenschappelijk relevante probleemstelling oplossen. Het onderwerp wordt aangedragen door de opdrachtgever en wordt eventueel aangescherpt aan de hand van bestaande wetenschappelijke onderzoeklijnen van de faculteit. De scriptie bestaat uit het wetenschappelijke verslag van deze stageopdracht. Studenten worden gestimuleerd om over hun onderzoek te publiceren in een wetenschappelijk tijdschrift, zoals Tijdschrift voor Milieu en Recht, Tijdschrift voor Omgevingsrecht, Bouwrecht, Agrarisch recht, etc. Ook komt het regelmatig voor dat docenten en studenten gezamenlijk publiceren over onderzoeksresultaten, waarbij kennis van de docenten en kennis van studenten worden gebundeld. Veelal bouwen dergelijke publicaties voort op onderzoek van de docent en op de masterscriptie van de student. Een dergelijk initiatief (hoewel geen formeel onderdeel van de masteropleiding) biedt uitstekende mogelijkheden de onderzoekskwaliteiten van de student verder te verhogen.

Oordeel

De commissie stelt vast dat binnen het onderwijs voldoende interactie plaatsvindt met het wetenschappelijk onderzoek dat door de docenten en hoogleraren wordt uitgevoerd. De commissie constateert echter dat in de eerste twee jaar van de bacheloropleidingen de toponderzoekers van de faculteit onderwijsmatig nagenoeg niet actief zijn. Zij acht deze situatie onwenselijk. Alumni en studenten rapporteren daarnaast dat naar hun mening ook in de masteropleidingen het onderzoek van eigen hoogleraren in het onderwijs meer aandacht zou moeten krijgen dan nu het geval is. De faculteit geeft als reactie hierop aan dat men voornemens is om iedereen die primair in het onderzoek werkt in de nabije toekomst ook in het onderwijs in te schakelen. De commissie ondersteunt dit voornemen.

Het Vaardighedentraject in de bacheloropleidingen zorgt voor de verwerving van onderzoeks- en juridische vaardigheden. Dat traject wordt in de masteropleidingen voortgezet en uitgebreid met het schrijven van papers en een afstudeerscriptie. De commissie concludeert dat het ontwikkelen van academische vaardigheden voldoende aan de orde komt

binnen de opleidingen, maar dat de aandacht in het bachelorprogramma voor methoden van rechtswetenschappelijk onderzoek kan worden aangescherpt. De commissie ondersteunt de aanpassingen die de faculteit op dit punt voornemens is.

De commissie heeft vastgesteld dat studenten in voldoende mate in aanraking komen met actuele ontwikkelingen in de wetenschap. Daarnaast worden bij alle opleidingen verbanden gelegd met de actuele praktijk. Binnen enkele masteropleidingen bestaat de mogelijkheid tot het volgen van een stage, al dan niet als onderdeel van het reguliere programma.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Studenten geven in gesprekken met de commissie aan dat naar hun mening in de bacheloropleiding meer aandacht kan worden besteed aan onderzoek. Wel vinden zij dat er voldoende praktijkvoorbeelden worden gegeven door docenten. In de masteropleiding wordt beduidend meer aandacht besteed aan het eigen onderzoek van de docenten en hoogleraren, aldus de studenten. De commissie concludeert met betrekking tot de bacheloropleiding dat een grotere inbreng vanuit het onderzoek gewenst is. Met betrekking tot de masteropleiding concludeert de commissie dat binnen de verschillende accenten de hoogleraren in wisselende mate, maar over het algemeen voldoende worden betrokken bij het onderwijs. De aandacht voor onderzoek op het gebied van het accent Staatsrecht/Bestuursrecht is echter een punt van zorg, mede aangezien er geen onderzoeksinstituut op dit terrein meer actief is binnen de universiteit. Uiteraard wordt er wel binnen het departement staats- en bestuursrecht onderzoek verricht.

De commissie constateert samen met de faculteit dat een verbeterpunt in de masteropleiding de aansluiting van de scriptie(begeleiding) op het leeronderzoek betreft. De scriptiebegeleider kan zich (vanuit zijn specifieke inhoudelijke expertise) niet altijd vinden in de opzet en de probleemstelling die is ontworpen in het kader van het leeronderzoek. Dit is aangemeld bij het Faculteitsbestuur, dat zich beraadt op de positie van het leeronderzoek in de opleiding.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De bacheloropleiding kent een afgeslankt eindwerkstuk in de vorm van een schriftelijke uitspraak voor het Oefenhof. De commissie vindt het wenselijk dat de student een afrondende bachelorscriptie maakt, waarbij de verschillende vaardigheden binnen de bacheloropleiding samenkomen en als voorbereiding op de masterscriptie. Daarom beveelt de commissie aan om de schriftelijke uitspraak voor het Oefenhof te vervangen door een bachelorwerkstuk. De commissie ondersteunt het voornemen van de faculteit dit in te voeren in het kader van het project 'Redesign Bachelor'.

De onderwijsmissie van de FRW stelt dat door de inrichting van het bachelorprogramma studenten worden aangemoedigd een semester in het buitenland te studeren. In elke bacheloropleiding zou het in het zesde semester mogelijk moeten zijn om zonder studievertraging naar het buitenland te gaan. Studenten geven echter in de gesprekken met de commissie aan dat het in de bacheloropleiding Fiscaal Recht ongunstig is het zesde semester van de studie in het buitenland door te brengen. Tijdens dat semester worden vakken gegeven met een zwaar fiscaal accent, zoals Europees en internationaal belastingrecht A en Omzetbelasting, die de studenten niet kunnen missen zonder studieachterstand op te lopen in de masteropleiding. Bovendien zijn de mogelijkheden voor internationale uitwisseling erg beperkt, omdat er in het buitenland weinig fiscale vakken zijn te kiezen. De opleiding heeft hier nog geen structurele oplossing voor gevonden en de commissie beveelt aan om hier aandacht aan te besteden.

De commissie constateert met betrekking tot de masteropleiding dat de interactie tussen onderwijs en onderzoek goed verzekerd is. De docenten zijn allen wetenschappelijk actief en bespreken actuele ontwikkelingen van hun onderzoek tijdens de colleges. De commissie waardeert het gebruik van onderzoekspilots in de opleiding en zo de studenten in te schakelen bij het uitvoeren van onderzoek. De studenten zijn in de gesprekken met de commissie enthousiast over de aandacht voor onderzoek tijdens de colleges en de koppeling van de masterscriptie aan actueel onderzoek, en over de begeleiding door de docent/onderzoeker tijdens de masterscriptie. Gezien bovenstaande constatering beoordeelt de commissie de masteropleiding Fiscaal Recht met een goed op dit facet.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en masteropleiding International and European Public Law

De commissie constateert dat zowel de bachelor- als de masteropleiding voldoende energie steekt in het motiveren van studenten om een deel van de studie in het buitenland door te brengen. De opleiding heeft voldoende connecties met instellingen in het buitenland waar de studenten een deel van het programma kunnen volgen. Er geven minder studenten gehoor aan deze vrijwillige buitenlandperiode dan de opleiding wenselijk vindt. De commissie stelt vast dat het aantal studenten dat een deel van de studie in het buitenland doorbrengt inderdaad tegenvalt. Daarentegen constateert de commissie dat binnen het reguliere programma voldoende aandacht is voor de internationale component van de opleidingen, bijvoorbeeld door gastcolleges, wintercources met internationale studenten en studiereizen naar het buitenland. De opleiding zou naar het oordeel van de commissie meer leereffect uit de studiereis kunnen halen door deze nadrukkelijker te integreren in het onderwijsprogramma. Studenten rapporteren bijvoorbeeld dat de studiereis in het masterjaar nauwelijks aansluit op mogelijke onderwerpen voor de thesis. Daarnaast zijn de studenten niet verplicht een verslag te maken van hun buitenlandreis, waardoor zij zelf niet per definitie het verband tussen de inhoud van het onderwijsprogramma en de studiereis leggen.

Op verzoek van de decaan en van de studenten om de overgang naar de masteropleiding te verbeteren, is er drie jaar geleden een aantal Engelstalige vakken opgenomen in het programma. De commissie constateert dat door deze wijziging de Nederlandstalige bachelorstudenten voldoende worden voorbereid op de Engelstalige vervolgmaster.

Masterstudenten rapporteren tijdens het gesprek met de commissie dat zij, mede door de vele gastcolleges, goed bekend raken met wat er speelt binnen het vakgebied en welk onderzoek wordt uitgevoerd. De bachelorstudenten geven aan dat dit voor hen minder duidelijk is. De commissie adviseert dan ook de aandacht voor de actuele praktijk en voor het onderzoek meer nadrukkelijk ook in de bachelor aan te bieden.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

Bij de masteropleiding Recht en Management is een stage verplicht. De commissie constateert dat de opleiding zich inzet om voor elke student een geschikte stageplek te vinden en hiervoor samenwerkingsverbanden is aangegaan met verschillende bedrijven zoals Achmea en PricewaterhouseCoopers. Studenten rapporteren in de gesprekken met de commissie dat het lastig is om een stage te combineren met theoretische vakken, omdat de meeste bedrijven willen dat de studenten fulltime stage lopen. De commissie is positief over de mogelijkheid van een stage in het bedrijfsleven, maar beveelt de opleiding aan om afspraken met de bedrijven te maken over de werktijden.

De hoofdonderwerpen voor de stages liggen van te voren vast, maar nadat de studenten een hoofdonderwerp toegewezen hebben gekregen, moeten ze de onderzoeksvraag specifiek

formuleren. Studenten geven aan de commissie aan dat ze dit een lastig aspect vinden. De begeleiding bij het formuleren van de onderzoeksvraag is in het algemeen voldoende, maar de commissie is wel van mening dat meer aandacht geschonken moet worden aan stages waarbij het onderwerp afwijkt van de expertise van de docent. De commissie adviseert om in zulke gevallen te overwegen om een andere begeleider met meer specifieke expertise toe te wijzen.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

De commissie waardeert de relatie van de scriptie met de wetenschappelijke onderzoeksprogramma's. De opleiding biedt een lijst van scriptieonderwerpen aan die aansluiten op de onderzoeksprogramma's van de faculteit, waardoor de studenten actief worden betrokken bij het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Bij het toewijzen van een scriptieonderwerp wordt zoveel mogelijk maatwerk verricht door rekening te houden met de interesses van de individuele student. De commissie stelt wel vast, na gesprekken met studenten, dat de interactie tussen de scriptie en de onderzoekslijnen van de faculteit voor de studenten niet altijd even duidelijk is.

De commissie is positief over de actieve betrokkenheid van veel hoogleraren in de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek, waardoor de band tussen onderwijs en wetenschappelijk onderzoek goed zichtbaar wordt gemaakt.

De studenten geven aan dat ze bij de masteropleiding meer aandacht voor de beroepspraktijk zouden willen zien. Er worden wel docenten ingezet die ook in het bedrijfsleven werkzaam zijn, maar dit gebeurt slechts in beperkte mate en kan nog verder worden uitgebreid. Bovendien kan de student kiezen voor een stage bij een bedrijf, maar dit levert vaak studievertraging op. De commissie beveelt de opleiding aan om hier aandacht aan te besteden.

De commissie waardeert de inspanningen die de opleiding doet om de duale variant vorm te geven. Ook de studenten hebben in de gesprekken hun waardering uitgesproken voor de duale variant. De commissie vindt het een positief punt dat studenten die de duale opleiding volgen de ervaring die ze opdoen in de beroepspraktijk kunnen inbrengen in de opleiding.

De commissie constateert dat de opleiding voldoende energie steekt in de internationalisering van de opleiding, in het bijzonder in de internationalisering van de Engelstalige variant International and European Labour Law. De opleiding bevat een kern van internationale sociaalrechtelijke vakken, waarvan sommige in het Engels worden aangeboden. Bovendien waardeert de commissie de hoeveelheid samenwerkingsverbanden die de opleiding heeft met internationale partnerinstellingen.

Gezien bovenstaande constatering, in het bijzonder de relatie van de scriptie met de onderzoeksprogramma's en de actieve betrokkenheid van de hoogleraren, beoordeelt de commissie de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek met een goed op dit facet.

Masteropleiding Milieurecht

De commissie stelt vast dat wetenschappelijk onderzoek op het terrein van het Milieurecht in voldoende mate aan bod komt in het onderwijs. De docenten besteden in voldoende mate in het onderwijs aandacht aan (eigen) onderzoek. Daarnaast ontwikkelen studenten in verschillende vakken vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek, zoals het behandelen van een concrete onderzoeksvraag in een referaat.

De commissie constateert dat de inrichting van de stage en scriptie, waarbij het onderwerp wordt aangedragen door een externe opdrachtgever, maakt dat de beroepspraktijk voldoende terugkomt in de opleiding. Wel geven de studenten aan dat er tijdens de theoretische vakken meer aandacht zou kunnen worden besteed aan de praktijk van het milieurecht. De commissie beveelt aan om hier aandacht aan te besteden. Aangezien de docenten van deze masteropleiding nauwe banden hebben met de beroepspraktijk, bijvoorbeeld doordat zij daar voorheen zelf werkzaam waren, heeft de commissie er alle vertrouwen in dat het mogelijk is om de praktijk meer in te brengen in het onderwijs.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F5: Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma

Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties, qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma.

De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Beschrijving

De opleidingen hebben in de zelfevaluatie het verband tussen de eindkwalificaties van de opleidingen en de leerdoelen van de vakken vastgelegd in matrices per collegejaar, waarin op de horizontale as de vakken zijn geplaatst en op de verticale as de eindtermen.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid geeft aan dat het niet steeds mogelijk om één of enkele vakken te koppelen aan één of enkele specifieke eindtermen. Wat kennis en inzicht betreft is het duidelijk dat elk van de juridische vakken daaraan bijdraagt vanuit een specifiek deelgebied (staats- en bestuursrecht, strafrecht, privaatrecht, internationaal en Europees recht). In het algemeen is het eerste jaar meer gericht op het verwerven van een brede basiskennis en wordt in het tweede en derde jaar meer gewicht toegekend aan kritische analyse en toepassing van het recht. Wel is er rondom de kern van juridische vakken een aantal vakken waarin specifiek wordt ingegaan op de historische context en het rechtstheoretische fundament van het recht en op de plaats van het recht in de maatschappij.

Een aantal vaardigheden is bij alle vakken van belang (casus oplossen, normen toepassen op casus), maar de juridische vaardigheden concentreren zich met name in het Vaardigheidstraject en in de Oefenrechtbank. Dat laatste onderdeel is in feite een simulatie van de beroepspraktijk van de advocatuur. In het Eindvak wordt door de student, op basis van de opgedane kennis en vaardigheden, een beperkt wetenschappelijk onderzoek verricht. Op vakniveau zijn leerdoelen geformuleerd. Deze zijn voor studenten beschikbaar via de elektronische studiegids en de syllabi.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De masteropleiding Rechtsgeleerdheid heeft een tamelijk algemeen karakter, mede door het grote aantal keuzemogelijkheden. Het is daarom volgens de opleiding slechts in beperkte mate mogelijk aan te geven in hoeverre door het volgen van het programma aan alle eindtermen wordt voldaan, omdat niet elke student hetzelfde programma volgt. Zelfs binnen de accenten zijn er keuzemogelijkheden. Toch is het volgens de opleiding mogelijk, door middel van het invullen van de matrix, een goede indruk te krijgen van de mate waarin de eindtermen een rol spelen in dat deel van de masteropleiding dat voor alle studenten (leeronderzoek, scriptie) respectievelijk groepen studenten (verplicht vak per accent) verplicht is.

De nadruk ligt volgens de opleiding op het bereiken van de eindtermen op het gebied van vaardigheden en leerhouding. Die eindtermen komen bij de meeste vakken ruimschoots tot hun recht. In mindere mate is dit het geval bij V7, V9 en H2. Misschien is het zelf bijdragen aan de rechtsvorming (V7) ook wel wat veel gevraagd van de gemiddelde student, stelt de opleiding in de zelfevaluatie. Dat neemt niet weg dat het streven daar wel op is gericht, zij het dat dit in het ene vak meer wordt bereikt dan in het andere. Iets dergelijks geldt voor het samenwerken met professionals uit andere disciplines (V9). De bereidheid verantwoordelijkheid te nemen voor keuzes en afwegingen in juridische kwesties (H2) komt ook niet bij elk vak aan bod (dit is afhankelijk van de inrichting van een vak), maar toch altijd nog bij bijna de helft van de vakken in het schema.

Ook sommige kennisgerichte eindtermen (met name K2 en K3) komen volgens de opleiding in een minder aantal vakken aan bod. In elk geval kan de student zijn vakkenpakket zodanig samenstellen dat alle eindtermen worden bereikt, stelt de opleiding. Voor de meeste studenten zal, afgaande op de in het schema genoemde vakken, hooguit een enkele kenniseindterm buiten beschouwing blijven. Bovendien kan (en moet) de student veel meer vakken kiezen in de opleiding, de bachelorfase inbegrepen, dan de tien vakken uit het schema.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht

In de verschillende studieonderdelen van het onderwijsprogramma van de bacheloropleiding wordt gewerkt aan het bereiken van die eindtermen. Kennis en inzicht komen in de afzonderlijke vakken aan bod. In een groot aantal vakken is er veel aandacht voor het toepassen van kennis en inzicht.

De studenten krijgen inzicht in het positieve recht. Het betreft hierbij niet alleen een gedegen kennis van de verschillende disciplines van het recht, waaronder Privaatrecht (met onder meer Elementair Privaatrecht, Verbintenissenrecht en Goederenrecht), Publiekrecht (met onder meer Staats- en Bestuursrecht), Europees Recht en Ondernemingsrecht, maar ook van de systematiek en de grondslagen van het recht (met onder meer twee vakken Encyclopedie van het Recht als ook Rechtsfilosofie) (K1 en K5). De studenten leren actuele vraagstukken te bezien tegen de achtergrond van de wordingsgeschiedenis van het recht (Rechtsgeschiedenis) (K1). Daarnaast ontwikkelen zij een grondige kennis en inzicht in het positieve fiscale recht, zoals de inkomstenbelasting (Belastingheffing Particulieren A en Belastingheffing Ondernemingen A), de successiewet, de omzetbelasting, het formele belastingrecht en de Europese en internationale dimensies van het fiscale recht (Europees en Internationaal Belastingrecht A) (K2 en K3). Ook wordt kennis verworven op het terrein van de economie en wel in de vakken Openbare Financiën en Accounting en Boekhouden (K8).

De keuze voor een breed geschoolde jurist brengt met zich mee dat de afgestudeerde bachelor Fiscaal Recht de verbanden tussen de verschillende delen van het recht in essentie kan overzien en nieuwe ontwikkelingen in dat systeem kan plaatsen (K6). Juist binnen een

snel veranderend rechtsgebied als het belastingrecht is het van groot belang dat de student in staat is nieuwe ontwikkelingen in een breder kader te plaatsen en vanuit een systematisch overzicht kan redeneren.

Enkele vakken zijn gericht op specifieke aspecten van het fiscaal recht, zoals het vak 'Accounting en Boekhouden' waarbij de studenten inzicht en kennis vergaren over rapporteringsverplichtingen en boekhoudtechnische verplichtingen (K8 en V5). De grondige kennis van en inzicht in de beginselen en begrippen van het positieve fiscale recht en de wordingsgeschiedenis komen in alle fiscale vakken terug (K2). Het is de kapstok waaraan het positieve recht vervolgens kan worden opgehangen. Bij de behandeling van het positieve recht speelt de actualiteit een grote rol. Het fiscale recht is permanent in ontwikkeling zodat in elk fiscaal vak de studenten vertrouwd worden gemaakt met die veranderlijkheid. Dat leidt ertoe dat studenten inzicht krijgen in tendensen en zo ook leren om wijzigingen te beoordelen en hierop kritisch te reflecteren (H1, 2 en 3). Het inzicht in en de relatie van het fiscale recht met aanpalende wetenschapsgebieden, zoals economie, notarieel recht en ondernemingsrecht komt onder andere terug in de vakken 'Belastingheffing Ondernemingen A' (ondernemingsrecht, verslaggeving, boekhouden, Europees recht), 'Successiewet' (notarieel recht, Europees recht), 'Europees en Internationaal Belastingrecht A' (ondernemingsrecht), 'Omzetbelasting' (relatie met het Europese recht en civiele recht), 'Formeel Belastingrecht' (bestuursrecht en de invloed van het Europese recht) en 'Belastingheffing Particulieren B' (invloed van het Europese recht) (K7). De eindterm 'basiskennis van buitenlandse rechtsstelsels' komt aan bod bij de vakken 'Inleiding Internationaal en Europees recht', 'Staatsrecht' en 'Encyclopedie van het Recht' (K9). De basiskennis van buitenlandse fiscale rechtsstelsels komt aan bod bij het vak 'Europees en Internationaal Belastingrecht', en zijdelings ook bij de vakken 'Belastingheffing particulieren A' en 'Successiewet'. De eindterm 'heeft kennis van en inzicht in de morele en ethische dimensie van het recht' (K10) komt expliciet terug bij Rechtsfilosofie A en B, maar ook, impliciet, bij de positiefrechtelijke fiscale vakken.

Masteropleiding Fiscaal Recht

De opleiding stelt dat het voor zich spreekt dat in de cursussen van de masteropleiding Fiscaal Recht de nadruk niet ligt op economische en privaatrechtelijke kennis. De masteropleiding bouwt immers voort op de kennis en vaardigheden die studenten op deze gebieden hebben opgedaan in hun bacheloropleiding Fiscaal Recht.

In de bachelorfase krijgt de student een grondige kennis van de belastingheffing van ondernemingen. Deze kennis wordt verdiept in het mastervak 'Belastingheffing Ondernemingen B'. De ondernemingsstructuren worden ingewikkelder en bijzondere nadruk ligt op vennootschappen die grensoverschrijdend opereren (K1, K3). Hetzelfde geldt voor de verhouding tussen Europees en Internationaal Belastingrecht A en B (K1, K3).

De samenhang tussen de economische en juridische kennis die is opgedaan tijdens de bacheloropleiding komt geïntegreerd aan de orde bij de fiscale keuzevakken (K4). Bij deze vakken worden tevens verbindingen gelegd met aanpalende rechtsgebieden zoals het sociale verzekeringsrecht, het strafrecht en het huwelijksvermogens- en erfrecht. De interpretatiemethoden, de methodologische en ethische aspecten komen aan de orde bij Methodologie (K2, K6). Het normatieve aspect is niet enkel nadrukkelijk aanwezig in de cursus 'Methodologie van het Belastingrecht' maar komt in elke cursus aan de orde. De vaardigheden worden getraind tijdens de werkcolleges bij de kernvakken (V1, V2, V3, V5, V6) en bij het schrijven en verdedigen van de papers voor de fiscale keuzevakken en de masterscriptie (V1-V8).

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht

De bacheloropleiding Internationaal en Europees recht heeft per vak de leerdoelen geformuleerd. Hiermee is invulling gegeven aan de eindtermen zoals die zijn ontwikkeld voor deze opleiding. Een belangrijk onderdeel hiervan vormt het verplichte Vaardighedentraject. In de afzonderlijke vakken wordt voorts een evenwichtige verdeling gemaakt van de verschillende onderdelen die binnen de eindtermen geformuleerd zijn: ‘kennis en inzicht’, ‘vaardigheden’ en ‘houding’.

De twee kernvakken binnen de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht zijn Verdiepend Europees Recht en Internationaal Recht. Deze vakken zijn zodanig ingericht dat elk van de onderdelen van de eindtermen aan bod komt.

Masteropleiding International and European Public Law

In de matrices van de masteropleiding International and European Public Law zijn alleen kruisjes gezet waar de aandacht voor de desbetreffende eindterm meer dan sporadisch of terloops is. De opleiding geeft in de zelfevaluatie geen nadere toelichting op de vertaling van de eindtermen in het programma.

Bacheloropleiding Recht en Management

De opleiding merkt op dat in de matrix van de bacheloropleiding specifiek wordt aangegeven waar bepaalde kennis, vaardigheden en houding worden aangeleerd. Hoewel de opleiding primair een juridische opleiding is, is er ruimte vrijgemaakt in het programma om juristen op te leiden in vakinhoudelijke kennis en vaardigheden uit andere disciplines welke nuttig kunnen zijn in een voor juristen relevante context. Ook worden studenten vertrouwd gemaakt met de wisselwerking tussen het recht en de andere disciplines, zoals economie en organisatiewetenschappen. Om die reden kunnen de eindtermen onderscheiden worden in:

1. onderdelen van de eindtermen die betrekking hebben op het algemeen juridische deel van de opleiding,
2. onderdelen van de eindtermen die betrekking hebben op de vakinhoudelijke kennis uit andere disciplines, en
3. onderdelen van de eindtermen die betrekking hebben op het multidisciplinaire karakter van de opleiding.

De vakinhoudelijke verbreding en verdieping vanuit andere disciplines komt met name tot uitdrukking bij de vakken ‘Economics for Law & Management’, ‘Ondernemingsfinanciering’, ‘Accounting’, ‘Strategic Human Resource Management’ en, zij het in mindere mate, bij ‘Sociaal Recht en Sociale Politiek voor Recht en Management’. Het multidisciplinaire karakter van de opleiding komt met name tot uitdrukking bij de vakken ‘Economie’, ‘Recht en Management’, ‘Rechtspersonen- en Vennootschapsrecht’, ‘Organisatieleer- en strategie voor Recht en Management’ en het Eindvak.

Het bachelorprogramma kenmerkt zich door vier componenten die verdeeld zijn over de drie bachelorjaren:

1. juridische vakinhoudelijke kennis van de kerngebieden van het recht alsmede de grondslagen en beginselen daarvan;
2. economische en organisatiewetenschappelijke vakinhoudelijke kennis van de kerngebieden van deze disciplines;
3. multidisciplinaire analyse en toepassing op het grensvlak van recht en economie en organisatiewetenschappen;

4. juridische en academische vaardigheden in het recht en onderzoeksvaardigheden uit andere disciplines.

Masteropleiding Recht en Management

Kennis en inzicht worden ontwikkeld in de onderscheiden opleidingsonderdelen, ofwel op monodisciplinaire wijze, zoals bij het vak 'Kapitaalmarktrecht' ofwel op meer integratieve wijze zoals bij 'Capita selecta Recht' en 'Management I'. Daarnaast wordt aandacht besteed aan recente ontwikkelingen, zowel rond de rechtsontwikkeling als rond de wetenschappelijke ontwikkeling zoals deze zich voordoet in het kader van risicomangement.

Onderscheiden vaardigheden komen hoofdzakelijk aan bod in de scriptie en de stage, maar ook in de verplichte opleidingsonderdelen. De vaardigheden komen in het bijzonder tot uiting in de capita selecta vakken waarin op uiteenlopende wijze een omzetting wordt aangeleerd tussen enerzijds het wettelijke en reglementaire kader en anderzijds de toepassing in de ondernemingsomgeving. In het bijzonder kan hier gedacht worden aan het oplossen van asymmetrische informatieproblemen, *moral hazard* en *adverse selection* in contractmanagement, ondernemingsstructuren en risicomangement. Bijzondere aandacht wordt in deze masteropleiding besteed aan de houding van studenten.

In het kader van de masterscriptie verdiepen studenten hun kennis en inzicht op het gebied van het opzetten en uitvoeren van onderzoek. Zij voeren, onder begeleiding, zelfstandig een fundamenteel of meer praktijkgericht onderzoek uit. Dit onderzoek richt zich op de vraagstukken die relevant zijn voor de rechtsgeleerdheid en op de grensvlakken met één of meer andere disciplines. Hierbij wordt in gepaste begeleiding voorzien, zo nodig met inzet van docenten uit verschillende faculteiten.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

De masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek en haar (keuze)vakken voldoet aan de gestelde eindtermen en geeft een goede mix tussen het Nederlands sociaal recht en het Europese en internationale sociaal recht, zo stelt de opleiding in de zelfevaluatie. De opleiding geeft in de zelfevaluatie geen nadere toelichting op de vertaling van de eindtermen in het programma.

Masteropleiding Milieurecht

De eindtermen K1 en K2 komen voornamelijk tot hun recht bij de inhoudelijke vakken en staan minder centraal bij het seminarvak. De eindtermen K3 en V3 zijn vooral van groot belang bij het seminarvak en de stage en scriptie, maar spelen ook een belangrijke rol bij de drie aangegeven inhoudelijke vakken. De eindtermen V1 en V4 krijgen voornamelijk aandacht bij vakken die het schrijven van een paper als examenvorm kennen (Milieuprivaatrecht, Natuurbeschermingsrecht, Seminarvak), bij het vak *International and European Environmental Law* vanwege de opdracht een referaat te houden, en vervolgens in meer uitgewerkte vorm bij de stage en masterscriptie.

Eindterm V2 krijgt aandacht bij elke vakinhoud.

De eindtermen V5, H1 en H2 zijn van wezenlijk belang bij iedere component van de masteropleiding en krijgen zowel tijdens colleges aandacht (door casusbesprekingen) als bij de tentaminering (met name bij schriftelijk tentamens, maar vaak ook bij schrijfoopdrachten zoals referaten en papers). De eindtermen V5, H1 en H2 krijgen voorts in belangrijke mate aandacht in het seminarvak en de verplichte stage en de scriptie. Eindterm H3 speelt eveneens bij iedere component van de masteropleiding een rol, maar krijgt een bijzonder

accent bij het vak Milieustrafrecht, het vak Natuurbeschermingsrecht, het Seminarvak en de verplichte stage en scriptie.

Oordeel

De commissie heeft de matrices waarin de eindkwalificaties aan de programma's worden gekoppeld bestudeerd en stelt vast dat alle programma's in voldoende mate de studenten de mogelijkheid bieden om de eindkwalificaties te bereiken. Hoewel het oordeel van de commissie op dit facet voor alle opleidingen voldoende is, heeft de commissie ook enkele algemene kanttekeningen en opmerkingen. Deze worden hieronder eerst toegelicht. Vervolgens wordt per opleiding een toelichting gegeven op de wijze waarop de studenten de mogelijkheid hebben om kennis en vaardigheden op te doen in de respectievelijke programma's.

Alumni geven aan dat presentatievaardigheden en communicatievaardigheden meer aan bod zouden moeten komen in de opleidingen. De commissie constateert in het kader daarvan met betrekking tot de bacheloropleidingen dat het Vaardighedentraject vrij beperkt is in de propedeuse en in het tweede jaar. In het derde jaar eindigt het Vaardighedentraject in het schrijven van een scriptie. Het Vaardighedentraject kan in de voorbereiding daarop sterker worden aangezet. De commissie is daarnaast van mening dat de inrichting van het scriptietraject scherper centraal kan worden aangestuurd; zij signaleert veel verschillen binnen en tussen de opleidingen. De faculteit geeft aan dat zij veel energie steekt in het project 'Redesign Bachelor' (zie ook facet 6). In het collegejaar 2011-2012 zullen naar verwachting de inspanningen in de programma's zichtbaar worden. Volgens de plannen zal ook het Vaardighedentraject dan worden aangescherpt.

De commissie merkt op dat de bacheloropleidingen de vertaling van de eindtermen in het programma van het gezamenlijke eerste jaar niet alle vier gelijk hebben geïnterpreteerd in de matrices. Afstemming tussen de opleidingen op dit punt is gewenst, stelt de commissie.

De commissie constateert dat de eindtermen op het gebied van houding niet expliciet in de bachelorprogramma's terug te vinden zijn. Daarnaast hebben de masteropleidingen de vertaling van deze eindtermen niet allemaal gelijk geïnterpreteerd. Soms komen eindtermen op het gebied van houding twee maal voor in een matrix en soms acht maal, terwijl uit gesprekken met de opleidingen blijkt dat het onderwijs op dit punt niet opvallend sterk van elkaar verschilt. De commissie stelt dat de opleidingen nauwkeuriger dienen aan te geven waar en hoe deze houdingaspecten in de programma's worden aangeleerd en ingeoeffend, mede door expliciete leerdoelen op dit vlak te formuleren. Ook in meer algemene zin is het de commissie opgevallen dat de leerdoelen van de vakken weinig consistent zijn over de verschillende opleidingen. De commissie beveelt aan om hier aandacht aan te besteden.

Bovengenoemde kanttekeningen van de commissie komen volgens de commissie voor een deel voort uit een tekort aan overleg tussen de opleidingen. De commissie stelt voor om meer structureel overleg in te voeren tussen de bachelorcoördinatoren, tussen de mastercoördinatoren en tussen beide, om zo tot betere afstemming en op sommige punten sterkere uniformiteit te komen.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie heeft de matrices bestudeerd waarin de samenhang tussen eindtermen en de vakken is aangegeven. Wat opvalt in de matrices is dat veel vakken binnen de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid een bijdrage leveren aan het realiseren van een groot deel van de eindtermen van de opleiding. De commissie is van mening dat het niet

geloofwaardig is dat zoveel vakken daadwerkelijk een bijdrage leveren aan een dergelijk groot aantal eindtermen. De commissie stelt voor dat de opleiding nagaat welke eindtermen daadwerkelijk worden getoetst in welke vakken, en alleen deze eindtermen in de matrices op te nemen. Eindtermen die binnen een vak slechts zijdelings aan bod komen, horen niet met een kruisje bij dat vak te worden aangemerkt.

De commissie stelt vast dat het onderdeel procesrecht wel voorkomt in de eindtermen, maar, met uitzondering van een inleiding in het strafprocesrecht, niet in volle omvang in het bachelorprogramma wordt aangeboden. Zij stelt voor dat de opleiding deze lacune zou opheffen. Daarnaast wordt het vak Burgerlijk Procesrecht op dit moment wel in de masterfase aangeboden. De commissie is van mening dat een vak over de beginselen van het burgerlijk procesrecht ook in de bachelorfase thuishoort. De opleiding geeft aan dat dit vanaf 2011 inderdaad het geval zal zijn.

De commissie constateert dat de aandacht voor privaatrecht in de masteropleiding Rechtsgeleerdheid te beperkt is. Dit uit zich bijvoorbeeld in het te kleine aantal scripties op het terrein van de centrale onderdelen van het privaatrecht, zoals het verbintenissenrecht en het goederenrecht. Op dit moment ligt, naar de stellige overtuiging van de commissie, een disproportioneel groot aandeel op het terrein van het personen- en familierecht. Deze disproportie is voor de commissie onverwacht gezien de naam van deze faculteit op het gebied van de centrale leerstukken van het privaatrecht. De commissie is van mening dat een meer centrale regie op dit punt gewenst is. Op het gebied van strafrecht, staats- en bestuursrecht is dit kritiekpunt niet aan de orde.

De masteropleiding kent een zeer groot aantal keuzevakken. Studenten kunnen, zelfs binnen accenten, sterk van elkaar afwijkende programma's volgen. De opleiding stelt in de zelfevaluatie dat het hierdoor slechts in beperkte mate mogelijk is om aan te geven in hoeverre door het volgen van het programma aan alle eindtermen wordt voldaan. De commissie is van mening dat het aantal keuzevakken te groot is. Hierdoor is de kans groot dat studenten een niet samenhangend en te weinig juridisch programma volgen en dat de optelsom van vakken niet de essentie van het gekozen accent bevat. Alumni ondersteunen deze zorg van de commissie. Zij geven bijvoorbeeld aan dat zij het jammer vinden dat er weinig ondernemingsrechtelijke vakken verplicht zijn gesteld. Daarnaast bevestigen zij dat binnen het accent privaatrecht de keuzevakken zodanig gekozen kunnen worden dat er weinig privaatrecht overblijft. De commissie concludeert dat het behalen van de eindtermen door deze keuzevrijheid niet is geborgd en adviseert de opleiding met klem om binnen de accenten sturender op te treden door bepaalde vakken verplicht te stellen..

Het onderdeel Leeronderzoek heeft in de masteropleiding een duidelijke en functionele invulling. De commissie stelt dat dit onderdeel ook al in de bacheloropleiding functioneel zou zijn.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie heeft de matrices bestudeerd waarin de samenhang tussen eindtermen en de vakken is aangegeven. De commissie constateert dat in de matrix van de bacheloropleiding Fiscaal Recht sommige vakken een bijdrage leveren aan het realiseren van een erg groot deel van de eindtermen van de opleiding. De commissie is van mening dat het niet geloofwaardig is dat zoveel vakken daadwerkelijk een bijdrage levert aan een dergelijk groot aantal eindtermen. De commissie stelt voor dat de opleiding nagaat welke eindtermen daadwerkelijk worden getoetst in welke vakken, en dat alleen deze eindtermen in de matrices zouden worden opgenomen. Eindtermen die binnen een vak slechts zijdelings aan bod komen, horen niet met een kruisje bij dat vak te worden aangemerkt.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en masteropleiding International and European Public Law

De commissie heeft de matrices bestudeerd waarin de samenhang tussen eindtermen en de vakken is weergegeven. De commissie constateert dat de bacheloropleiding in de matrices bij veel vakken een groot aantal kruisjes hebben geplaatst bij eindtermen op het gebied van vaardigheden en houding. In gesprekken met de commissie geven studenten aan dat zij deze uitgebreide aandacht voor vaardigheden en houding niet in het programma herkennen. De commissie concludeert op basis van bestudering van de inhoud van het programma en op basis van de opmerkingen van studenten dat de matrices een vertekend beeld geven op dit gebied. Zij stelt voor dat de opleiding nagaat welke eindtermen daadwerkelijk worden getoetst in vakken, en alleen deze eindtermen in de matrices op te nemen. Eindtermen die binnen een vak slechts zijdelings aan bod komen, horen niet met een kruisje bij dat vak te worden aangemerkt.

Studenten geven in gesprekken met de commissie aan dat zij vinden dat het aanbieden van één of meerdere vakken op het gebied van Human Rights ook in de bacheloropleiding gewenst zou zijn. Op dit moment komt dit vakgebied in de masterfase zonder enige inleiding aan de orde. De commissie adviseert de opleiding een inleiding in Human Rights in de bachelorfase op te nemen.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

Tijdens de gesprekken met de studenten en docenten bleek dat het programma van zowel de bachelor- als de masteropleiding Recht en Management aangepast is ten opzichte van de informatie zoals beschreven in de zelfevaluatie. Bij de bacheloropleiding wordt het (oude) reguliere programma en de Fiscaal Recht variant afgebouwd en is de civiel effect variant voortaan verplicht voor alle studenten van Recht en Management. Bij de masteropleiding zijn de accenten Handelsrecht, Technologie en Toezicht & Compliance afgeschaft en bestaat er nog maar één (regulier) programma. Op verzoek van de commissie hebben de opleidingscoördinatoren informatie over het huidige (nieuwe) programma van de bachelor- en masteropleiding nageleverd.

Na bestudering van de nieuw aangeleverde informatie merkt de commissie op dat in de nieuwe opzet van het bachelorprogramma, evenals in het oude programma, niet wordt waargemaakt dat een gedegen kennis wordt verkregen van strafrecht (eindterm Kennis en inzicht 2). Om het civiel effect te behalen moet de student weliswaar de vakken Strafrechtsrecht en Strafrechtelijke aansprakelijkheid gedaan hebben, maar de commissie is van mening dat dit niet relevant is voor het behalen van de eindtermen, aangezien deze vakken buiten het reguliere programma vallen. De commissie adviseert om de grondige kennis van het strafrecht in te bouwen in het reguliere programma.

De commissie stelt vast dat de keuzeruimte in de masteropleiding in het nieuwe programma sterk is beperkt, door het afschaffen van de accenten. De commissie is verheugd door deze keuze van de opleiding en is van oordeel dat het behalen van de eindtermen in het huidige programma is geborgd.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

De commissie merkt op dat de matrix van de masteropleiding Sociale Recht en Sociale Politiek erg vol staat met kruisjes. De commissie is van mening dat de overvolle matrix geen recht doet aan de inhoud van het programma. Daarnaast heeft de opleiding de vertaling van de eindtermen in het programma niet nader uitgewerkt in de zelfevaluatie. Het advies van de

commissie aan de opleiding is om in overleg met de betrokken docenten de matrix opnieuw in te vullen. Daarbij dienen de vaardigheden op een logische en opbouwende wijze in het programma te worden verwerkt.

Masteropleiding Milieurecht

De commissie heeft de matrix bestudeerd waarin de samenhang tussen eindtermen en de vakken is aangegeven. In de matrix is aangegeven dat veel vakken binnen de masteropleiding Milieurecht een bijdrage leveren aan het realiseren van een groot deel van de eindtermen van de opleiding. De commissie is van mening dat het niet geloofwaardig is dat een zo groot aantal vakken daadwerkelijk een bijdrage leveren aan een dergelijk groot aantal eindtermen. Zij stelt voor dat de opleiding nagaat welke eindtermen daadwerkelijk worden getoetst in vakken, en alleen deze eindtermen in de matrices op te nemen. Eindtermen die binnen vak slechts zijdelings aan bod komen, horen niet met een kruisje te worden aangemerkt.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F6: Samenhang programma

Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.

Beschrijving

Het gemeenschappelijke *eerste bachelorjaar* biedt een verkenning van de juridische wetenschap. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van academische vaardigheden.

In het tweede collegejaar van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* keren de ‘grote’ vakgebieden terug in het programma en vindt een verdieping en verbreding van de stof uit het eerste jaar plaats. Ook in het derde jaar vindt verdere verdieping plaats en wordt voorbereid op een aansluitende masteropleiding door de keuze voor één van de vijf eindvakken.

Tijdens het tweede en derde jaar van de *bacheloropleiding Fiscaal Recht* vindt een inhoudelijke verdieping en verbreding plaats van de juridische kennis. Ook wordt kennis gemaakt met economische vakken.

In het tweede jaar van de *bacheloropleiding Internationaal en Europees recht* wordt voortgebouwd op de in het eerste jaar opgedane kennis van het internationaal en Europees recht, door het aanbieden van twee kernvakken Internationaal Recht en Verdiepend Europees Recht van samen 21 EC. De meer historische en terreinspecifieke vakken in het derde jaar kunnen beter vanuit hun internationale en Europese dimensie worden gezien door de kennis en inzichten die de studenten in het tweede jaar hebben verworven.

In het tweede jaar van de *bacheloropleiding Recht en Management* verschuift de focus naar de economische en interdisciplinaire vakken. Daarnaast ligt er een aanzienlijke nadruk op de rechtsontwikkeling. Het derde jaar is overwegend verdiepend en onderzoeksgeïntereerd van aard.

De samenhang in de *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* wordt bevorderd door de keuze voor één van de vijf accenten of voor het accentvrije programma. Binnen elk accent moeten ten minste drie van de vakken op het terrein van het accent liggen en het onderwerp van de masterscriptie moet het accent betreffen.

In de *masteropleiding Fiscaal Recht* vindt verdieping plaats van de belastingheffing bij particulieren en ondernemingen, deels aan de hand van *Capita Selecta*. Daarnaast vindt een verdieping plaats van het Europees en internationale belastingrecht, steunend op de basiskennis die in de bachelorfase is verworven. De cursus 'Methodologie van het Belastingrecht' vormt het sluitstuk van de fiscale opleiding. De opleiding kent daarnaast een keuzevak.

De *masteropleiding International and European Public Law* kent twee tracks, met ieder een verplicht deel van drie vakken en een verplichte deelname aan het Research Lab. Ook is het schrijven van een masterscriptie verplicht. Voor de invulling van 18 EC is een afgebakende lijst met keuzevakken beschikbaar. De resterende 6 EC kan worden ingevuld met een vrij te kiezen keuzevak.

Het programma van de *masteropleiding Recht en Management* is zo opgezet dat de studielast evenwichtig is gespreid en de eigen inbreng van de studenten in het tweede semester aanzienlijk groter is dan tijdens het eerste semester. In het eerste semester volgen de studenten drie verplichte vakken. Vervolgens maken de studenten een keuze uit vakken op het gebied van verzekeringen, conflict- en geschiloplossingen, insolventie, arbeidsrecht, *corporate governance* of nog andere organisatievormen. De masterscriptie is het sluitstuk van de opleiding.

In de *masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek* staan drie hoofdonderwerpen centraal, namelijk Individueel Arbeidsrecht, Collectief Arbeidsrecht en Sociale Zekerheidsrecht. Daarnaast kan de student een aantal keuzevakken volgen op het nationale dan wel internationale terrein. In de afstudeerfase kan een verdere specialisatie voltooid worden.

De *masteropleiding Milieurecht* valt uiteen in vier op elkaar voortbouwende blokken. De coherentie van het programma is voor de opleiding zo belangrijk, dat er geen vrije keuzeruimte is. Ook zijn er geen instroommomenten gedurende het collegejaar. De stage en het afstudeerproject staan wel open voor vrije invulling door de student, waarbij het wetenschappelijk karakter van de projecten verzekerd dient te zijn.

Oordeel

De commissie heeft waardering voor de opbouw van de programma's, waarin inleidende vakken aan de basis liggen voor verdiepende vakken. Wel kan naar het oordeel van de commissie de volgtijdelijkheid van vakken worden aangescherpt. Zij stelt voor als voorwaarde in te stellen dat vervolgvakken pas gevolgd mogen worden als een voorkennisvak met een voldoende is afgerond.

In het kader van het project 'Redesign Bachelor' zal een aantal vakken van plaats verschuiven. Daarnaast zullen alle vakken een omvang van 6 EC krijgen. De commissie ondersteunt het

voornemen van de faculteit om bij de herschikking en herinrichting van de vakken grondig te kijken naar de samenhang binnen de bachelorprogramma's.

Het Vaardighedentraject zal in het kader van het 'Redesign Bachelor' beter worden gekoppeld aan de reguliere vakken, om zo meer samenhang tussen kennis en inzicht en vaardigheden te krijgen. Ook wordt een meer herkenbare lijn en meer opbouw in het vaardighedenonderwijs aangebracht, aangezien deze opbouw op dit moment nog niet optimaal is. Studenten rapporteren bijvoorbeeld in gesprekken met de commissie dat zij in de aanloop naar de oefenrechtbank graag vaker hun mondelinge vaardigheden willen oefenen, zodat er meer opbouw in het aanleren van deze vaardigheid ontstaat. De commissie constateert samen met de faculteit dat deze aanpassing van het vaardighedenonderwijs wenselijk is, om zo een meer samenhangend geheel te realiseren.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie stelt vast dat de samenhang van de verschillende onderdelen binnen de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid duidelijk is. Zij is van mening dat het een klassiek en degelijk programma is, met inleidende vakken die gevolgd worden door verdiepende vakken. Wel constateert de commissie dat het overleg tussen de vakgroepen binnen de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid beter kan. Zo kan een betere aansluiting tussen de vakken van de verschillende vakgroepen ontstaan. Een voorbeeld van een vak waarin veel van de behandelde leerstof samenkomt, is het Eindvak Handhaving. Dit vak bestaat momenteel uit slechts 4 EC. Docenten constateren samen met de commissie dat samenhang tussen de andere vakken en dit kleine eindvak niet voldoende is te realiseren. Binnen het project 'Redesign bachelor' wordt dit probleem aangepakt.

De commissie constateert dat binnen de masteropleiding Rechtsgeleerdheid te weinig samenhang bestaat. De commissie is van mening dat er te veel keuzeruimte is gecreëerd binnen de vijf accenten en binnen het accentloze programma. Daarnaast vindt zij de controle op de individuele programma's door de studieadviseurs te mager, waardoor samenhang in de programma's niet is geborgd. De commissie beoordeelt de masteropleiding Rechtsgeleerdheid bij dit facet dan ook met het oordeel 'onvoldoende'.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

Bij de bachelor- en masteropleidingen Fiscaal Recht constateert de commissie samen met de opleiding dat kennis van de vennootschapsbelasting eerder in het programma aan bod moet komen. Dit wordt pas uitgebreid behandeld in het mastervak 'Belastingheffing Ondernemingen B'. In het kader van de operatie 'Redesign bachelor' zal daarom per 1 september 2011 dit vak naar de bacheloropleiding worden verplaatst, en zal het vak Successiewet naar de masteropleiding gaan. De commissie concludeert dat deze en andere aanpassingen voor een betere samenhang binnen de programma's kunnen zorgen.

De bacheloropleiding kent geen keuzeruimte. De masteropleiding heeft een vrij keuzevak en een fiscaal keuzevak, waarbij de commissie constateert dat de keuzeruimte voldoende is afgebakend om te bewerkstelligen dat studenten samenhangende programma's volgen.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en masteropleiding International and European Public Law

De commissie waardeert de opbouw van de programma's, waarin inleidende vakken een goede basis vormen voor verdiepende vakken die in het tweede en derde jaar van de bachelor worden verzorgd. Speciale waardering heeft de commissie voor de plaats van de twee kernvakken Internationaal Recht en Verdiepend Europees Recht in het tweede jaar van de

bacheloropleiding. Deze twee vakken, die samen 21 EC omvatten, dragen zorg voor een zeer grondige kennis- en inzichtverwerving van de fundamenteën van de twee kerngebieden van de opleiding. Zij beoordeelt de samenhang van deze bacheloropleiding dan ook met het oordeel 'goed'.

De commissie constateert dat in de masterfase in de twee tracks op logische wijze wordt voortgebouwd op de opgedane kennis in de bacheloropleiding. De opleiding geeft in de zelfevaluatie aan dat de aansluiting tussen het Research lab en de rest van het programma onvoldoende is. Vorig collegejaar is een pilot gestart om het Research lab beter te koppelen aan de scriptie. Vanaf dit jaar bestaat er een strakke indeling voor dit traject. Er zijn deadlines gesteld binnen het Research lab, die daarnaast als uitgangspunt gelden voor de deadlines van het onderzoeksvoorstel van de scriptie. De eindopdracht van het Research lab dient nu als onderzoeksvoorstel voor de scriptie. De commissie concludeert dat deze aanpassingen voor een betere samenhang hebben gezorgd.

De commissie constateert dat de keuzevakken binnen beide trajecten voldoende zijn afgebakend om te garanderen dat studenten samenhangende programma's volgen.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

Bij de bacheloropleiding Recht en Management worden het oude reguliere programma en de Fiscaal Recht variant afgeschaft en is de civiel effect variant voortaan verplicht voor alle studenten van Recht en Management. Het programma van de bacheloropleiding bevat geen keuzeruimte. De commissie constateert dat de nieuwe opzet van de bacheloropleiding voldoet aan de eisen met betrekking tot de samenhang.

Bij de masteropleiding Recht en Management zijn de accenten Handelsrecht, Technologie en Toezicht & Compliance afgeschaft en kunnen studenten alleen nog het reguliere programma volgen. Het reguliere programma van de masteropleiding kent een keuzeruimte van 24 EC, waarbij de studenten kunnen kiezen uit een groot aantal vakken. Studenten waarderen deze keuzeruimte en geven aan dat dit niet ten koste gaat van de samenhang binnen het programma. Hoewel de commissie gereserveerd is over de omvang van de keuzeruimte, constateert zij dat met het afschaffen van de accenten de keuzeruimte voldoende is afgebakend om ervoor te zorgen dat studenten samenhangende programma's volgen.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

De commissie heeft waardering voor de opbouw van het programma van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek, waarbij de studenten eerst worden ingewijd in de drie hoofdonderwerpen en daarna sociaalrechtelijke vakken kiezen met een nationale of internationale focus. Het is een bewuste keuze van de opleiding om keuzeruimte aan te bieden aan de masterstudenten. De commissie stelt vast dat de samenhang binnen de opleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek voldoende is.

Masteropleiding Milieurecht

De commissie waardeert de opbouw van het programma van de masteropleiding Milieurecht in vier blokken. De commissie is van oordeel dat de vakken goed op elkaar zijn afgestemd en constateert dat ook voor de studenten de samenhang van de vakken van de masteropleiding duidelijk is. De commissie beoordeelt de masteropleiding Milieurecht dan ook met het oordeel 'goed' op dit facet.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **goed**.
Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **onvoldoende**.
Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.
Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **goed**.

F7: Studielast

Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Beschrijving

Een overzicht van de verschillende programma's en de spreiding van studiepunten over de blokken is opgenomen in bijlage E1 tot en met E10.

Bacheloropleidingen

De faculteit heeft enkele drempels voor studenten ingebouwd, om de studievoortgang te bevorderen. Allereerst is er de eis dat een student ten minste 36 EC aan vakken van het eerste jaar van de bachelorfase moet hebben gehaald om te mogen deelnemen aan tentamens van het tweede en derde jaar. Deze eis is dezelfde als die voor een positief studieadvies en geldt ook voor deeltijdstudenten. De eis wordt gesteld met het doel om studenten die tweede- en derdejaarsvakken willen volgen toch in ieder geval een wezenlijk deel van de eerstejaarsstof te leren beheersen. Bovendien wordt het de student afgeraden om vervolgvakken van het tweede en derde jaar te volgen als hij het daarop voorbereidende eerstejaarsvak nog niet gehaald heeft.

De volgende drempel is die waarin geëist wordt dat studenten ten minste 119 EC moeten hebben gehaald als zij aan de oefenrechtbank, het oefenhof, de *moot court* of het Eindvak van de bacheloropleidingen willen deelnemen. In de ogen van de faculteit zijn studenten die minder EC hebben gehaald niet rijp om deel te nemen aan deze examenonderdelen in het laatste semester van de bachelorfase.

Ten slotte is er ook een drempel tussen de bachelor- en de masterfase. Alleen wie ten hoogste 12 EC in de bachelor nog niet heeft gehaald en wel het Eindvak (inclusief bachelorwerkstuk) van de bachelorfase en het Vaardighedentraject heeft afgerond, mag zich inschrijven voor een masteropleiding. Op verzoek maakt de examencommissie op deze regel ten voordele van de student een uitzondering als anders een onredelijke studievertraging zou optreden. Deze regel en dit beleid zullen moeten worden aangescherpt mocht de 'harde knip' worden ingevoerd.

De studielast van de bacheloropleidingen omvat 180 EC. Deze zijn evenwichtig verdeeld over de drie collegejaren en over blokken en semesters. Het eerste jaar is verdeeld in twee semesters die elk uit twee blokken bestaan, met toetsing na afloop van elk blok. Sommige vakken zijn verspreid over meer blokken met deeltoetsen, andere vakken worden na een blok al afgerond. Door dit blokkensysteem worden studenten gestimuleerd regelmatig en tijdig te studeren. Het tweede en derde bachelorjaar kennen een semestersysteem (zonder blokken). Dit systeem veronderstelt dat studenten in staat zijn hun studie goed te plannen over langere

tijd en stimuleert een toenemende zelfstandigheid en verantwoordelijkheid voor de eigen studie.

In de cursusevaluaties wordt bij elk vak gepeild wat studenten vinden van de ervaren studielast. Bij elk vak waar sprake is van een relatief hoge of een relatief lage ervaren studielast vraagt de vicedecaan onderwijs om een reactie van de betrokken docenten in termen van oorzaken en mogelijke verbeteringen. Uit de evaluaties blijkt dat de ervaren studielast volgens studenten redelijk overeenkomt met de geplande studielast. De gemiddelde score schommelt tussen 2,9 en 3,1 op een vijfpuntschaal. Het percentage studenten dat aangeeft veel meer tijd te moeten besteden varieert van 3 tot 6 procent. De faculteit stelt dan ook in haar zelfevaluatie dat er zeker geen sprake is van structurele overbelasting van studenten in de bacheloropleidingen.

Studenten geven tijdens evaluatiegesprekken aan dat zij zich genoodzaakt voelen om een deel van hun tijd te besteden aan bijbanen ter aanvulling van hun studiebeurs. Dit gaat ten koste van de tijd die zij aan hun studie moeten besteden om aan veertig uren studiebelasting per week te komen. Studenten maken dan zelf keuzes die niet altijd gericht zijn op efficiënt en effectief studeren. Het komt vaak voor dat zij besluiten om niet alle vakken van een semester te volgen. Dit heeft uiteraard gevolgen voor de gemiddelde studieduur en de rendementcijfers.

De vakken van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* verschillen in omvang: er zijn vakken van 3 EC (Encyclopedie van het Recht A), maar ook van 10 EC (Strafprocesrecht). De meeste vakken hebben een omvang van 5 of 6 EC. Dat de studielast voor elk vak in verhouding staat met het aantal EC, wordt bewaakt doordat de optelling van contacturen en uren te besteden aan het bestuderen van literatuur dient aan te sluiten bij de urennorm per EC (28 uur). In de cursusevaluaties is de ervaren studielast voor het betreffende vak een standaardvraag. Daaruit blijken geen grote problemen, al komt het voor dat bij vakken met een gelijk aantal studiepunten soms toch verschillen in studielast worden ervaren. Een enkele keer leidt dit ertoe dat de berekening van de studielast van een vak wordt gecontroleerd, waarna een aanpassing in de te bestuderen literatuur kan plaatsvinden.

Om de studievoortgang voor eerstejaarsstudenten te monitoren, zijn docentmentoren ingesteld. De docentmentoren houden de voortgang van hun groep studenten in de gaten en rapporteren eventuele factoren die belemmerend werken op de studievoortgang.

Uit evaluaties bij de *bacheloropleiding Fiscaal Recht* blijkt dat de studeerbaarheid van de bacheloropleiding goed is. Met betrekking tot het Oefenhof is in het verleden door studenten geklaagd dat de afsluitende paper in geen verhouding stond tot het aantal EC dat daaraan werd toegekend. Dit is aangepast. De paper is vervangen door een uitspraak die ter afsluiting van de fiscale procedure moet worden geschreven.

Ook in de cursusevaluaties van de *bacheloropleiding Internationaal en Europees recht* wordt aan studenten bij ieder vak gevraagd naar de ervaren studiebelasting, in vergelijking met de door de faculteit geplande studiebelasting voor dat vak. Over afzonderlijke vakken rapporteren studenten slechts zelden een aanzienlijke discrepantie tussen geplande en ervaren studielast. Waar die discrepantie wel optreedt (in de vorm van een zwaardere of een lichtere studielast), wordt op vakniveau gewerkt aan aanpassingen zoals het aanpassen van het aantal opdrachten, het aanpassen van het aantal pagina's van een te schrijven paper of het aantal te bestuderen pagina's literatuur.

De studeerbaarheid van de *bacheloropleiding Recht en Management* wordt door studenten in het algemeen als goed ervaren. Bij een aantal vakken is aandacht besteed aan de studeerbaarheid. Deze vakken worden hieronder besproken.

Uit evaluaties (voor het laatst uit die van 2007-2008) is gebleken dat bij het vak 'Economie, Recht & Management' de door studenten ervaren studielast als te licht werd beschouwd. Daarop is het vak inhoudelijk zwaarder aangezet om studenten beter kennis te laten maken met de rechtseconomische benadering van het recht. Daardoor komt de wervende en selecterende functie van het vak beter tot uitdrukking en zijn studenten beter in staat zich een afgewogen oordeel te vormen of zij de bacheloropleiding Recht en Management zullen vervolgen.

Studenten oordeelden in het verleden vaak negatief over het Eindvak. De oorzaak was vooral een verondersteld gebrek aan begeleiding en onvoldoende samenhang tussen de hoorcolleges en het schrijven van het bachelorwerkstuk. Het departement Business Law heeft hierin de nodige verbeteringen doorgevoerd door het aantal beschikbare contacturen uit te breiden en door een verbeterde afstemming tussen de hoorcolleges en het schrijven van het bachelorwerkstuk.

Masteropleidingen

De studielast en de spreiding daarvan is een vast onderwerp bij de masterpanelgesprekken. In de evaluatie van de scriptiefase wordt een vraag gesteld over de ervaren studielast. Van alle studenten die de vragenlijst vanaf 2005 hebben ingevuld (n=223) geeft 62 procent aan (veel) meer tijd te hebben besteed dan het aantal uren dat ervoor staat gepland (in EC). Slechts 6 procent zegt minder tijd te hebben besteed en 31 procent geeft aan dat de studielast overeenkwam met het aantal geplande EC.

Ten aanzien van de *masteropleiding Milieurecht* is in het verleden geconstateerd dat blok II ten opzichte van de andere blokken te licht was met alleen de vakken Milieustrafrecht en Milieuprivaatrecht. Daarom is vanaf het collegejaar 2008-2009 het vak Natuurbeschermingsrecht van blok III naar blok II verplaatst. De evaluatie na dat jaar liet zien dat de studenten de studielast van het programma nu als evenwichtig beschouwen. Wel is nog sprake van een zekere piek in december vanwege het feit dat de studenten papers moeten schrijven voor zowel het vak Milieuprivaatrecht als voor het vak Natuurbeschermingsrecht. Door voor dit tweede vak de deadline in januari te laten vallen, vormt dit geen probleem voor de studielast. Hoewel het programma nu studeerbaar lijkt te zijn, moet toch worden geconstateerd dat veel studenten de masteropleiding niet in één jaar afronden. Vaak komt dit doordat studenten besluiten de stageperiode langer te laten zijn dan de drie verplichte maanden. Ook de scriptie is vaak een meeromvattende klus dan veel studenten inschatten. Overigens lijken de studenten met een langere studietijd niet veel moeite te hebben. Voor studenten die de masteropleiding volgen naast een baan komt dit veelal door beperkte ruimte om alle vakken tijdig te halen en de scriptie af te ronden. Soms kiezen zij er dan ook bewust voor de masteropleiding over twee jaar te spreiden. Het komt echter zelden voor dat mensen echt besluiten de masteropleiding niet af te ronden.

Oordeel

De commissie heeft de studiepaden van de bacheloropleidingen bestudeerd en concludeert dat de studielast voldoende gespreid is, hoewel in het tweede en derde bachelorjaar voor studenten een piekbelasting ontstaat in de tentamenweken. De commissie heeft vastgesteld dat de bacheloropleidingen geen uitgesproken struikelvakken kennen. De commissie acht de opleidingen daarnaast niet te licht.

Ook ten aanzien van de masteropleidingen constateert de commissie dat de programma's studeerbaar zijn. Factoren die de studievoortgang belemmeren worden zoveel mogelijk weggelaten.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F8: Instroom

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten:

WO-bachelor: VWO, HBO-propedeuse of daarmee vergelijkbare kwalificaties, blijvend uit toelatingsonderzoek.

WO-master: bachelor en eventueel (inhoudelijke) selectie.

Beschrijving

Bacheloropleidingen

De juridische bacheloropleidingen geven rechtstreeks toegang tot één of meer juridische masteropleidingen aan de UvT. Bij de overgang van een bacheloropleiding naar een 'minder verwante' masteropleiding is het mogelijk dat aanvullende bachelorvakken worden vereist. Bij facet 3 zijn deze vakken genoemd.

Voor studenten met een afgeronde hbo-opleiding is het mogelijk om in een verwante masteropleiding in te stromen, nadat een eenjarig pre-masterprogramma is afgerond. Studenten die zich willen inschrijven, dienen toelating te vragen bij de faculteit. De faculteit heeft gunstige ervaringen met afgestudeerden van aanverwante hbo-opleidingen. Zij moeten bij binnenkomst in het pre-masterprogramma nog wennen aan de wijze van behandeling van de stof, de hoeveelheid stof en de wijze van tentamineren, maar als die gewenningsfase voorbij is, zijn hun resultaten vergelijkbaar met die van de 'gewone' studenten. De mate waarin deze studenten moeten wennen aan de universiteit verschilt ook wel per vakgebied, al naar gelang dit vakgebied op het hbo aan de orde is geweest.

Een bijzondere variant van de pre-masterprogramma's wordt gevormd door de convenantprogramma's. Dit zijn programma's die in een convenant met afzonderlijke hbo-opleidingen worden afgesproken en waarin succesvolle hbo-studenten na hun hbo-propedeuse al een begin kunnen maken met het volgen van vakken van de pre-masteropleiding. Als zij dit convenantprogramma succesvol doorlopen, kunnen zij na het behalen van hun hbo-diploma rechtstreeks instromen in de masteropleiding van de faculteit.

Sinds 2008-2009 werkt de faculteit met een voorwaardelijke toelating van hbo-afgestudeerden tot de pre-masterprogramma's. De voorwaarde was dat men (althans in de voltijdse opleiding) in het eerste jaar van inschrijving hooguit 24 EC aan vakken niet behaalt. Voor pre-masterprogramma's van 60 EC betekent dit dat men in het eerste jaar minstens 36 EC moet

behalen. Ongeveer 25 procent van de studenten bleek na één jaar niet aan deze voorwaarde te voldoen en mocht zich dus niet opnieuw inschrijven. Hoewel de faculteit met deze uitkomst niet ongelukkig is, is deze regeling aangepast. Om het instroomniveau van hbo-bachelors in de masteropleiding te garanderen, is het nodig dat studenten aantonen dat zij het pre-masterprogramma in één jaar (grotendeels) kunnen afronden. Voor een aantal pre-masterstudenten blijkt dit niet haalbaar. De faculteit is bezig met een regeling die ervoor zou moeten zorgen dat pre-masterstudenten krachtig worden gestimuleerd om ten minste 36 EC binnen een jaar te behalen.

De gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal geeft bij een aanzienlijk deel van de studenten reden tot zorg. Dit is aanleiding geweest om in het eerste jaar een taaltoets in te voeren. Studenten hebben een deelnameverplichting aan deze toets en krijgen op basis van het behaalde resultaat een advies. Vooralsnog is een positief resultaat geen voorwaarde voor voortzetting van de studie. Wel heeft dit punt de aandacht van het faculteitsbestuur.

Masteropleidingen

De *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* is direct toegankelijk voor studenten met een afgeronde bachelor Rechtsgeleerdheid. Studenten met een afgeronde bachelor Internationaal en Europees recht moeten daarnaast de volgende vakken gehaald hebben: Europese rechtsgeschiedenis B (5 EC), Strafprocesrecht (10 EC) en Verbintenissenrecht B (5 EC). De master Rechtsgeleerdheid is ook indirect toegankelijk voor studenten met een hbo-bachelor Recht, nadat een pre-masterprogramma van 60 EC is doorlopen. Dit programma bestaat uit vakken uit de bachelor Rechtsgeleerdheid aangevuld met het vak Juridische academische vaardigheden. Voor sommige getalenteerde studenten van de Juridische Hogeschool Avans-Fontys en de Hogeschool Arnhem-Nijmegen is het mogelijk een deel van het pre-masterprogramma al tijdens de hbo-opleiding af te ronden, door vakken van de FRW te volgen.

De *masteropleiding International and European Public Law* is rechtstreeks toegankelijk voor studenten met een afgeronde bacheloropleiding Internationaal en Europees recht. Studenten met een bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid moeten aanvullende vakken halen: Internationaal recht (10 EC) en Verdiepend Europees recht (11 EC). Voor buitenlandse studenten geldt dat elke aanvraag beoordeeld wordt op de volgende punten:

- *a university-level degree in Law, International Relations, or Political Science;*
- *a strong academic record as evidenced, among other things, by their academic results; Candidates are strongly advised to provide evidence of their standing within their class: top 20 percent, next 20 percent, average, etc;*
- *a good command of English (with TOEFL or Academic IELTS results or equivalent). TOEFL or Academic IELTS minimum scores.*

Beoordeling vindt plaats door de opleidingscoördinator en de admission officer.

Studenten dienen een bacheloropleiding in internationaal en/of Europees recht te hebben afgerond willen zij tot het masterprogramma kunnen worden toegelaten. Daarnaast wordt elk jaar een aantal studenten toegelaten met een andere achtergrond, bijvoorbeeld internationale betrekkingen, ethiek of geschiedenis. Zij dienen in hun discipline bovengemiddeld te presteren. De reden om hen toe te laten is de verrijking die zij hebben te bieden aan studenten met een louter juridische achtergrond. De ervaring wijst uit dat dit werkt. De studenten met een andere disciplinaire achtergrond dienen aan het begin van de

masteropleiding wel een *crash course* Internationaal dan wel Europees Recht (3 EC, *on top of*) te volgen. Verder geldt voor alle buitenlandse studenten een taaltoets Engels.

De *masteropleiding Fiscaal Recht* is direct toegankelijk voor studenten met een afgeronde bachelor Fiscaal Recht. Studenten met een bachelordiploma Recht en Management worden toegelaten mits zij voldoen aan specifieke inhoudelijke programma-eisen. Studenten met een hbo-bachelor Fiscale Economie kunnen instromen via het pre-masterprogramma. Dit bestaat uit 60 EC aan vakken uit de bacheloropleiding Fiscaal Recht aangevuld met het vak Juridische academische vaardigheden. Voor sommige getalenteerde studenten van Fontys Hogescholen Eindhoven, opleiding HEAO/Fiscaal Economisch (FE) is het mogelijk een deel van de pre-master al tijdens de hbo-opleiding te volgen. Zij moeten voldoen aan de door de hbo-instelling opgestelde eisen (onder meer een cijfergemiddelde van minimaal een 7). Ook studenten met een diploma van de opleiding van de Federatie Belastingacademie kunnen deelnemen aan dit pre-masterprogramma en zo instromen in de masteropleiding Fiscaal recht.

Studenten met een afgeronde bacheloropleiding Recht en Management hebben direct toegang tot de *masteropleiding Recht en Management*. Studenten met een bacheloropleiding Fiscaal Recht kunnen toegang krijgen indien zij in hun opleiding bepaalde vakken hebben gevolgd. Studenten met een bachelordiploma hbo Management, Economie en Recht kunnen toegelaten worden tot de master Recht en Management wanneer zij met goed gevolg het pre-masterprogramma hebben doorlopen. Dit programma omvat 60 EC aan vakken uit de bachelor Recht en Management, aangevuld met het vak Juridische academische vaardigheden. Met een aantal hbo-instellingen zijn convenanten gesloten. Deze convenanten maken het voor getalenteerde hbo-studenten mogelijk om al gedurende hun hbo-opleiding het pre-masterprogramma af te ronden, deels als minor binnen hun opleiding, deels als extra vakken bovenop het reguliere programma.

De *masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek* is direct toegankelijk voor studenten met een afgeronde bacheloropleiding Internationaal en Europees recht of een afgeronde bacheloropleiding Recht en Management. Studenten met een afgeronde bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid kunnen instromen wanneer zij daarbinnen het Eindvak Recht en arbeid hebben afgerond. Studenten met een afgeronde bacheloropleiding Fiscaal recht krijgen toegang wanneer zij daarnaast de volgende vakken hebben behaald: Eindvak Recht en arbeid (8 EC), Recht en maatschappij (5 EC), Grondrechten (5 EC) en Rechtsbescherming tegen de overheid (7 EC). De master is ook indirect toegankelijk voor studenten met een hbo-bachelor Recht, nadat een pre-masterprogramma van 60 EC is doorlopen. Dit programma bestaat uit vakken uit de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en Internationaal en Europees recht aangevuld met het vak Juridische academische vaardigheden. Er worden daarnaast relatief veel internationale studenten aangetrokken voor de masteropleiding Sociaal Recht en Politiek (zeven studenten in 2009 en acht studenten in 2010).

Er zijn nagenoeg geen aansluitingsproblemen voor studenten. Er wordt voldoende vooropleiding gevraagd van de studenten die in de masteropleiding instromen. Voor die (internationale) studenten die zich eventueel nog onzeker voelen over de vereiste voorkennis (basiskennis arbeidsrecht of sociaal recht) zal, als vorm van service verlening, een crash course arbeidsrecht aangeboden worden aan het begin van het collegejaar. Op deze manier heeft elke student die in de masteropleiding instroomt voldoende kennis van het sociaal recht.

Vanwege de beperkte instroom in de *masteropleiding Milieurecht* is vorig jaar extra ingezet op een betere voorlichting. Tot die tijd is vooral energie gestoken in een zo hoog mogelijke kwaliteit van de opleiding. De lovende evaluaties van het masterprogramma zijn daarmee een goede

basis voor een verbetering van de specifieke voorlichting voor deze masteropleiding. Dit is onder meer vorm gegeven door advertenties in vakbladen, door gerichte contacten, door communicatie over de masteropleiding tijdens symposia, door directe communicatie met stage-contactadressen, en dergelijke. De opleiding verwacht de komende jaren, in het bijzonder ook in het licht van de toenemende publieke aandacht voor milieuvraagstukken, een stijgende vraag naar dit masterprogramma .

Voor de masteropleiding Milieurecht is het ingangsniveau gegarandeerd doordat alleen de universitaire bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Internationaal en Europees recht rechtstreeks toegang geven tot de masteropleiding. Voor studenten met de bacheloropleiding Fiscaal recht of Recht en Management gelden aanvullende eisen (extra vakken). Voor studenten met een hbo-diploma Milieutechnologie of Ruimtelijke ordening en planologie is er een pre-masterprogramma met vakken uit de bacheloropleidingen aangevuld met het vak Juridische academische vaardigheden. Voor alle andere gevallen wordt een oplossing op maat gezocht, afhankelijk van het niveau en de inhoud van de genoten vooropleiding. In de meeste gevallen wordt een pre-masterprogramma van 60 EC voorgeschreven.

Oordeel

De commissie stelt vast dat de programma's qua inhoud en niveau aansluiten bij de kwalificaties van instromende studenten. Studenten met wie de commissie heeft gesproken, rapporteren dat de overgang van de middelbare school naar de bacheloropleiding soepel is verlopen. De commissie waardeert de inzet van studentmentoren en docentmentoren om die overgang te verzachten.

De commissie constateert dat de hbo-instroom bij enkele masteropleidingen erg groot is. Het zal inspanningen blijven vergen om deze studenten goed te monitoren en om het pre-mastertraject goed vorm te geven. Vooral bij de instromende studenten die als vooropleiding geen vwo maar havo hebben, bestaat het risico dat zij moeite hebben met het aanleren van een wetenschappelijke attitude. De commissie waardeert de inspanning van de faculteit hieromtrent. Tijdens gesprekken met studenten en docenten heeft de commissie overigens geen aanwijzingen gevonden dat er op dit moment problemen zouden zijn rond de hbo-instroom.

De commissie beoordeelt op grond van bovenstaande alle opleidingen met betrekking tot de studielast met een voldoende, behalve de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek, dat het oordeel 'goed' van de commissie krijgt. Bij deze opleiding waardeert de commissie de inspanningen die de docenten doen om het niveau van de (internationale) instroom hoog te houden. Er worden veel internationale studenten aangetrokken en de opleiding organiseert voor alle studenten een crash course arbeidsrecht. De commissie stelt vast dat het instroomniveau door deze crash course wordt geborgd.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F9: Duur

De opleiding voldoet aan formele eisen m.b.t. de omvang van het curriculum:

WO-bachelor: in de regel 180 studiepunten.

WO-master: minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

Beschrijving

Het programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Fiscaal Recht omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Recht en Management omvat 180 EC.

Het programma van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Fiscaal Recht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding International and European Public Law omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Recht en Management omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Milieurecht omvat 60 EC.

Oordeel

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Fiscaal Recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Recht en Management* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Fiscaal Recht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding International and European Public Law* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Recht en Management* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Milieurecht* **voldoet** aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

F10: Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen. De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Beschrijving*Bacheloropleidingen*

Kenmerkend voor de bacheloropleidingen is een grote diversiteit aan onderwijsvormen. Zo worden hoorcolleges aangeboden en verschillende typen werkgroepen. De opleiding kent uiteenlopende mondelinge en schriftelijke vaardigheidselementen.

Alle vakken die de faculteit aanbiedt, worden ondersteund door een digitale leeromgeving (Blackboard). Deze wordt op uiteenlopende wijzen gebruikt, onder meer voor de dagelijkse communicatie met de studenten, maar ook voor diagnostische toetsen, proef- en oefentamens en groepswork.

Enkele voorbeelden uit het eerste collegejaar van de bacheloropleidingen kunnen de werkvormen illustreren. 'Economie, Recht en Management' biedt alleen hoorcolleges aan. 'Europese Rechtsgeschiedenis A', 'Staatsrecht' en 'Bestuursrecht' werken met hoorcolleges waaraan werkcolleges met ongeveer 25 studenten gekoppeld zijn. Hetzelfde geldt voor enkele vakken in het tweede en derde jaar. 'Elementair Privaatrecht A' maakt gebruik van interactiecolleges, die afgewisseld met hoorcolleges worden aangeboden. In de interactiecolleges worden aan de hand van actuele onderwerpen met betrekking tot de leerstof vragen gesteld aan de studenten en wordt hen naar hun mening gevraagd. Studenten kunnen uiteraard zelf ook vragen stellen. Deze colleges vinden plaats in een hoorcollegezaal met de volledige groep studenten. In het vak 'Elementair Privaatrecht B' schrijven studenten een paper. Iedere student heeft de mogelijkheid om tussentijds feedback op de paper te krijgen. Daarvoor wordt een aantal feedbackbijeenkomsten aangeboden.

De bacheloropleidingen kennen relatief weinig contacturen. Uitgangspunt is dat studenten veel werk verzetten door zelfstudie. In het eerste collegejaar worden voor veel vakken naast hoorcolleges, die meestal een massaal karakter hebben (ongeveer 450 studenten), ook werkgroepen verzorgd die een omvang hebben van ongeveer 25 studenten. De hoorcolleges zijn bedoeld voor het schetsen van de grote lijnen van het betreffende vakgebied, het zichtbaar maken van de verbinding met de actualiteit en het enthousiasmeren van de studenten voor het betreffende onderwerp. In de werkgroepen wordt geoefend met de stof en worden kennis en inzicht toegepast op casus. Deze oefeningen dienen studenten tevoren schriftelijk voor te bereiden. In het eerste jaar ligt het accent aanvankelijk nog relatief sterk op kennisoverdracht; gaandeweg krijgt toepassing van kennis en inzicht meer nadruk. Het werken met casus in kleine groepen is ook in het tweede en derde jaar een veel gebruikte vorm. De complexiteit van casus neemt toe naarmate men in de opleiding vordert; ook worden gaandeweg meer kritische analyse en stellingname van de studenten verwacht.

Alle juridische bacheloropleidingen kennen een Vaardighedentraject. Het doel van het Vaardighedentraject is de training van academische juridische vaardigheden van studenten tijdens de bacheloropleiding. Het gaat om informatievaardigheden, schrijfvaardigheden en mondelinge vaardigheden. Training vindt plaats in de vorm van een bibliotheekopdracht en instructie en feedback binnen verschillende bachelorvakken. Alle werkstukken en referaten zijn gekoppeld aan bachelorvakken. De student maakt zelf een keuze voor een vaardigheid bij een vak dat hij/zij volgt. In 2008 heeft een evaluatie van het Vaardighedentraject plaatsgevonden, waaruit een aantal bevindingen en adviezen zijn voortgekomen. Zo is niet altijd duidelijk wat wanneer gedaan moet worden, wat het voor plaats in het onderwijs heeft,

hoe het zich verhoudt tot vaardigheden die elders aan bod komen (bv. Oefenrechtbank(-hof), ELLS, Taaltoets en Engelstalig Keuzevak), welke waardering er tegenover staat (cijfer, EC) en wat de verantwoordelijkheden van de diverse departementen en docenten zijn. Ook beseffen studenten onder de huidige structuur bij het afronden van de Bachelor niet altijd dat ze nog een of meer vaardigheden hebben openstaan. Verder valt op dat er meer aandacht zou moeten zijn voor onderzoeksvaardigheden. Het Vaardighedentraject wordt hervormd en uitgebreid tot een traject ‘methoden en technieken van recht en rechtswetenschappelijk onderzoek’. Het traject heeft drie dimensies: algemene academische vaardigheden, vaardigheden en methoden van recht (rechtspraktijk) en methoden en technieken van rechtswetenschappelijk onderzoek. De componenten worden ondergebracht bij bepaalde vakken en worden getoetst door een deoltoets of, waar relevant, op het tentamen.

In december 2008 richtte het Faculteitsbestuur een commissie op die de opdracht kreeg om het academisch gehalte van het onderwijs in het eerste jaar van de opleiding Rechtsgeleerdheid onder de loep te nemen. Algemeen gesteld was de opdracht tweeledig: enerzijds werd gevraagd onderzoek te doen naar de wijze waarop het onderwijs wordt aangeboden en dit in het licht van een veranderend onderwijslandschap (aanwezigheid hbo rechten); anderzijds was de vraag om een onderzoek te verrichten naar welke eisen deze tijd stelt aan het programma van de rechtenopleiding. In haar rapport van maart 2010 doet deze werkgroep een groot aantal aanbevelingen, op het punt van afstemming tussen vakken onderling, academische en juridische vaardigheden, taalvaardigheden, en onderwijsevaluaties. Dit zal de komende jaren leiden tot aanpassingen in het onderwijs. De faculteit geeft in een gesprek met de commissie aan dat binnenkort een senior hoogleraar bevoegdheden krijgt om vakgroepen op te roepen om in uitvoer te brengen waar zij zich op het gebied van de Academisering in woorden aan committeren.

Masteropleidingen

De *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* is erop gericht zelfstandige, kritische en creatieve studenten af te leveren. De werkvormen sluiten daarop aan. Er wordt veel gewerkt met werkstukken en presentaties (in werkcolleges), bijvoorbeeld bij de vakken ‘Verdiepend staats- en bestuursrecht’ en ‘Capita Selecta contracten- en aansprakelijkheidsrecht’, waarop door de docent feedback wordt gegeven. Bij ‘Strafrecht en mensenrechten’ beoordelen de studenten daarnaast (deels) elkaars werkstukken en presentaties. Niettemin worden ook in de masterfase klassikale colleges geven, waarbij het luisteren echter ondergeschikt is aan het interactieve element.

Bij veel vakken zijn er kleine groepen studenten, wat het interactief werken vergemakkelijkt. Via Blackboard kan het samenwerken in kleine groepen worden gefaciliteerd (zoals gebeurt bij ‘Strafrecht en mensenrechten’).

De kern van de activiteiten onder de noemer zelfwerkzaamheid bestaat uit het bestuderen van relevante bronnen, de kritische reflectie daarop, het presenteren van een eigen visie en het schrijven van stukken. Per vak wordt nauwkeurig aangegeven wat van de student wordt verwacht, welke leermiddelen worden gebruikt etc. De meeste vakken worden één keer per jaar aangeboden, sommige (bij voldoende belangstelling) elk semester, zoals ‘Verdiepend staats- en bestuursrecht’ en ‘Capita selecta rechtsgeschiedenis’, waarbij het wel zo kan zijn dat er per semester een wat ander inhoudelijk accent wordt gelegd. De wijze van werken sluit aan bij de eindtermen van de opleiding, in het bijzonder het mondeling en schriftelijk onder woorden brengen van juridische problemen, het selecteren en beoordelen van materiaal, het geven van kritisch commentaar op rechtsbronnen, het genereren van nieuwe kennis en het bijdragen aan de rechtsvorming.

De *masteropleiding Fiscaal Recht* sluit voor de verplichte vakken aan bij de gangbare onderwijsvormen. Er zijn per cursus als regel per week een hoor- en een werkcollege, gedurende een semester. Daarin komt de stof aan bod voor die week. Het hoorcollege geeft het kader en de kernpunten van het desbetreffende onderwerp. In de werkcolleges wordt deze stof doorgaans in casus verwerkt. In de werkcolleges staat de interactie tussen studenten en docent en tussen studenten onderling voorop. De studenten bereiden daarom de stof voor de werkcolleges voor aan de hand van het daaraan voorafgaande werkcollege. Het zwaartepunt bij deze vakken ligt dan ook bij zelfstudie

De keuzevakken zijn anders van opzet. In ongeveer zes colleges worden verschillende problemen binnen het betreffende aandachtsgebied aan de studenten voorgelegd. Vervolgens gaat de student met één van deze problemen aan de slag, schrijft hierover een paper en verdedigt zijn paper ten overstaan van zijn medestudenten en de docent. Dit is een traject dat de student zelfstandig doorloopt. Is de paper onvoldoende, dan vindt bijsturing plaats door de docent. Bij de begeleiding van de masterscriptie is er intensief contact tussen de student en de begeleider. De student levert een probleemstelling en een plan van aanpak in. Na goedkeuring door de begeleider gaat de student aan de slag. Afhankelijk van de zelfstandigheid van de student vinden er vervolgens diverse bijeenkomsten plaats waarin de verschillende hoofdstukken van de masterscriptie worden besproken. Er vinden zoveel bijeenkomsten plaats als nodig is voordat de student zijn masterscriptie met een voldoende afsluit. De verhouding tussen de contacturen en de zelfevaluatie wisselt hierbij dus per student. De mate van zelfstandigheid telt echter wel mee bij de eindbeoordeling.

Het algemene uitgangspunt van het onderwijsconcept van de masteropleiding *Recht en Management* is dat de onderwijsmethoden aansluiten bij de kennis, vaardigheden en attitudes die noodzakelijk zijn om als gespecialiseerd jurist met een gedegen ondernemingsrechtelijke *legal compliance* opleiding te kunnen functioneren in het professionele werkveld. Deze algemene oriëntatie is analytisch en kritisch. De algemene aanpak in het cursorisch deel van het programma is die van geconcentreerde verdieping op het brede terrein van *legal compliance* en *legal risk management*, dat vanuit de te onderscheiden wetenschappelijke perspectieven wordt benaderd. Daarom worden de cursussen in het algemeen gegeven in de vorm van interactieve hoorcolleges in combinatie met een studiemiddag en praktijkgetuigenissen: intensief activerend onderwijs (inclusief groepsdiscussies) over een bepaald onderwerp, afgesloten met een paper, een take home examen en/of een schriftelijke eindtoets. De keuze voor een werkwijze van verdieping heeft ook implicaties voor het type literatuur dat gebruikt wordt. Anders dan in de bacheloropleiding, waarin vooral tekstboeken gebruikt worden, wordt in het masterprogramma veelal gewerkt met artikelen uit vooraanstaande wetenschappelijke tijdschriften, rechtspraak en wetgeving. In de interactieve colleges moeten studenten zoveel mogelijk laten zien dat zij in staat zijn kritisch om te gaan met aangeboden kennis en inzichten. De docenten van de opleiding stellen hoge eisen aan de wijze waarop studenten zich in de colleges, presentaties en eventuele papers uitdrukken. Daarbij wordt veel aandacht besteed aan de bij de juridische opleiding behorende taalkundige aspecten. Verwacht wordt dat zij hun oordelen op rationele wijze kunnen onderbouwen en daarbij theoretische inzichten en praktijkgegevens met elkaar in verband kunnen brengen.

De *masteropleiding International and European Public Law* kent een grote variëteit aan werkvormen: korte en langere cursussen, seminars, mondelinge presentaties, mondelinge en schriftelijke tentamens en het schrijven van papers. Daarbij zijn alle vakken gericht op actieve participatie van de studenten.

In de *masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek* worden verschillende vaardigheden getraind. Het gaat om schriftelijke en mondelinge vaardigheden, het in staat zijn de vakeigen bronnen te raadplegen, analyses maken van sociaaljuridische probleemstellingen en oplossingen aanreiken en kunnen optreden als adviseur, bemiddelaar, rechter en regelgever binnen het domein van het sociaal recht. De vaardigheden worden beschouwd als onderdeel van het programma, inclusief de scriptie. In de verschillende vakken komen elementen terug als het schrijven van papers, het geven van presentaties en het deelnemen aan en het leiden van discussies. De student dient zelfstandig te kunnen werken, maar krijgt ook grondige feedback van docenten.

In de *masteropleiding Milieurecht* is ervoor gekozen om in blok I primair kennisoverdracht centraal te stellen, zodat studenten over de vereiste basiskennis beschikken om vervolgens meer de diepte in te kunnen gaan op meer specifieke onderwerpen, zoals natuurbescherming (in het vak Natuurbeschermingsrecht) of klimaatverandering (de afgelopen twee jaar centraal in het vak Seminar Milieurecht). De vakken 'International and European Environmental Law' en Milieubestuurrecht behandelen dan ook het milieurecht in brede zin (water; lucht; klimaat etc., instrumenten, procedures, rechtsbescherming, handhaving) vanuit een stevige dosis literatuur (handboeken aangevuld met actuele teksten). In deze vakken wordt wel gewerkt met opdrachten (bijvoorbeeld kleine referaten), maar deze zijn bedoeld om een bijdrage te leveren aan het overbrengen van de essentie van het vakgebied. In de blokken daarna verschuift het accent meer naar de toepassing van het milieurecht op actuele vraagstukken en naar zelfevaluatie. Bijzondere aandacht wordt hier besteed aan interdisciplinariteit, aan het doen van onderzoek voor papers, en aan het deelnemen aan discussies en dergelijke.. Het laatste blok (blok IV) bestaat vervolgens uit de verplichte stage. Studenten hebben daarvoor voldoende handvatten aangereikt gekregen door deze aanpak.

Bij de *masteropleidingen Recht en Management en Sociaal Recht en Sociale Politiek* kunnen studenten bij hun afstuderen deelnemen aan de *Graduation Day*, die meestal begin juli wordt georganiseerd. Voor studenten is dit een feestelijke afsluiting van hun masterjaar. De *Graduation Day* is een duidelijk gemarkeerd einde van de opleiding waar een student kan naar toewerken.

Oordeel

De faculteit kent geen eenduidig didactisch concept. Veel voorkomende werkvormen zijn hoor- en werkcolleges. De commissie constateert dat op het gebied van de werkcolleges verbeteringen mogelijk zijn. Meestal kennen de groepen een acceptabele omvang van ongeveer 25 studenten, vooral in het eerste bachelorjaar waar dit een richtlijn is, maar het komt ook voor dat werkcolleges worden aangeboden aan groepen van zestig studenten. Studenten geven aan dat er binnen bepaalde vakken behoefte bestaat aan kleinere groepen, waardoor er meer ruimte ontstaat voor het geven van feedback en voor het onderling uitwisselen van gedachten. Daarnaast constateert de commissie dat het niet iedere docent gegeven is om de studenten ook bij grote groepen actief bij de stof te betrekken. Duikgedrag is makkelijker in grote groepen. Vooral bij de grotere werkcolleges is, naar het oordeel van de commissie, de kwaliteit van het werkcollege onvoldoende gegarandeerd. De commissie adviseert met klem om de werkcolleges bij de verschillende opleidingen aan kleinere groepen studenten aan te bieden. De commissie is van mening dat dit mogelijk moet zijn, ook gezien de gunstige staf/studentenratio (zie facet 13).

De commissie ondersteunt de plannen voor aanpassing van het Vaardighedentraject, zoals ook is genoemd bij facet 6. Een betere opbouw, betere integratie en daardoor een meer betekenisvolle invulling is gewenst. Studenten geven aan dat hun inspanningen soms snel worden goedgekeurd, zonder dat zij duidelijke feedback op hun prestaties krijgen. Meer

aandacht voor relevante feedback verhoogt het effect van het vaardighedenonderwijs, stelt de commissie.

De commissie constateert dat de intensiteit van de begeleiding van zowel de bachelor- als de masterscriptie verschilt tussen de verschillende opleidingen. Bij de bacheloropleiding Recht en Management worden studenten bijvoorbeeld in grotere groepen begeleid dan bij de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. Studenten geven in de gesprekken met de commissie aan dat de begeleiding bij het eindvak van Recht en Management minimaal is. Er zijn weinig contactmomenten en de student krijgt weinig feedback op de inhoud van de bachelorscriptie. De commissie stemt in met de voornemens van de faculteit om in kaart te brengen wat de verschillen in begeleiding tussen de opleidingen zijn en de begeleiding meer vergelijkbaar te maken. De bacheloropleiding Recht en Management heeft inmiddels zelf ook stappen ondernomen om de scriptiebegeleiding te verbeteren.

De commissie heeft met instemming kennis genomen van het rapport Academisering. Zij gaat er van uit dat de aandacht voor academische en juridische vaardigheden zal toenemen bij implementatie van de adviezen uit dit rapport.

De commissie is enthousiast over de Graduation Day. Deze feestelijke afsluiting van het afstuderen kan in de ogen van de commissie een positieve uitwerking hebben op de rendementen; het is een stimulans voor studenten om op tijd de masteropleiding af te ronden. (zie facet 21).

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F11: Beoordeling en toetsing

Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Beschrijving

In een zogenaamde nulmeting heeft de Stuurgroep Kwaliteitszorg Onderwijs in 2007 voor de gehele UvT onderzoek gedaan naar de opzet van de toetsing, het proces van toetsconstructie, betrouwbaarheid en validiteit van de tentamens, het beoordelingsproces en de mate van transparantie voor studenten. Voor iedere faculteit zijn enkele cursussen onderzocht. Uit deze nulmeting zijn voor de UvT de volgende conclusies getrokken:

- Binnen de UvT bestaat een diversiteit aan toetsen;
- De doelstellingen van een cursus zijn niet altijd leidend bij de constructie van de toets;
- In het algemeen zijn de toetsen valide;
- De eindcijfers zijn normaal verdeeld;

- Bij vakken waarin meerdere docenten zijn betrokken wordt de toets gezamenlijk geconstrueerd;
- Er zijn niet altijd antwoordmodellen aanwezig;
- De herkansingstoets wordt niet altijd tegelijk geconstrueerd met de eerste kans;
- De inzage achteraf voor studenten is goed geregeld;
- Als toetsresultaten tegenvallen wordt in uitzonderlijke gevallen de cesuur aangepast en/of de normering van de vragen bijgesteld.

Naar aanleiding van deze nulmeting is een werkgroep ingesteld met vertegenwoordigers uit de verschillende faculteiten. Deze werkgroep heeft zich gebogen over de vraag welke verbeterpunten binnen de UvT kunnen worden aangebracht met betrekking tot de kwaliteit van tentamens en over de vraag op welke wijze de nulmeting een vervolg zou kunnen krijgen. Naar aanleiding van het advies van deze werkgroep heeft de UvT besloten met ingang van het academisch jaar 2009-2010 gedurende een periode van drie jaar meer structureel aandacht te besteden aan de kwaliteit van toetsing en tentaminering. Daartoe is een universiteitsbrede toetsdeskundige aangesteld. Zij is aanspreekpunt voor de docenten in alle faculteiten voor alle kwesties rondom toetsing en tentaminering: de opzet van de toetsing, het toetsconstructieproces, het beoordelingsproces, cijferbepaling en -analyse en transparantie.

Van 2004 tot en met 2009 was een facultaire toetsdeskundige direct aanspreekbaar voor docenten. Er zijn tot dan vele toetsanalyses gemaakt, inclusief toetsmatrijzen. Er is meegedacht in de constructiefase van meerkeuzetoetsen bij verschillende vakken, waarbij ook het formuleren van goede meerkeuzevragen aan de orde kwam.

In de cursusevaluaties wordt gevraagd naar de tevredenheid bij enkele aspecten van de toetsing (tot 2008-2009 met twee vragen, vanaf dat collegejaar met vier evaluatievragen). De evaluatieresultaten van de collegejaren 2006-2007 t/m 2009-2010 tonen aan dat de studenten redelijk tevreden zijn over de toetsing en tentaminering (alle scores liggen ruim boven 3,0).

Bacheloropleidingen

Voor de meeste vakken in de bacheloropleidingen geldt het klassieke onderwijsmodel: eerst onderwijs en daarna toetsing. Het onderwijs vindt plaats in de collegeweken en de toetsing in de daaropvolgende tentamenweken. Bij enkele vakken is ook sprake van tussentijdse (online) toetsen of opdrachten tijdens collegeweken waarmee studenten bijvoorbeeld bonuspunten kunnen vergaren, die achteraf meetellen bij de eindbeoordeling.

Vóór aanvang van het collegejaar worden alle data van schriftelijke tentamens (en hertentamens) bekend gemaakt zodat een studieplanning op langere termijn voor studenten mogelijk is. De cursusjaren van de bacheloropleidingen zijn in twee semesters verdeeld. In het eerste bachelorjaar is elk semester onderverdeeld in twee blokken met een toetsperiode na elk blok. Voor eerstejaarsstudenten betekent dit dat zij al vroeg inzicht krijgen in hun studieprestaties en dat de hoeveelheid stof per vak wordt opgesplitst in kleinere eenheden van bijvoorbeeld zes weken in plaats van twaalf weken. Dit moet de overgang van het vwo naar het wetenschappelijk onderwijs versoepelen.

In het tweede en derde cursusjaar worden in december/januari de eerste tentamengelegenheid, maar ook de herkansingen afgenomen. Na het voorjaarssemester volgt een tentamenperiode waarin voor de drie cursusjaren eerst de tentamens van dat semester staan geprogrammeerd en vervolgens de herkansingen. Sinds de invoering van het bindend studieadvies zijn er geen herkansingen meer in augustus. Het voordeel daarvan is dat de

studenten niet halverwege de zomer nog een herkansingsperiode hebben en dat de uitslagen voor het einde van het collegejaar (augustus) beschikbaar zijn. In het eerste jaar is dit ook nodig om op tijd het bindend studieadvies te kunnen geven en in het derde jaar om op tijd te kunnen inschrijven voor een masteropleiding.

Voor ieder vak zijn per collegejaar twee tentamenkansen gepland: het tentamen en de herkansing. Er is een aantal jaren geleden bewust gekozen voor twee (in plaats van drie) kansen per jaar om uitstelgedrag van studenten zoveel mogelijk tegen te gaan. Indien een student het vak niet afsluit in deze twee kansen, zijn er in het jaar daarop weer twee tentamenkansen. Er is geen limiet aan het aantal pogingen. Studenten met een voldoende konden ook meedoen aan een volgende tentamenkans om een hoger cijfer te behalen. Het hoogst behaalde cijfer telt dan. Over deze regeling is al verschillende keren discussie gevoerd. In het voorjaar van 2010 heeft de examencommissie besloten om toe te staan dat een voldoende voor een vak hooguit één keer kan worden herkanst, waarbij het laatst behaalde cijfer geldt. Mocht het laatst behaalde cijfer een 5 zijn, dan zal dit worden gewijzigd in een 6. Om boven de twee tentamenkansen een extra kans te kunnen krijgen binnen een collegejaar is toestemming nodig van de Examencommissie. Dit kan alleen op speciale gronden en bij gemotiveerd verzoek.

Docenten stellen in overleg met de opleidingscoördinator vast hoe zij nagaan of de leerdoelen van een vak zijn bereikt door de studenten. Zij kunnen zelf bepalen of zij dit doen met schriftelijke tentamens, werkstukken, tussentijdse toetsen of op een andere manier, passend bij de opzet van het betreffende vak. De meest gekozen vorm is zoals gezegd die van een schriftelijk eindtentamen met open vragen. Het is gebruikelijk dat bij de tentamens de beoordelingscriteria vooraf vastgesteld worden doordat de antwoordindicaties worden geëxpliciteerd en dat deze achteraf worden gepubliceerd. Voor de werkstukken en referaten binnen het Vaardighedentraject zijn op facultair niveau beoordelingscriteria vastgelegd. Door deze afspraken op facultair niveau is consistentie in de beoordeling van schriftelijke en mondelinge vaardigheden gewaarborgd. Studenten hebben zo inzicht in de manier waarop de beoordeling tot stand komt. In het Reglement Bachelorwerkstuk zijn de beoordelingscriteria voor de bachelorthesis vastgelegd. In het Scriptiereglement zijn de beoordelingscriteria voor de masterscripties vastgelegd.

De uitslag van een schriftelijk tentamen moet binnen vijftien werkdagen zijn vastgesteld. De docenten maken de uitslagen aan de studenten bekend via Blackboard. Zij leveren de uitslag in bij de afdeling Studentenadministratie, een centrale dienst van de universiteit. Dit bureau maakt de uitslag binnen vijf werkdagen officieel bekend aan de studenten. De faculteit houdt streng toezicht op de nakijktermijn van de tentamens. Docenten die de termijn overschrijden, ontvangen een aanmaning per e-mail.

De studenten hebben voor elk vak recht op inzage uiterlijk op de zestiende werkdag nadat het tentamen is afgenomen en in ieder geval vóór de volgende tentamengelegenheid. De inzage wordt per vak georganiseerd. Docenten kiezen de vorm die past bij het vak. Vaak gebeurt dit in de vorm van een inzagecollege waarbij het totale tentamen wordt nabesproken door de docent en de studenten kunnen kijken wat zij goed en fout gedaan hebben. Zo nodig kan de student aansluitend een individuele toelichting vragen op bepaalde beoordelingen. Soms organiseert een docent een spreekuur waarop studenten kunnen binnenlopen om een tentamen individueel na te bespreken. Dit is vooral bij vakken met kleinere studentenaantallen de meest gekozen vorm. Bij vrijwel alle vakken vindt ook terugkoppeling plaats in de vorm van antwoordindicaties bij de tentamens, die aan studenten worden verstrekt via Blackboard.

Parallel aan het programma met inhoudelijke vakken, en daaraan gekoppeld, loopt het Vaardighedentraject. Studenten vervullen een bibliotheekopdracht, schrijven twee schriftelijke werkstukken en houden een referaat. Het inhoudelijke programma en het Vaardighedentraject komen samen in de Oefenrechtbank. Daarbij speelt de student de rol van advocaat die voor een rechtbank (deels bestaand uit rechters afkomstig van de rechtbank Den Bosch) schriftelijk en mondeling een zaak bepleit. De complexe casus die daar ter behandeling voorligt wordt door de docenten aangereikt en is gewoonlijk gebaseerd op actuele maatschappelijke vraagstukken. Daarmee worden kennis en inzicht getoetst, maar ook analytisch en probleemoplossend vermogen, een kritische en onafhankelijke houding, het stelling kunnen nemen en vanzelfsprekend de mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid van de student.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De meest gebruikte toetsvorm in de opleiding Rechtsgeleerdheid is een tentamen met open antwoordvragen, veelal in de vorm van casus waaraan toepassingsvragen worden gekoppeld. In enkele gevallen wordt deze toetsvorm gecombineerd met meerkeuzevragen, maar ook daarbij komen kennis-, inzichts- en toepassingsvragen aan bod (bijvoorbeeld bij Staatsrecht en Bestuursrecht, Elementair Privaatrecht). Mondelinge tentaminering is, mede door de grote studentenaantallen in de meeste vakken binnen de opleiding Rechtsgeleerdheid, een weinig gebruikte vorm (behalve bij bijzondere omstandigheden, wanneer bijvoorbeeld een tentamen gemist is vanwege ziekte of een overmachtsituatie).

De eindvakken resulteren in een bachelorwerkstuk, dat is gebaseerd op (beperkt) zelfstandig wetenschappelijk onderzoek. Daarbij wordt getoetst op een combinatie van de verworven kennis en inzicht, de toepassing daarvan, analytisch vermogen en een kritische houding. Voor alle bachelorwerkstukken gelden dezelfde beoordelingscriteria.

Voor elk vak in de masteropleiding Rechtsgeleerdheid worden een of meer toetsvormen gekozen die waarborgen dat wat met het vak wordt nagestreefd (aan kennis, inzicht en vaardigheden) ook wordt bereikt. Naast klassieke tentamens is het schrijven van schriftelijke stukken de belangrijkste toetsvorm.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De meest gekozen toetsvorm in de bacheloropleiding Fiscaal Recht is die van een schriftelijk tentamen, vooral gelet op de omvang van de groep studenten die aan een tentamen wil deelnemen. Bij sommige vakken wordt een deel van het eindcijfer bepaald op grond van de actieve participatie tijdens de werkcolleges. De opgaven dienen dan schriftelijk te worden ingeleverd en de uitkomsten worden tijdens het werkcollege gepresenteerd en verdedigd. Andere vakken vereisen verplichte deelname aan Blackboardtoetsen om toegelaten te worden tot het tentamen.

Afgezien van het eerstejaars vak 'Inleiding Belastingrecht' worden alle fiscale vakken getentamineerd aan de hand van open vragen. Niet alleen kan hierdoor kennis en inzicht worden getoetst. Daarnaast kan worden getoetst of de student hoofd- van bijzaken kan onderscheiden, zijn kennis kan toepassen op een casus, een financiële analyse kan uitvoeren, resultaat gericht is, zich effectief schriftelijk kan uitdrukken en zijn mening kan onderbouwen. Bij alle toetsen/tentamens zijn in de antwoordindicaties de beoordelingscriteria per tentamen geëxpliciteerd. Tentamens zijn doorgaans schriftelijk. De kwaliteit van de correctie van tentamens wordt gewaarborgd door duidelijk gespecificeerde antwoordmodellen te gebruiken. Er wordt op toegezien dat studenten vooraf goed geïnformeerd worden over de inhoud van het tentamen bijvoorbeeld door de behandeling van casuïstiek in de werkcolleges en door de

publicatie van oefententamens (al dan niet met standaarduitwerkingen). Na het tentamen wordt de mogelijkheid van inzage met standaarduitwerkingen gegeven op vooraf meegedeelde data.

De verplichte vakken van de masteropleiding Fiscaal Recht kennen reguliere tentamens met schriftelijke open vragen die zijn gespreid over de voorgeschreven en behandelde stof. Er wordt op toegezien dat studenten vooraf geïnformeerd worden over de mogelijke inhoud van het tentamen bijvoorbeeld door de casus in de werkcolleges en de publicatie van oude tentamens (al dan niet met standaarduitwerkingen). Na het tentamen wordt de mogelijkheid van inzage met standaarduitwerkingen gegeven op één of meer vooraf bekende data. De fiscale keuzevakken kennen geen schriftelijk tentamen. De student dient enkele opdrachten te maken, een paper te schrijven en een referaat te houden. De cijfers voor de opdrachten samen en voor het referaat tellen even zwaar, het cijfer voor het paper telt dubbel.

Bij de masterscriptie wordt de student pas toegelaten tot de openbare verdediging indien de begeleider de inhoud en afwerking van de masterscriptie ten minste met een voldoende waardeert. Het cijfer wordt definitief vastgesteld na de verdediging. Deze verdediging kan het cijfer waarmee de masterscriptie wordt beoordeeld met een 0,5 in positieve of negatieve richting beïnvloeden met dien verstande dat na de verdediging geen cijfer lager dan 6 wordt vastgesteld.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en masteropleiding International and European Public Law

De toetsvormen in de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht zijn zeer divers, variërend van schriftelijke gesloten- en openboektentamens tot take home tentamens, presentaties en papers. Een aanzienlijk deel van de vakken sluit af met een schriftelijk tentamen. Slechts in zeer beperkte mate wordt daarbij gebruik gemaakt van meerkeuzevragen. Wanneer meerdere docenten betrokken zijn bij een vak vindt vooraf peer review van het tentamen plaats. In tentamens wordt veelal een onderscheid gemaakt tussen kennis-, toepassings- en inzichtvragen. Een tentamen bestaat meestal uit een mengeling van deze vragen waarbij in de tweede helft van de bacheloropleiding meer toepassings- en inzichtvragen worden gesteld dan aan het begin van de bacheloropleiding.

Cursusevaluaties geven aan dat de aansluiting van tentamens op de totale studiestof in de ogen van studenten verbeterd kan worden. Dit is een punt van continue aandacht waarbij ook gekeken dient te worden naar de vraag of de verwachtingen van studenten en docenten van een tentamen overeenstemmen.

Toetsing van de vakken binnen de masteropleiding International and European Public Law is zeer divers en maar een zeer beperkt aantal vakken wordt afgesloten met alleen een schriftelijk tentamen. Veelal wordt het eindcijfer samengesteld aan de hand van een combinatie van toetsvormen: deelname aan een simulatie, inleveren van vragen voorafgaand aan de colleges, werkstukken, presentaties, groepsopdrachten, take home examens, mondelinge tentamens. Naast kennisvergarig vindt hierdoor ook een toetsing plaats van de verworven vaardigheden (presenteren en schriftelijke vaardigheden) en in sommige gevallen een simulatie van situaties uit het werkveld waar de studenten mogelijk werkzaam zullen zijn nadat zij zijn afgestudeerd.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

De meest gekozen toetsvorm in de bacheloropleiding Recht en Management is die van een schriftelijk tentamen, vooral omwille van de omvang van de groep studenten die aan een

tentamen wil deelnemen. Bij de vakken 'Economie, Recht en Management' en 'Rechtspersonen- en Vennootschapsrecht' wordt ook gebruik gemaakt van meerkeuze vragen.

In een aantal gevallen is gekozen voor een afwijkende vorm van toetsing. Hiervan is sprake bij het vak 'Organisatieleer- en strategie voor Recht en Management' waarbij studenten onder andere een aan de praktijk ontleende case in groepsverband uitwerken. Dit vergt onderhandelingsstechniek omdat de groep als geheel verantwoordelijk is voor het eindresultaat. Soortgelijke cases zijn ook onderdeel van het schriftelijke tentamen. Bij het vak 'Ondernemings- en Insolventierecht' dat geldt als een verdieping van 'Goederenrecht' en van 'Rechtspersonen- en Vennootschapsrecht' wordt niet alleen getoetst op een verdieping van de stof, maar ook of studenten in staat zijn een complexere casuspositie op te lossen, waarbij van hen wordt gevergd dat zij nadrukkelijk de relevante feiten in kaart brengen en dienen na te gaan welke alternatieve oplossingsrichtingen mogelijk zijn. Aan dat laatste wordt in de werkcolleges specifiek aandacht besteed aan de hand van een doorlopende casuspositie die de gehele onderwijsstof bestrijkt. Een soortgelijke doorlopende casuspositie is vervolgens ook de vorm van het tentamen.

Bij alle tentamens zijn in de antwoordindicaties de beoordelingscriteria per tentamen geëxpliciteerd. Idealiter zijn de beoordelingscriteria en een indicatief modelantwoord reeds voorafgaande aan het tentamen beschikbaar. Modelantwoorden worden doorgaans na afloop van het tentamen al dan niet via Blackboard of via de inzage aan de studenten verstrekt als vorm van feedback.

Binnen de masteropleiding Recht en Management worden verschillende toetsvormen toegepast. De toetsing geschiedt door het peilen van kennis (gesloten boek tentamen), het beoordelen van inzicht en vaardigheden om kennis toe te passen (schriftelijk open boek, cases beoordelen, take home, scriptie) tot het evalueren van de mondelinge vaardigheden (scriptie-examen) en de aansturing tot samenwerking om problemen aan te pakken (take home tentamen met samenwerking).

Om de scriptieontwikkeling in goede banen te leiden, ontwikkelde de scriptiecoördinator van de opleiding Recht en Management een begeleidende scriptiehandleiding die de studenten de mogelijkheid biedt zich te richten op de geldende vereisten. Ook voor het verrichten en vervullen van de stage staat een stagehandleiding de studenten bij.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

Voor elk vak worden een of meer toetsvormen gekozen. Naast klassieke tentamens is het schrijven van schriftelijke werkstukken de belangrijkste toetsvorm. Bij de masterscriptie dient de student in staat te zijn de scriptie te presenteren ten overstaan van een publiek van niet-juristen en te verdedigen ten overstaan van twee examinatoren. De examinatoren toetsen de scriptie aan het scriptiereglement en aan de aanwijzingen voor het maken van een scriptie van de vakgroep Sociaal Recht en Sociale Politiek.

Masteropleiding Milieurecht

De vakken van blok I worden primair getoetst via een schriftelijk tentamen met open vragen, gericht op de verworven kennis en inzichten, met een kleine rol voor referaten en dergelijke. Daarna omvat de toetsing geleidelijk minder tentamens en meer papers. Uit de evaluatie blijkt dat studenten de vormen van toetsing voor de diverse vakken goed in balans vinden.

De toetsing van vaardigheden gebeurt in mindere mate in blok I, en in meerdere mate daarna. In blok I wordt slechts het referaat bij het vak 'International and European Environmental

Law' in beperkte mate meegenomen in de beoordeling. Bij latere vakken, bijvoorbeeld 'Seminar Milieurecht', wordt het cijfer volledig bepaald door het geschreven paper en door de actieve deelname aan de colleges.

De masterscriptie bestaat bij de masteropleiding Milieurecht uit een verslag van een onderzoeksstage. De stage en de scriptie worden standaard begeleid door twee personen: de stagebegeleider vanuit de stageplek en de docent. De docent let primair op het wetenschappelijk gehalte van de scriptie waarbij een belangrijke vraag is of de gevolgde methodologie wetenschappelijk voldoende verantwoord is. Een tweede docent bekijkt bovendien de eindversie van de scriptie. Tijdens het afstuderen zijn de stagebegeleider plus beide betrokken docenten aanwezig. De masterscriptie wordt dan beoordeeld op de mate waarin de in overleg met de stageplek geformuleerde onderzoeksvraag naar tevredenheid is beantwoord, waarbij een grote rol speelt in hoeverre de student zelfstandig het onderzoek heeft uitgevoerd. Bij deze beoordeling levert de stagebegeleider feedback.

Oordeel

De commissie stelt vast dat door de verschillende opleidingen adequaat wordt getoetst of de studenten de leerdoelen van de respectieve onderdelen van het programma hebben bereikt. De toetsen zijn zorgvuldig opgezet en de keuze voor de toetsvormen is passend bij de leerdoelen. Hoewel het oordeel van de commissie over de beoordeling en toetsing voldoende is voor alle opleidingen, heeft zij enkele opmerkingen en aanbevelingen, die hieronder worden weergegeven.

De commissie is van mening dat het toetsbeleid dat ten grondslag ligt aan de beoordeling en toetsing onvoldoende zichtbaar is gemaakt. De commissie is verder van oordeel dat er vanuit de faculteit te weinig wordt gestuurd op de systematische analyse van de kwaliteit van toetsen. De universitaire toetsdeskundige analyseert niet structureel de kwaliteit van de toetsing van de faculteit Rechtsgeleerdheid. De opleidingen ondernemen actie wanneer de slagingspercentages van vakken relatief hoog of laag uitvallen. Daarnaast ondernemen de opleidingen actie wanneer studenten bij de evaluaties opmerkingen maken over de kwaliteit van de toetsing. De commissie is van mening dat er beleid dient te worden ontwikkeld waarin ook een controle op de kwaliteit van toetsing vóór afname is opgenomen, in plaats van alleen achteraf.

De commissie constateert dat de examencommissie nog niet klaar is voor de meer proactieve rol die zij moet gaan vervullen vanaf januari 2011 bij het opstellen van het toetsbeleid en het toetsen van de kwaliteit van individuele tentamens. De commissie adviseert de examencommissie om op korte termijn haar beleid voor het komende jaar te bepalen. De commissie verwacht dat er op programmaniveau meer bewustzijn ontstaat ten aanzien van het toetsbeleid wanneer de examencommissie de kwaliteit van de toetsing systematischer zou borgen. De commissie acht het een belangrijke taak van de examencommissie dat deze op systematische wijze controleert hoe tentamens en opdrachten de leerdoelen van de afzonderlijke vakken ook daadwerkelijk toetsen.

De commissie heeft de beoordelingscriteria voor de bachelorthesis en de beoordelingscriteria voor de masterscripties bestudeerd. Daarnaast heeft zij een aantal bachelorthesis en masterscripties ingezien. Zij constateert dat docenten niet in alle gevallen zorgvuldig de voorgestelde beoordelingssystematiek volgen. Het eindcijfer is dan ook niet altijd af te leiden uit beredeneerde oordelen volgens de geldende beoordelingscriteria. De commissie adviseert de faculteit om scherper toe te zien op een juiste hantering van de beoordelingssystematiek, om zo een zorgvuldige beoordeling te kunnen garanderen. Daarnaast constateert de

commissie dat de beoordeling van bachelorscripties vaak wordt gedaan door één docent. De commissie beveelt aan om de beoordeling altijd door twee docenten te laten uitvoeren om zo de betrouwbaarheid van de beoordeling te verhogen.

De *bachelor- en masteropleiding Recht en Management* beogen disciplineoverstijgend van karakter te zijn. Dit kan gevolgen hebben voor de begeleiding van de stages en scripties van de opleidingen. De commissie is van mening dat het lastig kan zijn voor bachelorstudenten om op verschillende vakgebieden tegelijkertijd werkzaam te zijn. Daarom adviseert de commissie expliciet om de bachelorscriptie van Recht en Management telkens door twee docenten te laten beoordelen. De opleiding zou zeker bij disciplineoverstijgende onderwerpen twee docenten moeten aanstellen die samen het hele onderzoeksgebied kunnen overzien.

De commissie heeft een groot aantal schriftelijke tentamens ingezien. Zij constateert dat deze over het algemeen zorgvuldig zijn opgezet. De commissie constateert echter dat de tentamens met gesloten vragen die zij heeft ingezien, wisselend van kwaliteit zijn. Het aantal vragen van een enkel tentamen is aan de lage kant waardoor een voldoende hoge betrouwbaarheid niet is gegarandeerd. Daarnaast vraagt de kwaliteit van de meerkeuzevragen aandacht. Voor zover de commissie kan nagaan, zijn de tentamens met open vragen van voldoende kwaliteit.

Studenten rapporteren dat zij wisselende feedback krijgen op schriftelijke producten zoals papers. Zelfs binnen vakken kan de wijze van beoordelen sterk verschillen per docent. In enkele gevallen wordt alleen een cijfer gegeven, zonder onderbouwing. Studenten geven aan dat het ook kan wisselen per docent wat er aan inbreng van de studenten wordt gevraagd. Beoordelingscriteria voor papers zijn niet altijd helder geformuleerd en niet altijd richtinggevend voor wat er gevraagd wordt. De commissie adviseert dat docenten onderling beter zouden afstemmen hoe er beoordeeld wordt. Dit dient te worden ondersteund door transparante en zichtbare beoordelingscriteria, die ook voor studenten inzichtelijk maken wat van hen wordt verlangd.

Zoals bij facet 6 is aangegeven, constateert de commissie dat binnen de *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* te weinig samenhang bestaat door de keuzeruimte binnen de vijf accenten en het accentloze programma. Daarnaast vindt zij de controle op de individuele programma's door de studieadviseurs te mager, waardoor samenhang in de programma's niet voldoende kan worden gegarandeerd. De commissie beoordeelt de masteropleiding Rechtsgeleerdheid bij dit facet wel met een voldoende, aangezien zij heeft geconstateerd dat de gehanteerde beoordeling en toetsing in de afzonderlijke programmaonderdelen aanvaardbaar is. De leerdoelen van de verschillende onderdelen worden in voldoende mate getoetst.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Programma

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Programma. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International and European Public Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding Milieurecht luidt het **voldoende**.

Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**. Hoewel het oordeel van de commissie bij deze masteropleiding onvoldoende is op het facet 'Samenhang programma', is de commissie van mening dat het programma als geheel als voldoende kan worden aangemerkt. De inhoud en het niveau van het programma is voldoende en de gehanteerde beoordeling en toetsing in de afzonderlijke programmaonderdelen is passend.

1.2.3. Inzet van personeel

F12: Eisen WO

De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een WO-opleiding:

Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied.

Beschrijving

Bij de benoeming van hoogleraren en universitair hoofddocenten gaat de voorkeur uit naar geschikte kandidaten die enige tijd elders (bij voorkeur in het buitenland) hebben gewerkt. Bij leerstoelen en U(H)D-functies die zich daarvoor inhoudelijk lenen, wordt niet alleen nationaal maar ook internationaal geworven. De onderwijs- en onderzoekstaken worden zoveel mogelijk gelijk verdeeld. Daarbij kan het instrument van persoonlijke ontwikkelingsplannen worden ingezet voor doorstroming, ten dienste van een kwalitatief goed en evenwichtig samengesteld personeelsbestand.

Om de huidige kwaliteit van het onderwijs en het onderzoek te handhaven, worden in toenemende mate internationale toptalenten aangetrokken. Hierbij kan het systeem van de Tenure Track, dat de faculteit in 2007 heeft ingevoerd, een nuttig middel zijn. De faculteit richt zich op het scouten van uiterst talentvolle jonge wetenschappers die niet langer dan een jaar geleden zijn gepromoveerd en binnen enkele jaren professorabel zullen zijn. Kandidaten dienen cum laude te zijn gepromoveerd of dicht daartegenaan. Ten slotte worden er facultaire en universitaire beurzen ter beschikking gesteld voor veelbelovende, buitenlandse studenten. Verder heeft de faculteit de laatste jaren enkele tophoogleraren benoemd die een grote uitstraling hebben op de hele faculteit en universiteit.

Oordeel

De commissie heeft vastgesteld dat alle door haar bezochte opleidingen voldoen aan de eisen die gesteld moeten worden aan dit facet. Het onderwijs wordt voor een groot deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied.

De commissie beoordeelt de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek met een goed op dit facet. Dit oordeel is mede gebaseerd op het feit dat de commissie tijdens haar bezoek

heeft geconstateerd dat, meer dan bij andere opleidingen, hoogleraren met hun onderzoek een grote inbreng hebben in de masteropleiding en er zeer bij betrokken zijn. Het onderzoek van hoogleraren en andere docenten is goed in de opleiding verankerd en er wordt intensief samengewerkt met andere rechtenfaculteiten bij het inrichten van de masteropleiding.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F13: Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Beschrijving

De faculteit vindt het lastig om de student-staf ratio per opleiding vast te stellen. Er zijn opleidingen met gemeenschappelijke cursussen en er zijn docenten die in meerdere opleidingen onderwijs verzorgen. Er zijn geen overzichten beschikbaar van de hoeveelheid fte die elke docent per cursus per opleiding besteedt. De netto student-staf ratio van de opleidingen van de faculteit gezamenlijk evolueerde in de drie genoemde jaren gunstiger: van ruim 33 naar 29. De netto diploma-staf ratio daalde van ruim 9 naar 7. Naar de mening van de faculteit is deze staf-student ratio voldoende om het onderwijs te kunnen geven op de wijze die de faculteit voorstaat.

Voor de *masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek* geldt in het bijzonder dat in verhouding tot de omvang van de staf veel vakken worden aangeboden.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat er bij de bachelor- en masteropleidingen voldoende staf aanwezig is om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen. Er is sprake van een gunstige staf-studentratio. Wel ervaren docenten een grote onderwijsbelasting door bijvoorbeeld het grote aantal specialisaties met vele kleine vakken. De faculteit is zich hiervan bewust en beraadt zich over de mogelijkheid om het aantal vakken in te perken.

Met betrekking tot de *masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek* constateert de commissie dat de vakgroep onder druk staat. Het aantal beschikbare docenten is klein, zeker gezien de verschillende varianten van de opleiding. De commissie adviseert de faculteit om hier aandacht aan te besteden en te zoeken naar mogelijke oplossingen, zodat het voortbestaan van de masteropleiding kan worden gewaarborgd.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F14: Kwaliteit personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Beschrijving

De faculteit geeft in de zelfevaluatie aan dat in evaluatieonderzoeken door de Elsevier en Keuzegids Hoger Onderwijs de kwaliteiten van de docenten van deze faculteit positief worden beoordeeld. Het HRM-beleid van de faculteit is gericht op het behouden van deze hoge standaard. In het HRM-beleid zijn stimulerende maatregelen opgenomen, zoals beoordelings- en functioneringsgesprekken en scholingsmogelijkheden op facultair en universitair niveau.

In een beoordelingsgesprek beoordeelt de leidinggevende het functioneren van de medewerker aan de hand van de afspraken die zijn gemaakt over werkzaamheden, prestaties en competentieontwikkeling. De faculteit kan binnen zekere grenzen zelf bepalen met welke regelmaat beoordelingsgesprekken plaatsvinden. In ieder geval wordt er een beoordeling opgemaakt als er sprake is van een beheersbeslissing met rechtspositionele gevolgen. Dit is bijvoorbeeld het geval als het dienstverband één jaar heeft geduurd en als een tijdelijke arbeidsovereenkomst afloopt en er een beslissing moet worden genomen over de omzetting ervan naar een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd. Voor deze beoordelingen zijn uitgangspunten opgesteld. Deze uitgangspunten komen terug in de voorbeeldformulieren die faculteiten voor de beoordeling van het wetenschappelijk personeel (en het OBP) kunnen gebruiken. Aandachtspunten bij de beoordeling van wetenschappelijk personeel zijn de resultaatgebieden Onderzoek, Begeleiding promovendi, Onderwijs, Begeleiding studenten en Bestuur en beheer. Bij de gebieden Onderwijs en Begeleiding studenten spelen de resultaten van de cursusevaluaties een rol.

De departementsvoorzitters voeren jaarlijks functioneringsgesprekken met al hun medewerkers. Naast een algemene terugblik en werkomstandigheden (en bij leidinggevenden: Competentieontwikkeling van leidinggevenden) komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Het takenpakket. Bij dit punt wordt uitdrukkelijk aandacht besteed aan onderwijs (onderwijsontwikkeling, -uitvoering, toetsing, -evaluatie, acquisitie contractonderwijs) en begeleiding van studenten.
- Professionalisering en loopbaan. Biedt de huidige functie voldoende uitdaging of perspectief? Is de ontwikkeling van bepaalde competenties nodig of gewenst voor de taakuitvoering binnen deze functie? Welke wensen leven er voor de loopbaan op de korte termijn of op de langere termijn? Is er behoefte aan de ontwikkeling van de bepaalde competenties in het kader van de loopbaanwensen?
- Engelse taalvaardigheid. In verband met het internationaliseringsbeleid van de universiteit dient de medewerker over voldoende Engelse taalvaardigheden te beschikken.

- Basiskwalificatie Onderwijs (alleen bij docenten). In verband met de wederzijdse erkenning Basiskwalificatie Onderwijs die de Nederlandse universiteiten zijn overeengekomen, moeten alle docenten en UD's over deze basiskwalificatie beschikken. Degenen die vanaf 1 januari 2010 in dienst zijn getreden moeten binnen één jaar deze kwalificatie behalen.

De commissie heeft tijdens haar bezoek de verschillende studentendelegaties gevraagd naar hun mening over hun docenten, om zich een beeld te kunnen vormen van de didactische en inhoudelijke kwaliteiten van de docenten. De studenten vertelden over het algemeen tevreden te zijn over de kwaliteiten van de docenten. Docenten zijn over het algemeen goed bereikbaar voor vragen. Wel gaven de studenten aan dat met name bij de hoorcolleges de mate van activering afhankelijk is van de docent. Ook de kwaliteit van de feedback op schriftelijk werk van studenten verschilt sterk, aldus de studenten, evenals de Engelse taalvaardigheid van docenten. Studenten Rechtsgeleerdheid gaven aan dat zij betrokken zijn bij de procedure rond het aannemen van een nieuwe docent Rechtsfilosofie. Vier potentiële docenten zijn gevraagd een hoorcollege op het vakgebied te verzorgen, waarop studenten hun mening mochten geven. Mede op basis daarvan is een keuze voor een nieuwe docent gemaakt.

De docenten hebben verschillende scholingsmogelijkheden. Vanaf 2004 hebben 69 FRW-docenten deelgenomen aan de basiscursus didactiek voor docenten. Vanaf 2010 is er sprake van het traject Basiskwalificatie Onderwijs. Departementsvoorzitters die van mening zijn dat de didactische vaardigheden van één van hun medewerkers verbeterd zouden kunnen worden, kunnen individuele begeleiding en advisering aanvragen bij de onderwijskundige van de faculteit. Ook kunnen docenten op eigen initiatief individuele begeleiding en advisering aanvragen. Verder kunnen trainingen didactiek worden gevolgd bij het Career Centre van de UvT, zoals 'Onderwijs en de techniek van het theater'. Docenten die vragen hebben op het gebied van het inrichten van de digitale leeromgeving en het innovatief inzetten van ICT- en audiovisuele middelen kunnen hiervoor ondersteuning krijgen vanuit de afdeling Academic Services van de Dienst Library and IT Services. Hiervoor is een zogenaamd PIOT mogelijk (Persoonlijke ICT&Onderwijs ondersteuningstraject). Afhankelijk van de vraag wordt een traject op maat gemaakt dat toewerkt naar een concreet en bruikbaar eindresultaat. Daarnaast biedt Academic Services ook workshops en cursussen aan voor docenten.

Alle medewerkers van de UvT kunnen sinds 2006 deelnemen aan een Engelse taaltoets waardoor zij inzicht kunnen krijgen in hun beheersing van de Engelse taal. In een kort tijdsbestek (één dagdeel plus een mondeling gedeelte van 25 minuten) krijgt men een beeld van het niveau van spreek-, schrijf-, luister- en leesvaardigheid Engels. Voor verschillende doelgroepen (wetenschappelijk personeel, beleidsmedewerkers, secretaresses en administratief medewerkers) zijn verschillende niveaus vastgesteld. De toets is gebaseerd op de Internationaal erkende toetssystemen (Cambridge en IELTS). Naar aanleiding van de resultaten van deze toets krijgen medewerkers een advies voor eventuele verbetering van hun Engelse taalvaardigheid. Medewerkers die naar aanleiding van de toets of op eigen initiatief hun Engelse taalvaardigheid willen verbeteren kunnen hiervoor terecht bij het Talencentrum van de UvT.

De faculteit organiseert regelmatig facultaire studiedagen met uiteenlopende thema's. Een dag was bijvoorbeeld gewijd aan het thema 'Aansluiting vwo-wo recht': de FRWcommissie Studiehuis liet een onderzoek uitvoeren naar de aansluitingsproblematiek. De resultaten van een vragenlijstonderzoek onder studenten, vwo-docenten en eigen docenten zijn uitgebreid besproken door vwo-docenten en FRW-docenten. De onderwerpen waren: kennis en inhoud van de rechtenstudie, vaardigheden en houding, onderwijs en werkvormen en toetsing.

Vanaf 2005-2006 zijn voor docenten frequent onderwijslunches georganiseerd, aanvankelijk maandelijks, later minder frequent. Tijdens deze informele bijeenkomsten geeft een gastspreker een inleiding en bespreken docenten vervolgens een daarmee verbonden onderwijsthema. Voorbeelden van thema's: Bindend studieavies, Cursusevaluaties, Scripties, CALI (Computer-Assisted Legal Instruction) bij rechtsgeschiedenis, Tentamens en toetsen, Zelfselectie en vwo-instroom, Service of pampieren? en Peer reviewed learning bij Rechtsfilosofie. Het aantal deelnemers varieert van zes tot 23.

Oordeel

De commissie concludeert dat er een helder facultair HRM-beleid is, dat ervoor zorgt dat de de kwaliteit van de docenten voldoende wordt gemonitord. De commissie heeft geen reden om aan te nemen dat het personeel onvoldoende organisatorisch zou zijn toegerust om de programma's te realiseren. Wat betreft de inhoudelijke kwalificaties van het personeel constateert de commissie dat de studenten in voldoende mate tevreden zijn over de kwaliteiten van hun docenten. Daar waar zich problemen voordoen, wordt door de faculteit actie ondernomen. De commissie constateert wel dat de Engelse taalvaardigheid van sommige docenten voor verbetering vatbaar is. Daarnaast is meer (verplichte) didactische scholing van docenten gewenst, bijvoorbeeld rond activerende werkvormen en toetsing. De commissie constateert dat er weliswaar training en begeleiding wordt aangeboden op deze terreinen, maar dat desondanks nog niet alle docenten over de gewenste didactische vaardigheden beschikken.

De commissie waardeert het betrekken van studenten bij het aannemen van nieuwe docenten.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Inzet van personeel

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Personeel. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International and European Public Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding Milieurecht luidt het **voldoende**.

1.2.4. Voorzieningen

F15: Materiële voorzieningen

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Beschrijving

De FRW is ondergebracht in het Montesquieu-gebouw (M-gebouw) op de campus van de universiteit. Alle faciliteiten en materiële voorzieningen voor het verzorgen van onderwijs zijn op de campus aanwezig en alle opleidingen van de universiteit kunnen daar gebruik van maken.

De universiteit beschikt over 75 collegezalen met een variërend aantal plaatsen (25 tot meer dan 300). In de meeste zalen zijn ingebouwde computer-, internet- en beamerfaciliteiten aanwezig. In de zalen in het M-gebouw is het mogelijk om video-opnamen te maken. Voor de roostering van de onderwijszalen is de universiteit in 2009 overgestapt op het roosterprogramma Syllabus Plus.

Het Montesquieu Learning Centre in het M-gebouw bestaat uit drie computerzalen, een ruimte met computers met video editing software en webcams en een ruimte speciaal geschikt voor het op video opnemen van leersituaties. Met uitzondering van de tijden dat er onderwijs wordt gegeven, kunnen studenten gebruik maken van deze zalen. Het Montesquieu Learning Centre beschikt daarnaast over een open ruimte waar studenten individueel of in groepen kunnen samenwerken. In totaal zijn er ruim 250 werkplekken en 150 PC's beschikbaar. Daarnaast kunnen studenten gebruik maken van werkplekken in de Universiteitsbibliotheek (950) en het Goossens Learning Centre (180). Overal op de campus kunnen de studenten draadloos inloggen op het UvT-netwerk. Verder heeft de openbare bibliotheek van de gemeente Tilburg een stadsstudiecentrum geopend. Hier hebben studenten de beschikking over studiecabines en gratis toegang tot het netwerk van de universiteit.

De Universiteitsbibliotheek is onlangs gerenoveerd en hierbij zijn nieuwe voorzieningen gecreëerd voor zowel studenten als medewerkers. Voor studenten zijn meer studentwerkplekken ingericht, met en zonder PC en om individueel of in groepsverband te werken. Bij het Scriptorium kunnen studenten terecht voor individuele begeleiding en advies bij schrijfoverdrachten in het Nederlands of het Engels. Voor medewerkers is een aparte ruimte ingericht met werkplekken en een rustruimte. Deze ruimte is alleen toegankelijk voor medewerkers en wordt vooral gebruikt door tijdelijke (vaak internationale) medewerkers, die geen eigen werkplek hebben. De bibliotheek beschikt over een aanzienlijke juridische collectie, zowel digitaal als papier. De Institutional Repository, met de academische output van haar onderzoekers, is volledig toegankelijk voor zowel medewerkers als studenten. Alle studenten van de FRW krijgen in hun eerste jaar een bibliotheekopdracht, waarbij aandacht wordt besteed aan het zoeken van juridische informatie via internet en in de bibliotheek.

Er zijn verschillende systemen voor elektronische begeleiding bij het onderwijs. De universiteit heeft een elektronische studiegids die alle actuele informatie over onderwijsprogramma's van de opleidingen bevat. Naast de roosters, de tentamenroosters en de cursusbeschrijvingen zijn er per faculteit verbindingen opgenomen naar overige onderwijsinformatie zoals de officiële regelingen en de studieadviseurs. Studenten kunnen een individuele studiegids samenstellen door alleen de vakken aan te klikken die zij in een bepaald jaar volgen. Daarnaast werkt de universiteit met het Blackboard Learning System waarin gedetailleerde informatie over vrijwel alle cursussen wordt gegeven en welke wordt gebruikt

voor communicatie met studenten. Tenslotte hebben de studenten via een universiteitsbrede studentenportal met maar één keer inloggen toegang tot alle studietoepassingen.

De universiteit heeft een Talencentrum, waar studenten en medewerkers terecht kunnen voor cursussen en persoonlijk advies op het gebied van hun (Engelse) taalvaardigheid. Het Talencentrum werkt ook mee aan het studieonderdeel English Legal Language Skills voor alle studenten van de FRW.

De tevredenheid van studenten over de voorzieningen wordt jaarlijks geëvalueerd. Uit de resultaten van 2007, 2008 en 2009 blijkt dat de studenten tevreden waren over de kwaliteit van de onderwijsruimtes, de ICT-faciliteiten en de elektronische studiegids. Iets minder tevreden waren de studenten over de hoeveelheid werkplekken voor zelfstudie. Tijdens het bezoek heeft de commissie studenten hiernaar gevraagd. De studenten gaven aan dat het aantal werkplekken nu voldoende is en dat het alleen druk is in tentamentijd.

Oordeel

De commissie is van oordeel dat de opleidingen beschikken over goede materiële voorzieningen en over een uitstekende infrastructuur die als model kan dienen voor andere faculteiten. Er zijn voldoende collegezalen, onderwijsruimten en studieplekken aanwezig. De commissie is onder de indruk van de gerenoveerde bibliotheek, onder andere gezien de goede geboden begeleiding bij het zoeken van literatuur en de variëteit aan werkplekken. De universiteit beschikt over uitstekende, moderne, ICT-voorzieningen en computerfaciliteiten.

De faculteit geeft aan dat, hoewel de ICT-voorzieningen goed zijn, de integratie van bibliotheekvoorzieningen in het onderwijs beter kan. Een eigen facultaire bibliotheek wordt soms gemist. Daarnaast geeft de faculteit aan dat het aantal middelgrote collegezalen soms te kort schiet, waardoor soms tot half elf 's avonds onderwijs wordt ingeroosterd. In de gesprekken met de studenten werd opgemerkt dat studenten dit late onderwijs bezwaarlijk vonden. De commissie adviseert de faculteit daarmee rekening te houden. De commissie heeft verder geen negatieve gevolgen geconstateerd naar aanleiding van deze door de opleiding aangedragen verbeterpunten, maar waardeert de aandacht van de faculteit voor verdere optimalisatie van de faciliteiten.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **goed**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **goed**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **goed**.

F16: Studiebegeleiding

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op studievoortgang.
De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Beschrijving

De faculteit biedt een eerstelijns voorziening in de vorm van een Onderwijsbalie. Bij de Onderwijsbalie zijn twee medewerkers werkzaam (totaal 1,6 fte). De balie is op werkdagen geopend tussen 10.00-15.00 uur (op vrijdag tussen 10 en 12 uur). In drukke periodes (bijvoorbeeld bij de start van een nieuw academisch jaar) worden de openingstijden uitgebreid. Bij de Onderwijsbalie kunnen studenten terecht met studiegerelateerde vragen in de meest brede zin van het woord. Voor vragen met betrekking tot inschrijving heeft de UvT een Centrale Studentenbalie. De medewerkers van de Onderwijsbalie beantwoorden eenvoudige vragen zelf en verwijzen voor meer complexe vragen door naar de studieadviseurs, de sectie internationalisering, de stagecoördinator of de docenten. De studieadviseurs zijn het aanspreekpunt voor studenten bij problemen en vragen die de studie aangaan.

De FRW heeft drie studieadviseurs in dienst (totaal 2,6 fte). De studieadviseurs werken met gesprekken op afspraak en met dagelijkse inloopsprekuren. Ook zijn zij telefonisch bereikbaar en via een digitale applicatie: het contactformulier. Vragen die via het contactformulier worden gesteld, worden binnen vijf werkdagen beantwoord. Voor veel voorkomende vragen kunnen studenten de Frequently Asked Questions op de website raadplegen. De studieadviseurs ondersteunen individuele studenten bij studiegerelateerde zaken zoals problemen bij de studievoortgang, keuzeprocessen, vragen over afstuderen, de inhoud van de studie en studievaardigheden. Zij zijn voorts betrokken bij voorlichtingsactiviteiten voor aanstaande studenten en introductieactiviteiten voor nieuwe studenten. Zij hebben regelmatig contact met de opleidingscoördinatoren en overleggen met hen over ontwikkelingen in de studieprogramma's. Ook hebben zij regelmatig contact met student- en docentmentoren van het eerste jaar.

Jaarlijks wordt studenten gevraagd naar de tevredenheid over de studentenbegeleiding in het algemeen binnen de faculteit. De tevredenheid over de studentenbegeleiding schommelt de laatste jaren rond 3,3 op een vijfpuntschaal. De afdeling Onderwijs en Internationalisering laat ook zelf regelmatig onderzoek uitvoeren naar de ervaren kwaliteit van dienstverlening (rapportages in juli 2005 en april 2008). Het onderzoek uit 2008 richtte zich op de aspecten Onderwijsbalie, Studieadviseurs, Online dienstverlening en Internationalisering. De belangrijkste conclusies luiden: de afdeling scoort op alle onderdelen voldoende; de studenten zijn het meest tevreden over de dienstverlening via internet; gevolgd door de onderwijsbalie, studieadviseurs en internationalisering. De waargenomen betrokkenheid van het personeel is het meest bepalend voor de ervaren kwaliteit van dienstverlening. Daarmee samenhangend is de mate van 'empathie' (omgang met studenten, inlevingsvermogen) het meest van invloed op de ervaren kwaliteit. Ook de ervaren bereikbaarheid beïnvloedt de kwaliteitsscore. Op het punt van 'initiatief nemen' door de medewerkers zou verbetering mogelijk zijn. De bekendheid van de dienstverlening van de afdeling Onderwijs en internationalisering is niet groot, maar lijkt ook niet van invloed op de ervaren kwaliteit van dienstverlening ('degenen die ons nodig hebben, weten ons wel te vinden'). Maar op het punt van bekendheid van de sectie Internationalisering kan winst geboekt worden die de waardering voor de dienstverlening wel zou doen toenemen.

De mobiliteitscoördinator van de afdeling internationalisering houdt zich bezig met allerlei processen rondom in- en uitgaande uitwisselingsstudenten en internationale studenten die een reguliere bachelor- of masteropleiding willen volgen. Deze medewerker houdt ook inloopsprekuren voor studenten. Daarnaast is het mogelijk om via de Onderwijsbalie een afspraak te maken. Vragen van internationale studenten die betrekking hebben op de studievoortgang, studiekeuzes en dergelijke worden voornamelijk beantwoord door de studieadviseurs.

De faculteit kent een Juridisch Mentoraat, bestaande uit drie ouderejaars studentassistenten. Zij maken onderdeel uit van de Afdeling Onderwijs en Internationalisering. Zij dragen mede zorg voor de organisatie van diverse introductieactiviteiten voor nieuwe studenten. De introductieactiviteiten starten, twee weken voorafgaand aan de aanvang van het collegejaar, met een driedaags facultair introductiekamp voor eerstejaars studenten. Nieuwe studenten maken dan door informele activiteiten kennis met elkaar en met allerlei zaken rondom de opleiding en de faculteit. De introductieactiviteiten zijn erop gericht om studenten een zo goed mogelijke start van hun studie te geven, ook in sociaal opzicht.

De studentassistenten van het mentoraat dragen ook zorg voor de begeleiding van mentoren (ouderejaars studenten). Gedurende de eerste helft van het collegejaar begeleiden twee mentoren een groep van ongeveer vijftien eerstejaars studenten. Studenten volgen in het eerste half jaar werkcolleges met hun mentorgroep (samen met een andere mentorgroep). De mentor is in die beginperiode van de studie hét aanspreekpunt voor studenten. Het mentoraat omvat, naast de begeleiding tijdens de introductie en het wegwijs maken op de universiteit en faculteit, allerlei studiegerichte en sociale activiteiten. Recente voorbeelden van studiegerichte activiteiten zijn: de 'Den Haagdag', Voorlichting Delinquentie en Samenleving en de studierichtingvoorlichting. Een week voor de aanvang van het collegejaar vindt de Aftrap plaats. Tijdens de Aftrap maken studenten kennis met hun docentmentor, krijgen studenten in mentorgroepen informatie over het studeren aan de UvT, kopen ze samen boeken en syllabi, laten ze een foto maken voor de studentenkaart, krijgen ze uitleg over de digitale leeromgeving van de UvT.

In het kader van het project Activerend onderwijs is in collegejaar 2008-2009 het docentmentoraat opgericht. Aan iedere eerstejaars werkgroep (twee mentorgroepen) wordt aan het begin van het collegejaar een docentmentor toegewezen. Deze fungeert gedurende het collegejaar, naast de studentmentor, als eerste aanspreekpunt voor eerstejaars studenten. Docentmentoren adviseren studenten en verwijzen ook vaak door naar bijvoorbeeld studieadviseur of studentendecaan.

Studiecoaching is een vorm van studieondersteuning van eerstejaars studenten. Onder leiding van een ouderejaars student krijgen studenten, op verzoek, hulp bij de studie. Om studiecoach te kunnen worden, moet men solliciteren. Tijdens de bijeenkomsten worden oefententamens en opdrachten behandeld. Deze opdrachten moeten vooraf thuis worden gemaakt. De studenten leveren de gemaakte opdrachten in en/of leggen de uitgewerkte opdracht voor aan de groep. De coach geeft feedback op de gemaakte opdrachten en beantwoordt eventuele vragen van de studenten. Het is niet de bedoeling dat de coaches de werkcolleges reproduceren. Deelname aan studiecoaching is vrijwillig.

Studenten met problemen die diep ingrijpen in hun persoonlijk leven en die voor (ernstige) studievertraging kunnen zorgen, zoals ziekte, overlijden van familieleden en psychische problemen, worden door de studieadviseurs doorverwezen naar de studentendecanen en studentenpsychologen die werkzaam zijn bij de afdeling Studenten Advies Bureau (SAB) van

de Dienst Studentenzaken van de UvT. Dat geldt ook voor topsportstudenten die moeite hebben met de combinatie van hun sport met de studie. De UvT heeft drie studentendecanen en twee studentenpsychologen in dienst. Studenten kunnen ook zonder tussenkomst van de studieadviseur met hen contact opnemen.

De faculteit kent verschillende vormen van voorlichting. Voor de informatievoorziening aan studenten is de website van de UvT een belangrijk informatiekanaal. De Studentenportal bevat veel relevante informatie voor studenten, zoals Regels en Richtlijnen van de examencommissie en de Onderwijs- en Examenregeling. De FRW brengt jaarlijks vóór de aanvang van het collegejaar een digitale studentennieuwsbrief uit. Deze ontvangen alle FRW studenten via het UvT-mailadres. In deze nieuwsbrief zijn ontwikkelingen over het onderwijs binnen FRW opgenomen. De studenten worden hierdoor herinnerd aan belangrijke zaken en aan wijzigingen. De studenten worden gedurende het collegejaar op de hoogte gehouden van allerlei studiegerelateerde zaken via de digitale nieuwsbrief van de faculteit: Trom-L. Informatie voor specifieke groepen studenten over bijvoorbeeld het bindend studieadvies, over inschrijven voor en inzage van tentamens wordt regelmatig per e-mail verstrekt aan deze studenten.

Oordeel

De commissie is van mening dat de studiebegeleiding aan studenten adequaat is en aansluit bij de behoefte van studenten. Ook de informatievoorziening aan studenten is op orde.

De inzet van het studentvolgsysteem van scripties in de masterfase is in de ogen van de commissie een efficiënte manier om inzicht te krijgen in de studievoortgang van studenten. Op dit moment wordt echter niet optimaal gebruik gemaakt van het systeem. De voortgang van studenten wordt niet altijd goed bijgewerkt. Ook is het niet verplicht om het systeem te gebruiken. De commissie adviseert dan ook het gebruik van het systeem verplicht te stellen en meer aandacht te besteden aan het tijdig bijwerken van de gegevens.

De commissie ondersteunt de invoering van het docentmentoraat in de bachelor en adviseert de faculteit om voldoende energie te steken in het verder optimaliseren van de organisatie van dit mentoraat.

Studiecoaching was het afgelopen jaar voor drie vakken beschikbaar. Studenten waarderen deze vorm van begeleiding en geven aan dat het goed zou zijn om ook bij andere vakken studiecoaching aan te bieden. De commissie ondersteunt dit verzoek van studenten.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Voorzieningen

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Voorzieningen. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International and European Public Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding Milieurecht luidt het **voldoende**.

1.2.5. Interne kwaliteitszorg

F17: Evaluatie resultaten

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Beschrijving

De interne kwaliteitszorg is grotendeels georganiseerd op facultair niveau waardoor voor alle bachelor- en masteropleidingen procedures zijn afgesproken. Naast de facultaire invulling kunnen opleidingen kiezen voor eigen aanvullingen.

Elke opleiding heeft op grond van de wet een eigen opleidingscommissie, maar de opleidingscommissies van de bacheloropleidingen vergaderen op praktische gronden vrijwel altijd gezamenlijk. Dit geldt ook voor de opleidingscommissies van de masteropleidingen. Soms vergaderen deze beide groepen gezamenlijk.

In collegejaar 2007-2008 heeft de Universiteit van Tilburg een extern bureau onderzoek laten doen naar het functioneren van de Opleidingscommissies van de verschillende faculteiten (Rapportage mei 2008). Uit het onderzoek (documentanalyse, vragenlijstonderzoek en interviews met OC-leden) komt duidelijk naar voren dat de opleidingscommissies van de rechtenfaculteit in alle opzichten een voorbeeld vormen voor die van de andere faculteiten. In de opleidingscommissie worden evaluatieverslagen besproken en op basis daarvan worden verbetermaatregelen geformuleerd. In de bevindingen van het onderzoek is te lezen dat naderhand consequent wordt teruggekoppeld naar wat er van deze maatregelen terecht is gekomen. De terugkoppeling naar en betrokkenheid van de opleidingscommissies lijken elkaar ook te versterken. Door een goede terugkoppeling wordt de betrokkenheid van de leden van de opleidingscommissie vergroot, omdat men ziet wat er met hun adviezen gebeurt. En omgekeerd draagt een goede betrokkenheid met inhoudelijk goede input bij aan het verzorgen van een goede terugkoppeling door het management.

In collegejaar 2003-2004 is door de UvT de Stuurgroep Kwaliteitszorg Onderwijs opgericht, onder voorzitterschap van de Rector Magnificus. De leden zijn medewerkers afkomstig uit de verschillende faculteiten en uit enkele ondersteunende diensten en studenten. De stuurgroep stelt projectgroepen in die zich bezig houden met het formuleren van voorstellen ten behoeve van het verbeteren van de onderwijskwaliteit.

De UvT heeft besloten om halverwege een visitatie- c.q. accreditatiecyclus door middel van een zogenaamde *Mid Term Review of Education* vast te stellen of het onderwijs in de opleidingen voldoet aan het gewenste kwaliteitsniveau. De beoordelingscriteria zijn ontleend aan het

accreditatiekader van de NVAO, uitgezonderd de onderwerpen Faciliteiten en voorzieningen voor studenten en Kwaliteitszorg. Deze Mid Term Review heeft bij FRW plaatsgevonden in het collegejaar 2009-2010.

Bacheloropleidingen

Alle vakken in de bacheloropleidingen (circa veertig tot vijftig per semester) worden jaarlijks geëvalueerd met behulp van een standaard evaluatievragenlijst voor studenten. Ook mastervakken kunnen in de cursusevaluaties worden meegenomen als de desbetreffende docent(en) of opleidingscoördinator dat wensen. Vanaf september 2008 is er sprake van een set van evaluatievragen die op UvT-niveau is vastgesteld. Alle studenten die zich hebben ingeschreven voor het tentamen van het betreffende vak kunnen de evaluatie invullen. Zij ontvangen een uitnodiging per e-mail met een verwijzing naar het online evaluatiesysteem van de faculteit. De resultaten zijn voor docenten en departementsvoorzitters via dezelfde link online beschikbaar (vanaf het moment van openstellen voor studenten). Het cursusevaluatiesysteem van FRW heeft uitdrukkelijk alleen een signaalfunctie: waar iets aan de hand is met de kwaliteit van het onderwijs gaan de ‘rode lampjes’ branden. Het is een eerste peiling van de mening van studenten over de onderwijskwaliteit. Als de ‘rode lampjes’ gaan branden is altijd nader onderzoek nodig om te analyseren wat er precies aan de hand is en of verbeteracties nodig zijn. De inhoud van de vragenlijst voor cursusevaluatie is afgestemd op de verschillende facetten van het onderwijs.

De cursusevaluaties zijn uitdrukkelijk niet bedoeld om het functioneren van docenten te evalueren. De evaluatieresultaten spelen wel een rol in het personeelsbeleid: ze vormen onderwerp van bespreking tijdens de functioneringsgesprekken en in de personeelsgesprekken van de directeur met de departementsvoorzitters. Bij personele beslissingen spelen ze een rol in de signalering van goed en minder goed functioneren, maar dan altijd naast andere informatiebronnen. Aanvullende informatie is steeds noodzakelijk voordat personele beslissingen genomen kunnen worden. De rol van de cursusevaluaties is beperkt, aangezien voor het nemen van beslissingen over personen de eisen voor betrouwbaarheid en validiteit van de metingen veel hoger zijn dan voor het doel van kwaliteitsverbetering, zo stelt de faculteit in de zelfevaluatie.

De vragenlijst bestaat uit 23 meerkeuzevragen over de thema's: inhoud, opzet en organisatie, hoorcolleges, werkcolleges, studiebelasting, toetsing. Twee open vragen: ‘wat vond je (heel) goed aan het onderwijs?’ en ‘Wat zou je graag verbeterd zien aan het onderwijs?’ worden hieraan toegevoegd. Voor vakken waar sprake is van vaardighedenonderwijs worden ook open vragen toegevoegd. Docenten hebben de mogelijkheid extra open vragen toe te voegen toegespitst op het betreffende vak. Tot slot vraagt de faculteit studenten of zij bereid zijn mee te werken aan een evaluatiegesprek over dit vak (zij vullen daarvoor hun e-mailadres in).

Voor de eindvakken en de Oefenrechtbank zijn aangepaste online vragenlijsten beschikbaar. Ook is het mogelijk aangepaste evaluaties uit te zetten, bijvoorbeeld na het eerste jaar Engelstalige keuzevakken in de Bachelor Rechtsgeleerdheid of na het eerste jaar dat het Leeronderzoek is aangeboden.

De evaluatieresultaten zijn vanaf het moment van invullen online beschikbaar voor de docenten die een vak hebben verzorgd. Docenten kunnen alle resultaten van hun eigen vak zien, inclusief de resultaten van mededocenten. Ook departementsvoorzitters kunnen alle resultaten van alle vakken van dat departement bekijken. Studenten die de vragenlijst voor een vak invullen kunnen na afloop de evaluatieresultaten van dat vak bekijken, zonder docentspecifieke gegevens.

Vanaf de invoering van het online evaluatiesysteem was de respons op de cursusevaluaties een punt van zorg. De faculteit vindt een acceptabel responspercentage minimaal dertig procent. Dit percentage wordt gehaald. Uit een tabel in de zelfevaluatie blijkt dat de respons vanaf 2004 schommelt rond veertig procent. De faculteit blijft zoeken naar mogelijkheden om de respons zo hoog mogelijk te doen zijn. Studenten worden op verschillende manieren attent gemaakt op de cursusevaluaties: persoonlijke e-mails, berichten via Blackboard, berichten via de elektronische nieuwsbrief Trom-I. Vanaf 2003-2004 kent de faculteit een beloningssysteem voor deelname (elke tiende invuller ontvangt een boekenbon van tien euro). Belangrijker dan dit beloningssysteem is dat studenten weten dat er iets gebeurt naar aanleiding van de resultaten. Docenten spelen hierin een rol, zij benadrukken het belang van de cursusevaluaties in hun onderwijs.

Nadat in september 2005 de bachelorprogramma's voor het eerst volledig doorlopen waren, is een programma-evaluatie uitgevoerd. Op basis van informatie uit documentanalyse en gesprekken met studenten, docenten, opleidingscoördinatoren en studieadviseurs is door de Werkgroep Evaluatie Bacheloropleidingen kritisch gekeken naar de bacheloropleidingen. Er was speciale aandacht voor: eindtermen, onderwijsprogramma, Vaardigheidstraject, eindvakken, tentamenroosters en internationalisering.

Masteropleidingen

Vanaf 2008 kent de faculteit jaarlijks in april/mei zogenaamde masterpanelgesprekken. Elke mastercoördinator organiseert deze gesprekken met docenten en studenten die betrokken zijn bij de eigen masteropleiding. Er is een gespreksleidraad, die aangevuld kan worden met eigen punten. Het gesprek is bedoeld om evaluatiegegevens te verzamelen op basis waarvan de kwaliteit van de opleiding kan worden vastgesteld en daar waar nodig verbeterd. De mastercoördinatoren rapporteren de uitkomsten (met de eventuele voorgenomen verbeteracties) aan de vicedecaan onderwijs. De verslagen staan ook op de agenda van de opleidingscommissies. Bij de master Rechtsgeleerdheid wordt bezien welke mogelijkheden er zijn om het masterpanelgesprek te differentiëren per accent. Schriftelijke evaluatie op vakniveau kan aanvullend plaatsvinden maar is niet voorgeschreven. Het gaat bij de mastervakken immers vaak om kleine studentenaantallen. Vragenlijstonderzoek met gesloten vragen is daarvoor geen geschikte methode, stelt de faculteit in de zelfevaluatie.

De scriptiefase wordt sinds september 2005 geëvalueerd met een standaardvragenlijst. Elke student van wie in het scriptiedossier de scriptie is goedgekeurd, ontvangt per e-mail een uitnodiging en kan via het elektronisch scriptiedossier een kwaliteitsoordeel geven over het geboden onderwijs in deze laatste fase van de opleiding. De vragen betreffen het voortraject, het scriptiedossier, de scriptiebegeleiding en feedback, de beoordeling en eventuele problemen in de scriptiefase. Studenten kunnen ervoor kiezen hun scriptie voor iedereen elektronisch toegankelijk te maken via de *'open access repository'*.

Al verschillende jaren leeft de wens ook alumni te ondervragen die langer zijn afgestudeerd. In het strategisch plan van de UvT krijgt alumnibeleid expliciete aandacht. In 2007-2008 heeft dit geleid tot een onderzoek onder alle afgestudeerden van de UvT waaruit ook facultaire informatie geput kon worden. Naast de informatiebehoefte leeft echter ook de wens de band met afgestudeerden te versterken. FRW is in collegejaar 2008-2009 een omvangrijk project gestart om hieraan vorm te geven.

Oordeel

De commissie stelt vast dat de vakken van de vier bacheloropleidingen systematisch worden geëvalueerd via schriftelijke enquêtes. De faculteit hanteert streefdoelen die bij alle betrokkenen bekend zijn. De faculteit onderneemt voldoende actie voor een zo hoog mogelijke respons op de evaluaties.

De commissie constateert dat de laatste programma-evaluatie van de bacheloropleidingen in 2005 heeft plaatsgevonden. De faculteit geeft in de zelfevaluatie niet aan dat deze vorm van evaluatie periodiek uitgevoerd gaat worden. De commissie is van mening dat een evaluatie op programmaniveau relevante informatie oplevert naast evaluaties op vakniveau en stelt voor dat de faculteit een dergelijke evaluatie periodiek uitvoert met een interval van maximaal vijf jaar.

In de masteropleidingen vindt jaarlijks evaluatie plaats via panelgesprekken. De commissie constateert dat dit een goed systeem van evalueren is, maar mist een stelselmatige evaluatie van de vakken van de masteropleidingen, zoals dit in de bacheloropleidingen plaatsvindt. Overigens wordt een aantal keuzevakken wel apart schriftelijke geëvalueerd.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F18: Maatregelen tot verbetering

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

Beschrijving

Nadat de laatste evaluatie van een semester is afgesloten, bespreekt het Onderwijsberaad de belangrijkste bevindingen, in het algemeen en per vak, met de onderwijskundige van de faculteit. Deze bevindingen worden per brief (van de vicedecaan onderwijs) verzonden aan de departementsvoorzitters, met het verzoek om bij bepaalde resultaten te reageren: wat is de oorzaak van de gesignaleerde problemen, wat is de mening van de docenten bij dit resultaat, wat is de voorgenomen aanpak om tot verbetering te komen? De departementsvoorzitters reageren, na overleg met de betrokken docenten, per brief gericht aan de vicedecaan Onderwijs. Indien nodig bespreekt de vicedecaan Onderwijs bepaalde punten met een departementsvoorzitter. Vervolgens vindt rapportage plaats aan de opleidingscommissies. De leden nemen kennis van alle bevindingen en van alle reacties van de departementsvoorzitters (namen van docenten worden verwijderd). In de OC-vergadering bespreken de leden alle resultaten en voorgenomen verbeteracties. Zij controleren elk semester de cyclus van de kwaliteitszorg en adviseren zo nodig tot vervolgacties.

De programma-evaluatie van 2005 heeft tot een aantal verbeteringen in de bachelorprogramma's geleid. Er is bijvoorbeeld meer aandacht gekomen voor Juridisch Engels en de keuzeruimte is in de bachelorprogramma's uitgebreid.

De faculteit geeft in haar zelfevaluatie aan dat de communicatie met de studenten (ook met de brede studentenpopulatie die geen lid is van de OC) over verbetermaatregelen nog kan worden verbeterd.

De studenten gaven tijdens het bezoek aan dat tegenvallende evaluatieresultaten gewoonlijk leiden tot verbetermaatregelen. Dit beeld werd bevestigd door de student- en docentleden van de opleidingscommissies.

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De uitkomsten van evaluaties hebben in de afgelopen collegejaren geleid tot meerdere wijzigingen binnen het docentencorps en tot het aanpassen van de inhoud en opzet van verschillende vakken. Enkele voorbeelden:

- Het vak Publiek Organisatierecht is naar aanleiding van de cursusevaluaties met ingang van het collegejaar 2006/2007 inhoudelijk en wat betreft de opzet omgevormd tot het Integratievak Staats- en Bestuursrecht. Het oude vak vertoonde onvoldoende inhoudelijke samenhang en werd door een groot aantal verschillende docenten verzorgd, hoofdzakelijk in de vorm van hoorcolleges. Op al deze punten is het vak herzien.
- In het collegejaar 2007/2008 is besloten het vak Inleiding Ondernemingsrecht te voorzien van een meer inhoudelijke benaming, namelijk Rechtspersonen- en Vennootschapsrecht. De oude benaming wekte de indruk dat het vak een introducerend en algemeen karakter had, hetgeen bij studenten de indruk wekte dat het om eenvoudige stof zou gaan, terwijl bij dit vak studenten nu juist met de structuur en centrale leerstukken van het rechtspersonen- en vennootschapsrecht bekend worden gemaakt door een grondige bestudering van wet- en regelgeving, jurisprudentie en literatuur.
- Uit de studentenevaluaties in de periode 2003-2006 voor het vak Recht en Maatschappij bleek een aanhoudend ongenoegen over inhoud en organisatie van het verplichte vak. Behoud van Recht en Maatschappij vereiste een krachtig ingrijpen. Op verzoek van de docenten werd een evaluatievragenlijst ontwikkeld die afweek van de standaardvragenlijst voor de evaluatie van alle verplichte vakken van de bacheloropleidingen. Zo werden bijkomende vragen opgenomen die specifiek peilden naar de bijzondere aspecten van het vak, zoals de organisatie van een groepsopdracht. Het bleek al eerder dat de probleempunten zich bij uitstek op deze bijzondere aspecten manifesteerden. Concreet vonden de negatieve evaluaties een oorzaak in zowel vorm als inhoud van het vak. De werkcolleges, die bestonden uit onder meer veldwerk (interviews) en groepswerk, werden zeer kritisch beoordeeld. De hoorcolleges kregen een negatieve evaluatie: de stof was onbegrijpelijk, niet samenhangend, en vooral, trachtte te veel disciplines te combineren. Het veelkoppig docententeam dat zorgde voor grote versnippering en gebrek aan consistentie in het vak werd naar aanleiding hiervan herleid tot één persoon (1 UD). De inhoud en vorm van het vak waarin sociologische, ethische en filosofische beschouwingen werden gecombineerd is gewijzigd in een vak rechtssociologie (met aandacht voor de methoden van empirische studie van het recht). Meer aandacht gaat nu uit naar theorie van methoden en technieken, terwijl het groepswerk en het filosofische luik zijn geschrapt. De eerste evaluaties van de herziene cursus waren positief en de gemiddelde waardering steeg van ongeveer 5 tot 7+. In de daaropvolgende twee jaar is verder gesleuteld aan een duidelijke structuur, aan een zinvolle en eenduidige

uitgangspositie, en aan een betere aansluiting op het positieve recht. De resultaten zijn positief.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

Enkele voorbeelden van wijzigingen in de bacheloropleiding Fiscaal Recht die hebben plaatsgevonden naar aanleiding van uitkomsten van evaluaties zijn de volgende.

- Uit het masterpanelgesprek is naar voren gekomen dat de studenten die instromen vanuit de bacheloropleiding Fiscaal Recht de kennis van de vennootschapsbelasting missen. Deze heffingswet komt pas uitgebreid aan de orde bij het mastervak Belastingheffing Ondernemingen B. Bij de operatie 'Redesign bachelor' zal dit vak daarom naar de bacheloropleiding verhuizen en zal het vak Successiewet naar de masteropleiding gaan.
- Er waren geluiden van de zijde van studenten dat instroming vanuit de bacheloropleiding Recht en Management in de masteropleiding Fiscaal Recht wenselijk zou zijn, en omgekeerd een instroommogelijkheid van de bacheloropleiding Fiscaal Recht in de masteropleiding Recht en Management. Naar aanleiding van deze geluiden is een voorsorteertraject gecreëerd, waardoor deze kruislingse oversteek mogelijk is geworden.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en masteropleiding International and European Public Law

De belangrijkste maatregel die in de afgelopen periode is genomen, is de herziening van het programma van de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht om deze meer onderscheidend te maken van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. Zodoende kan aan de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht een (nog) meer eigen karakter worden gegeven. Dit werd mede gerealiseerd op basis van evaluaties door studenten. In zijn geheel beschouwd, is deze herziening naar tevredenheid verlopen. Zo hebben nieuw ingevoerde vakken van meet af aan goede evaluaties laten zien. Slechts bij twee vakken zijn enkele problemen gerezen, die meteen zijn aangepakt. Zo zijn bij het vak Verdiepend Europees Recht in 2007-2008 tijdens cursusevaluaties door studenten de volgende punten negatief beoordeeld: de organisatie, de totale hoeveelheid stof, de samenstelling en omvang van het tentamen en de tweetaligheid van het vak. Deze knelpunten werden mede veroorzaakt door een ongelukkige samenloop van contextfactoren. Ten gevolge van de verplaatsing van het vak bij de programmaherziening van het bachelorprogramma, werd het vak in het betreffende jaar dubbel gegeven, als tweedejaars vak en als derdejaars vak. Daarnaast werd in hetzelfde jaar de English Legal Language Skills als component in dit vak geïntegreerd. Dit alles heeft tot organisatorische problemen geleid. Voor een aantal meer structurele knelpunten werden wel directe verbetermaatregelen genomen. Zo werd de studielast nogmaals in kaart gebracht en is ook de syllabus herzien. De tweetaligheid was opzettelijk in het vak gebracht om studenten meer taalvaardig te maken in het Engels. Door de aanpassingen van het vak werd het vak een jaar later, in het collegejaar 2008-2009 positief beoordeeld door de studenten. Het rapportcijfer voor onderwijskwaliteit was gestegen naar 6,6. 63 procent van de studenten was tevreden over de cursus, 75 procent vond de inhoud interessant. De opzet en organisatie werden op bijna alle punten positief beoordeeld. De colleges zijn zeer positief beoordeeld.

Een vak dat in het collegejaar 2008-2009 niet onverdeeld positief werd beoordeeld door studenten was het vak European Criminal Law. Naar aanleiding van de punten van kritiek is de opzet van het vak fundamenteel gewijzigd. Het aantal docenten is teruggebracht tot twee en de cursus is nu opgezet als een inleiding in het Europese strafrecht, welke geen specifieke voorkennis meer veronderstelt.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

In de afgelopen vijf jaar zijn verschillende maatregelen genomen ter verbetering van het programma van de bacheloropleiding Recht en Management. In de eerste plaats is de inrichting van het bachelorprogramma aangepast door meer keuzemogelijkheden voor studenten te creëren. Weliswaar niet in die zin dat studenten gedeeltelijk vrij zijn in de samenstelling van de te volgen vakken, maar wel doordat aan studenten drie verschillende varianten worden aangeboden: de reguliere variant, de civiel effect variant – die overigens niet toegankelijk is voor pre-masterstudenten– en de Fiscaal Recht variant. Met deze varianten heeft de student een specifiekere keuzemogelijkheid die specifiek is gericht op zijn geambieerd toekomstperspectief. Reguliere instroomstudenten kiezen overwegend voor de civiel effect variant. Aanvankelijk betekende deze keuze dat studenten een aantal vakken uit het reguliere programma waaronder Sociaal Recht en Sociale Politiek voor Recht en Management inruilden voor vakken die vereist zijn voor het bereiken van het civiel effect. Het gevolg hiervan is dat het merendeel van de studenten Recht en Management verstoken bleef van elementaire kennis van arbeidsrecht en sociale verhoudingen. Met het oog hierop is de civiel effect variant met ingang van het collegejaar 2008-2009 aangepast met het ook voor deze variant verplicht stellen van het vak Sociaal Recht en Sociale Politiek voor Recht en Management.

In de tweede plaats is inhoud gegeven aan de internationalisering van de opleiding. Op facultair niveau zijn maatregelen genomen om studenten gedurende het tweede semester van het derde jaar van de bacheloropleiding in de gelegenheid te stellen een deel van hun bacheloropleiding te volgen aan een buitenlandse universiteit. Daarnaast is ook binnen de bacheloropleiding inhoud gegeven aan de internationalisering door de opname in het programma van het vak *English Legal Language Skills* (ELLS) voor 3 EC. Deze 3 EC zijn gevonden door het vak Inleiding Organisatiewetenschappen (6 EC) en Organisatie van de Onderneming (6 EC) te integreren tot één vak van 9 EC. Naast ELLS wordt binnen de bacheloropleiding inhoud gegeven aan internationalisering doordat het vak Economie voor Recht en Management (*Economics for Law and Management*) in het Engels wordt gedoceerd.

In het collegejaar 2005-2006 scoorden twee vakken onvoldoende (Bedrijfsethiek met 5,8 en het Eindvak met 5,9). Bedrijfsethiek scoorde in de opvolgende jaren voldoende. Het Eindvak laat een wisselend beeld zien. Na een sterke verbetering in 2006-2007 met een 6,7 werden de twee jaar erna wederom scores rond de 6 genoteerd. Inmiddels zijn maatregelen genomen om het Eindvak te verbeteren. Het collegejaar 2006-2007 kende geen scores beneden de 6. In het collegejaar 2007-2008 scoorden Fiscale aspecten van het ondernemen een onvoldoende (4,8) en, zij het minimaal, het Eindvak (5,9). Ten aanzien van het vak Fiscale aspecten van het ondernemen zijn de resultaten omgebogen naar een 7,2 in het collegejaar 2008-2009. In het collegejaar 2008-2009 scoorden ‘Rechtspersonen- en Vennootschapsrecht’, ‘Ondernemingsfinanciering’ en ‘Sociaal Recht en Sociale Politiek voor Recht en Management’ onvoldoende. In de opleidingsjaarverslagen en de evaluaties wordt verslag gedaan van de specifieke maatregelen die toegezegd c.q. reeds genomen zijn.

In de regel komen negatieve scores het daarop volgende jaar niet meer terug. Een uitzondering hierop vormt het vak English Legal Language Skills dat vier semesters op rij onvoldoende scores laat zien. Het vak hoort niet tot de verantwoordelijkheid van de opleiding Recht en Management, maar is wel een onderdeel van de internationalisering binnen de opleiding. Bovendien vormt de Engelse taal een belangrijk bestanddeel van het begrippenkader bij veel van de vakken binnen de opleiding, ook met het oog op de masteropleiding. De faculteit beraadt zich op de status en invulling van het vak.

De masteropleiding Rechtsgeleerdheid rapporteert in de zelfevaluatie geen verbeteringen naar aanleiding van de evaluaties.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

Uit de masterpanelgesprekken is gebleken dat in de opbouw van het initiële programma nog verbeteringen mogelijk waren. Zo is in de opbouw van de opleiding ingegrepen door het naar voren plaatsen van het vak Individueel Arbeidsrecht naar het eerste semester en het verplaatsen van het vak Collectief Arbeidsrecht naar het tweede semester. Dit volgt de logische opbouw van de kennis- en inzichtverwerving in het arbeidsrecht en laat de studenten toe om het Collectieve Arbeidsrecht optimaal te bestuderen zonder gehinderd te worden door enige potentiële voorkennis over het individuele Arbeidsrecht.

Masteropleiding Milieurecht

Hieronder volgen enkele belangrijke voorbeelden van punten van verbetering die tijdens de contacten met studenten en/of de evaluatiegesprekken werden geconstateerd. Daarbij wordt aangegeven welke actie is ondernomen.

- In eerdere jaren werd de verdeling van vakken over de twee semesters niet geheel evenwichtig geoordeeld. In reactie op deze bevinding is het vak Natuurbeschermingsrecht met ingang van het cursusjaar 2008/2009 van het tweede naar het eerste semester verschoven.
- Het eerste lesblok (sept/okt) werd als het zwaarste blok beschouwd, vooral door de omvang van de studiestof bij het vak Europees en Internationaal milieurecht. In reactie hierop is voortaan expliciet in de reader aangegeven welke stof verplicht is en welke stof als achtergrond/facultatief kan worden beschouwd.
- In het verleden is gebleken dat het voor enkele studenten moeilijk was tijdig een stageplaats te vinden. In reactie daarop wordt ieder jaar in januari een stagevoorlichtingsbijeenkomst georganiseerd om studenten te stimuleren en te helpen bij het vinden van een goede stageplaats. Na die bijeenkomst is één van de docenten aanspreekpunt voor de studenten ten behoeve van een goede begeleiding bij het vinden van een stageplaats. Het kan daarbij gaan om het geven van adviezen en tips, maar ook om het direct contact zoeken met organisaties waarmee de docenten van de masteropleiding een relatie hebben. Deze begeleiding is ook gericht op het in gezamenlijk overleg met de stageplaats vinden van een geschikt onderwerp voor een onderzoek, dat de basis kan vormen voor het schrijven van de masterscriptie. De ervaringen met deze begeleiding en met de stage als geheel zijn inmiddels erg goed.
- In het verleden voldeden papers die voor vakken van de masteropleiding werden geschreven soms niet aan de wetenschappelijke kwaliteitseisen. De afbakening van de onderzoeksvraag, de structuur van het betoog, en met name ook brongebruik waren regelmatig onvoldoende. Om die reden wordt nu ook al in het eerste semester voor twee vakken (Natuurbeschermingsrecht en Milieuprivaatrecht) een paper voorgeschreven en wordt aandacht besteed aan deze en andere onderwerpen. Op deze wijze krijgt de student de kans ook gedurende het masterjaar te groeien in het verrichten van onderzoek en het verantwoord rapporteren over de uitkomsten, een belangrijk gegeven gezien een deel van de einddoelen van de masteropleiding (zie hiervoor). Dit komt de kwaliteit van de masterscripties uiteindelijk ten goede.
- Uit de evaluaties bleek voorts dat op enkele onderwerpen de voorlichting kan worden verbeterd. Het gaat hierbij onder meer om de vraag of en hoe het civiel effect bereikt kan worden voor studenten die in de masteropleiding willen instromen via een pre-masterprogramma. Dit punt is in de voorlichting opgepakt.

Oordeel

De faculteit heeft in de zelfevaluatie aan de hand van een groot aantal voorbeelden overtuigend aangegeven dat er maatregelen zijn genomen om het onderwijs te verbeteren naar aanleiding van evaluatieresultaten. Dit werd in de gesprekken tijdens de visitatie bevestigd door zowel studenten als docenten. De faculteit hanteert een passende norm voor scores op evaluaties die de faculteit hanteert om te bepalen of actie ondernomen moet worden. Bij elk door studenten aan een vak gegeven rapportcijfer van minder dan 6 en bij elke vraag van de cursusevaluatie die op een schaal van 5 met minder dan 3 wordt gehonoreerd bespreekt het Onderwijsberaad de situatie en onderneemt daarna in de meeste gevallen actie.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F19: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Beschrijving

Het onderwijsberaad voert de regie over alle activiteiten rondom kwaliteitszorg; daarin is de stem van de studenten vertegenwoordigd door het student-lid. Het onderwijsberaad bereidt de onderwijsagendapunten van de vergaderingen van het faculteitsbestuur voor.

De Opleidingscommissies komen ongeveer tien keer per jaar bijeen en bespreken alle onderwerpen die voor het onderwijs van belang zijn. Daartoe behoort de bespreking van de rapportage van de standaard cursusevaluaties na elk semester, de wijzigingen van de Regels en Richtlijnen en de Onderwijs- en Examenregelingen en de jaarverslagen van de opleidingen. In de Opleidingscommissies zijn docenten en studenten vertegenwoordigd; er zijn evenveel docentleden als studentleden. De studentleden van de opleidingscommissies (OC's) vertelden aan de commissie dat zij zich actief betrokken voelen bij de kwaliteitszorg van hun opleidingen. Het project Academisering is bijvoorbeeld uitgebreid besproken binnen de opleidingscommissies.

Ook in de Faculteitsraad hebben evenveel personeelsleden als studentleden zitting.

Opleidingscoördinatoren (zelf als docent werkzaam) zijn samen met het docententeam verantwoordelijk voor de kwaliteit binnen de eigen opleiding; zij rapporteren hun bevindingen aan de vicedecaan onderwijs.

Studenten geven via cursusevaluaties hun mening over het onderwijs; studenten wordt in evaluaties gevraagd naar hun mening over speciale projecten of onderwijsvernieuwingen (Topklas, Engelstalige keuzevakken, Engelstalige oefenrechtbank); bijna afgestudeerde

studenten geven hun mening over de scriptiefase via het scriptiedossier. Studenten en docenten nemen deel aan masterpanelgesprekken.

Studenten zijn in veel commissies van de faculteit betrokken, bijvoorbeeld in benoemingsadviescommissies voor hoogleraren en de Commissie Academisering.

Alumni worden kort na afstuderen benaderd met de WO-monitor. Recent is een grootschalig project gestart om de binding tussen afgestudeerden en de faculteit te versterken.

Vanaf midden jaren negentig organiseert de studentenfractie Vrijspraak de Beste Docent Verkiezingen.

De Faculteit Rechtswetenschappen hecht veel waarde aan de inbreng vanuit het veld waarin de afgestudeerden van de faculteit werkzaam zijn of zullen zijn. Daarom is er een Maatschappelijke Adviesraad ingesteld waarin deskundigen op specifieke deel terreinen hun visie kunnen geven bij strategische discussies. De Maatschappelijke Adviesraad adviseert het Faculteitsbestuur over vraagstukken rond de maatschappelijke inbedding van het onderwijs en onderzoek van de faculteit. De Raad komt doorgaans twee keer per jaar bijeen. Onderwerpen die recent besproken zijn, zijn het onderscheid tussen universitaire en hbo-opleidingen in het recht, de dilemma's en mogelijkheden rond het verrichten van onderzoeksopdrachten, studentenwerving en de zichtbaarheid van Tilburgse juristen in het maatschappelijk debat.

Verder bestaan er nauwe contacten tussen de alumnivereniging JUVAT (Juristenvereniging voor afgestudeerden in Tilburg) en de faculteit. Onder andere door middel van de jaarlijkse alumnidag, op de campus van de UvT, worden deze contacten onderhouden. JUVAT is een snel groeiende vereniging, opgericht voor en door afgestudeerden van de rechtenfaculteit van de UvT. De vereniging is opgericht in 1986 en telt ruim 1000 leden en begunstigers en is daarmee één van de grootste alumniverenigingen van de universiteit. Om de relatie te versterken biedt de faculteit waar mogelijk hulp en faciliteiten aan de afgestudeerdenvereniging. De leden krijgen bij voorrang informatie over Tilburgse postacademische cursussen en verder subsidieert de faculteit pasafgestudeerden in de lidmaatschapskosten van het eerste jaar. Samen met JUVAT organiseert de faculteit met regelmaat symposia en laten zij gezamenlijke bundels met juridische wetenschappelijke publicaties verschijnen. Op de jaarlijkse alumnidag wordt gesproken over actuele juridische onderwerpen. Elk onderwerp wordt toegelicht door een spreker uit de wetenschap en een spreker uit de (rechts)praktijk. In 2006 organiseerde JUVAT een lustrumprogramma (met lezingen op verschillende dagen in dat jaar) waarin het thema van twintig jaar rechtsontwikkeling centraal stond.

De Tiende Penning is de alumnivereniging van de Tilburgse Fiscalisten Vereniging 'De Smeetskring', de studievereniging voor fiscalisten aan de Universiteit van Tilburg.

Alumni en vertegenwoordigers uit het beroepenveld spelen tot nog toe een relatief bescheiden rol in de kwaliteitszorg. Wel vinden jaarlijks alumnionderzoeken plaats via de WO-monitor. Deze worden uitgevoerd door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA). Onderzoek onder vertegenwoordigers uit het beroepenveld vindt weinig plaats. Uiteraard onderhouden docenten wel veel contacten met het beroepenveld. In 2008 is een alumnipanel gehouden, waaraan afgestudeerden van de verschillende juridische opleidingen hebben deelgenomen.

De UvT is momenteel bezig het alumnibestand grondig te actualiseren en FRW heeft als pilot hiervoor een grootschalig onderzoek uitgevoerd onder alumni. De bedoeling is een alumnipanel samen te stellen dat periodiek ondervraagd gaat worden over voor de opleiding relevante kwesties. Ook wil de UvT meer zicht krijgen op internationale alumni. Tot nog toe verdwijnen zij meestal buiten beeld als zij eenmaal zijn afgestudeerd en terugkeren naar het buitenland. De FRW heeft in 2009 het hele alumnibestand geactualiseerd en in oktober 2009 een belcampagne gehouden onder haar alumni. Het doel van de campagne was primair 'affinity' en secundair fondsenwerving. Allereerst zijn er ruim 9000 alumni geïdentificeerd. Met 2.221 alumni is daadwerkelijk een telefoongesprek gevoerd door student-assistenten. Dat zij door studenten werd opgebeld, is door alumni zeer gewaardeerd. Dit maakte het gesprek persoonlijk. Er waren nagenoeg geen negatieve reacties. Veel alumni willen iets voor de faculteit betekenen en hebben interesse in het wel en wee van de faculteit. Men wil graag weer in contact komen of het contact uitbreiden. Alle vergaarde gegevens worden in de nieuwe database 'The Raiser's Edge' geplaatst. Deze database is primair bedoeld voor alumnirelaties en fondsenwerving, en biedt een scala aan mogelijkheden om alumni op gerichte en persoonlijke wijze te bedienen, te volgen en fondsenwervende activiteiten te ontplooiën en te onderhouden.

Oordeel

De commissie heeft geconstateerd dat de verschillende belanghebbenden in voldoende mate worden betrokken bij de kwaliteitszorg van de opleidingen. Ten eerste worden docenten op verschillende manieren betrokken bij de kwaliteitszorg van hun opleidingen. Verder stelt de commissie vast dat de studenten op verschillende manieren betrokken worden bij de kwaliteitszorg van het onderwijs. De mening van studenten wordt serieus genomen door zowel het bestuur als door de docenten, zo stelt de commissie vast na het gesprek met de docentleden van de OC's.

De faculteit is gestart met meer investeringen in de relatie met alumni. De commissie constateert dat de relatie op dit moment nog minimaal is, maar is ervan overtuigd dat de investeringen van de faculteit hun vruchten gaan afwerpen.

Het beroepenveld wordt bij de kwaliteitszorg van alle opleidingen voldoende betrokken. Dit komt niet alleen door de banden die de meeste docenten hebben met het werkveld, zo stelt de commissie vast, maar ook door de verschillende samenwerkingsverbanden die de faculteit is aangegaan.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International and European Public Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding Milieurecht luidt het **voldoende**.

1.2.6. Resultaten

F20: Gerealiseerd niveau

De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Beschrijving

De WO-monitor onderzoeken onder recent afgestudeerden bieden jaarlijks informatie over de bereikte resultaten. In 2008 reageerden slechts dertig afgestudeerden op de oproep van de WO-monitor (respons 36 procent; landelijk 41 procent). Dit betekent ook dat de aantallen per opleiding zeer klein zijn en dat de gegevens daardoor weinig betrouwbaar zijn. In 2009 reageerden zeventig afgestudeerden (respons 18,8 procent; landelijk 16,7 procent). Enige resultaten over de totale FRW-uitstroom uit het rapport van 2009 zijn de volgende:

- van de afgestudeerden van 2008 vond 75 procent binnen drie maanden een passende functie; in totaal heeft 79 procent een betaalde baan;
- van de werkenden heeft 68 procent een functie waarvoor minimaal WO-niveau vereist is (landelijk 69 procent);
- 84 procent geeft aan dat voor de huidige functie de eigen of een verwante studierichting vereist is (landelijk 72 procent);

Verder geeft 78 procent aan dat de afgeronde opleiding in (zeer) sterke mate een goede basis biedt om te starten op de arbeidsmarkt (landelijk is dit 60 procent). Daarnaast vindt 78 procent dat de afgeronde opleiding in (zeer) sterke mate een goede basis biedt voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden (landelijk is dit 77 procent).

In 2007 liet de UvT een onderzoek uitvoeren door CentERdata (instituut voor dataverzameling en onderzoek) onder alle UvT-alumni van de afgelopen tien jaar. In totaal zijn 17.900 afgestudeerden aangeschreven. De respons bedroeg 19,4 procent. Voor FRW hebben 669 afgestudeerden de vragenlijst online ingevuld. Ook voor dit onderzoek worden hier enkele resultaten gepresenteerd.

- het aantal maanden dat men werkzoekend was voorafgaand aan de eerste baan varieert van minder dan één maand (Fiscaal recht) tot vijf maanden (Nederlands recht, strafrecht);
- voor 86 procent is het vereiste opleidingsniveau voor de huidige functie WO (of hoger postdoctoraal); voor alle UvT-alumni ligt dit op 73 procent;
- 77 procent vindt dat de gevolgde FRW-opleiding een goede basis bood om te starten op de arbeidsmarkt (UvT-breed is dit percentage 72 procent);

- van de FRW-afgestudeerden heeft 89 procent na de studie nog een opleiding of promotietraject doorlopen (UvT-breed is dit percentage 74 procent).

Bachelor- en masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Het werkstuk waarmee de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid wordt afgesloten, wordt in het kader van het Eindvak geschreven. Het Eindvak van de opleiding Rechtsgeleerdheid bestaat uit drie onderdelen: kennisverwerving (3 EC), onderzoek ten behoeve van het bachelorwerkstuk (2 EC) en de schriftelijke presentatie van de onderzoeksresultaten (3 EC). Het werkstuk heeft in beginsel een omvang van ongeveer 6.000 woorden (ongeveer 15 pagina's A4) zuivere tekst (exclusief noten, literatuurlijst, eventuele bijlagen). Het werkstuk kan verschillende vormen hebben zoals een tijdschriftartikel, een memorie van toelichting bij een wetsontwerp, een procesadvies. Elke vorm kan eigen eisen stellen aan de omvang, hoewel deze steeds gerelateerd wordt aan de standaard van 6000 woorden en de studielast zoals aangegeven.

De masterstudent die een scriptie gaat schrijven, wendt zich tot de scriptiecoördinator van het desbetreffende departement, die hem, gelet op het onderwerp, de eventuele voorkeur van de student en de beschikbaarheid van de docent, een begeleider toewijst. Soms wendt een student zich rechtstreeks tot een begeleider, wat doorgaans wordt aanvaard. De begeleider voert een intakegesprek, bespreekt vervolgens de opzet en voert daarna enkele gesprekken over delen van de scriptie. Bij sommige scripties zijn er twee begeleiders, voornamelijk als een gecombineerde scriptie voor twee accenten wordt geschreven. In dat geval dient de scriptie aan alle eisen te voldoen die vanuit de beide accenten worden gesteld. Aan het einde van het traject wordt door de begeleider een tweede beoordelaar aangezocht, die de scriptie in zijn geheel leest en beoordeelt. Begeleider en tweede beoordelaar samen nemen het examen af (verdediging scriptie) en kennen een cijfer toe. Hierbij is ook de kwaliteit van de openbare verdediging een factor.

Bachelor- en masteropleiding Fiscaal Recht

De bacheloropleiding Fiscaal Recht kent geen bachelorwerkstuk. Reden hiervoor is dat er daarvoor geen ruimte is in het programma, tenzij een fiscaal vak zou vervallen. De bacheloropleiding wordt afgesloten met het Oefenhof, waarvoor een bachelorwerkstuk in de vorm van een uitspraak moet worden opgesteld. Dit bachelorwerkstuk wordt op dezelfde onderdelen beoordeeld als de bij de Oefenrechtbank vervaardigde stukken. Hiervoor bestaat een standaard beoordelingsformulier.

De masterscriptie vormt het schriftelijk bewijs van de academische vermogens en de inhoudelijke kennis van de masterstudent. Het betreft een heldere en goed gestructureerde rapportage over de uitkomsten van verricht onderzoek, welk onderzoek is gericht op het verkrijgen van antwoorden op enkele helder geformuleerde onderzoeksvragen. De afbakening van het onderwerp (reikwijdte van het onderzoek) is daarbij van groot belang. Ook zal de onderzoeksvraag fiscaalrechtelijk relevant moeten zijn. Voorts is een gedegen bronnengebruik essentieel. De student zal daarbij oog moeten hebben voor de aard en achtergronden van de bronnen. Scriptiebegeleiding vindt plaats door de docenten van de masteropleiding, waarvan velen ook voeling hebben met de fiscale rechtspraak.

Voor masterstudenten geldt dat de studielast die is toegekend aan een masterscriptie (15 EC totaal) over beide semesters is verdeeld. De student kan zich zowel in september als in februari aanmelden voor het scriptietraject. De inschrijving voor internationale trajecten kan alleen in september plaatsvinden.

Binnen het afstudeertraject bestaan verschillende mogelijkheden zoals hieronder beschreven.

Variante 1: masterscriptie als afstudeerproject

De meest gebruikelijke wijze van afstuderen is het schrijven van een masterscriptie. Hierbij wordt van de kandidaat verwacht dat er aan de hand van zelfstandig verricht onderzoek een wetenschappelijke scriptie wordt geschreven met een omvang van ongeveer 40 bladzijden. In deze masterscriptie wordt aan de hand van een goed afgebakende probleemstelling een onderwerp op het gebied van het belastingrecht beschreven, geëvalueerd en geanalyseerd. De keuze van het onderzoeksthema is vrij. Studenten kunnen ook gebruik maken van de zgn. onderzoekspilots. Dit zijn onderzoeksvragen die de docenten en hoogleraren definiëren en die dus vaak samenhangen met hun eigen onderzoek. Deze pilots worden op de website van het FIT gepubliceerd.

Naast deze algemene afstudeervariant zijn er andere opties ontwikkeld. Centraal in al deze varianten staat echter wel het schrijven van een wetenschappelijke masterscriptie die ten overstaan van een examencommissie dient te worden verdedigd.

Variante 2: EUCOTAX Wintercourse

Jaarlijks wordt er door het FIT een - mede door de Europese Commissie ondersteund - internationaal fiscaal onderzoeksproject voor studenten georganiseerd: de EUCOTAX Wintercourse. De doelstelling van deze afstudeervariant is om in nauwe samenwerking met een aantal geselecteerde buitenlandse universiteiten (ca. 10) een bepaald fiscaal thema in een rechtsvergelijkend perspectief te onderzoeken. Daartoe worden diverse deelonderwerpen gedefinieerd. Per onderwerp zullen meerdere studenten uit diverse landen onderzoek verrichten. Tijdens de Wintercourse week komen al deze studenten en hun begeleiders samen en worden in diverse bijeenkomsten (workshops) over de diverse aspecten met de begeleiders/sprekers gediscussieerd. De studenten die namens de UvT deelnemen aan deze intensieve werkweek discussiëren samen met studenten van verschillende Europese universiteiten over het gekozen thema en ontwikkelen voorstellen voor oplossingen op Europees niveau. De discussies vinden plaats aan de hand van door de studenten gehouden (Engelstalige) referaten en geschreven (Engelstalige) papers. De EUCOTAX Wintercourse wordt afgesloten door middel van een verdediging van de rechtsvergelijkende onderzoeksresultaten.

Variante 3: Gentproject

In het Gentproject werkt de UvT samen met de Universiteit Gent (België) en de Universiteit Maastricht. Doel van deze samenwerking is te komen tot een grensoverschrijdend onderzoeksproject voor Nederlandse en Belgische studenten, waarin een bepaald fiscaalrechtelijk probleem in rechtsvergelijkend perspectief wordt onderzocht. Hiertoe worden enkele uitwisselingsbijeenkomsten georganiseerd die tot doel hebben te komen tot een werkstuk waarin beide rechtssystemen voldoende worden belicht, maar waarin het grensoverschrijdende aspect van het probleem centraal staat. Daartoe is naast de bijeenkomsten een nauwe samenwerking met vooral de Belgische studenten noodzakelijk. De deelname aan het Gentproject wordt afgesloten door middel van een presentatie en verdediging van de resultaten.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees recht en masteropleiding International and European Public Law

Alle studenten die een bachelorwerkstuk willen schrijven wenden zich tot de bachelorwerkstuk-coördinator binnen het departement EIP. Deze wijst aan de studenten een

begeleider toe met expertise op het terrein waarop de student zijn bachelorwerkstuk wil schrijven.

Sinds het academisch jaar 2009-2010 maakt het schrijven van een opzet voor de masterscriptie onderdeel uit van het vak Research Lab waarin studenten worden onderwezen in methoden van juridisch onderzoek, en worden getraind in het formuleren van een onderzoeksvraag en het opzetten van een onderzoek. Op deze punten wordt de opzet beoordeeld door de docenten van het Research Lab. Het systeem van scriptiecoördinatie en -registratie geeft vervolgens een goed inzicht in de vorderingen van individuele studenten. Studenten worden individueel begeleid bij het schrijven van hun scriptie door een specialist op het terrein van het onderwerp van de scriptie of een senior medewerker (zo mogelijk ook specialist op het onderwerp). Er vinden minimaal drie ontmoetingen plaats tussen de student en de begeleider, namelijk ter bespreking van de opzet, het eerste hoofdstuk en een concepteindversie van de scriptie.

Bachelor- en masteropleiding Recht en Management

De bacheloropleiding Recht en Management wordt afgesloten met een bachelorwerkstuk. Het bachelorwerkstuk is tevens het sluitstuk van het Vaardighedentraject. Het doel van het Eindvak is dat studenten er blijk van geven dat zij in staat zijn een juridisch onderzoek uit te voeren met een multidisciplinaire inslag en van de resultaten verslag te doen volgens wetenschappelijke conventies. Aan de hand van het bachelorwerkstuk wordt beoordeeld of de student ten aanzien van een rechtsgebiedoverschrijdend thema de samenhang ziet tussen verschillende hoofdvakken en in staat is om a) een onderzoeksopzet te maken om een onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, b) relevant bronnenonderzoek te doen (verzamelen, ordenen en analyseren) en c) dat te voorzien van een sluitende argumentatie. Tot slot dient de student in staat te zijn hiervan zelfstandig verslag te doen waarbij zowel vorm als inhoud worden beoordeeld.

Het schrijven van het bachelorwerkstuk is ingebed in het Eindvak Recht en Management. Studenten worden bij het Eindvak hierop voorbereid door een collegecyclus. In deze collegecyclus wordt de opzet en procedure voor het schrijven van het bachelorwerkstuk uiteengezet evenals de wijze van beoordeling. Verder wordt in de collegecyclus met het oog op het rechtsgebiedoverstijgende karakter van het te verrichten onderzoek een aantal thema's (bijvoorbeeld in het collegejaar 2008-2009 het functioneren van business controls, geschillenbeslechting en fusie en overnames) inhoudelijk verdiept. Aan de hand van deze door het Eindvak aangereikte thema's formuleert de student een onderzoeksvraag en maakt hij een onderzoeksopzet die ter goedkeuring aan de coördinator van het vak wordt voorgelegd. Vooral wordt er hierbij op gelet dat de studenten het thema vanuit meerdere invalshoeken behandelen in relatie tot de verplichte vakken van de bacheloropleiding.

Elke student schrijft individueel een bachelorwerkstuk. De omvang van het bachelorwerkstuk is circa 6000 woorden exclusief voetnoten, literatuurlijst, bijlagen. De student wordt bij het uitvoeren van het onderzoek ten behoeve van het bachelorwerkstuk begeleid door de coördinator van het Eindvak en een begeleider. De begeleiding beslaat drie bijeenkomsten en omvat instructies ten behoeve van de ontwikkeling van en terugkoppeling op de onderzoeksvaardigheden.

Het cursorisch deel van de masteropleiding is erop gericht studenten in theoretisch en methodologisch opzicht voor te bereiden op het zelfstandig onderzoek ten behoeve van de masterscriptie. Het scriptieonderzoek wordt individueel begeleid. De opleiding sluit af met de

individuele mondelinge openbare verdediging van de masterscriptie waarbij de Recht en Management student zijn/haar werk degelijk communiceert en gedreven verdedigt.

In de masterfase kent de scriptiefase een omvang van 18 EC. De masterscriptie moet worden geschreven over een vooraf goed te keuren onderwerp. Deze scriptie kan aansluiten op de gelopen stage, maar zal wel een verdieping van een tijdens de stage bestudeerd onderwerp moeten omvatten en dient een wetenschappelijke vraagstelling als vertrekpunt te hebben. Een goedgekeurde en mondeling verdedigde scriptie resulteert in 12 EC. Daarnaast moet de student kiezen uit een verplichte stage of een empirische onderzoeksopdracht (beperkte mogelijkheden). Over deze stage/onderzoeksopdracht dient een verslag geschreven te worden (6 EC), waarmee het totale afstudeertraject 18 EC omvat.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

Voor de masteropleiding Sociaal Recht verlangt het departement Sociaal Recht als basis een scriptie, die – zonder een rechtsvergelijkende component – een omvang heeft van ca. 40 pagina's. Daarnaast moet de student aan een van de navolgende extra verplichtingen voldoen: ofwel een rechtsvergelijkende component toevoegen van ongeveer vijftien pagina's en deze nadrukkelijk verwerken in de conclusies van de masterscriptie, ofwel een stage volgen, waarin een verband kan worden gelegd met het thema van de scriptie, daarover een stageverslag schrijven van circa vijftien pagina's en deze nadrukkelijk verwerken in de conclusies van de masterscriptie, ofwel een omwerking van het thema van de scriptie maken in de vorm van een tijdschriftartikel (tien tot vijftien A4 pagina's), dat publicabel is in bladen als *Ars Aequi*, *Arbeidsrecht*, *Tijdschrift Recht en Arbeid*, *Tijdschrift Arbeidsrechtpraktijk (TAP)* en dergelijke.

Masteropleiding Milieurecht

De masterscriptie vormt het schriftelijk bewijs van de academische vermogens en inhoudelijke kennis van de masterstudent. Het betreft een heldere en goed gestructureerde rapportage over de uitkomsten van verricht onderzoek, welk onderzoek is gericht op het verkrijgen van antwoorden op enkele helder geformuleerde onderzoeksvragen. De afbakening van het onderwerp (reikwijdte van het onderzoek) is daarbij van groot belang. Ook zal de onderzoeksvraag milieurechtelijk van belang moeten zijn. Voorts is een gedegen bronnengebruik essentieel. De student zal daarbij oog moeten hebben voor de aard en achtergronden van de bronnen (bijvoorbeeld in verband met achterliggende belangen van auteurs en dergelijke). Het schrijven van scripties in het Engels wordt gestimuleerd, vooral indien het onderwerpen zijn die sterke verbanden hebben met het Europese- en/of internationale recht. Gebruik van Engelstalige literatuur wordt eveneens aanbevolen, ook bij scripties die in het Nederlands worden geschreven.

Oordeel

De commissie is nagegaan op welke manier de opleiding garandeert dat gerealiseerde eindkwalificaties in overeenstemming zijn met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. De commissie heeft hiertoe voorafgaand aan het visitatiebezoek een selectie van minimaal twee scripties per opleiding en minimaal één scriptie per track van recent afgestudeerden bestudeerd. De scripties zijn bekeken aan de hand van een aantal criteria zoals de opzet van het onderzoek, de probleemstelling, de gebruikte methodes, het gebruik van relevante literatuur en het niveau van de gepresenteerde analyse. Hieronder wordt per opleiding aangegeven wat de mening van de commissie is over de gerealiseerde eindkwalificaties, op basis van de bestudeerde scripties.

De commissie adviseert aan alle opleidingen om een format voor de omslag van scripties verplicht te stellen, waarin duidelijk is voor welke opleiding de scriptie is geschreven. Bij de scripties die de commissie heeft ingezien, was dit in veel gevallen onduidelijk.

Bacheloropleidingen

De commissie concludeert dat de bachelorscripties het vereiste eindniveau aantoonbaar halen. De commissie kon zich in het algemeen vinden in de beoordelingen van de bachelorscripties.

In het Eindvak van de bacheloropleidingen kiezen de studenten een functioneel, actueel onderwerp dat voor hen nieuw is. Deze eindvakken zijn thematisch en vakoverstijgend. Deze eindvakken geven studenten een bredere blik, maar de commissie constateert dat de juridische ondergrond niet in alle scripties voldoende zichtbaar is, mogelijk door de keuze voor nieuwe, vakoverstijgende onderwerpen.

De commissie is van mening dat de bachelorscriptie door twee docenten moet worden nagekeken. Dit is op dit moment geen beleid. Als een scriptie rechtsgebiedoverschrijdend is, heeft de commissie er de voorkeur voor dat dit twee docenten van verschillende relevante rechtsgebieden te zijn. De commissie stelt overigens niet voor dit verplicht in te voeren; docenten zijn in staat om over hun eigen rechtsgebied heen te kijken.

Enkele van de scripties van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* die de commissie heeft ingezien, voldoen niet aan de omvangseis voor bachelorscripties. Daarnaast kennen enkele scripties in de ogen van de commissie te weinig synthese. Deze scripties zijn te beschrijvend, de student is onvoldoende uitgedaagd om meer diepgang aan te brengen. Verder is bij enkele scripties onvoldoende duidelijk hoe de begeleidende docent tot een eindoordeel is gekomen en is in een enkel geval het oordeel van de docent in de ogen van de commissie aan de hoge kant. De commissie adviseert de faculteit om een scherpere kwaliteitscontrole op de bachelorscripties en de beoordeling daarvan in te stellen.

De bacheloropleiding *Fiscaal Recht* wordt afgesloten met het Oefenhof, waarvoor een bachelorwerkstuk in de vorm van een uitspraak moet worden opgesteld. De kwaliteit daarvan was voldoende. De commissie is echter wel van oordeel dat het afsluitende werkstuk van deze opleiding niet te vergelijken is met het eindwerkstuk van de andere bacheloropleidingen. De commissie adviseert de opleiding om zorg te dragen dat een bachelorthesis wordt ingebouwd in het programma.

De scripties die de commissie heeft ingezien van de *bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht* zijn van voldoende kwaliteit. Zij heeft geen specifieke opmerkingen ten aanzien van de kwaliteit van deze scripties.

De scripties van de *bacheloropleiding Recht en Management* die de commissie heeft ingezien zijn van voldoende niveau. De commissie is echter van mening dat enkele scripties beperkingen kennen. Enkele kritiekpunten zijn het ontbreken van een verantwoording van de werkwijze, een onvoldoende juridisch en Nederlands taalgebruik, een beperkte juridische literatuurlijst en een rammelende opbouw. Hoewel het niveau van de scripties voldoende is, adviseert de commissie de opleiding om meer te investeren in de begeleiding van studenten bij het opstellen van hun onderzoeksvraag en de uitwerking daarvan in hun scriptie.

Masteropleidingen

De commissie concludeert dat de masterscripties het vereiste eindniveau aantoonbaar halen. De commissie kon zich vinden in de beoordelingen van de masterscripties.

De commissie constateert dat de scripties van de *masteropleiding Rechtsgeleerdheid* die zij heeft ingezien, van voldoende niveau zijn. Zij merkt echter op dat er weinig scripties worden geschreven over de centrale leerstukken van het privaatrecht, bijvoorbeeld op de terreinen van het verbintenissenrecht en het goederenrecht. Er worden bij privaatrecht wel vele scripties geschreven op het terrein van het personen- en familierecht. De commissie had verwacht dat, gezien de naam van de faculteit op dit gebied, scripties van hoog niveau op de terreinen van het verbintenissenrecht en het goederenrecht te vinden zouden zijn. De weinige scripties die op dit gebied worden geschreven, worden bovendien voornamelijk begeleid door docenten met een kleine onderzoeksinstelling, in plaats van door een hoogleraar. De commissie betreurt dit. Overigens is in de andere accenten van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid en in de kleine masteropleidingen een betere verdeling over de centrale leerstukken gevonden.

De scripties van de *masteropleiding Fiscaal Recht* zijn volgens de commissie voldoende, maar van wisselende kwaliteit. De becijfering van de beoordelende docenten is volgens de commissie aan de hoge kant. Een enkele scriptie kent een rommelige opzet en een matige controleerbaarheid. Andere scripties voldoen wel op deze punten.

De scripties van de *masteropleiding International and European Public Law* die de commissie heeft ingezien zijn van goede kwaliteit. De verwerking van literatuur en de verantwoording en uitvoering van de onderzoeken wordt op correcte wijze beschreven.

De commissie kan zich vinden in de beoordeling van de scripties van de *masteropleiding Recht en Management*. Wel vindt de commissie bij één scriptie dat de probleemstelling en de werkwijze beter kan worden onderbouwd. Het oordeel 8,5 van de beoordelende docenten vindt de commissie in dit geval aan de hoge kant.

De scripties van de *masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek* zijn volgens de commissie van voldoende niveau. In één van de scripties ontbreekt echter voldoende verantwoording over de gekozen werkwijze. De oordelen van de commissie over de scripties komen overeen met de oordelen van de beoordelende docenten.

De scripties van de *masteropleiding Milieurecht* zijn volgens de commissie van wisselende kwaliteit. Over enkele scripties is de commissie enthousiast. De probleemstellingen zijn duidelijk aangegeven en de conclusies zijn helder. Het oordeel van de beoordelende docenten komt overeen met het oordeel van de commissie. Bij een andere scriptie beoordeelt de commissie het taalgebruik met matig en vindt de commissie het oordeel 7 aan de hoge kant. Wel voldoen alle scripties die zijn ingezien aan het vereiste wo-niveau.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

F21: Onderwijsrendement

Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen. Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Beschrijving*Bacheloropleidingen*

De faculteit is in 2004 gestart met het opstellen van streefcijfers. Aan de hand van resultaten beslist het faculteitsbestuur ieder jaar of sommige van de streefwaardes bijstelling behoeven. Het streefcijfer voor het percentage positief BSA (van totaal aantal uitgebrachte BSA) was 70 procent in 2008, 72 procent in 2009 en 75 procent in 2010. De vier juridische opleidingen gezamenlijk tonen over de jaren heen een positief BSA van 65 procent. De percentages van de opleidingen wijken niet veel af van dit gemiddelde: Rechtsgeleerdheid 70 procent, Recht en management 68 procent, Internationaal en Europees recht 66 procent en Fiscaal recht 64 procent. Ook tussen de collegejaren zijn er slechts kleine verschillen. Het positief BSA voor Recht en Management was in 2005-2006 relatief laag (53 procent) en in 2007-2008 juist relatief hoog (81 procent). Hiervoor kan de faculteit geen duidelijke verklaring geven.

Het streefcijfer voor het post-BSA rendement (bachelordiploma behaald na x jaar) was 35 procent na drie jaar en 70 procent na vier jaar in 2008. In 2010 is dit omlaag bijgesteld naar 25 procent na drie jaar en 50 procent na vier jaar. Het percentage studenten dat binnen drie jaar het bachelordiploma haalt, is 38 procent gemiddeld over alle FRW-bacheloropleidingen en over twee collegejaren. Het rendement na vier jaar is gemiddeld 68 procent. Voor de afzonderlijke bacheloropleidingen zijn de percentages (gemiddeld) na drie jaar respectievelijk: 45 procent voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, 36 procent voor de bacheloropleiding Recht en management en 36 procent voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht, 22 procent voor de bacheloropleiding Fiscaal recht. Na vier jaar zijn de percentages respectievelijk 72 procent, 72 procent, 64 procent en 54 procent. Het valt op dat het rendement van de bacheloropleiding Fiscaal recht in negatieve zin afwijkt van het overall gemiddelde en van de andere opleidingen.

Masteropleidingen De faculteit heeft geen streefcijfers voor de masteropleidingen geformuleerd.

Van de masteropleiding Fiscaal Recht haalt de afgelopen vier jaar gemiddeld 45 procent van de studenten binnen twee jaar het diploma. Van de masteropleiding Milieurecht is dit gemiddeld 49 procent van de studenten, van de masteropleiding Recht en Management is dit 46 procent en van de masteropleiding International and European Public Law is dit 49 procent. Bij de masteropleiding Rechtsgeleerdheid is gemiddeld 57 procent van de studenten binnen twee jaar afgestudeerd. Het percentage studenten met een diploma na twee jaar is bij de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek 55 procent.

Oordeel

De commissie heeft geconstateerd dat de bacheloropleidingen vanaf 2004 streefcijfers hebben geformuleerd voor het percentage positief BSA en voor het post-BSA rendement. Deze streefcijfers kunnen jaarlijks door het faculteitsbestuur bijgesteld worden. De commissie stelt vast dat de opleidingen niet in alle gevallen de streefcijfers halen. Het valt de commissie samen met de faculteit op dat de rendementen van de bacheloropleiding Fiscaal Recht er in negatieve zin uitspringen. De faculteit heeft hiervoor geen verklaring. De commissie heeft er overigens oog voor dat veel studenten al tijdens hun studie werkzaam zijn in de (juridische) praktijk, wat deels de studievertraging kan verklaren. In de ogen van de commissie dient de

faculteit zich echter in te zetten om de wisselende rendementen te verklaren en zo nodig aan te pakken.

De commissie betreurt het feit dat er geen streefcijfers voor de rendementen van de masteropleidingen zijn geformuleerd. De commissie heeft de rendementen bestudeerd en constateert dat deze aan de lage kant zijn. Een rendement van ten minste 50 procent na twee jaar is naar het oordeel van de commissie al erg minimaal. Maar zelfs dat wordt in de meeste gevallen niet gehaald.

De commissie stelt vast dat de Graduation Day (zie facet 10) die enkele masteropleidingen hebben ingevoerd, een positief effect heeft op de snelheid waarmee studenten hun scriptie afronden.

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Bacheloropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Fiscaal Recht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding International and European Public Law: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Recht en Management: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Masteropleiding Milieurecht: het oordeel van de commissie is **voldoende**.

Oordeel over het onderwerp Resultaten

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de bacheloropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht luidt het **voldoende** en voor de bacheloropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**. Voor de masteropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel **voldoende**, voor de masteropleiding Fiscaal Recht luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding International and European Public Law luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Recht en Management luidt het **voldoende**, voor de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek luidt het **voldoende** en voor de masteropleiding Milieurecht luidt het **voldoende**.

Samenvatting van de oordelen van de commissie

Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Fiscaal Recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Fiscaal Recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Fiscaal Recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Goed
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Bacheloropleiding Recht en Management

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Recht en Management

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Recht en Management* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Onvoldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De masteropleiding Rechtsgeleerdheid voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Fiscaal Recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Goed
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Fiscaal Recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Fiscaal Recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding International and European Public Law

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding International and European Public Law

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding International and European Public Law* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Recht en Management

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Recht en Management

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Recht en Management* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Goed
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Goed
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Goed
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

Masteropleiding Milieurecht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Goed
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Voldoende
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		3. Inzet van personeel	Voldoende
13. Kwantiteit personeel	Voldoende		
14. Kwaliteit personeel	Voldoende		
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Voldoende
		18. Maatregelen tot verbetering	Voldoende
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Milieurecht

De commissie komt, op grond van haar oordelen voor de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Milieurecht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

2. Report on the Master's programmes Law and Technology and International Business Law offered by the University of Tilburg

Administrative data

Master's programme Law and Technology

Name of the programme:	Law and Technology
CROHO number:	60069
Level:	Master
Orientation:	academic
Number of credits:	60 EC
Degree:	Master of Laws
Mode(s) of study:	full time
Location(s):	Tilburg
Expiration of accreditation:	20 March 2012

Master's programme International Business Law

Name of the programme:	International Business Law
CROHO number:	60072
Level:	Master
Orientation:	academic
Number of credits:	60 EC
Degree:	Master of Laws
Mode(s) of study:	full time
Location(s):	Tilburg
Expiration of accreditation:	20 March 2012

The site visit of the assessment committee Law to the Faculty of Law of Tilburg University took place on 16, 17 and 18 November 2010 .

2.0. Structure and organization of the faculty

Tilburg University (UvT) specializes in the field of human and social sciences, with Tilburg Law School (Faculteit Rechtswetenschappen) being one of the six faculties. Tilburg Law School was founded in 1963. Of the 12,629 UvT students, 3,086 are studying at the Law School (as of 11 December 2009).

The management board of Tilburg Law School consists in the Dean (who also administrates the internationalization portfolio), two Vice-Deans (one responsible for the field of education and one responsible for the field research), a student member and the Director in an advisory role.

Tilburg Law School has fourteen departments and institutes:

- Belastingrecht (tax law);
- Business Law;
- Encyclopedie en Rechtsgeschiedenis (jurisprudence and legal history);
- Europees en Internationaal Publiekrecht (European and international public law);
- Privaatrecht [private law]/TISCO (Tilburg Institute for the Interdisciplinary Studies on Civil Law and Conflict Resolution Systems);

- Sociaal Recht en Sociale Politiek (social law and social policy);
- Staats- en Bestuursrecht (constitutional and administrative law);
- Strafrechtswetenschappen (criminal law);
- TILT - Recht, Technologie en Samenleving (law, technology and society);
- Tilburgse School voor Politiek en Bestuur (Tilburg School of Politics and Public Administration);
- INTERVICT (International Victimology Institute Tilburg);
- ReflecT (Research Institute for Flexicurity, Labour Market Dynamics and Social Cohesion);
- TICOM (Tilburg Institute for Comparative and Transnational Law);
- TILEC (Tilburg Law and Economics Centre);

The Faculty Office consists of the following departments:

- Education and internationalization;
- Research;
- Administrative support and communication;
- Computerization and automation;
- Personnel planning;
- Planning and control.

In 2010, Tilburg Law School employed about 220 ‘full-time equivalents’ (fte) of scientific personnel. In addition, the Law School employed about 65 fte of support staff and 16 fte of student assistants.

Each bachelor’s and master’s programme is supervised by a programme coordinator, who is responsible for the quality and improvement of the curriculum, for admission of incoming students and for provision of information to (incoming) students. The ultimate responsibility for the programme rests with the Faculty Board.

2.1. The assessment framework

2.1.1. Aims and objectives

S1: Subject/discipline-specific requirements

The intended learning outcomes of the programme correspond with the requirements set by professional colleagues, both nationally and internationally, and the relevant domain concerned (subject/discipline and/or professional practice).

Description

The goals and objectives of both master’s programmes are presented in appendices D11 and D12. It is shown that the master’s programmes formulated and adopted three types of learning outcomes: learning outcomes in the field of knowledge and understanding, in the field of skills and in the field of attitude.

Master’s programme Law and Technology

Currently, the Law and Technology programme of Tilburg University is unique in the Netherlands. Programmes that show some similarity are Information Law at the University of Amsterdam, Law and Information and Communications Technology at the University of Groningen, and Intellectual Property Law and Knowledge Management at Maastricht University. As stated in the self-assessment report, compared to these programmes, the

Tilburg programme distinguishes itself not only because it covers a broader range of technologies than information technology alone, but also because of its extra-juridical multidisciplinary and broad approach to regulation, in combination with a European and international orientation.

Outside the Netherlands, programmes resembling the Tilburg one are found in Düsseldorf, Hannover (Leibniz University), Namur (FUNDP) and Oslo. The differences between the Tilburg programme and those of Düsseldorf, Hannover, Namur and Oslo are of a similar type as those between the Tilburg programme and the Groningen and Amsterdam programmes. The general approach in Tilburg shows more similarities with the programmes of the Universities of Edinburgh (Innovation, Technology and the Law), Suffolk (Global Law and Technology), Berkeley (Law and Technology), Stanford (Law, Science and Technology), and Ottawa (Law and Technology). All of these provide multidisciplinary programmes, in which public administration and ethics often feature as well.

Obviously, the need for a broad approach to possible regulatory problems with regard to technologies is widely recognized. Although most of the programmes include some elements of the practical contexts in which regulatory problems regarding technologies may arise in the individual courses, Tilburg seems to be unique in stimulating students to combine the research for their thesis with an internship. Another difference concerns the career perspectives for graduates. Whereas all programmes (Tilburg included) prepare for positions in law firms, public administration, business corporations and NGOs, Tilburg purposely modelled the programme in such a way that it also prepares for an academic career. In addition, the programme gives access to training for the legal professions and the judiciary, meeting the so-called ‘civiel effect’ criterion [‘civiel effect’ is the right to start training to become a practising lawyer (‘advocaat), a public prosecutor or a judge in the Netherlands].

Master’s programme International Business Law

The International Business Law master’s programme brings corporate transactions and the teaching of transaction-based skills to the classroom. Most business law programmes implicitly emphasize legal doctrine and legal reasoning. However, a transactional practice demands an additional set of skills. As stated in the self-assessment report, a literature study method alone will not help a young lawyer to identify, evaluate and manage business risks, to structure agreements, to negotiate semesters and to draft documents for complex financial transactions. Traditionally, young lawyers have been expected to learn those challenging skills in practice. The International Business Law programme attempts to fill this gap. Besides leveraging Tilburg Law School’s historical strength in corporate law, competition law and financial regulations, the programme offers students the opportunity to develop and practise transactional skills before graduation and emphasizes that skilled transactional lawyers are more than simply a ‘necessary evil’: they create value for their clients by managing transaction costs and acting as business advisors.

Assessment

The committee studied the learning outcomes of the two master’s programmes and concludes that the formulated learning outcomes enable the students to obtain sufficient knowledge, skills and academic attitudes during the programme. The learning outcomes fit in with the domain-specific requirements. These domain-specific requirements, although broad, give sufficient insight into the requirements established by peers and professional practice.

The committee concludes that the learning outcomes of the two master’s programmes are in line with requirements set by professional colleagues, both nationally and internationally.

Both programmes make clear by the objectives in what respect they distinguish themselves from other programmes with which they compare themselves and which they compete with.

The committee is charmed by the formulation of the objectives and judges this standard good for both master's programmes. The learning outcomes are very explicit in what the Faculty wants to achieve with the programmes and what aspects are deemed to be important.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **good**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **good**.

S2: Bachelor and master level

The intended learning outcomes of the programme correspond with the general, internationally accepted descriptions of a bachelor's qualification or a master's qualification.

Description

During the visit, the committee talked with students about the level of the master's programmes. The students told the committee that, during the master's courses, earlier gained knowledge is deepened. The programme also builds on the legal and academic skills obtained in the bachelor's programme.

Master's programme Law and Technology

The objectives of the programme comply with the Dublin descriptors for graduate programmes. For example, abilities for the application of knowledge and understanding are obtained through skills for objective 2: the ability to independently propose and evaluate possible solutions to problems related to technology from the perspectives of the various relevant legal, meta-juridical and adjacent disciplines. Learning skills are obtained through skills for objectives 3 and 4: the ability to set up and perform independent research regarding regulatory issues relating to innovative technologies and the ability to write academic papers (in English), not merely in the form of case notes but also as (explorative or advisory) reports, memoranda and essays.

Master's programme International Business Law

The objectives of the programme comply with the Dublin descriptors for graduate programmes as described below.

The programme prepares students for the next steps in their careers by providing them with business and legal skills that (1) form a basis for originality in developing or applying ideas (knowledge and understanding); (2) teach them problem-solving techniques in new and unfamiliar environments in multidisciplinary contexts (applying knowledge and understanding); (3) teach them to integrate knowledge and to handle complexity, and to formulate judgements with incomplete data (making judgements); (4) show them communication and presentation techniques for both specialist and non-specialist audiences (communication); and (5) teach them to analyse problems in a manner that may be largely self-directed (learning skills).

Assessment

The committee concludes that the learning outcomes of the programmes concerning the intended level correspond to the Dublin descriptors, which are considered to be general, internationally accepted descriptions of a master's programme. The difference between the master's level and the bachelor's level is adequately reflected in the learning outcomes. This is

also confirmed by students who spoke with the committee. The committee judges the programme for this standard sufficient.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S3: Academic orientation

The intended learning outcomes of the programme correspond with the following descriptions of a bachelor's and a master's qualification:

- The intended learning outcomes are derived from requirements set by the scientific discipline, the international scientific practice and, for programmes to which it applies, the practice in the relevant professional field.
- An academic bachelor's degree (WO Bachelor) has the qualifications that allow access to at least one further programme at an academic Master's level (WO Master) and the option to enter the labour market.
- An academic master's degree (WO Master) has the qualifications to conduct independent research or to solve multidisciplinary and interdisciplinary questions in a professional field for which academic higher education is required or useful.

Description

Master's programme Law and Technology

The objectives of the programme reflect commonly accepted goals of academic teaching, such as logical reasoning and critical analysis, the ability to assess the results of academic research, to keep abreast of the state-of-the-art in disciplines relevant to the regulation of technology, and to cooperate with experts from other relevant disciplines. Skills for objectives 3-5 and attitudes for objectives 1-3 specifically reflect generally accepted academic standards for researchers regarding communicative skills, critical introspection and the readiness to apply methodological and ethical criteria to one's own work.

Master's programme International Business Law

As stated in the self-assessment report, the International Business Law master's programme is interdisciplinary in nature with an emphasis on legal knowledge, as a lawyer in an organization involved in international business transactions. Business and law are so intertwined that lawyers require in-depth knowledge of both disciplines. Graduates of the International Business Law programme can only excel as a lawyer if they know the law concerning corporations, joint ventures, intellectual property and securities. Yet they should also be familiar with the business concepts concerning governmental incentives, compensation and finance and capital structures. The International Business Law programme teaches students how to think about business organizations and transactions both as business people and as lawyers, how to solve problems by using a range of legal tools, and how to understand the environment of a business well enough to allow them to go beyond the problem-spotting mode into the problem-solving mode.

The programme has both positive and normative goals. It teaches the patterns of contractual governance that have emerged with respect to different types of transactions. Perhaps more importantly, it teaches students how business parties may more effectively govern their relations: how should parties order their commercial transactions? The ongoing economic shifts resulting from the crisis in the global capital markets are likely to accelerate a trend towards interdisciplinary programmes.

Assessment

The committee studied the learning outcomes of both master's programmes from the perspective of its orientation. In the assessment of Standard 1 (subject/discipline-specific requirements), the committee concludes that the learning outcomes sufficiently correspond to

both scientific and professional requirements. The committee noted that the learning outcomes also refer to the ability to conduct scientific research and to communicate the results. The committee judges that the master's programmes correspond to national/international requirements within the scientific domain. The committee noted that the master's degree students are qualified to conduct independent research and to solve multidisciplinary and interdisciplinary questions in a relevant professional field.

Specifically, the committee concludes that the qualifications of the *master's programme Law and Technology* are academically oriented. This is shown, among other, by the qualification 'is able to set up and perform independent research regarding regulatory issues relating to innovative technologies, i.e. graduates will be able to formulate a research question and objectives and to set up and carry out a research project in order to answer that question and objectives and to set up and carry out a research project in order to answer that question and achieve those objectives'.

In addition, the committee concludes that the qualifications of the *master's programme International Business Law* are academically oriented. This is shown, among other, by the qualifications 'is able to perform a literature search' and 'possesses research skills such as theory building, methodology interpreting data'.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

Assessment of the theme Aims and objectives

The committee arrived at an overall assessment of the theme Aims and objectives on the basis of its assessments of the separate standards. For the master's programme Law and Technology, it judges this theme satisfactory. For the master's programme International Business Law, it judges this theme satisfactory.

2.2.2. Curriculum

Description of the curricula of the programmes

The structure of the two master's programmes is presented in appendices E11 and E12.

Master's programme Law and Technology

The master's programme Law and Technology consists of the following elements:

- a. Innovative Technologies, Risks and Regulation (6 EC)
- b. European Intellectual Property Law and Technology (6 EC)
- c. Students can choose five courses from lists C1 and C2. Students need to choose at least two courses from list C1.
- d. Thesis Law and Technology (18 EC).

List C1:

- Cybercrime (6 EC)
- Contracts and ICT (6 EC)
- Liability and the Internet (6 EC)
- International and European Regulation of Biotechnology (6 EC)
- Technology and Intellectual Property Rights Management (6 EC)

- Electronic Commerce: European Legal Aspects (6 EC)
- Privacy and Data Protection (6 EC)

List C2:

- European Communications Law (6 EC) (not offered in 2009-2010)
- Governance in the EU: Current Issues (6 EC)
- The European Union and its Member States (6 EC)
- Human Rights Law (6 EC)
- International and European Environmental Law (6 EC)
- Onderhandeling en Mediation (6 EC)
- Trade and WTO Law (6 EC)
- Burgerlijk Procesrecht en geschiloplossing (6 EC, compulsory for students who want to obtain civil effect).

Master's programme International Business Law

The master's programme International Business Law consists of the following compulsory courses:

- Banking and Securities Regulation
- Business Law and Economics
- Competition Law
- International Business Law I
- International Business Law II
- International Company Law
- Primer on International Business Law

Students can choose between two specializations: Business Law and Competition Law.

Recommended Business Law specialization courses are:

- Comparative Corporate Governance
- Corporate Finance
- Several seminars on business law topics

Recommended Competition Law specialization courses are:

- Advanced Competition Law and Economic Regulation
- European Communications Law
- Intellectual Property Law
- State Aid and Public Procurement
- Trade and WTO

The thesis of International Business Law consists of:

- Legal Negotiation Workshop: foreign guest lecturers are invited and workshops are offered as part of this course to ensure that high-quality theses are produced.
- Thesis on research in the area of the master's programme.

S4: Requirements for academic orientation

The proposed curriculum meets the following criteria for an academic orientation:

- The students develop their knowledge through the interaction between education and research within the relevant disciplines
- The curriculum corresponds with current developments in the relevant discipline(s) through verifiable links with current scientific theories
- The programme ensures the development of competences in the field of research
- Where appropriate, the curriculum has verifiable links with the current relevant professional practice.

Description

According to the self-assessment report, both programmes guarantee interaction between teaching and research and a close connection in the specific courses with developments in relevant disciplines. Each member of the teaching staff is involved in national and international research programmes. In many of these, they cooperate with peers from universities in the Netherlands and abroad. The subjects they teach belong to their own discipline and field of specialization and research. Case studies and illustrative materials are often borrowed from their research. Some students are even involved in the research projects as research assistants.

Most of the courses include an assignment in the form of individual or collaborative research or an examination for which the student has to write a position paper or essay. Most of the skills for scientific research are developed by preparing and writing the master's thesis. This process is closely supervised and coached during a fixed trajectory for students and supervisors in the students' second semester.

Connections with current practices in the relevant professions are guaranteed in part by the close connection of the teaching staff to research, since part of the research is practice-driven. Furthermore, students are encouraged to include internships in their preparations for the thesis.

Assessment

The committee concludes that the master's programmes satisfy the requirements set for an academic orientation. During the site visit, the committee noted that the interaction between education and scientific developments is well integrated in the programmes, both with students and lecturers, while connections are made with current practice in the relevant professions. Because of this well integrated interaction between education and scientific developments, the committee judges this standard for both master's programmes good.

Master's programme Law and Technology

The committee noted that the master's programme Law and Technology has a close connection to research. There is a very good balance between a scientific and a practical orientation. Students report that all lecturers bring in their own scientific research in the courses. A lot of course material consists (partly) of own articles and actual cases.

Although not all academic skills are part of the compulsory courses, the committee noticed that the writing skills are trained well in the courses. Students report that they get well prepared for writing a Master thesis. Within every course students have to write an essay or paper on which they receive individual feedback. Because the number of students is relatively small, staff members are able to pay a lot of attention to this aspect.

Since last year a specific office is offered to the students. In this office students have meetings and work on their thesis. Because this office is located on the same floor as the offices of the

lecturers, it is easier for students to stay in contact with their lecturers. Students report to the committee that this works very well: it is easier for them to stay in contact with the lecturers. The committee welcomes this initiative of the master's programme.

Master's programme International Business Law

The committee noted that the master's programme International Business Law is a theoretical as well as a practical programme with a broad range of applications of importance to society. Many of the advanced courses of the master's programme are linked strongly to the lecturer's active research. The committee noted that the programme responds very well to the continuing developments in the field of business law. Students and alumni the committee spoke with were very enthusiastic about the interaction between education and research in the programme. Alumni are very positive about the usability of the (research in) the programme in the work field.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **good**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **good**.

S5: Correspondence between the aims and objectives and the curriculum

The curriculum is an adequate realization of the intended learning outcomes of the programme. This regards the level, the orientation and the subject/discipline-specific requirements.

The intended learning outcomes are adequately translated into the educational goals of the curriculum or parts thereof.

The contents of the curriculum ensure the students' achievement of the intended learning outcomes.

Description

The link of the knowledge, skills and attitude objectives with the courses is summarized by the two master's programmes in matrices in the self-assessment report.

Master's programme Law and Technology

All parts of the programme provide integrated knowledge of European and international law. Integrated knowledge from meta-juridical and adjacent disciplines is mainly imparted in one compulsory subject (an introductory course on risks and regulation), the thesis trajectory and two of the A electives (provided by TILT). Relevant practical contexts are highlighted in the compulsory courses, the thesis and three of the A electives. The programme as a whole provides the student with an integrated view of regulation of technology in general. Nonetheless, this objective is given special attention in the (compulsory) introductory course on risks and regulation and in the thesis trajectory.

The skills objectives S1, S2 and S6 are trained in all courses and in the thesis trajectory. Starting points for the skills objectives V3-5 are given in all parts of the programme and are also given special attention in some of the A electives and the thesis trajectory. Attitude objectives A1-3 receive special attention in the compulsory courses, some of the A electives and the thesis trajectory.

Master's programme International Business Law

The courses are designed to provide participants with a firm understanding of the legal, policy, institutional and cultural issues that arise in business transactions, particularly those transactions which involve doing business in an international setting.

Assessment

The committee observed that the matrices presenting the link between learning outcomes and courses, as presented in the self-assessment report, provide a clear overview of the extent to

which the various learning outcomes are found in the master's programmes. The committee concludes that the programmes are an adequate realization of the intended learning outcomes of the programme and that the master's programmes give students the opportunity to achieve the intended learning outcomes.

The committee judges this standard good for the *master's programme Law and Technology*. The committee is of the opinion that the programme more than meets the criteria for this standard because the students are sufficiently trained in the core discipline. The committee concludes that the programme is very well thought out and clear. The committee is enthusiastic about the transdisciplinair approach used in the programme.

For the master's programme International Business Law the committee judges this standard sufficient.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **good**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S6: Consistency of the curriculum

The contents of the curriculum are internally consistent.

Description

Master's programme Law and Technology

The self-assessment report states that because intra- and extralegal multidisciplinary and a generally broad approach to regulation are the main characteristics of the programme, special measures have been taken to avoid that students get lost. First and foremost, the staff teaching the compulsory courses and A electives are well-acquainted with the programme as a whole and with the programmes of the individual courses of colleagues. There is some deliberate overlap in the use of examples and illustrative cases, which subsequently are elaborated from different perspectives. Second, the compulsory subject on risk and regulation is taught in the form of an introductory crash course to make the students acquainted with recurring concepts, definitions and distinctions and with the diverse legal, meta-juridical and adjacent disciplines the students will come across in the rest of the course. Finally, helping students to acquire an integrated view of the regulation of technology is part of the thesis trajectory.

As to their optional subjects, students are free to choose five courses. These can be chosen from two sets, A and B. Set A includes courses strictly relating to law and (some form of) technology which are taught by TILT staff members. Set B includes six courses that are relevant to the domain of law and technology. Students must choose at least two optional subjects from set A but may choose all of them. They may choose a maximum of three optional subjects from set B. Every year, the programme board considers what courses will be included in set B. In practice, most students choose their optional subjects from set A.

Master's programme International Business Law

The programme is composed of two parts, each taking up one semester. The first part is designed to introduce students to the economic and legal tools necessary to evaluate business organizations and transactions. The students start with an introductory course, A Primer on International Business Law, which introduces them to the basic notions and ideas that will allow them to better understand the other courses comprising the International Business Law

programme. The lectures focus on the main elements of corporate finance and company law, competition law and regulation, and the law and economics of financial markets.

During the second semester of the programme the tools developed in the first part are applied to different real-world transactions. Students also have to write a master's thesis. The thesis project engages students in scholarly research on business law and/or competition law.

The compulsory courses for the International Business Law master's programme are described before. Students will also be able to choose from a range of electives. To help students to make choices leading to a consistent programme that will increase their career possibilities, students can follow a predefined specialization in the areas of Business Law or Competition Law. These specializations prevent students from overloading themselves with additional courses. These specializations are not compulsory but mere recommendations tailored to the needs of most students.

Assessment

The committee studied the internal coherence of the master's programmes and concludes that the substantive consistency in the programmes is logical and adequate.

The *master's programme Law and Technology* introduced last year two crash courses, one in the first semester and one in the second semester, to give an overview of the contents of the programme. The committee noted that this contributes to clarity on the coherence of the programme for students. The set of optional subjects is well balanced and prescriptive enough to ensure a coherent programme for all possible options.

Students of the *master's programme International Business Law* can choose between two specializations: Business Law and Competition Law. The committee studied the possible options within these two specializations and concludes that they both offer a consistent package of courses.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S7: Workload

The curriculum can be successfully completed within the time set, as certain programme-related factors that may be an impediment in view of study progress are eliminated wherever possible.

Description

Master's programme Law and Technology

At the annual master's programme feedback colloquia (see also standard 17), students told the coordinators that the general study load of the programme was rather heavy but manageable. During the first few years of the programme, students complained about the fact that the workload was not spread over the academic year in a balanced manner. There were serious peaks in December and May/June because of the concentration of tests during these periods. The staff responded to this complaint in two ways: (a) by bringing in more varied test forms (fewer academic papers, more written examinations and more mid-term tests/assignments during the semester) and (b) by introducing the form of two crash courses of a preparatory character, Innovative Technologies, Risks and Regulation (semester 1) and European Intellectual Property Law (semester 2), with tests already in the second month of the semester. The crash courses are also meant to give the students a better grasp of the main

concepts, definitions and models used in the entire programme. In addition, in some courses, reading materials and video footage are accompanied by special assignments in order to facilitate processing by the students.

Master's programme International Business Law

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Assessment

On the basis of the self-assessment report and information collected during the site visit, the committee concludes that there are no major impediments to study progress. The committee states that the students also recognize no major impediments to study progress. The interviews with students as well as the evaluation results show that the programmes are qualified as very challenging by (international) students. The average student does not experience an extreme high workload. Consequently, the committee judges the programme on this criterion sufficient.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S8: Admission requirements

The structure and contents of the intended curriculum are in line with the qualifications of the incoming students:

- Academic bachelor's programme (WO Bachelor): VWO (pre-university education), first-year certificate from a *hogeschool* (HBO) or similar qualifications, as demonstrated in the admission process
- Master's programme (WO Master): a bachelor's degree and possibly a selection (with a view on the contents of the discipline).

Description

Master's programme Law and Technology

Dutch and foreign students must have a university-level bachelor's degree to enter the master's programme. Students with a bachelor's degree in law can be admitted directly. Dutch students who have earned a bachelor's degree in Dutch Law, International and European Law, Tax Law, Law and Management or a comparable bachelor's law degree will be automatically admitted to the programme. Students with a bachelor's degree in a related academic field may submit a request for admission to the master's programme (LLM) in Law and Technology. The Admission committee decides on each individual case as to whether and under what conditions admission can be granted. If students do not fully meet the requirements, supplementary courses or supervised reading prior to the beginning of the programme or during the first semester will be required. Students must have a demonstrable interest in technology-society interaction. They need not have previous experience in technology.

Students with a bachelor's or master's law degree from an institution of higher professional education (*hogeschool*, HBO) can be admitted to the Law and Technology master's Programme by participating in the pre-master's programme. This programme consists of courses of the bachelor's programmes Dutch Law ('Rechtsgeleerdheid') and International and European Law ('Internationaal en Europees recht') complemented with a course Judicial Academic Skills ('Juridische academische vaardigheden'). On top of this programme, the English-language bachelor's course of Law and Technology is recommended.

From the master's programme feedback colloquia it appears that there are very few problems regarding the transition from previous programmes to this master's programme. Some foreign students initially encounter minor problems regarding adaptation to the Dutch educational system. Non-EU students, especially Asian students, also appear to need some help with European law and European institutions. Candidates from the Netherlands who are not in possession of a bachelor's degree in law but have another relevant background (such as a HBO law degree) can enter the programme after they have completed a pre-master's programme. The pre-master's programme takes 12-18 months. Most students who have taken this route do not experience any serious problems in their master's programme. Students with an academic background in technology seem to do better than students with a HBO law degree. It should be kept in mind, however, that the number of students taking the pre-master's programme is low (one or two per year).

Master's programme International Business Law

Dutch students with a bachelor's degree in International and European Law, Dutch Law or Law and Management ('Recht en Management') are admitted to the programme. Students with a bachelor's degree in Tax Law ('Fiscaal Recht') must take the following courses first: Advanced European Law ('Verdiepend Europees recht') (11 EC) or European Community Law and its Application at the National Level ('Europees gemeenschapsrecht in de praktijk') (6 EC) plus Competition Law ('Mededingingsrecht') (6 EC).

Foreign students must meet the following criteria:

- A university-level degree in law;
- A strong academic record as evidenced, among other elements, by their academic results. Candidates are strongly advised to provide evidence of their standing within their class: top 20 percent, next 20 percent, average, etc.;
- A good command of English (with TOEFL (Test of English as a Foreign Language) or Academic IELTS (International English Language Testing System) minimum scores or equivalent).

Each application is assessed individually by the programme coordinator and the Admission committee of Tilburg Law School.

Assessment

The committee examined whether the qualifications of incoming students match the contents of the master's programmes. The committee concludes that the programmes meet the criteria for this standard.

Master's programme Law and Technology

The committee examined the admission requirements for the master's programme Law and Technology and concludes that the qualifications of incoming students are in line with the structure and contents of the intended curriculum. The committee found that at least four bachelor's degrees give direct admission to the programme without restrictions.

A large number of UvT bachelor's graduates continue their studies at UvT and are unconditionally admitted to the programme. The committee appreciates the growing enrolment percentage of students with a bachelor's degree from other universities: last year more than half of the students enrolled with a bachelor's degree from elsewhere.

Students with a bachelor's or master's law degree from an institution of higher professional education (HBO) can be admitted to the Law and Technology master's Programme by participating in the pre-master's programme. The committee identified no structural problems concerning the standards of HBO graduates. The committee concludes that the pre-master's programme provided is sufficient.

Master's programme International Business Law

The committee examined the admission requirements for the master's programme International Business Law and concludes that the qualifications of incoming students are in line with the structure and contents of the intended curriculum. The committee noted that at least three bachelor's degrees give direct admission to the programme without restrictions.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S9: Credits

The programme meets the legal requirements regarding the range of credits:

- Academic bachelor's programme (WO Bachelor): 180 credits
- Academic master's programme (WO Master): a minimum of 60 credits.

Description

The curriculum of the master's programme Law and Technology comprises 60 EC.

The curriculum of the master's programme International Business Law comprises 60 EC.

Assessment

The *master's programme Law and Technology* **complies** with the legal requirements for the range of credits.

The *master's programme International Business Law* **complies** with the legal requirements for the range of credits.

S10: Coherence of structure and contents

The educational concept is in line with the aims and objectives.

The study methods correspond with this educational concept.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard. This report provides information on the Graduation Day, in which the master's programmes *Recht en Management en Sociaal Recht en Sociale Politiek* participate. The master's programmes *Law and Technology* and *International Business Law* participate in the Graduation Day as well. It is a festive formal closure of the Master year and a clearly marked end of the programme.

Master's programme Law and Technology

Most of the courses consist of a mix of traditional lectures, discussions, group work and individual and group assignments of different types. The compulsory courses are given in the form of crash courses over a period of five to six weeks, with two lectures a week. This form is best suited because of the lectures' introductory character, to the courses in general and to intellectual property law.

The C1 electives start as soon as the compulsory courses are finished. In many courses, the internet is used to facilitate cooperation and accessibility of sources. In some courses, digital footage is included in the learning materials. The programme coordinators have launched a student portal to give both students who are already in Tilburg and students who are enrolled for the course but are still in another country easy access to a lot of practical information on their studies. For instance, there are links to information about the curriculum, latest news, the thesis trajectory, internships and help for students with deficiencies in European law. Students are expected to keep up with the lectures by studying reading materials and video footage. Sometimes they are motivated to do so by means of extra assignments, such as exercises in which they have to answer questions about the materials or in which they have to ask questions (to be answered by fellow students and checked by teaching staff).

Master's programme International Business Law

A distinctive element of the academic experience at the International Business Law programme is the case method of instruction. In contrast to a purely lecture-based approach to education, class time is also spent discussing cases about actual business problems and solutions. Under the direction of a faculty member, students strengthen the communication and analytical skills essential for any business lawyer. By having the opportunity to discuss and actively defend their positions, students have a safe environment to learn to persuade and inspire others, to reconcile differing viewpoints and to prioritize objectives and capitalize on opportunities.

Students find the Business Law programme challenging, and the case method allows for complete understanding and integration of the materials. It provides students with the opportunity to read and consider each case on their own, identifying problems and defining solutions and sharing their ideas with their fellow students, and discussing the case in class; and to reflect on how their initial ideas changed as a result of input from the professor/lecturer.

Assessment

The committee studied the programme in terms of coherence of structure and contents. General remarks with regard to this are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

The committee is positive about the Graduation Day at the end of the Master year, in which both master's programmes participate. This festive formal closure of the Master year sets a clear deadline which avoids unnecessary delays in writing and finishing the master's thesis (see also standard 21).

Master's programme Law and Technology

In November, students start writing their thesis proposal. The committee agrees with this early start so that the students are focused on the thesis from an early stage.

The committee noticed that some staff members are trying out creative, new didactical forms such as 'Pecha Kucha'. Pecha Kucha is a presentation methodology for short, creative presentations. The committee welcomes the use of new, creative forms of teaching.

Master's programme International Business Law

Within the programme a lot of case studies and practical examples are used. The committee is enthusiastic about the time spent on discussing and working on cases about actual business

problems and solutions. Students report that they are stimulated to work very hard, working most of the time in small groups on real-live problems.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S11: Learning assessment

By means of evaluations, tests and examinations, the students are assessed in an adequate and for them insightful way to determine whether they have achieved the intended learning outcomes of the programme or parts thereof.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Master's programme Law and Technology

The programme coordinators consider exams to be an integral part of the teaching process. This means not only that the students are expected to learn from their exams but also that exams are sometimes integrated in the individual courses in the form of assignments (tests with regard to readings and video footage; evaluation of students' answers to fellow students' questions in Discussion Board Panels in Blackboard, mid-term tests about part of the study materials, etc.). The staff members see to it that examinations show a variety of forms and are well distributed over the semester.

The thesis trajectory is rather strict for both students and lecturers/supervisors (two per student) because of the importance for students to finish their studies in time.

Master's programme International Business Law

Collaboration and teamwork are hallmarks of the different examination forms – take-home exams, preparing papers and presentations – that are used in the International Business Law programme. The curriculum is viewed as being challenging, rewarding and exciting, and students are often encouraged to work on assignments in groups. The experience of the programme is that through group discussions the knowledge and understanding of legal problems and solutions is more thorough than when students work individually. Moreover, students learn how to work within a group while mastering new concepts and skills. These alternative testing methods allow for both the theoretical and practical skills to be assessed in one session. Another advantage according to the programme is that most students feel less stressed, leading to a more effective learning experience.

The programme depends on courses and examination methods by which students learn as much from each other as from their instructors. For that reason innovative examination methods such as take-home exams and group assignments are used to teach students to work and perform in teams and assist students in building connections and a network.

Assessment

The committee examined the learning assessment procedure and concludes that examinations as well as assessments are adequately related to the programme. The committee concludes that the programmes fulfil the requirements of this standard. There is a variety of assessment forms and there is a good balance between individual and group assignments.

General remarks with regard to the assessment are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

Assessment of the theme Curriculum

The committee arrived at an overall assessment of the theme Curriculum on the basis of its assessments of the separate standards. For the master's programme Law and Technology, it judges this theme **satisfactory**. For the master's programme International Business Law, it judges this theme **satisfactory**.

2.2.3. Staff

S12: Requirements for academic orientation

The programme meets the following criteria for the deployment of staff for a programme with an academic orientation: teaching is principally provided by researchers who contribute to the development of the subject/discipline.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Assessment

The committee studied the requirements for the academic orientation of staff members and concludes that the master's programmes meet the criteria expected of a scientific degree programme.

All senior researchers of the *master's programme Law and Technology* are involved in the programme. Currently not all postdoctoral workers are active in the programme, but the programme committee assured that this will change in the near future.

General remarks with regard to this issue are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S13: Quantity of staff

Sufficient staff are deployed to realize the desired quality of the programme.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

The *master's programme Law and Technology* has a relatively small team of highly specialized lecturers. Also the *master's programme International Business Law* reports that, given the growing number of students, the volume of staff actively involved in the programme is rather small.

Assessment

The committee studied the quantity of staff and concludes that enough staff members are available to ensure the desired quality of the programme. General remarks with regard to the quantity of staff are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

The *master's programme Law and Technology* reports that the specialization of the lecturers makes it sometimes difficult to find replacement for absences, because the programme has a relatively small team of highly specialized lecturers. The committee is aware of this weakness but does not find it a threat to the quality of education.

As mentioned above, the volume of staff actively involved in the *master's programme International Business Law* is rather small. The committee noticed that the programme is still able to offer the master's programme with the present staff but agrees with the programme committee that the quantity of staff needs to be given attention.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S14: Quality of staff

The staff deployed are sufficiently qualified to ensure that the aims and objectives regarding the content, didactics and organization of the programme are achieved.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Assessment

The committee assessed the quality of the staff and concludes that the staff employed are qualified to ensure that learning outcomes are achieved in terms of content, didactical quality and organization of the programme. General remarks with regard to the quality of staff are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

Assessment of the theme Staff

The committee arrived at an overall assessment of the theme Staff on the basis of its assessments of the separate standards. For the master's programme Law and Technology, it judges this theme satisfactory. For the master's programme International Business Law, it judges this theme satisfactory.

2.2.4. Services

S15: Facilities

Housing and facilities are adequate to achieve the learning outcomes.

Description The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Assessment

The committee inspected the facilities of Tilburg Law School. On the basis of the observations, the information provided in the self-assessment report, interviews with students and the guided tour, the committee concludes that the material facilities are highly adequate and sufficient from the perspective of the programme's learning outcomes. General remarks with regard to the facilities are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **good**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **good**.

S16: Tutoring

Tutoring and information provision for students are adequate in view of study progress.

Tutoring and information provision for students meet the students' needs.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Assessment

The committee studied the ways in which Tilburg Law School takes care of tutoring and information provision for students and concludes that tutoring is adequate with regard to study progress and fulfils students' requirements. General remarks on tutoring are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

Assessment of the theme Services

The committee arrived at an overall assessment of the theme Services on the basis of its assessments of the separate standards. For the master's programme Law and Technology, it judges this theme satisfactory. For the master's programme International Business Law, it judges this theme satisfactory.

2.2.5. Internal quality assurance system

S17: Periodical evaluations

The curriculum is periodically evaluated in the light of verifiable objectives and other measures.

Description

The Law and Technology master's programme and the International Business Law master's programme are subject to the same system of internal quality assurance that applies to other Tilburg Law School programmes.

Master's programme Law and Technology

For the evaluation of individual courses, the curriculum and the general approach of the programme, the coordinators use student feedback colloquia (once a year in May), regular coordinators' discussions and staff meetings about relevant topics (overlap between courses, lacunae in courses/curriculum, introduction of new courses, etc.). In addition, the master's programme evaluates each course with a paper evaluation form filled in by students during the last meeting. Lecturers are able to change and add questions to this form, so it can be adjusted to the content and didactics of the course.

Master's programme International Business Law

To determine if the programme is doing an effective job in teaching the requisite skills to Dutch and foreign students, it is important to evaluate the performance of students. This is done at several levels:

- Constant dialogue between the programme coordinator and students (after classes, during internships at Philips, during research assistantships at the Business Law Department, during social events such as Christmas Dinner and Graduation Day);
- Discussing the course materials with the responsible lecturers. This is needed because the lecturers constantly update their materials to ensure for the students a state-of-the-art programme. Since the courses are generally taught by a small group of professors, the programme is able to make cross-references and avoid overlap;
- Monitoring the students' results;
- Tracking alumni to demonstrate the programme's effectiveness. The programme is currently establishing an integrated database that facilitates tracking of alumni. Alumni tracking and the subsequent development of a strong connection between alumni and the programme will help the programme to maintain an up-to-date profile.

In order to improve the quality of the programme, and hence students' performance, a yearly assessment meeting is scheduled with a number of students.

The Department of Business Law appointed an assistant coordinator, who provides information and assistance to all master's students. Most importantly, she helps to create a climate of support and encouragement for the students' academic and personal concerns. For some foreign students the programme constitutes their first encounter with the Netherlands (and sometimes even their first stay abroad);

Assessment

The committee studied the periodical evaluations and the system that leads to these evaluations. It concludes that parts of the programme (courses) as well as the programme as a whole are evaluated periodically in the light of verifiable objectives. General remarks with

regard to the evaluations are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

As mentioned above, the *master's programme Law and Technology* evaluates each course with a paper evaluation form filled in by students during the last meeting. The committee is positive about this extra evaluation form used in the master's programme, which provides specific separate information on all the courses.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S18: Measures for improvement

The outcomes of the evaluation form the basis of verifiable measures for improvement that contribute to achievement of the objectives.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Master's programme Law and Technology

On the basis of the evaluations, the coordinators produce an annual policy document in which they describe weaknesses and strengths and propose changes to individual courses and the programme as a whole. This document is discussed with the teaching staff and submitted to the Education committee and the Faculty Board. Some changes can take effect only after a procedure in the Education committee and the Faculty Council.

Major changes over recent years following these evaluations have been: elimination of a course on e-government from the programme (because of lack of intellectual challenge and overlap with a course on privacy and data protection), extension of the number of C2 electives from two to six, restriction of the number of compulsory courses from four to two, redesign of the two compulsory courses, introduction of the internship as a 'natural' albeit not compulsory element of the programme, introduction of the strict thesis trajectory, and introduction of a special student portal for Law and Technology students.

Master's programme International Business Law

The outcomes of the evaluation form the basis of verifiable measures for improvement that contribute to achievement of the objectives. Currently, the following matters receive special attention:

- The selection and admission process regarding foreign students is going to be refined;
- The introduction programme will make it possible for foreign students to meet their Dutch colleagues. Currently, students mingle for the first time during the yearly Christmas Dinner. It is necessary to encourage Dutch students to register for the programme too. This could be done by creating a special website through which students can register or indicate their interest in the programme;
- Introduction of the Alumni Board: students will also be responsible for setting up an alumni network;
- Introduction of the Discussion Group committee: students will be responsible for the organization of a number of seminars and guest lectures;
- A core value of the International Business Law programme will be the individual student's contribution to and learning from other students. From the academic year

2010-2011, students will be assigned to a learning team which will be led by a Business Law Department PhD student.

Assessment

The committee studied the way in which measures for improvement are dealt with by Tilburg Law School. It concludes that the evaluation procedures form the basis for verifiable measures for improvement contributing to the achievement of the learning outcomes. General remarks on the measures for improvement are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S19: Involvement of staff, students, alumni and the professional field

Staff, students, alumni and the relevant professional field will be actively involved in the internal quality assurance system.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Master's programme Law and Technology

The programme coordinators try to stay in contact with alumni by offering access to a special group on LinkedIn: Alumni TILT - Tilburg Institute for Law, Technology, and Society. The International Office maintains a special group on Facebook for foreign graduates. The coordinators manage a pool of providers of internships. Every now and then, they discuss the programme with these representatives of corporations and firms.

Master's programme International Business Law

The assistant coordinator stays in close contact with alumni to learn about the alumni's experiences with the programme. The establishment of an official International Business Law (IBL) alumni network will further contribute to the quality of the programme.

Assessment

The committee studied the involvement of staff, students, alumni and the professional field in the programme and its quality assurance system and concludes that the programme fulfils the requirements for this standard. General remarks on the involvement of the various stakeholders are included in the report about the bachelor's programmes and the other master's programmes of Tilburg Law School.

The *master's programme Law and Technology* reports that almost all students are present at the panel meetings. The committee is enthusiastic about this involvement of the whole group of students.

The committee is enthusiastic about the involvement of alumni in the *master's programme International Business Law*, for example by introducing an Alumni Board (see standard 18). It is clear to the committee that the programme works hard to stay in contact with their alumni and to profit from these contacts.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

Assessment of the theme Internal quality assurance system

The committee arrived at an overall assessment of the theme Internal quality assurance system on the basis of its assessments of the separate standards. For the master's programme Law and Technology, it judges this theme **satisfactory**. For the master's programme International Business Law, it judges this theme **satisfactory**.

2.2.6. Results

S20: Achieved learning outcomes

The achieved learning outcomes correspond with the aims and objectives regarding level, orientation and subject/discipline-specific requirements.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

Master's programme Law and Technology

Students mostly start working on their master's thesis at the end of their first semester. Until 2008-2009, they could send a proposal for a topic and a brief abstract to the thesis coordinator. The coordinator then assigned a supervisor and a second reader. The manner of coaching was left to the discretion of the supervisor and the student. From 2009-2010, a more rigid trajectory applies: all students attend an introductory meeting on thesis writing and internships in the second month of their first semester. They must submit a topic and an abstract for their thesis in the fourth month of their first semester. Then they are assigned a supervisor and a second reader. Subsequently, the supervisor and the students have to meet once a month in order to discuss drafts of chapters of the thesis. In the fifth month of the students' second semester, a draft of the complete thesis must be available to the supervisor and the second reader. On the basis of their comments the student writes the final version of the thesis. The thesis is defended in the sixth month of the student's second semester. Graduation takes place two weeks later.

Master's programme International Business Law

International Business Law students write their master's thesis in one of the following areas: (1) Business Law, (2) Competition Law, or (3) a different legal topic, for instance Sports Law. If students decide to write a thesis in area (2) or (3), they will follow an individual process supervised by one or more faculty members. However, most students (ca. 90 percent) prefer to focus on a Business Law topic. To ensure the best possible support (minimizing delay in the writing process), each student is assigned to a specific Thesis Team. These Thesis Teams - groups of five to six students - provide additional support to help students work through the thesis process. Thesis Teams are not expected to provide all the answers to students' questions; rather, students work within a group while mastering new concepts and skills. The instructors will discuss the progress of the thesis separately with each team on a regular basis. The experience is that the group (or collective) approach has a positive effect on the quality of the theses since students are more aware of the progress of their peers in the writing process.

Assessment

The committee assessed in what way the programme guarantees that the achieved learning outcomes correspond to the objectives. The committee assessed the achieved learning

outcomes by inspecting a selection of theses from all the programmes. It made a random selection of three from the list of the 25 most recently completed theses from each programme; it received the associated assessment forms. Consideration was given to the grading (low, average and high grade) and the supervisor (the selected theses had different supervisors). The committee members read the theses, and assessed their presentation of the problem and review of the literature, methods and their justification, conclusion and discussion, structure, legibility and verification. It found that these works meet the aims and objectives regarding level, orientation and subject/discipline-specific requirements.

The overall conclusion is that the quality and level of the theses of both master's programmes are satisfactory. By and large, the committee agreed with the grades awarded by the supervisors. However, some theses of the *master's programme Law and Technology* tend to be quoted too generously according to the committee.

The committee concludes that the programmes fulfil the requirements of this standard. General remarks on the achieved learning outcomes are included in the report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

S21: Study progress

Target figures that are comparable to other relevant programmes are formulated to express the expected success rate.
The programme's success rate complies with these target figures.

Description

The report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School includes Faculty information on this standard.

From 2009-2010 all students of the *master's programme Law and Technology* start working on their master's thesis in an early stage (see standard 20 for the trajectory). It is expected that this trajectory will help students to speed up the process of writing the thesis and make coaching more efficient. This is especially important as most (foreign) students have limited possibilities of staying in the Netherlands.

Assessment

The committee examined the study progress of the programmes, causes of delay and measures taken to minimize delay. It concludes that the programmes fulfil the requirements of this standard. General remarks on study progress are included in the report about the bachelor's programmes and other master's programmes of Tilburg Law School.

The committee is positive about the Graduation Day at the end of the Master year, in which both master's programmes participate (see also standard 10). This festive formal closure of the Master year sets a clear deadline which avoids unnecessary delays in writing and finishing the master's thesis.

The committee is enthusiastic about the early start of work on the master's thesis in the *master's programme Law and Technology*. From November, students work on their thesis and discuss its progress with their supervisor every month. The committee agrees with the

programme that it is likely that this new trajectory will help students to speed up the writing process.

Master's programme Law and Technology: the committee judges this standard **satisfactory**.

Master's programme International Business Law: the committee judges this standard **satisfactory**.

Assessment of the theme Results

The committee arrived at an overall assessment of the theme Results on the basis of its assessments of the separate standards. For the master's programme Law and Technology, it judges this theme **satisfactory**. For the master's programme International Business Law, it judges this theme **satisfactory**. [additional explanation if necessary]

Overview of the committee's assessment

Master's programme Law and Technology:

Theme	Assessment	Standard	Assessment
1. Aims and objectives	Satisfactory	1. Subject/discipline-specific requirements	Good
		2. Bachelor and Master level	Satisfactory
		3. Academic orientation	Satisfactory
2. Curriculum	Satisfactory	4. Requirements for academic orientation	Good
		5. Correspondence between the aims and objectives and the curriculum	Good
		6. Consistency of the curriculum	Satisfactory
		7. Workload	Satisfactory
		8. Admission requirements	Satisfactory
		9. Credits	Complies
		10. Coherence of structure and contents	Satisfactory
		11. Learning assessment	Satisfactory
		3. Staff	Satisfactory
13. Quantity of staff	Satisfactory		
14. Quality of staff	Satisfactory		
4. Services	Satisfactory	15. Facilities	Good
		16. Tutoring	Satisfactory
5. Internal quality assurance system	Satisfactory	17. Periodical evaluations	Satisfactory
		18. Measures for improvement	Satisfactory
		19. Involvement of staff, students, alumni and the professional field	Satisfactory
6. Results	Satisfactory	20. Achieved learning outcomes	Satisfactory
		21. Study progress	Satisfactory

The committee's overall assessment of the master's programme Law and Technology

The committee concludes on the basis of its assessments of the themes and standards from the assessment framework that the *master's programme Law and Technology* **fulfils** the formal requirements for accreditation.

Master's programme International Business Law:

Theme	Assessment	Standard	Assessment
1. Aims and objectives	Satisfactory	1. Subject/discipline-specific requirements	Good
		2. Bachelor and Master level	Satisfactory
		3. Academic orientation	Satisfactory
2. Curriculum	Satisfactory	4. Requirements for academic orientation	Good
		5. Correspondence between the aims and objectives and the curriculum	Satisfactory
		6. Consistency of the curriculum	Satisfactory
		7. Workload	Satisfactory
		8. Admission requirements	Satisfactory
		9. Credits	Complies
		10. Coherence of structure and contents	Satisfactory
		11. Learning assessment	Satisfactory
3. Staff	Satisfactory	12. Requirements for academic orientation	Satisfactory
		13. Quantity of staff	Satisfactory
		14. Quality of staff	Satisfactory
4. Services	Satisfactory	15. Facilities	Good
		16. Tutoring	Satisfactory
5. Internal quality assurance system	Satisfactory	17. Periodical evaluations	Satisfactory
		18. Measures for improvement	Satisfactory
		19. Involvement of staff, students, alumni and the professional field	Satisfactory
6. Results	Satisfactory	20. Achieved learning outcomes	Satisfactory
		21. Study progress	Satisfactory

The committee's overall assessment of the master's programme International Business Law

The committee concludes on the basis of its assessments of the themes and standards from the assessment framework that the *master's programme International Business Law* **fulfils** the formal requirements for accreditation.

BIJLAGEN

Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Dr. mr. J.A.M. (Margreet) Ahsmann (1951) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit Leiden. Na haar studie was zij wetenschappelijk medewerker respectievelijk universitair hoofddocent bij de vakgroep rechtshistorische vakken te Leiden. In 1990 promoveerde zij er (cum laude) op een proefschrift over het juridisch onderwijs aan de Leidse juridische faculteit van 1575 - 1630. In 1996 stapte zij over naar de rechterlijke macht en werd rechter in de sector civiel recht van de rechtbank Rotterdam, in 2002 vice-president/ontwikkelingscoördinator. Sinds 2007 is zij tevens verbonden aan SSR (het opleidingsinstituut van de rechterlijke macht) als lector civiel recht. Enkele van haar nevenfuncties zijn: lid van de Commissie Geschiedenis Nederlandse Rechtswetenschap (KNAW), lid van de Commissie civiel effect, lid van het Curatorium van de Nederlandse Orde van Advocaten en lid van het Curatorium van de Haagse Hogeschool.

I.M. (Inge) Beulen LL.B. (1988) studeert sinds 2006 Nederlands recht aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Op dit moment heeft Inge haar masteropleiding in het Burgerlijk recht onderbroken voor een studieperiode in het buitenland. Naast haar studie heeft Inge onder meer drie jaar als vrijwilliger gewerkt bij Stichting Rechtswinkel Venlo. Ook is zij een jaar voorzitter van deze Stichting geweest en heeft ze twee maanden stage gelopen in de advocatuur. Daarnaast werkt Inge als baliemedewerker bij het Bureau Onderwijs van haar faculteit.

Mr. I.C.M. (Irene) de Boer (1986) deed in 2005 eindexamen Gymnasium aan het Emmauscollege te Rotterdam. Vervolgens begon zij in datzelfde jaar aan de studie Recht en Management aan de Universiteit van Tilburg. De eerste jaren van haar studie was zij actief binnen de studievereniging Magister JFT en het medezeggenschapsorgaan fractie Vrijspraak. Daarnaast was zij als student-assistent verbonden aan de vakgroep Sociaal Recht. Van september 2008 tot september 2010 participeerde Irene als student-lid binnen het Faculteitsbestuur van de Tilburgse Rechtenfaculteit. Tevens heeft zij tijdens haar studie stage gelopen, zowel bij de Autoriteit Financiële Markten als bij een groot advocatenkantoor. In begin 2010 is zij afgestudeerd voor de master Recht en Management en begonnen aan haar tweede master Sociaal Recht.

Prof. mr. dr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes (1946) is Dean van het University of Groningen Honours College en hoogleraar Ontwikkeling en Differentiatie Academisch Onderwijs, in het bijzonder excellentietrajecten. Daarvoor heeft zij lange tijd bij de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen gewerkt. Van 1985-2001 als universitair (hoofd) docent op het terrein van burgerlijk procesrecht, op welk terrein zij ook in 1991 is gepromoveerd. Van 1996-2001 heeft zij als portefeuillehouder onderwijs deel uitgemaakt van het faculteitsbestuur en van 2001-2009 was zij full time directeur onderwijs van de faculteit. Sedert 1 januari 2009 is zij aangesteld als Dean van het Groningen Honours College.

Prof. dr. C.M. (Kees) Cappon (1953) studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. In 1992 promoveerde hij op een proefschrift over de opkomst van het testament in het Sticht Utrecht tot het midden van de veertiende eeuw. Kees Cappon is universitair hoofddocent Rechtsgeschiedenis en daarnaast nog bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.

Dr. H.J.M. (Diana) Dolmans (1966) is onderwijskundige en UHD en werkt bij de vakgroep Onderwijsontwikkeling en –Onderzoek/School of Health Professions Education, Faculty of Medicine, Health and Life Sciences, Universiteit Maastricht. Ze studeerde onderwijskunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en promoveerde in Maastricht. Haar proefschrift ging over probleemgestuurd onderwijs. Ze heeft expertise op het gebied van innovatieve curricula en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. Ze is internationaal bekend vanwege haar onderzoeklijn op het gebied van probleemgestuurd onderwijs. De afgelopen 20 jaar heeft ze veel internationaal gepubliceerd. Ze is lid van de editorial board van drie vooraanstaande medisch onderwijskundige tijdschriften. Daarnaast is ze lid van het management team van de Master of Health Professions Education, een grotendeels distance-based onderwijsprogramma aan de Universiteit Maastricht. Verder is ze lid van het dagelijks bestuur van het onderzoeksprogramma “Onderzoek van Onderwijs” van de School of Health Professions Education en PhD coördinator van deze onderzoeksgroep.

Dr. E. (Erik) Driessen (1966) behaalde in 1994 zijn doctoraal Onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam en begon in datzelfde jaar als toetscoördinator bij de faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht. Bij deze universiteit is hij sinds 2000 universitair docent medisch onderwijs bij de capaciteitsgroep Onderwijsontwikkeling & Onderwijs onderzoek, Faculteit der Geneeskunde. In 2008 promoveerde hij op het onderwerp ‘Educating the self-critical doctor’. In zijn onderzoek richt hij zich op het hoger onderwijs en op het stimuleren en beoordelen van leren op de werkplek. Hij heeft gepubliceerd over diverse onderwerpen zoals het gebruik van verschillende toetsvormen in het juridisch onderwijs, portfolio’s en het leren van praktijkervaringen.

Prof. mr. C. (Cees) Flinterman (1944) werd op 17 juni 2008 benoemd tot lid van de Raad van Toezicht - het bestuur - van Aim for human rights. Cees Flinterman heeft uitgebreide ervaring met mensenrechten en internationale betrekkingen. Na een studie Internationaal Recht werkte hij onder meer bij de Universiteit Leiden, de Universiteit van Ghana, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Universiteit Maastricht. Tot oktober 2007 was hij directeur van het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) van de Universiteit Utrecht en de landelijke Onderzoeksschool Rechten van de Mens. Hij is nu honorair hoogleraar rechten van de mens aan de Universiteit Utrecht. Cees Flinterman was onder meer plaatsvervangend lid van de VN Subcommissie ter Voorkoming van Discriminatie en Bescherming van Minderheden, vice-voorzitter van de 49ste zitting van de VN-Mensenrechtencommissie (1993) en hoofd van de Nederlandse delegaties naar de 49ste en 50ste zittingen van deze VN-Commissie (1993 en 1994). Hij is sinds 2003 lid van het VN-Comité voor de Uitbanning van Discriminatie tegen Vrouwen.

Prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué (1946) studeerde Rechten en Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit van Leuven en Franse taal- en letterkunde aan de Université de Lille. Hij is hoogleraar Rechtsfilosofie en Rechtstheorie aan de Faculteiten der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Leuven en van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Aan het European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation in Venetië doceert hij Philosophy of Human Rights. Hij is directeur van het Leuvense Centrum voor Grondslagenonderzoek van het Recht en correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Tijdens de periode van 2004 tot 2009 was hij voorzitter van de jury voor de Internationale Spinozaprijs (Spinozalens). Hij is ondervoorzitter van het expertenpanel rechtsgeleerdheid van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen te Brussel. Zijn belangrijkste publicaties betreffen de domeinen van het grondslagenonderzoek van het Strafrecht, van het Europees en Internationaal Recht en van de Mensenrechten, van

de ideeëngeschiedenis van het recht, de politieke filosofie en de filosofie van het openbaar bestuur.

Prof. mr. A.A. (Stijn) Franken (1967) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit van Tilburg en promoveerde in 1993 diezelfde stad op het proefschrift 'Voeging ad informandum in strafzaken'. Sinds 1994 is hij advocaat, aanvankelijk in Den Haag en sinds 1997 in Amsterdam. Met drie collega's heeft hij thans een kantoor dat zich uitsluitend richt op de rechtsbijstand in strafzaken. Sinds 2002 is hij daarnaast verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht, aanvankelijk als hoogleraar Strafrechtspraktijk en sinds 2006 als (kern)hoogleraar Straf(proces)recht. In die hoedanigheid verzorgt hij onderwijs aan bachelor- en masterstudenten. Daarnaast is hij medeverantwoordelijk voor het onderwijs aan advocaten die zich willen specialiseren in het straf(proces)recht, in de zogenoemde profileringscursus en de specialisatieopleiding voor strafrechtadvocaten. Hij doceert voorts onder meer in een Grotius-opleiding en in het verband van de Stichting Studiecentrum Rechtspleging. Stijn Franken was tot medio 2010 voorzitter van het Willem Pompe Instituut en van de onderwijscommissie master van het Utrechtse departement rechtsgeleerdheid.

Prof. mr. N. (Niels) Frenk (1962) studeerde tussen 1983 en 1987 rechten aan de VU te Amsterdam. In 1994 promoveerde hij aan de Universiteit Utrecht. Hij werkte vanaf 1993 als wetgevingsjurist bij de Stafafdeling Wetgeving Nieuw BW, thans de Directie Wetgeving, Sector Privaatrecht, van het ministerie van Justitie. Sedert 1998 raadadviseur bij deze Directie. Sinds 2005 is hij bijzonder hoogleraar aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Mr. M.C. (Marian) van Gestel (1954) behaalde in 1984 haar doctoraal Nederlands recht aan de Universiteit Utrecht. Zij is universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut (faculteit REBO) en is sinds 1985 als docent verbonden aan de UU. In 2005 werd zij aangesteld als bestuurslid van het Utrecht Law College (ULC) dat zij mede oprichtte. Tevens is zij voorzitter van de toetsingcommissie van de Basis Kwalificatie Onderwijs (BKO) en maakt zij deel uit van de programmaleiding van het excellent master tracé (EMT).

Mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis (1946) studeerde rechten te Nijmegen en Amsterdam (UvA). Na functies bij de UvA, de Tweede Kamer en het ministerie van VRO (het laatst als hoofd van het bureau van de secretaris-generaal) is hij sinds 1977 werkzaam in de rechtspraak. Hij was tot eind 1996 verbonden aan de rechtbank Utrecht, het laatst als coördinerend vice-president en sectorvoorzitter. Van 1996 tot 2001 was hij president van de rechtbank 's-Hertogenbosch en van 2001 tot begin 2008 president van de rechtbank 's-Gravenhage. Sindsdien is hij bij deze rechtbank werkzaam in een louter rechterlijke functie. Daarnaast is hij o.m. voorzitter van de Nederlandse Juristen-Vereniging, van de redactie van het Tijdschrift voor de rechterlijke macht (Trema) en van het College van Beroep van het Nederlands Instituut van Psychologen en vice-voorzitter van het Scheidsgerecht Gezondheidszorg. Hij treedt op als docent o.m. bij het Studiecentrum Rechtspleging en publiceert geregeld over de rechtspleging.

M.V. (Misja) Leikin LL.B. (1985) is student van de masteropleiding Privaatrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij volgde zijn bacheloropleiding aan zowel de Vrije Universiteit als aan de Università di Bologna. Tijdens zijn studie was hij een jaar lang student-assistent aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit en was hij studentlid van de Opleidingscommissie Rechtsgeleerdheid aan dezelfde faculteit.

E.J.H. (Erik) Poorthuis, BA, LL.B. (1985) volgt de masteropleiding Civiel Recht aan de Universiteit Leiden. Aan deze universiteit haalde hij in juni 2008 zijn bachelordiploma Geschiedenis, en in 2009 zijn diploma Rechtsgeleerdheid. Sinds mei 2009 is hij student-assistent bij de afdeling Onderwijsbeleid van de Universiteit Leiden.

Prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes (1959) studeerde rechten aan de (toenmalige) Katholieke Hogeschool Tilburg en promoveerde in 1992 aan de (toenmalige) Rijksuniversiteit Limburg. Hij is hoogleraar privaatrecht aan de Open Universiteit, bijzonder hoogleraar Europees consumentenrecht, Maastricht University. Daarnaast is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te Arnhem, rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Rotterdam en plaatsvervangend bestuurslid van het College voor Examens. Hij is redacteur van (ondermeer) het Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken, het Nederlands Tijdschrift voor Handelsrecht en het European Journal of Commercial Contract Law.

Prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk (1961) is hoogleraar toegepaste onderwijskunde aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij geeft daar leiding aan de afdeling Onderwijsadvies en Training. Eerder was hij als hoofddocent verbonden aan de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Leiden, werkte hij als onderwijsadviseur en onderzoeker bij de faculteit Geneeskunde van de Universiteit Maastricht, en als universitair docent aan het IVLOS, een instituut dat de onderwijskundige dienstverlening en de lerarenopleiding voor de Universiteit Utrecht verzorgde en dat inmiddels is opgegaan in de faculteit Sociale Wetenschappen van die universiteit. In zijn onderzoek richt hij zich zowel op het hoger, medisch als voortgezet onderwijs. Hij heeft gepubliceerd over uiteenlopende onderwerpen, zoals het werken met portfolio's voor leren en beoordelen en de betekenis van het gedrag van docenten voor de aard van communicatieprocessen in onderwijs.

Prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer (1945) is emeritus hoogleraar Belastingrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Zwemmer studeerde Notarieel recht (afgestudeerd in 1968) en Fiscaal recht (afgestudeerd in 1971) aan de Universiteit van Amsterdam. In 1975 promoveerde hij. Hij was diverse malen decaan van de juridische faculteit en ook eenmaal van de economische faculteit van de UvA en was lid van de Raad van Toezicht van het AMC/UvA. In 2007 was Zwemmer interim-rector magnificus van de UvA en in 2008/2009 interim-decaan van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Hij is lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en redacteur van diverse fiscale tijdschriften. Naast zijn universitaire werkzaamheden is hij raadsheer-plaatsvervanger in de gerechtshoven van Arnhem, 's-Hertogenbosch en Amsterdam.

Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies

Voor ieder bezoek aan een van de tien deelnemende universiteiten is een subcommissie samengesteld. In deze bijlage worden de samenstellingen van deze subcommissies gegeven, evenals de bezoekdata.

Erasmus Universiteit Rotterdam

Bezoekdata: 22 t/m 23 september 2010
Subcommissie: prof. dr. C. Flinterman (voorzitter)
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.M. Beulen LL.B.

Rijksuniversiteit Groningen

Bezoekdata: 19 t/m 21 oktober 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. mr. N. Frenk
prof. dr. C.M. Cappon
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.M. Beulen LL.B.

Universiteit van Amsterdam

Bezoekdata: 27 t/m 29 oktober 2010
Subcommissie: prof.dr. R.M.G.E. Foqué (voorzitter)
prof. mr. N. Frenk
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
I.C.M. de Boer LL.M.

Maastricht University

Bezoekdata: 9 t/m 11 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. A.A. Franken
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. dr. C.M. Cappon
I.C.M. de Boer LL.M.

Universiteit van Tilburg

Bezoekdata: 16 t/m 18 november 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
prof. mr. J.G.J. Rinkes
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
I.M. Beulen LL.B.

Radboud Universiteit

Bezoekdata: 7t/m 9 december 2010
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. N. Frenk
mr. H.F.M. Hofhuis
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk
M.V. Leikin LL.B.

Vrije Universiteit

Bezoekdata: 3 en 4 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
E.J.H. Poorthuis, BA, LL.B
mr. M.C. van Gestel
prof. mr. A.A. Franken

Open Universiteit

Bezoekdata: 9 en 10 februari 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof.dr. R.M.G.E. Foqué
M.V. Leikin LL.B.
prof. mr. A.A. Franken
dr. H.J.M. Dolmans

Universiteit Utrecht

Bezoekdata: 22 t/m 24 maart 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes
prof. mr. J.G.J. Rinkes
I.C.M. de Boer LL.M.
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann
dr. E. Driessen

Universiteit Leiden

Bezoekdata: 4 en 5 april 2011
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)
prof. mr. J.G.J. Rinkes
prof. dr. C.M. Cappon
prof. mr. N. Frenk
M.V. Leikin LL.B.
mr. M.C. van Gestel

Bijlage C: Programma van het bezoek

Dag 0	Maandag 15 november 2010	
17.30	Aankomst commissieleden	
18.00	Diner en voorbereidende vergadering (intern)	
Dag 1	Dinsdag 16 november 2010	
09.00 – 09.15	Ontvangst commissieleden door faculteitsbestuur	
09.15 – 12.00	Voorbereidende vergadering commissieleden	
12.00 – 13.00	Lunch commissie	
13.00 – 14.30	Introducerende vergadering inhoudelijk verantwoordelijken	
	Bachelorcoördinatoren	Mastercoördinatoren
14.30 – 15.15	Studenten over facultaire facetten	Docenten over facultaire facetten
15.15 – 15.30	Intern overleg commissie over facultaire facetten	
15.30 – 16.15	Studenten uit 1 ^e en 2 ^e jaar van alle bacheloropleidingen Gesprek over het eerste jaar van de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Fiscaal recht, Internationaal en Europees recht en Recht en Management.	
16.15– 16.30	Pauze	
16.30 – 17.15	Studenten Ba 2+3 Rechtsgeleerdheid Ma Rechtsgeleerdheid	Studenten Ba 2+3 Fiscaal recht Ma Fiscaal recht
17.15 – 18.00	Alumni van de éénjarige Nederlandstalige masters	
19.30	Diner met faculteitsbestuur	
Dag 2	Woensdag 17 november 2010	
9.00 – 9.30	Nabespreken gesprek alumni, voorbespreken dag 2 (intern)	
9.30 – 10.15	Docenten Ba + Ma Rechtsgeleerdheid	Docenten Ba + Ma Fiscaal recht
10.15 – 10.30	Intern overleg commissie over: Ba + Ma Rechtsgeleerdheid Ba en Ma Fiscaal recht	
10.30 – 10.45	Pauze	
10.45 – 11.30	Studenten Ba 2+3 Internationaal en Europees recht Ma International and European Public Law	Studenten Ba 2+3 Recht en Management Ma Recht en Management
11.30 – 12.15	Docenten Ba Internationaal en Europees recht Ma International and European Public Law	Docenten Ba + Ma Recht en Management
12.15 – 12.30	Intern overleg commissie over: Ba Internationaal en Europees recht Ma International and European Public Law Ba + Ma Recht en Management	
12.30 – 13.30	Lunch	

13.30 – 14.00	Studenten Ma Sociaal recht en Sociale Politiek	Studenten Ma Law and Technology
14.00 – 14.30	Docenten Ma Sociaal recht en Sociale Politiek	Docenten Ma Law and Technology
14.30 – 14.45	Intern overleg commissie over: Ma Sociaal recht en Sociale Politiek Ma Law and Technology	
14.45 – 15.00	Pauze	
15.00 – 15.30	Studenten Ma Milieurecht	Studenten Ma International Business Law
15.30 – 16.00	Docenten Ma Milieurecht	Docenten Ma International Business Law
16.00– 16.15	Intern overleg commissie over: Ma International Business Law Ma Milieurecht	
16.15 – 16.30	Pauze	
16.30 – 17.15	Alumni Engelstalige Masters	
19.00	Diner commissie (intern)	
Dag 3	Donderdag 18 november 2010	
8.45 – 9.15	Na- en voorbespreking commissie (intern)	
9.15 – 9.45	Studentleden OC's	
9.45 – 10.15	Docentleden OC's	
10.15 – 11.15	Examencommissie(s) en studieadviseurs	
11.15 – 12.00	Rondleiding en spreekuur van de commissie	
12.00 – 12.45	Lunch	
12.45 – 14.15	Formeel verantwoordelijken	
14.15 – 17.00	Commissie (intern)	
17.00	Mondelinge presentatie voorlopige bevindingen	
17.30	Borrel	

Bijlage D: Eindkwalificaties per opleiding

D1: Doelstellingen en eindtermen van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Essentieel voor deze academische opleiding is dat de student een grondige kennis van en inzicht in de beginselen en begrippen van het positief recht heeft. Daarnaast dient een afgestudeerde te beschikken over aan het recht gerelateerde theoretisch-intellectuele vermogens en zal hij moeten beschikken over een aantal praktisch-intellectuele vaardigheden. De afgestudeerde moet een kritische, onafhankelijke en onderzoekende houding hebben. Juristen op bachelorniveau moeten voldoende kennis van en inzicht in het recht hebben om het geldende recht te kunnen toepassen in de praktijk van een juridisch beroep. Voorts beoogt de bacheloropleiding de studenten toe te rusten met de kennis en vaardigheden die vereist zijn om te worden toegelaten tot juridische masteropleidingen die thematisch in haar verlengde liggen. Concreet betekent dit voor de afgestudeerden van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid dat zij dienen te voldoen aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

1. kent de systematiek en de grondslagen van het Nederlands recht;
2. heeft gedegen kennis van de verschillende disciplines in het recht, te weten het privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht en Europees recht, met inbegrip van het procesrecht;
3. heeft basiskennis van en inzicht in de internationale aspecten van het recht;
4. kent de actuele vraagstukken van het recht;
5. is op de hoogte van de wordingsgeschiedenis van rechtssystemen en -beginselen;
6. heeft inzicht in de plaats van het recht in de samenleving;
7. heeft inzicht in de relatie van het recht met aanpalende wetenschapsgebieden zoals de economische en sociale wetenschappen, de geschiedenis en de filosofie;
8. kent en begrijpt de systematiek van de rechtsvorming (procedureel en inhoudelijk);
9. beschikt over basiskennis van buitenlandse rechtsstelsels;
10. heeft kennis van en inzicht in de morele en ethische dimensie van het recht.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

1. kan rechtsbronnen op de juiste wijze hanteren en daarbij gebruik maken van ICT;
2. kan de verschillende aspecten van juridische problemen binnen een rechtsgebied analyseren en daarbij hoofd- en bijzaken goed onderscheiden;
3. kan normen toepassen op casus;
4. kan verschillende rechtsstelsels onderling vergelijken, verschillen en overeenkomsten analyseren en bevindingen betrekken op actuele juridische vraagstukken;
5. kan op overtuigende wijze een betoog opzetten, zowel schriftelijk als mondeling, en kan opvattingen goed onderbouwen met argumenten;
6. kan goed samenwerken, zowel met juristen als met niet-juristen;
7. kan effectief mondeling en schriftelijk communiceren over juridische vraagstukken, zowel met juristen als met niet-juristen;
8. kan actuele maatschappelijke vraagstukken duiden op basis van verworven juridische kennis en inzichten;

9. kan uiteenlopende informatie rondom actuele maatschappelijke vraagstukken gestructureerd verwerken en beoordelen op de bruikbaarheid voor de aanpak van juridische problemen.

Houding

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

1. stelt zich kritisch en onderzoekend op;
2. denkt los van de waan van de dag;
3. toont zich zelfstandig in doen en denken;
4. handelt integer;
5. beschikt over nuancerend vermogen;
6. is resultaatgericht;
7. heeft oog voor rechtvaardigheid;
8. heeft oog voor de rol van het recht in de samenleving;
9. durft stelling te nemen in het maatschappelijk debat.

D2: Doelstelling en eindtermen van de bacheloropleiding Fiscaal Recht

Essentieel voor deze academische opleiding is dat de student vertrouwd raakt met de geaccumuleerde kennis binnen de discipline van Fiscaal Recht en deze kennis op een hoog niveau beheerst. Daarnaast dient een afgestudeerde te beschikken over theoretisch-intellectuele vermogens en zal hij in de toekomstige werksituatie in het bezit moeten zijn van een aantal praktisch-intellectuele vaardigheden. Verder dient een afgestudeerde een kritische, onafhankelijke en onderzoekende houding te hebben. Juristen op bachelorniveau moeten voldoende kennis van en inzicht in het recht hebben om het recht toe te kunnen passen. Geconcretiseerd betekent dit voor de afgestudeerden van de bacheloropleiding Fiscaal Recht dat zij dienen te voldoen aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Fiscaal Recht

1. heeft grondige kennis van en inzicht in de beginselen en begrippen van het Nederlands recht en van de wordingsgeschiedenis daarvan;
2. heeft grondige kennis van en inzicht in de beginselen en begrippen van het fiscale recht (voor zover het betreft de Rijksbelastingen) en van de wordingsgeschiedenis daarvan;
3. heeft grondige kennis van en inzicht in zowel het materiële als het formele fiscale recht;
4. kent de systematiek en de grondslagen van het fiscale recht en heeft kennis van de internationale en Europeesrechtelijke aspecten van het fiscale recht;
5. heeft gedegen kennis van de verschillende disciplines in het recht, waaronder privaatrecht, staats- en bestuursrecht en Europees recht en globale kennis van het strafrecht;
6. heeft inzicht in de plaats van het recht in de samenleving waaronder de actuele vraagstukken van het fiscale recht in het bijzonder;
7. heeft inzicht in de relatie van het fiscale recht met aanpalende wetenschapsgebieden, zoals economie, notarieel recht en ondernemingsrecht;
8. heeft kennis van openbare financiën, externe verslaggeving en boekhouden.
9. beschikt over basiskennis van buitenlandse rechtsstelsels;
10. heeft kennis van en inzicht in de morele en ethische dimensie van het recht.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Fiscaal Recht

1. kan rechtsbronnen op de juiste wijze hanteren (en daarbij gebruik maken van ICT)
2. kan de verschillende aspecten van juridische problemen binnen een rechtsgebied analyseren en daarbij hoofden bijzaken goed onderscheiden;
3. kan normen toepassen op een casus;
4. kan verschillende rechtsstelsels onderling vergelijken;
5. kan een financiële analyse uitvoeren op een casus;
6. kan op overtuigende wijze een betoog opzetten, zowel schriftelijk als mondeling; kan tevens opvattingen goed onderbouwen met argumenten;
7. kan goed samenwerken;
8. kan effectief mondeling en schriftelijk communiceren over juridische vraagstukken, zowel met juristen als met niet-juristen;
9. kan zich een oordeel vormen over (fiscaal-)juridische vraagstukken;
10. kan informatie duiden op basis van verworven juridische kennis en inzichten;
11. Kan informatie gestructureerd verwerken en beoordelen op de bruikbaarheid voor de aanpak van juridische problemen.

Houding

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Fiscaal Recht

1. stelt zich kritisch en onderzoekend op;
2. denkt los van de waan van de dag;
3. toont zich zelfstandig in doen en denken;
4. handelt integer;
5. beschikt over nuancerend vermogen;
6. is resultaatgericht;
7. heeft oog voor rechtvaardigheid;
8. heeft oog voor de rol van het recht in de samenleving;
9. durft stelling te nemen in het maatschappelijk debat.

D3: Doelstellingen en eindtermen van de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

Essentieel voor deze academische opleiding is dat de student kennis van en inzicht heeft in het geldende internationale en Europese Recht. Juristen op bachelorniveau moeten bovendien voldoende vaardigheden hebben om deze te kunnen toepassen in hun toekomstige werksituatie. Verder dient een afgestudeerde een kritische, onafhankelijke en onderzoekende houding te hebben. Concreet betekent dit voor de afgestudeerden van de bacheloropleiding Internationaal en Europees recht dat zij dienen te voldoen aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

1. heeft grondige kennis van en inzicht in de beginselen en begrippen van het positief recht;
2. kent de systematiek en de grondslagen van het internationale en Europese recht;
3. heeft gedegen kennis van de verschillende disciplines in het recht, waaronder privaatrecht, staats- en bestuursrecht, en strafrecht, met inbegrip van het procesrecht;
4. kent de actuele vraagstukken van het internationale en Europese recht;
5. is op de hoogte van de wordingsgeschiedenis en de begrippen van het internationale en Europese recht;
6. heeft inzicht in de plaats van het internationale en Europese recht in de samenleving;
7. heeft inzicht in de relatie van het internationale en Europese recht met aanpalende wetenschapsgebieden, zoals economie;
8. kent en begrijpt de systematiek van de rechtsvorming, zowel procedureel als inhoudelijk;
9. beschikt over basiskennis van buitenlandse rechtsstelsels;
10. heeft basiskennis van de internationale en Europese dimensie van het nationale recht;
11. heeft kennis van en inzicht in de morele en ethische dimensies van het recht.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

1. kan rechtsbronnen, in het bijzonder verdragsteksten en rechtspraak op de juiste wijze hanteren (en daarbij gebruik maken van ICT);
2. kan de verschillende aspecten van juridische problemen binnen een rechtsgebied analyseren en daarbij hoofd- en bijzaken goed onderscheiden;
3. kan normen toepassen op een casus;
4. kan verschillende rechtsstelsels onderling vergelijken;
5. kan op overtuigende wijze een betoog opzetten, zowel schriftelijk als mondeling; kan tevens opvattingen goed onderbouwen met argumenten;
6. kan goed samenwerken met juristen;
7. kan effectief mondeling en schriftelijk communiceren over juridische vraagstukken, zowel met juristen als met niet-juristen;
8. beheerst het internationaal- en Europeesrechtelijk juridisch Engels passief en actief;
9. kan zich op basis van verworven kennis een oordeel vormen over juridische vraagstukken;
10. kan informatie duiden op basis van verworven juridische kennis en inzichten;
11. kan informatie gestructureerd verwerken en beoordelen op de bruikbaarheid voor de aanpak van juridische problemen.

Houding

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

1. stelt zich kritisch en onderzoekend op;

2. denkt los van de waan van de dag;
3. toont zich zelfstandig in doen en denken;
4. handelt integer;
5. beschikt over nuancerend vermogen;
6. is resultaatgericht;
7. heeft oog voor rechtvaardigheid;
8. heeft oog voor de rol van het recht in de samenleving;
9. durft stelling te nemen in het maatschappelijk debat;
10. heeft oog voor de ethische aspecten van de internationale rechtsontwikkeling.

D4: Doelstellingen en eindtermen van de bacheloropleiding Recht en Management

De bacheloropleiding Recht en Management ontleent haar doelstelling aan rechtsgeleerdheid en aan het specifiek eigen interdisciplinaire karakter van het recht op het snijvlak van de aanpalende wetenschappen zoals de economische wetenschappen en organisatiewetenschappen. Daarbij staat de bestudering en de analyse van het functioneren van ondernemingsorganisaties en de daarbij optredende processen centraal. De bacheloropleiding Recht en Management onderscheidt zich in die zin van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid dat de opleiding beoogt juristen op te leiden die in staat zijn te functioneren in de multidisciplinaire context van verschillende soorten ondernemingsorganisaties en beoogt hen in staat te stellen de inhoudelijke kennis en vaardigheden te verwerven voor het adequaat functioneren in een dergelijke setting. De bacheloropleiding Recht en Management beoogt dat te bewerkstelligen door naast het aanbieden van een brede juridische opleiding relevante vakinhoudelijke kennis en vaardigheden uit andere disciplines te integreren in het programma, waardoor juristen van de bacheloropleiding Recht en Management niet alleen een gedegen inzicht hebben in het positieve recht, maar ook bekend zijn met de basisbegrippen uit de hierboven genoemde aanpalende wetenschappen en in staat zijn de daaraan ontleende inzichten toe te passen in de multidisciplinaire context van een ondernemingsorganisatie respectievelijk die te vertalen naar een juridische context. Meer specifiek gaat het om de hieronder staande eindtermen.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Recht en Management

1. heeft grondige kennis van en inzicht in de beginselen en begrippen van het Nederlands recht;
2. kent de systematiek en de grondslagen van het Nederlands recht en heeft gedegen kennis van de verschillende disciplines in het recht, waaronder privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht en Europees recht;
3. kent de actuele vraagstukken van het bedrijfsrecht;
4. is op de hoogte van de wordingsgeschiedenis van rechtssystemen en rechtsbeginselen;
5. heeft inzicht in de plaats van het recht en de economie in de samenleving;
6. heeft inzicht in de juridische vormgeving van organisaties en hun financiering;
7. beschikt over basiskennis van bedrijfseconomie, zoals van belang in een juridische context;
8. beschikt over basiskennis van de organisatiewetenschappen;
9. kent en begrijpt de systematiek van de rechtsvorming (procedureel en inhoudelijk);
10. beschikt over basiskennis van buitenlandse rechtsstelsels;
11. heeft basiskennis van de internationale dimensie van het recht en van de economie;
12. heeft kennis van en inzicht in de morele en ethische dimensie van het recht;
13. kent de hoofdlijnen en basisbegrippen van andere disciplines in de economie, waaronder ondernemingsfinanciering en accounting;
14. heeft kennis van de werking van ondernemingen.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Recht en Management

1. kan rechtsbronnen op de juiste wijze hanteren (en daarbij gebruik maken van ICT);
2. kan de verschillende aspecten van juridische problemen binnen een rechtsgebied analyseren en daarbij hoofd- en bijzaken goed onderscheiden;
3. kan rechtsnormen toepassen op casus;
4. kan een financiële analyse uitvoeren op casus;

5. kan een financiële verslaglegging doorgronden;
6. kan verschillende rechtsstelsels onderling vergelijken;
7. kan op overtuigende wijze een betoog opzetten, zowel schriftelijk als mondeling; kan tevens opvattingen goed onderbouwen met argumenten;
8. kan goed samenwerken, zowel met juristen als met niet-juristen;
9. kan effectief mondeling en schriftelijk communiceren over juridische vraagstukken, zowel met juristen als met niet-juristen;
10. kan zich een oordeel vormen over juridische vraagstukken;
11. kan informatie duiden op basis van verworven juridische kennis en inzichten;
12. kan informatie gestructureerd verwerken en beoordelen op de bruikbaarheid voor de aanpak van juridische problemen.

Houding

Een afgestudeerde van de bacheloropleiding Recht en Management

1. stelt zich kritisch en onderzoekend op;
2. denkt los van de waan van de dag;
3. toont zich zelfstandig in doen en denken;
4. handelt integer;
5. beschikt over nuancerend vermogen;
6. is resultaatgericht;
7. heeft oog voor rechtvaardigheid;
8. heeft oog voor de rol van het recht in de samenleving;
9. durft stelling te nemen in het maatschappelijk debat.

D5: Doelstelling en eindtermen van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Essentieel voor deze academische opleiding is dat de student kennis op hoog niveau verwerft van de belangrijkste onderwerpen en leerstukken binnen het recht en inzicht verkrijgt in de systematiek van het recht, respectievelijk van de diverse onderdelen daarvan. Daarnaast dient een afgestudeerde te beschikken over aan het recht gerelateerde theoretisch-intellectuele vermogens en een aantal praktisch-intellectuele vaardigheden. Verder wordt een afgestudeerde geacht een kritische, onafhankelijke en onderzoekende houding te hebben. Juristen met een masteropleiding moeten in staat zijn hun bijdrage te leveren niet alleen aan de toepassing van het recht, maar ook aan zijn verdere ontwikkeling in de praktijk en/of de wetenschap. Hiervoor is een inzicht in de wisselwerking tussen recht en samenleving nodig. Concreet betekent dit voor de afgestudeerden van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid dat zij dienen te voldoen aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid

1. beschikt over grondige en verdiepte kennis van en inzicht in het Nederlands recht, in het bijzonder de gekozen specialisatie, te weten Privaatrecht, Strafrecht, Staats- en bestuursrecht, Sociaal Recht, of Rechtsgeschiedenis en rechtstheorie, meer bepaald van wetgeving (op alle niveaus), rechtspraak en beleidsregels, in hun onderlinge samenhang;
2. beschikt over kennis van en inzicht in EG-recht en internationaal recht, in het bijzonder van verdragen alsmede de uitwerking daarvan in wetgeving en rechtspraak voor zover van belang voor de gekozen specialisatie;
3. beschikt over kennis van en inzicht in de relatie van de gekozen specialisatie met andere delen van het recht;
4. heeft verdiepte kennis van en inzicht in actuele vraagstukken van de gekozen specialisatie;
5. heeft enige kennis van de werking van het recht in de praktijk, in elk geval van het recht dat valt binnen zijn
 1. specialisatie;
6. heeft kennis van en beschikt over inzicht in de relatie tussen het recht, in het bijzonder dat van de gekozen
 2. specialisatie, en aanpalende wetenschapsgebieden, zoals geschiedenis, retorica en sociologie.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid

1. kan complexe juridische problemen, waarbij verschillende rechtsgebieden aan de orde kunnen zijn, analyseren, daarbij hoofd- en bijzaken goed onderscheiden en zelfstandig relevante rechtsvragen formuleren en beantwoorden;
2. kan problemen op een scherpe manier onder woorden brengen, zowel mondeling als schriftelijk;
3. heeft oog voor de verschillende mogelijkheden om juridische conflicten te voorkomen, te beperken of op te lossen;
4. kan alle informatie in een complexe juridische casus schiften, selecteren en op bruikbaarheid beoordelen;
5. kan gedegen en kritisch commentaar leveren op wetgevingsproducten, rechtspraak en literatuur;
6. kan beoordelen of het nodig is kennis uit andere disciplines in te roepen;
7. kan zelf nieuwe kennis genereren en bijdragen aan de rechtsvorming;

8. kan voor juridische of aan het recht gerelateerde problemen meerdere oplossingen bedenken;
9. kan samenwerken met andere juristen en, door de ontwikkeling van een open houding, ook met professionals uit andere disciplines;
10. kan juridisch complexe problemen ook voor leken begrijpelijk uiteenzetten.

Houding

Een afgestudeerde van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid

1. heeft een open houding en kan problemen vanuit meerdere, ook niet-juridische, perspectieven bekijken;
2. is bereid verantwoordelijkheid te nemen voor keuzes en afwegingen in juridische kwesties;
3. is creatief in het vinden van juridische oplossingen die adequaat zijn in de maatschappelijke context.

D6: Doelstelling en eindtermen van de masteropleiding Fiscaal Recht

Essentieel voor deze academische opleiding is dat de student vertrouwd raakt met de gecumuleerde kennis binnen de juridische discipline en deze kennis op een hoog niveau beheerst. Daarnaast dient een afgestudeerde te beschikken over theoretisch-intellectuele vermogens en zal hij in de toekomstige werksituatie in het bezit moeten zijn van een aantal praktisch-intellectuele vaardigheden. Verder dient een afgestudeerde een kritische, onafhankelijke en onderzoekende houding te hebben. Juristen met een masteropleiding moeten in staat zijn hun bijdrage te leveren aan niet alleen de toepassing van het recht, maar ook aan zijn verdere ontwikkeling op wetenschappelijk niveau. Geconcretiseerd betekent dit voor de afgestudeerden van de masteropleiding Fiscaal Recht dat zij dienen te voldoen aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de masteropleiding Fiscaal Recht

1. beschikt over grondige en verdiepte kennis van en inzicht in het fiscale recht, waaronder inkomstenbelasting, vennootschapbelasting, Europees en internationaal belastingrecht en de voor het fiscale recht relevante rechtsbeginselen;
2. beschikt over een grondige kennis van de voor het belastingrecht van belang zijnde interpretatiemethoden,
 1. alsmede van leerstukken als *fraus legis*;
 2. heeft grondige en verdiepte kennis van en inzicht in actuele vraagstukken van de fiscale wetgeving;
3. beschikt over geïntegreerde kennis van de onderdelen van de fiscale wetgeving, zoals bijvoorbeeld inkomstenbelasting, vennootschapbelasting, Europees en internationaal belastingrecht;
4. kan verbanden leggen tussen de fiscale wetgeving en aanpalende wetenschapsgebieden, waaronder economie, notarieel recht, ondernemingsrecht, strafrecht en Europees recht;
5. heeft grondige kennis van en inzicht in enige methodologische en ethische aspecten van het fiscaal recht.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de masteropleiding Fiscaal Recht

1. kan complexe juridische problemen waarbij verschillende rechtsgebieden aan de orde zijn, analyseren en daarbij hoofd- en bijzaken goed onderscheiden;
2. kan problemen op een scherpe manier formuleren;
3. kan alle informatie in een complexe juridische casus schiften, selecteren en op bruikbaarheid beoordelen;
4. kan beoordelen of het nodig is kennis uit andere disciplines in te roepen;
5. kan zelf nieuwe kennis genereren en bijdragen aan de rechtsvorming;
6. kan voor problemen meerdere oplossingen bedenken;
7. kan samenwerken met andere juristen;
8. kan juridisch complexe problemen voor leken begrijpelijk uiteenzetten.

Houding

Een afgestudeerde van de masteropleiding Fiscaal Recht

1. is bereid verantwoordelijkheid te nemen voor keuzes en afwegingen in juridische kwesties;
2. is creatief in het vinden van juridische oplossingen die adequaat zijn in de maatschappelijke context.

3. kan gedurende zijn carrière zijn academische kennis en vaardigheden op het vereiste niveau houden.

D7: Doelstelling en eindtermen van de masteropleiding International and European Public Law

Het masterprogramma International and European Public Law bestaat uit een Public International Law and Human Rights track en een European Union Law track. Essentieel voor de opleiding is dat de studenten op hoog niveau vertrouwd raken met het geldende internationale dan wel Europese recht, afhankelijk van de gekozen specialisatie, en dat zij in staat zijn zich een grondig oordeel te vormen over de rol die het recht speelt in een context van machtspolitieke en culturele tegenstellingen en divergerende economische mondiale c.q. Europese belangen (hierna samengevat aangeduid als “maatschappelijke context”). Daarbij dienen afgestudeerden te beschikken over de theoretisch- intellectuele vermogens, praktische vaardigheden en de attitudes die nodig zijn om te kunnen werken in een complexe organisatie die meer vraagt dan kennis van het geldende recht alleen. De afgestudeerden dienen daartoe te beschikken over een onafhankelijke geest en een onderzoekende houding. Juristen met een voltooide masteropleiding International and European Public Law moeten bovendien in staat zijn een bijdrage te leveren aan de verdere ontwikkeling van het recht binnen de door hen gekozen specialisatie. Dit betekent dat zij dienen te voldoen aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Afgestudeerden van de masteropleiding International and European Public Law

1. hebben grondige en verdiepte kennis van en inzicht in het positieve internationale dan wel Europese recht, afhankelijk van de gekozen specialisatie;
1. zijn op de hoogte van de belangrijkste actuele vragen op het vakgebied en van de rechtsontwikkeling terzake;
2. hebben kennis van en inzicht in de interactie tussen verschillende onderdelen van het internationale c.q. Europese recht en tussen nationaal en internationaal recht c.q. tussen nationaal en Europees recht;
3. hebben kennis van en inzicht in de relatie tussen het geldende recht en de internationale dan wel Europese politiek, en weten, voor zover relevant, deze te combineren met inzichten uit aanpalende wetenschapsgebieden, in het bijzonder de ethiek.

Vaardigheden

Afgestudeerden van de masteropleiding International en European Public Law

1. kunnen complexe casus en rechtspraak doorgronden, en deze analyseren op hun maatschappelijke betekenis en gevolgen voor actualiteit en toekomst;
2. kunnen juridische vragen op een scherpe manier formuleren;
3. hebben oog voor de verschillende mogelijkheden om juridische conflicten in een internationale of Europese context te voorkomen of op te lossen, via regulering of anderszins;
4. kunnen beoordelen of het nodig is kennis uit andere disciplines in te roepen;
5. kunnen zelf nieuwe kennis genereren en bijdragen aan de rechtsontwikkeling binnen de gekozen specialisatie;
6. kunnen voor problemen diverse oplossingen bedenken;
7. kunnen beschikbare tijd goed indelen en kunnen efficiënt gebruik maken van moderne communicatie- en presentatiemiddelen;
8. zijn vaardig in het ontwikkelen en interpreteren van een plan om een taak of probleem aan te pakken, al dan niet samen met anderen;
9. zijn t.b.v. geschreven werkstukken in staat een hoogwaardige probleemstelling en bijpassende opzet te ontwikkelen;

10. spreken, schrijven en lezen Engels op academisch niveau, met inbegrip van een correct en vlot gebruik van vaktermen;
11. kunnen een standpunt onderbouwen met juridische en niet-juridische argumenten en dit op een overtuigende manier presenteren.

Houding

Afgestudeerden van de masteropleiding International en European Public Law

1. zijn bereid verantwoordelijkheid te nemen voor hun keuzes en afwegingen;
2. beseffen dat het leveren van kwaliteit staat of valt met een grondige voorbereiding;
3. spreken hun creativiteit aan in het vinden van juridische oplossingen voor actuele juridische en maatschappelijke vragen.

D8: Doelstelling en eindtermen van de masteropleiding Recht en Management

Essentieel voor deze academische opleiding is dat de student kennis op hoog niveau verwerft van de belangrijkste onderwerpen en leerstukken binnen de koppeling van het ondernemings- en kapitaalmarktrecht, legal compliance en (risico-)management en inzicht en vaardigheden verkrijgt in de systematiek van deze koppelingen alsmede van de diverse onderdelen daarvan. Daarnaast dient een afgestudeerde te beschikken over aan het recht gerelateerde theoretisch-intellectuele vermogens en een aantal praktisch-intellectuele vaardigheden. Verder wordt een afgestudeerde geacht een kritische, onafhankelijke en onderzoekende houding te hebben. Juristen met een masteropleiding moeten in staat zijn hun bijdrage te leveren niet alleen aan de toepassing van het recht, maar ook aan zijn verdere ontwikkeling in de praktijk en/of de wetenschap. Geconcretiseerd betekent dit voor de afgestudeerden van de masteropleiding Recht en Management dat zij dienen te voldoen aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de masteropleiding Recht en Management

1. beschikt over een meer diepgaande en wetenschappelijke kennis (in vergelijking met de bacheloropleiding) van onderscheiden domeinen van het recht die gelieerd zijn aan het ondernemingsleven (in het bijzonder het ondernemingsrecht en het kapitaalmarktrecht);
2. beschikt over grondige en verdiepte kennis van en inzicht in de interactie tussen en sturing van een juridische organisatie (in het bijzonder de grote kapitaalvennootschap) en kapitaalmarkten, het juridische kader van (risico)management en compliance;
3. heeft kennis van en inzicht in de actuele vraagstukken van deze materies;
4. heeft kennis van en inzicht in de ontwikkelingen en stand van zaken van de aanverwante onderwerpen behandeld in de keuzevakken;
5. beschikt over geïntegreerde kennis van de methodologie tot transponeren van juridische normen en concepten in de brede ondernemingscontext.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de masteropleiding Recht en Management

1. kan alle informatie in een complexe juridische casus onderscheiden, indelen, selecteren en op bruikbaarheid beoordelen;
2. kan complexe juridische problemen gelieerd aan het ondernemingsleven, waarbij verschillende rechtsgebieden aan de orde zijn, analyseren en daarbij hoofd- en bijzaken goed onderscheiden;
3. heeft oog voor de verschillende mogelijkheden om juridische conflicten, in het bijzonder in een ondernemingsgerelateerde context te voorkomen (ex ante) of op te lossen (ex post) en kan zorgen voor de-escalatie;
4. kan het reglementair kader omzetten in een praktisch wend- en stuurbaar instrument;
5. beschikt over goede schriftelijke vaardigheden die toelaten zelfstandig een rechtswetenschappelijk stuk op te stellen (in maatschappelijke relevante context en rekening houdend met de verwevenheid van het recht met andere sociale wetenschapsgebieden), dit met gebruik van een correcte taal en kernachtige rapporteringsstijl over in het bijzonder het brede veld van ondernemings- en financiële markten georiënteerde onderwerpen;
6. beschikt over mondelinge vaardigheden die toelaten om op basis van een juridisch correcte argumentatie een wetenschappelijke onderbouwd standpunt in te nemen en te verdedigen, in het bijzonder in het brede veld van ondernemings- en financiële markten georiënteerde onderwerpen;

7. heeft, middels de stage, een eerste (beperkte) ervaring opgedaan over de werking van ondernemingsgerelateerde domeinen van het recht in een bedrijfscontext;
8. kan beoordelen of het nodig is kennis uit andere disciplines in te roepen;
9. kan samenwerken met andere juristen en met professionals uit andere disciplines.

Houding

Een afgestudeerde van de masteropleiding Recht en Management

1. is bereid verantwoordelijkheid te nemen voor voorgestelde pluridisciplinaire oplossingen van problemen;
2. is bereid tot zelfreflectie en zichzelf in vraag stellen en hieraan gekoppeld de bereidheid om zich levenslang bij te scholen en te sturen;
3. is pro-actief in het vinden van juridische oplossingen die adequaat zijn in de maatschappelijke context van het ondernemingsleven;
4. is creatief in het vinden van economisch efficiënte oplossingen in een juridisch kader;
5. heeft een voldoende kritische houding jegens het recht en zijn werking en in het bijzonder de toepassing van dit recht in een ondernemingsgerelateerde omgeving.

D9: Doelstelling en eindtermen van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

Het masterprogramma Sociaal Recht en Sociale Politiek kent drie varianten: de Nederlandstalige variant, de duale variant en de internationale (Engelstalige) variant (Master International and European Labour Law).

Essentieel voor deze academische opleiding is dat de student op hoog niveau kennis verwerft van de belangrijkste onderwerpen en leerstukken binnen het recht en inzicht verkrijgt in de systematiek van het recht, respectievelijk van de diverse onderdelen daarvan. Daarnaast dient een afgestudeerde te beschikken over theoretisch-intellectuele vermogens en zal hij in de toekomstige werksituatie over een aantal praktisch-intellectuele vaardigheden moeten beschikken. Verder dient een afgestudeerde over een kritische, onafhankelijke en onderzoekende houding te beschikken. Juristen met een masteropleiding moeten in staat zijn hun bijdrage te leveren aan niet alleen de toepassing van het recht, maar ook de verdere ontwikkeling van het recht op wetenschappelijk niveau. De masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek verwacht van de student kennis van zaken van de eigen benadering en systematiek van het sociaal recht. Geconcretiseerd betekent dit voor de afgestudeerden van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek dat zij dienen te voldoen aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

1. beschikt over grondige en verdiepte kennis van en inzicht in het sociaal recht, zowel op nationaal als op internationaal gebied; dit laatste geldt met name voor de Engelstalige variant van de masteropleiding (International and European Labour Law)
2. heeft kennis van en inzicht in actuele vraagstukken van de gekozen specialisatie;
3. beschikt over geïntegreerde kennis van juridische disciplines;
4. heeft kennis van en beschikt over inzicht in de relatie tussen de gekozen specialisatie en aanpalende wetenschapsgebieden, zoals sociologie.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

1. kan complexe juridische problemen waarbij verschillende rechtsgebieden aan de orde zijn, analyseren en daarbij hoofd- en bijzaken goed onderscheiden;
2. kan problemen op een scherpe manier formuleren;
3. heeft oog voor de verschillende mogelijkheden om juridische conflicten te voorkomen of op te lossen en kan zorgen voor de-escalatie;
4. kan alle informatie in een complexe juridische casus schiften, selecteren en op bruikbaarheid beoordelen;
5. kan beoordelen of het nodig is kennis uit andere disciplines in te roepen;
6. kan zelf nieuwe kennis genereren en bijdragen aan de rechtsvorming;
7. kan voor problemen meerdere oplossingen bedenken;
8. kan samenwerken met andere juristen en met professionals uit andere disciplines;
9. kan juridisch complexe problemen voor leken begrijpelijk in goed Nederlands, of in geval van de Engelstalige variant van de masteropleiding (International and European Labour Law), in goed Engels uiteenzetten.

Houding

Een afgestudeerde van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

1. is bereid verantwoordelijkheid te nemen voor keuzes en afwegingen in juridische kwesties;
2. is creatief in het vinden van juridische oplossingen die adequaat zijn in de maatschappelijke context.

D10: Doelstelling en eindtermen van de masteropleiding Milieurecht

Met de masteropleiding Milieurecht verwerft de student op academisch niveau kennis van de belangrijkste onderdelen van het milieurecht en verkrijgt hij inzicht in de belangrijkste karakteristieken en systematiek van dit recht. Het milieurecht kent een functioneel karakter: al het recht dat verband houdt met de bescherming van het milieu (water, bodem, lucht, natuur, en dergelijke) kan tot het milieurecht (soms ook aangeduid als het omgevingsrecht) worden gerekend. Het omvat daarom ook onderdelen van het internationale en Europese recht, en het nationale strafrecht, civiel recht en bestuursrecht (inclusief bijv. het ruimtelijke ordeningsrecht, het milieuhygiëne recht, het waterrecht en het natuurbeschermingsrecht). De hoofdlijnen van deze onderdelen (gericht op of relevant voor de bescherming van het milieu) vormen de inhoud van deze masteropleiding. Behalve kennis van deze ‘losse onderdelen’ van het milieurecht verwerft de student ook kennis van de onderlinge verbanden tussen die onderdelen. De doorwerking van internationaal- en Europees milieurecht in de nationale rechtsorde vormt daarbij een bijzonder aandachtspunt, maar gedacht kan bijvoorbeeld ook worden aan de strafrechtelijke handhaving van het bestuursrechtelijke milieurecht. Het bovenbedoelde functionele karakter van het milieurecht vraagt de student voorts om over de hekken van het milieurecht heen te kijken: de student verkrijgt het inzicht dat kennis uit andere onderzoeksdisciplines (bijv. ecologie) belangrijk is voor de ontwikkeling en uitvoering van het milieurecht.

Naast het ontwikkelen van een gedegen inhoudelijke kennis over het milieurecht leert de student om een kritisch academische houding aan te nemen ten aanzien van de plaats en betekenis van het milieurecht. De student kan het milieurecht (m.n. wetgeving, jurisprudentie) onderzoeken met een onafhankelijke instelling. Deze instelling houdt onder meer in dat niet op basis van een mening argumenten worden gezocht, maar dat op basis van onderzoek en een open houding vooraf gestelde vragen een beantwoording krijgen. Deze houding houdt ook in dat begrip wordt verkregen van de relatieve waarde van het recht; het milieurecht speelt soms een cruciale rol bij het oplossen van milieuproblemen, maar soms kunnen die problemen uitstekend zonder het recht worden opgelost of staat het milieurecht zelfs in de weg aan het werken aan oplossingen. Dit brengt met zich mee dat de student niet alleen vaardigheden opdoet ten behoeve van een goede toepassing van bestaand recht, maar ook in staat is een visie te vormen over de verdere ontwikkeling en verbetering van het milieurecht.

Daarnaast verwerft de student een aantal praktische vaardigheden, waaronder het doen van onderzoek en het verantwoord rapporteren over de uitkomsten van dat onderzoek, bijvoorbeeld in de vorm van het schrijven van een paper, het houden van een presentatie en, aan het eind van de masteropleiding, het schrijven van de masterscriptie.

Samenvattend betekent dit voor de afgestudeerde van de masteropleiding Milieurecht dat hij voldoet aan de onderstaande beschrijvingen van kennis en inzicht, vaardigheden en houding.

Kennis en inzicht

Een afgestudeerde van de masteropleiding Milieurecht

1. beschikt over een gedegen kennis van de belangrijkste onderdelen van het internationale, Europese en nationale milieurecht en inzicht in de belangrijkste karakteristieken en systematiek van dit recht;
2. beschikt over een gedegen kennis van de onderlinge verbanden tussen de verschillende onderdelen van het milieurecht, in het bijzonder de doorwerking van internationaal- en Europees milieurecht in de nationale rechtsorde;

3. heeft het inzicht dat kennis uit andere onderzoeksdisciplines (bijv. ecologie) belangrijk is voor de ontwikkeling en uitvoering van het milieurecht.

Vaardigheden

Een afgestudeerde van de masteropleiding Milieurecht

1. is in staat milieurechtelijk relevante vragen helder te formuleren en deze te onderzoeken met een goed inzicht in het gewicht van de diverse argumenten, waarbij hoofd- en bijzaken goed worden gescheiden;
2. heeft oog voor de ontwikkeling van het recht door de tijden heen en kan met de sterke veranderlijkheid van het milieurecht omgaan;
3. kan gebruik maken van kennis (hoofdlijnen) uit andere disciplines;
4. is in staat over de uitkomsten van onderzoek helder schriftelijk en mondeling te rapporteren;
5. heeft vaardigheden ten behoeve van een goede toepassing van bestaand milieurecht ten aanzien van concrete casusposities, maar is ook in staat afstand te nemen van het detailniveau om zo een visie te vormen over de verdere ontwikkeling en verbetering van het milieurecht.

Houding

Een afgestudeerde van de masteropleiding Milieurecht

1. heeft een kritisch-academische houding ten aanzien van de plaats en betekenis van het milieurecht;
2. is in staat het milieurecht (m.n. wetgeving, jurisprudentie) te onderzoeken met een open en onafhankelijke
 1. instelling;
 2. heeft besef van de relatieve waarde van het recht; het milieurecht speelt soms een cruciale rol bij het oplossen van milieuproblemen, maar soms kunnen die problemen uitstekend zonder het recht worden opgelost of staat het milieurecht zelfs in de weg bij het werken aan oplossingen.

D11: Goals and objectives of the master's programme Law and Technology

The goals and objectives of the Law and Technology master's Programme are derived first and foremost from the defining characteristics of innovative ('new') technologies. These characteristics confront legal professionals with countless unprecedented challenges, to which traditional law courses often do not provide suitable answers. This is mainly because, globally, innovative technologies develop increasingly faster, often outpacing domestic and international regulatory innovation. Moreover, spurred on by information and information technology, new technologies have a tendency to converge, often giving rise to completely new phenomena to which law must respond. The programme prepares future legal professionals and scholars for work in a technology-driven society and economy by embracing the following principles and perspectives:

1. It covers regulatory issues associated with the public sphere (e.g. use of information technologies for antiterrorism purposes versus privacy) as well as the private sphere (e.g. protection of technological knowledge and expertise developed by a company and compliance of business administration with relevant data protection laws);
2. It is geared to European and public international law;
3. It is multidisciplinary in that it covers both public and private law and that regulatory theory, comparative law, jurisprudence, ethics and public administration have a place in the programme;
4. It emphasizes the importance of considering other modalities of regulation besides traditional law, such as forms of social morality, economic self-regulation and regulation by technology.

Concretely, this means that a graduate of the Law and Technology master's programme should have the knowledge, skills and attitude as described below.

Knowledge and understanding

Graduates of the Law and Technology master's Programme

1. possess integrated knowledge of European and international law, both public and private, and of current scholarly debates in these fields relevant to regulatory issues related to innovative technologies;
2. possess integrated knowledge from meta-juridical disciplines (e.g. philosophy of law) of adjacent disciplines such as ethics and general regulation studies and of topical scholarly discussions in these fields that are relevant to regulatory issues related to innovative technologies;
3. are acquainted with the various practical contexts in which regulatory issues with regard to technology emerge or could be solved;
4. possess an integrated vision on regulation of technology in general.

Skills

Graduates of the Law and Technology master's programme

1. are able to analyse complicated regulatory problems with regard to innovative technologies, i.e. to distinguish significant from less significant features, to point out what legal disciplines and what adjacent disciplines are relevant to these problems, and to articulate the various parts or dimensions of these problems in terms of the relevant disciplines;
2. are able to independently propose and evaluate possible solutions to legal problems related to technology from the perspectives of the various relevant legal, meta-juridical and adjacent disciplines;
3. are able to set up and perform independent research regarding regulatory issues relating to innovative technologies, i.e., are able to formulate a research question and objectives

and to set up and carry out a research project in order to answer that question and meet those objectives;

4. are able to write academic papers (in English), not merely in the form of case notes but also of (explorative or advisory) reports, memoranda and essays;
5. are able to give clear and in-depth presentations (in English) of their own or other people's research results other than in writing, i.e. orally or by means of audiovisual equipment or internet facilities;
6. possess excellent oral and writing skills in legal English and the technical vocabularies of the relevant disciplines.

Attitude

Graduates of the Law and Technology master's programme

1. are aware that in many cases traditional law is only one – and not always the best – modality to solve or contain problems regarding technologies;
2. are prepared to search independently and creatively for answers and solutions to new problems by using expertise and sources of knowledge other than existing legal doctrine;
3. are able to account for both their own professional engagement and the content of their work, such as evaluations and solutions proposed, in terms of moral standards.

D12: Goals and objectives of the master's programme International Business Law

The International Business Law master's programme has four principal goals: (1) *Theory Meets Practice*, offering a legal education that is not only grounded in theory but is also firmly rooted in the real world and solidly based on a practical approach; (2) enhancing *Multidisciplinary scholarship* in the sense that the programme concentrates on the knowledge acquisition of legal, social and economic aspects of corporate organizations and international business transactions; (3) providing students with a framework for *Value-added Contracting* solutions so as to enable students to draft legal documents that bring predictable results and reduce risks, claims and litigation; and (4) giving students expertise and interest in *Comparative Law and Economics Analysis*. In the International Business Law master's programme students are taught the art and practice of being a successful business lawyer. By engaging students in the learning process and encouraging them to work in teams, the programme helps students to develop knowledge, skills and abilities that will serve them in the ever-changing world of the 21st century. The curriculum is focused on critical thinking and problem solving as a path to knowledge and understanding. Written and spoken communication, analytical thinking and creativity are integrated in courses at all levels. Graduates of the International Business Law master's programme have the knowledge, skills, and attitude as described below.

Knowledge and understanding

Graduates of the International Business Law master's programme

1. understand problems in the field of competition law, company law, and banking and securities regulations;
2. understand international business law and other compulsory subjects in the chosen specialization;
3. comprehend the intricacies and corresponding implications of an international business environment in order to add value to corporate transactions;
4. understand social, economic and legal aspects of corporate organizations and transactions;
5. understand legal and economic developments in the area of corporate, competition and financial law.

Skills

Graduates of the International Business Law master's programme

1. are able to solve complex legal problems in the field of competition and company law, international business law and other compulsory subjects in the chosen specialization;
2. are able to provide accurate and independent advice to international clients, including lawmakers, regulators, governments and companies;
3. are able to analyse organizational and governance structures, to assess legal developments in the broad area of economic and business law and to spot and develop trends;
4. are able to analyse transactional documents such as semester sheets, shareholder agreements, joint venture agreements, franchise agreements and stock purchase agreements;
5. are able to draft contractual concepts;
6. are able to perform a literature search;
7. possess research skills such as theory building, methodology and interpretation of data;
8. can apply theory to real-life situations;
9. perform well in a team.

Attitude

Graduates of the International Business Law master's programme

1. assume responsibility;
2. are motivated;
3. find creative legal solutions that are appropriate in their social and economic context;
4. employ a practical and real-world approach to legal issues.

Bijlage E: Curricula van de opleidingen

E1: Programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

1^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
Elementair Privaatrecht A	5	1	Verplicht
Elementair strafrecht A	6	1	Verplicht
Encyclopedie van het recht A	3	1	Verplicht
Europese rechtsgeschiedenis A	4	1	Verplicht
Inleiding internationaal en Europees recht	4	1	Verplicht
Staatsrecht	6	1	Verplicht
Taaltoets Nederlands	0	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Bestuursrecht	6	2	Verplicht
Economie, recht en management	4	2	Verplicht
Elementair privaatrecht B	7	2	Verplicht
Elementair strafrecht B	6	2	Verplicht
Encyclopedie van het recht B	5	2	Verplicht
Inleiding tot het belastingrecht	4	2	Verplicht

2^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
English Legal Language Skills	2	1	Verplicht
Goederenrecht	6	1	Verplicht
Integratievak staats- en bestuursrecht	6	1	Verplicht
Rechtsfilosofie A	6	1	Verplicht
Verbintenissenrecht A	8	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Europese rechtsgeschiedenis B	5	2	Verplicht
Rechtspersonen- en vennootschapsrecht	6	2	Verplicht
Strafprocesrecht	10	2	Verplicht
Verbintenissenrecht B	5	2	Verplicht
Environmental Law	6	2	Keuzevak
European Private Law	6	2	Keuzevak
Labour law and Social Policy	6	2	Keuzevak
Law and Technology	6	2	Keuzevak

3^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
Ondernemings- en insolventierecht	9	1	Verplicht
Recht en maatschappij	5	1	Verplicht
Rechtsbescherming tegen de overheid	7	1	Verplicht
Strafrechtelijke aansprakelijkheid	8	1	Verplicht
Eindvak recht en arbeid	8	1	Keuzevak
Eindvak recht en ICT	8	1	Keuzevak
Eindvak recht en vreemdeling	8	1	Keuzevak
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Europees gemeenschapsrecht in de praktijk	6	2	Verplicht
Grondrechten	5	2	Verplicht
Oefenrechtbank	6	2	Verplicht
Rechtsfilosofie B	6	2	Verplicht

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Eindvak recht en arbeid	8	2	Keuzevak
Eindvak recht en ICT	8	2	Keuzevak
Eindvak recht en vreemdeling	8	2	Keuzevak
Eindvak handhavingsrecht	8	2	Keuzevak
Eindvak recht en milieu	8	2	Keuzevak

E2: Programma van de bacheloropleiding Fiscaal Recht

1^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
Elementair Privaatrecht A	5	1	Verplicht
Elementair strafrecht A	6	1	Verplicht
Encyclopedie van het recht A	3	1	Verplicht
Europese rechtsgeschiedenis A	4	1	Verplicht
Inleiding internationaal en Europees recht	4	1	Verplicht
Staatsrecht	6	1	Verplicht
Taaltoets Nederlands	0	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Bestuursrecht	6	2	Verplicht
Economie, recht en management	4	2	Verplicht
Elementair privaatrecht B	7	2	Verplicht
Elementair strafrecht B	6	2	Verplicht
Encyclopedie van het recht B	5	2	Verplicht
Inleiding tot het belastingrecht	4	2	Verplicht

2^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Accounting	6	1	Verplicht
Belastingheffing particulieren A	9	1	Verplicht
Goederenrecht	6	1	Verplicht
Verbintenissenrecht A	8	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Belastingheffing Ondernemingen A	9	2	Verplicht
Boekhouden	6	2	Verplicht
Leer der Openbare Financiën Fiscaal Recht	6	2	Verplicht
Rechtspersonen- en vennootschapsrecht	6	2	Verplicht
Verbintenissenrecht B	5	2	Verplicht

3^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
English Legal Language Skills	2	1	Verplicht
Formeel belastingrecht	5	1	Verplicht
Integratievak staats- en bestuursrecht	6	1	Verplicht
Ondernemings- en insolventierecht	9	1	Verplicht
Rechtsfilosofie A	6	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Europees en internationaal belastingrecht A	6	2	Verplicht
Oefenhof	7	2	Verplicht
Omzetbelasting	6	2	Verplicht
Rechtsfilosofie B	6	2	Verplicht
Successiewet en wet belastingen van rechtsverkeer	6	2	Verplicht

E3: Programma van de bacheloropleiding Internationaal en Europees Recht

1^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
Elementair Privaatrecht A	5	1	Verplicht
Elementair strafrecht A	6	1	Verplicht
Encyclopedie van het recht A	3	1	Verplicht
Europese rechtsgeschiedenis A	4	1	Verplicht
Inleiding internationaal en Europees recht	4	1	Verplicht
Staatsrecht	6	1	Verplicht
Taaltoets Nederlands	0	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Bestuursrecht	6	2	Verplicht
Economie, recht en management	4	2	Verplicht
Elementair privaatrecht B	7	2	Verplicht
Elementair strafrecht B	6	2	Verplicht
Encyclopedie van het recht B	5	2	Verplicht
Inleiding tot het belastingrecht	4	2	Verplicht

2^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
Goederenrecht	6	1	Verplicht
Integratievak staats- en bestuursrecht	6	1	Verplicht
Verbintenissenrecht A	8	1	Verplicht
Verdiepend Europees recht (+ language skills)	11	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Fundamental Rights	4	2	Verplicht
Internationaal recht (+ language skills)	10	2	Verplicht
Nederlands Strafprocesrecht	5	2	Verplicht
Rechtspersonen- en vennootschapsrecht	6	2	Verplicht
European Private Law for IEL	4	2	Keuzevak
Free Movements of Persons in the EU	4	2	Keuzevak

3^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
European Labour Law in the Member states	6	1	Verplicht
Interdisciplinary Study of Law and Society	4	1	Verplicht
Rechtsbescherming tegen de overheid	7	1	Verplicht
Rechtsfilosofie A	6	1	Verplicht
Strafrechtelijke aansprakelijkheid	8	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Bachelor Thesis International and European Law	6	2	Verplicht
European Criminal Law	3	2	Verplicht
Europese rechtstheorie	6	2	Verplicht
Internationaal privaatrecht voor IER	4	2	Verplicht
Moot Court: International and European Law	6	2	Verplicht
Cross-border-Corporations	4	2	Keuzevak

E4: Programma van de bacheloropleiding Recht en Management

Cursus	EC	Semester	Verplicht/keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
Elementair Privaatrecht A	5	1	Verplicht
Elementair strafrecht A	6	1	Verplicht
Encyclopedie van het recht A	3	1	Verplicht
Europese rechtsgeschiedenis A	4	1	Verplicht
Inleiding internationaal en Europees recht	4	1	Verplicht
Staatsrecht	6	1	Verplicht
Taaltoets Nederlands	0	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Bestuursrecht	6	2	Verplicht
Economie, recht en management	4	2	Verplicht
Elementair privaatrecht B	7	2	Verplicht
Elementair strafrecht B	6	2	Verplicht
Encyclopedie van het recht B	5	2	Verplicht
Inleiding tot het belastingrecht	4	2	Verplicht

2^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
Bedrijfsethiek	6	1	Verplicht
Economics for Law and Management	9	1	Verplicht
Goederenrecht	6	1	Verplicht
Verbintenissenrecht A	8	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Accounting voor recht en bedrijfsmanagement I	6	2	Verplicht
Europees gemeenschapsrecht in de praktijk	6	2	Verplicht
Rechtsfilosofie B	6	2	Verplicht
Rechtspersonen- en vennootschapsrecht	6	2	Verplicht
Sociaal recht en sociale politiek voor Recht en Management	6	2	Verplicht

3^e jaar

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Vaardighedentraject	0	1	Verplicht
English Legal Language Skills	2	1	Verplicht
Fiscale aspecten van het ondernemen	6	1	Verplicht
Integratievak staats- en bestuursrecht	6	1	Verplicht
Ondernemings- en insolventierecht	9	1	Verplicht
Strategisch HRM	6	1	Verplicht
Vaardighedentraject	0	2	Verplicht
Accountingvraagstukken voor recht en management	3	2	Verplicht
Eindvak recht en management	8	2	Verplicht
Mededingingsrecht	6	2	Verplicht
Ondernemings-financiering	6	2	Verplicht
Organisatieleer en – strategie voor recht en management	9	2	Verplicht

E5: Programma van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid

Accent Privaatrecht

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Verplicht
Leeronderzoek	3	1	Verplicht
Capita selecta contracten- en aansprakelijkheidsrecht	6	1	Keuzevak
Insolventierecht	6	1	Keuzevak
Methodologie van het privaatrecht	6	1	Keuzevak
Bouwrecht	6	1	Keuzevak
Capita selecta contracten- en aansprakelijkheidsrecht	6	1	Keuzevak
Jeugdrecht, jeugdbescherming en jeugdbeleid I (jeugdstrafrecht)	6	1	Keuzevak
Personen- en familierecht I (afstammingsrecht)	6	1	Keuzevak
Verdiepend aansprakelijkheidsrecht	6	1	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	1	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	1	Keuzevak
Global Technology, Ethics and Law	6	1	Keuzevak
Retorica voor juristen	6	1	Keuzevak
Uitgangspunten van het strafrecht	6	1	Keuzevak
Masterscriptie Rechtsgeleerdheid	15	2	Verplicht
Onderhandeling en Mediation	6	2	Keuzevak

Capita selecta burgerlijk procesrecht	6	2	Keuzevak
Corporate Finance	6	2	Keuzevak
Intellectuele eigendomsrecht	6	2	Keuzevak
Internationaal privaatrecht	6	2	Keuzevak
International Insolvency Law	6	2	Keuzevak
Jeugdrecht, jeugdbescherming en jeugdbeleid II	6	2	Keuzevak
Nederlands erfrecht in rechtsvergelijkend perspectief	6	2	Keuzevak
Nederlands huwelijksvermo- gensrecht in rechtsvergelijkend perspectief	6	2	Keuzevak
Personen- en familierecht III (personenrecht)	6	2	Keuzevak
History and Theory of International Law	6	2	Keuzevak
Sociology of Social Law	6	2	Keuzevak
Strafrecht en mensenrechten	6	2	Keuzevak
Toezicht en sancties	6	2	Keuzevak

Accent Recht en ICT

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Verplicht
Innovative Technologies, Risks, and Regulation	6	1	Verplicht
Leeronderzoek	3	1	Keuzevak
Liability and The internet	6	1	Keuzevak
Contracts and ICT	6	1	Keuzevak
Cybercrime	6	1	Keuzevak
Gezondheidsrecht	6	1	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	1	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	1	Keuzevak
Methodologie van het privaatrecht	6	1	Keuzevak
Retorica voor juristen	6	1	Keuzevak
Uitgangspunten van het strafrecht	6	1	Keuzevak
Masterscriptie Rechtsgeleerdheid	15	2	Keuzevak
Electronic Commerce: European Legal Aspects	6	2	Keuzevak
Privacy and Data Protection	6	2	Keuzevak
European Intellectual Property Law and Technology	6	2	Verplicht
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	2	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	2	Keuzevak
History and Theory of International Law	6	2	Keuzevak

Onderhandeling en Mediation	6	2	Keuzevak
Sociology of Social Law	6	2	Keuzevak
Strafrecht en mensenrechten	6	2	Keuzevak
Toezicht en sancties	6	2	Keuzevak

Accent Rechtsgeschiedenis

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Verplicht
Leeronderzoek	3	1	Verplicht
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	1	Keuzevak
Retorica voor juristen	6	1	Keuzevak
Geschiedenis van het belastingrecht	6	1	Keuzevak
International Relations in Historical Perspective	6	1	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	1	Keuzevak
Innovative Technologies, Risks, and Regulation	6	1	Keuzevak
Methodologie van het privaatrecht	6	1	Keuzevak
Uitgangspunten van het strafrecht	6	1	Keuzevak
Masterscriptie Rechtsgeleerdheid	15	2	Verplicht
Vergelijkende rechtsgeschiedenis	6	2	Verplicht
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	2	Keuzevak
Oud-vaderlands recht	6	2	Keuzevak
Capita selecta recht en samenleving	6	2	Keuzevak
Roman Law	6	2	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	2	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	2	Keuzevak
History and Theory of International Law	6	2	Keuzevak
Onderhandeling en Mediation	6	2	Keuzevak
Sociology of Social	6	2	Keuzevak

Law			
Strafrecht en mensenrechten	6	2	Keuzevak
Toezicht en sancties	6	2	Keuzevak

Accent Sociaal Recht

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Verplicht
Leeronderzoek	3	1	Verplicht
Comparative Labour Law	6	1	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	1	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	1	Keuzevak
Innovative Technologies, Risks, and Regulation	6	1	Keuzevak
Methodologie van het privaatrecht	6	1	Keuzevak
Retorica voor juristen	6	1	Keuzevak
Uitgangspunten van het strafrecht	6	1	Keuzevak
Masterscriptie Rechtsgeleerdheid	15	2	Verplicht
Overzicht Nederlands arbeids- en socialezekerheidsrecht	6	2	Verplicht
Sociology of Social Law	6	2	Verplicht
International Labour Law and Globalisation	6	2	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	2	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	2	Keuzevak
History and Theory of International Law	6	2	Keuzevak
Onderhandeling en Mediation	6	2	Keuzevak
Strafrecht en mensenrechten	6	2	Keuzevak
Toezicht en sancties	6	2	Keuzevak

Accent Staatsrecht/Bestuursrecht

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Verplicht
Leeronderzoek	3	1	Verplicht
Masterscriptie Rechtsgeleerdheid	7,5	1	Verplicht
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	1	Verplicht
Bestuursprocesrecht	6	1	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	1	Keuzevak
Innovative Technologies, Risks, and Regulation	6	1	Keuzevak
Methodologie van het privaatrecht	6	1	Keuzevak
Retorica voor juristen	6	1	Keuzevak
Uitgangspunten van het strafrecht	6	1	Keuzevak
Masterscriptie Rechtsgeleerdheid	7,5	2	Verplicht
Comparative Constitutional Law	6	2	Keuzevak
Europeanisering van wetgeving en bestuur	6	2	Keuzevak
Provincie- en gemeenterecht	6	2	Keuzevak
Ruimtelijk bestuursrecht	6	2	Keuzevak
Seminar wetgeving	6	2	Keuzevak
Toezicht en sancties	6	2	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	2	Keuzevak
History and Theory of International Law	6	2	Keuzevak
Onderhandeling en Mediation	6	2	Keuzevak
Sociology of Social Law	6	2	Keuzevak
Strafrecht en mensenrechten	6	2	Keuzevak

Accent Strafrecht

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Verplicht
Leeronderzoek	3	1	Verplicht
Uitgangspunten van het strafrecht	6	1	Keuzevak
Cybercrime	6	1	Keuzevak
Jeugdrecht, jeugdbescherming en jeugdbeleid I (jeugdstrafrecht)	6	1	Keuzevak
Milieustrafrecht	6	1	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	1	Keuzevak
Innovative Technologies, Risks, and Regulation	6	1	Keuzevak
Methodologie van het privaatrecht	6	1	Keuzevak
Retorica voor juristen	6	1	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	1	Keuzevak
Masterscriptie Rechtsgeleerdheid	15	2	Verplicht
Strafrechtsvergelijking	6	2	Verplicht
Strafrecht en mensenrechten	6	2	Keuzevak
Forensische psychiatrie	6	2	Keuzevak
Strafprocessuele rechtsmiddelen	6	2	Keuzevak
Strafrechtelijk sanctierecht	6	2	Keuzevak
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	2	Keuzevak
History and Theory of International Law	6	2	Keuzevak
Onderhandeling en Mediation	6	2	Keuzevak

Sociology of Social Law	6	2	Keuzevak
Strafrecht en mensenrechten	6	2	Keuzevak
Toezicht en sancties	6	2	Keuzevak

Vrij programma

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Verplicht
Leeronderzoek	3	1	Verplicht
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	1	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	1	Keuzevak
Innovative Technologies, Risks, and Regulation	6	1	Keuzevak
Methodologie van het privaatrecht	6	1	Keuzevak
Retorica voor juristen	6	1	Keuzevak
Uitgangspunten van het strafrecht	6	1	Keuzevak
Masterscriptie Rechtsgeleerdheid	15	2	Verplicht
Capita selecta rechtsgeschiedenis	6	2	Keuzevak
Verdiepend Staats- en Bestuursrecht	6	2	Keuzevak
History and Theory of International Law	6	2	Keuzevak
Onderhandeling en Mediation	6	2	Keuzevak
Sociology of Social Law	6	2	Keuzevak
Strafrecht en mensenrechten	6	2	Keuzevak
Toezicht en sancties	6	2	Keuzevak

E6: Programma van de masteropleiding Fiscaal Recht

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Masterscriptie Fiscaal Recht	7,5	1	Verplicht
Europees en internationaal belastingrecht B	9	1	Verplicht
Methodologie van het belastingrecht	6	1	Verplicht
Capita selecta Europees en internationaal belastingrecht	6	1	Keuzevak
Capita selecta loonbelasting en sociale verzekering	6	1	Keuzevak
Fiscale aspecten van vererving	6	1	Keuzevak
Fiscale en civielrechtelijke aspecten van toekomstvoorzieningen	6	1	Keuzevak
Geschiedenis van het belastingrecht	6	1	Keuzevak
Vrije keuzevak	6	1	Keuzevak
Masterscriptie Fiscaal Recht	7,5	2	Verplicht
Belastingheffing ondernemingen B	12	2	Verplicht
Belastingheffing Particulieren B	6	2	Verplicht
Capita selecta omzetbelasting	6	2	Keuzevak
Fiscaal strafrecht	6	2	Keuzevak
Fiscale aspecten van bedrijfsopvolging en -concentraties	6	2	Keuzevak
Vrije keuzevak	6	2	Keuzevak

Accent indirecte belastingen

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
European Value Added Tax (UM)	6	1	Verplicht
Europees en internationaal belastingrecht B	9	1	Verplicht
Masterscriptie Fiscaal Recht	7,5	1	Verplicht
Methodologie van het belastingrecht	6	1	Verplicht
Belastingheffing ondernemingen B	12	2	Verplicht
Capita selecta omzetbelasting	6	2	Verplicht
Indirecte belastingen en internationale handel (VU)	6	2	Verplicht
Masterscriptie Fiscaal Recht	7,5	2	Verplicht

E7: Programma van de masteropleiding International and European Public Law

Track Human Rights Law

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Human Rights Law	6	1	Verplicht
International Law: Current Issues	6	1	Verplicht
Research Lab	3	1	Verplicht
Vrije keuzevak	6	1	Verplicht
Global Justice	6	1	Keuzevak
Governance of International Organisations: Transparency and Democratic Legitimacy	6	1	Keuzevak
International Criminal Prosecution of Genocide, War Crimes and Crimes against Humanity	6	1	Keuzevak
International Law: Guest seminars	3	1	Keuzevak
International Relations in Historical Perspective	6	1	Keuzevak
History and Theory of International Law	6	2	Verplicht
Master's Thesis International and European Public Law	15	2	Verplicht
Human Rights: Current Issues	6	2	Keuzevak
International and National Protection of Minorities	6	2	Keuzevak
International Labour Law and Globalisation	6	2	Keuzevak
Trade and WTO Law	6	2	Keuzevak

Track Union Law Programme

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Research Lab	1,5	1	Verplicht
Governance in the European Union: Current Issues	6	1	Verplicht
Internal Market Law (Fundamental Freedoms and the External Relations of the EU)			Verplicht
Vrije keuzevak	6	1	Verplicht
European Competition Law	6	1	Keuzevak
European Labour Law and Social Policy	6	1	Keuzevak
European Law Moot Court Competition	6	1	Keuzevak
European Migration Law	6	1	Keuzevak
International and European Environmental Law	6	1	Keuzevak
Research Lab	1,5	2	Verplicht
Master's Thesis International and European Public Law	15	2	Verplicht
The European Union and its Member States	6	2	Verplicht
Advanced European Criminal Law	6	2	Keuzevak
Comparative Constitutional Law	6	2	Keuzevak
International and European Sports Law	6	2	Keuzevak
State Aid and Public Procurement	6	2	Keuzevak
Trade and WTO Law	6	2	Keuzevak
Transnational Social Justice and European Integration	6	2	Keuzevak

E8: Programma van de masteropleiding Recht en Management

Accent Handelsrecht

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Capita selecta ondernemingsrecht	6	1	Verplicht
Capita selecta recht en management I	6	1	Verplicht
Insolventierecht	6	1	Keuzevak
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Keuzevak
Financiële instrumenten	6	1	Keuzevak
International Management	6	1	Keuzevak
Strategic Management	6	1	Keuzevak
Capita selecta recht en management II	6	2	Verplicht
Masterscriptie Recht en Management	18	2	Verplicht
Corporate Finance	6	2	Keuzevak
Electronic Commerce: International Legal Aspects	6	2	Keuzevak
International Insolvency Law	6	2	Keuzevak
Privacy and Data Protection	6	2	Keuzevak
Trade and WTO Law	6	2	Keuzevak
Strategie en marketing	6	2	Keuzevak

Accent Technologie

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Capita selecta ondernemingsrecht	6	1	Verplicht
Capita selecta recht en management I	6	1	Verplicht
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Keuzevak
Financiële instrumenten	6	1	Keuzevak
International Management	6	1	Keuzevak
Strategic Management	6	1	Keuzevak
Contracts and ICT	6	1	Keuzevak
Innovative Technologies, Risks, and Regulation	6	1	Keuzevak
Capita selecta recht en management II	6	2	Verplicht
Masterscriptie Recht en Management	18	2	Verplicht
Strategie en marketing	6	2	Keuzevak
European Intellectual Property Law and Technology	6	2	Keuzevak
Intellectuele eigendomsrecht	6	2	Keuzevak

Accent Toezicht & Compliance

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
Capita selecta ondernemingsrecht	6	1	Verplicht
Capita selecta recht en management I	6	1	Verplicht
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Keuzevak
Financiële instrumenten	6	1	Keuzevak
International Management	6	1	Keuzevak
Strategic Management	6	1	Keuzevak
International Business Law I	6	1	Keuzevak
Banking and Securities Regulation	6	1	Keuzevak
Kapitaalmarktrecht	6	1	Keuzevak
Capita selecta recht en management II	6	2	Verplicht
Masterscriptie Recht en Management	18	2	Verplicht
Strategie en marketing	6	2	Keuzevak
Comparative Corporate Governance	6	2	Keuzevak
International Business Law II	6	2	Keuzevak

E9: Programma van de masteropleiding Sociaal Recht en Sociale Politiek

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
European Labour Law and Social Policy	6	1	Verplicht
Individueel arbeidsrecht	6	1	Verplicht
Nederlands socialezekerheidsrecht	6	1	Verplicht
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Keuzevak
Capita selecta loonbelasting en sociale verzekeringen	6	1	Keuzevak
Comparative Labour Law	6	1	Keuzevak
History of Labour Law	6	1	Keuzevak
Collectief arbeidsrecht	6	2	Verplicht
European Social Security Law	6	2	Verplicht
Masterscriptie Sociaal Recht en Sociale Politiek	18	2	Verplicht
Ambtenarenrecht	6	2	Keuzevak
International and European Sports Law	6	2	Keuzevak
International Labour Law and Globalisation	6	2	Keuzevak
Pensioenrecht	6	2	Keuzevak
Sociology of Social Law	6	2	Keuzevak

E10: Programma van de masteropleiding Milieurecht

Cursus	EC	Semester	Verplicht/ keuze
International and European Environmental Law	6	1	Verplicht
Milieubestuuersrecht	6	1	Verplicht
Milieuprivaatrecht	6	1	Verplicht
Milieustrafrecht	6	1	Verplicht
Natuurbeschermingsrecht	6	1	Verplicht
Masterscriptie Milieurecht	18	2	Verplicht
Ruimtelijk bestuuersrecht	6	2	Verplicht
Seminar Milieurecht	6	2	Verplicht

E11: Master's programme Law and Technology

Course	EC	Semester	Compulsory /optional
Innovative Technologies, Risks, and Regulation	6	1	Compulsory
Contracts and ICT	6	1	Optional
Cybercrime	6	1	Optional
Global Technology, Ethics and Law	6	1	Optional
Liability and The internet	6	1	Optional
Burgerlijk procesrecht en geschiloplossing	6	1	Optional
Governance in the European Union: Current Issues	6	1	Optional
Human Rights Law	6	1	Optional
International and European Environmental Law	6	1	Optional
European Intellectual Property Law and Technology	6	2	Compulsory
Master's thesis Law and Technology	18	2	Compulsory
Electronic Commerce: European Legal Aspects	6	2	Optional
International and European Regulation of Biotechnology	6	2	Optional
Privacy and Data Protection	6	2	Optional
Technology and Intellectual Property Rights Management	6	2	Optional
Electronic Commerce: European Legal Aspects	6	2	Optional

European Communications Law	6	2	Optional
International and European Regulation of Biotechnology	6	2	Optional
Negotiations and Mediation	6	2	Optional
Privacy and Data Protection	6	2	Optional
Technology and Intellectual Property Rights Management	6	2	Optional
The European Union and its Member States	6	2	Optional
Trade and WTO Law	6	2	Optional

E12: Master's programme International Business Law

Course	EC	Semester	Compulsory /optional
Banking and Securities Regulation	6	1	Compulsory
Business Law and Economics	6	1	Compulsory
European Competition Law	6	1	Compulsory
International Business Law I	6	1	Compulsory
International Company Law	6	1	Compulsory
A primer on International Business Law	3	1	Optional
Legal Negotiation Workshop	6	2	Compulsory
Master's thesis International Business Law	12	2	Compulsory
Advanced Competition Law and Economic Regulation	6	2	Optional
Comparative Corporate Governance	9	2	Optional
Corporate Finance	6	2	Optional
European Communications Law	6	2	Optional
Intellectual Property Law	6	2	Optional
International Business Law II	6	2	Optional
State Aid and Public Procurement	6	2	Optional
Trade and WTO Law	6	2	Optional